

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

** Eski adıyla İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ Dergisi
(ISSN: 1309-1352 e-ISSN: 2149-0074)*

TEMMUZ 2022

ISSN: 2757-7252

e-ISSN: 2757-7244

CİLT: 14 - SAYI: 3

İAUD Cilt 14 Sayı 3 DOI:10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/2022.143

İletişim

<https://iaud.aydin.edu.tr/tr/2022-temmuz-cilt-14-sayi-3/>

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ

Editör Yardımcısı

Arş. Gör. Burcu KAVAS

<http://iaud.aydin.edu.tr>

DERGİNİN TARİHÇESİ

İAÜD, Ocak 2009 – Aralık 2020 yılları arasında “İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi” adıyla süreli akademik hakemli bir dergi olarak yayın yapmıştır. Belirtilen tarih aralığında derginin ISSN 1309-1352 | e-ISSN 2149-0074 olarak kullanılmıştır. TRDizin başvuru sürecinde derginin alanının net olarak belirgin olmamasından dolayı İstanbul Aydın Üniversitesi 12.06.2020 tarih 2020/5 toplantı ve 45379966-050.01.04 numarasıyla alınan Yayın Komisyon Kararı doğrultusunda isminin “İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi” olarak Ocak 2021 sayısıyla birlikte değiştirilmesine karar verilmiştir. Yeni isim bağlamında yeni ISSN: 2757-7252 ve yeni e-E-ISSN: 2757-7244 alınarak Sosyal Bilim alanıyla ilgili çalışmalar değerlendirilerek yayın süreci kaldığı yerden devam etmektedir.

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ (İAÜD)

ISSN: 2757-7252 e-ISSN: 2757-7244

Odak ve Kapsam

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, bilimin rehberliğinde dünyaya açılmak, içinde bulunduğu topluma ulaşabilmek, onların değişen ve gelişen taleplerine öncülük etmek için araştırmacıların özün bilimsel makalelerini uluslararası yayıncılık ilkeleri doğrultusunda yayımlamak amacını güder. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin yayın organıdır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi sadece sosyal bilimler temel alanından makaleleri kabul etmektedir. Sosyal Bilim alanındaki özgün Türkçe ve İngilizce bilimsel makalelerin yayımlandığı bir süreli yayındır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi hakemli bir dergidir ve 2009 yılından beri yayımlanmaktadır.

Sosyal bilimleri temel alan İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde (İAÜD); gazetecilik ve medya çalışmaları, görsel iletişim tasarımı, halkla ilişkiler, sinema, siyaset bilimi, iletişim çalışmaları, sosyal psikoloji, sosyoloji, dilbilimi, iletişim sosyolojisi, iletişim sistemleri, iletişim psikolojisi, iletişim tarihi, kişilerarası iletişim, kitle iletişimi, kültürlerarası iletişim, siyasal iletişim, uluslararası iletişim ve yeni iletişim teknolojileri, uygulamalı iletişim ve buna yakın sosyal bilimlerdeki ilgili alanlarında bilimsel çalışmalar kapsamında eserler kabul edilmekte ve yayımlanmaktadır.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, yılda dört defa basılı ve elektronik olarak yayınlanan hakemli ve bilimsel bir dergidir. Orijinal teorik ve/veya deneysel çalışma, çeşitli bilimsel araştırma yöntemlerinin uygulandığı makaleler kabul edilir. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi editör kurulu, ulusal ve uluslararası uzmanların değerlendirmesiyle makalelerin kabul edilmesi veya edilmemesinde yetkilidir.

İndeks ve Özet Bilgisi

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

Academic Search Ultimate (EBSCOhost)

DERGİPARK

InfoBase INDEX

ROAD INDEX

GOOGLE SCHOLAR

CiteFactor

Asos İndeks

SOBİAD

Türk Eğitim İndeksi

Yayıncı

İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye

Makale Türleri

Derleme: Belli bir konuda yakın zamana kadar yapılmış bilimsel çalışmaların kapsamlı derlemesi.

Araştırma Makalesi: Özgün araştırmaları ve sonuçlarını sunan bilimsel formatta yazılmış makale.

Teorik ve Kuramsal Makaleler: İlgili bilim dalına katkı yapacak teorik düzlemde hazırlanmış makale.

Değerlendirme Süreci

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisine gönderilen makaleler, iki hakem tarafından değerlendirilir. Hakemlerden birinin olumsuz, diğerinin olumlu görüş bildirmesi durumunda Yayın Kurulu hakem raporlarını inceleyerek makalenin işlem sürecini üçüncü bir hakeme gönderme yönünde ya da yazarına iade etme şeklinde belirler. Makalenin yayımlanabilmesi için en az iki hakemin olumlu görüş bildirmesi gerekir. Makaleler Turnitin ve/veya iThenticate intihal yazılımları ile kontrol edilmektedir. Hakemlerin raporları tamamlandıktan sonra yazılar, Yayın Kurulu'nun onaylaması durumunda yayıma hazır hale gelir ve kabul sırası dikkate alınarak uygun görülen sayıda yayımlanır.

Yayın Sıklığı

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim olmak üzere yılda 4 kez yayımlanır. Dergiye belli bir sayı için makale kabul edilmemektedir. Yazarlar istediği zaman makalesini gönderebilir. Değerlendirme süreci tamamlanan makaleler geliş tarihi dikkate alınarak yayımlanır.

Açık Erişim Politikası

Açık erişimin bilginin evrensel kullanımını artırarak, insanlık için yararlı sonuçlar doğuracağı düşüncesinden hareketle, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Açık Erişim politikasını benimsemiştir. Dergi, yazarlardan devraldığı ve yayımladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel Açık Erişimin (Open Access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için yayınevinden yazılı izin alınması gereklidir. Ayrıca İAÜD, Creative Commons tarafından CC-BY-NC-ND 4.0 lisanslanmıştır.

Yayın Ücreti

Dergi için herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Ayrıca kabul edilen bütün makaleler ücretsiz yayımlanmaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği İlkeleri

İAÜD'ye gönderilen bilimsel yazılarda, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği ile ilişkili yönergeler, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) önerileri ve COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır. İntihal, verilerde sahtecilik ya da yanıltmacılık, yayın tekrarı, bölerek yayınlama ve araştırmaya katkısı olmayan kişilerin yazarlar arasında yer alması etik kurallar dahilinde kabul edilemez uygulamalardır. Bu ve benzeri uygulamalarla ilişkili herhangi etik bir usulsüzlük durumunda gerekli yasal işlemler yapılacaktır.

a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek, intihal kapsamında ele alınmaktadır. İntihalden kaçınmak için yazarlar bilimsel kurallara uygun bir şekilde atf yapmalı ve araştırmaları içerisinde yer alan tüm bilimsel yazılara ait kaynak gösterimine dikkat etmelidirler.

b) Veride Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan ya da değişikliğe uğratılmış verileri kullanmak, veride sahtecilik kapsamında ele alınmaktadır. Yazarlar verilerini etik kurallar dahilinde toplayarak, süreç içerisinde geçerlik ve güvenilirliği etkileyecek bir değişikliğe maruz bırakmadan analiz etmelidirler.

c) Çarpıtma: Araştırmadan elde edilen kayıtları ya da verileri değiştirmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını değiştirmek ya da şekillendirmek, çarpıtma kapsamında ele alınmaktadır. Yazarlar araştırma süreci ile ilişkili verdikleri bilgilerde dürüst, objektif ve şeffaf olmalıdırlar. Etik kuralları ihlal etmekten kaçınmalıdırlar.

d) Yayın Tekrarı: Aynı yayını, yapılmış olan önceki yayınlara atf yapmaksızın ayrı yayınlar olarak sunmak, yayın tekrarı kapsamında ele alınmaktadır. Değerlendirilmek üzere gönderilen yayınların daha önce başka bir yerde yayımlanması ya da değerlendirme sürecinde olması ile ilişkili sorumluluk tamamen yazarlara aittir. Yazarlar tekrardan kaçınmalı, özgün ve orijinal araştırmalarını göndermeye özen göstermelidirler.

e) Bölerek Yayınlama: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları ayrı yayınlar olarak sunmak, bölerek yayınlama kapsamında ele alınmaktadır. Yazarlar araştırma bütünlüğünü göz önünde bulundurmalı ve sonuçları etkileyecek bölmelerden kaçınmalıdırlar.

f) Yazarlık: Araştırmaya katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek ya da katkısı olan kişileri dâhil etmemek, haksız yazarlık kapsamında ele alınmaktadır. Araştırmanın planlanması, tasarımı, verilerin toplanması, analiz edilmesi, değerlendirilmesi, araştırmanın yayına hazırlanması ve son halinin ortaya koyulması aşamalarına tüm yazarlar yeterli düzeyde katkı sağlamış olmalıdırlar.

Etik Kurul İzni

Aşağıda yer alan araştırmalar için “Etik Kurul İzni” gerekmektedir. Makale yazarının kadrosunda yer aldığı kurumdan onaylı “Etik Kurul İzni” alınmalıdır. Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar,

Ayrıca;

- Olgu sunumlarında “Aydınlatılmış onam formu”nun alındığının belirtilmesi,
- Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,
- Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesidir.

Bu makalelerde kesinlikle “Etik Kurul İzni” makale içinde belirtilmelidir. Makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine uyulduğuna dair ifadeye yer verilmelidir.

İntihal Politikası

Gönderilen tüm makaleler intihal kontrol taramasından geçmek zorundadır ve iThenticate ve/veya Turnitin (Advanced Plagiarism Detection Software) aracılığıyla kontrol edilmektedir. Bu rapora bağlı olarak intihal oranı en az %20’yi geçmeyecek düzeyde olan makaleler yayımlanabilir. Bunun üzerinde intihal oranı olan makaleler kesinlikle yayımlanamamaktadır. %20’nin altında intihal oranı çıkan makalelerde hakem görüşlerine bağlı olarak güncelleme talep edilebilmektedir.

Telif Hakkı

Telif hakkı; bilimsel olarak hazırlanmış makalelerin ayrıntılı bir şekilde korunmasını amaçlar. Yazarın haklarını korumak ve yeniden basma ya da yayınlanan araştırmanın diğer kullanım izinlerini düzenlemek için İAÜD, yazarların makalelerini yayınlanmaya hazır olduğunda tüm haklarını imzalamaları gereken bir telif hakkı formuna sahiptir.

İAÜD, yazarların telif hakkını kısıtlama olmaksızın kullanmalarına izin vermez. Teknik içeriğe ve tescilli materyalin korunmasına ilişkin sorumluluk yalnızca yazara ve kurumlara aittir ve İAÜD veya Yayın Kurulunun sorumluluğunda değildir. Başlıca yazar, makalenin diğer tüm yazarlar tarafından görülmesini sağlamaktan sorumludur. Gönderilmeden önce makalede telif hakkıyla korunan

materyallerin kullanımı için gerekli tüm telif hakkı izinlerini almak yazarın sorumluluğundadır.

Yazar olarak haklarını nelerdir?

- Yetki olarak haklarınızı belirlemek için gönderdiğiniz veya yayınladığınız derginin politikasını kontrol etmeniz önemlidir. İAÜD'nin standart politikaları aşağıdaki yeniden kullanım haklarına izin verir:
- İAÜD; makalelerin yazarlar tarafından telif hakkı kısıtlaması olmaksızın kullanılmasına izin vermez.
- Yayımlanan makaleyi, kendi eğitim ihtiyaçlarınız için veya araştırma kaynağınıza, bu arzın ticari amaçlarla kullanılmaması koşuluyla bireysel olarak sağlamak için kullanabilirsiniz.
- Yayımlanan makaleyi İAÜD'nin izni olmadan bir web sitesinde yayımlayamazsınız.

Makale Çağrısı

İAÜD, farklı alanlardan gelen akademisyen ve profesyonelleri “sosyal bilimler”le ilgili bu konulardaki farklı görüşlerini tartışmak üzere bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.

- İAÜD'ün Ana Konuları
- Gazetecilik ve medya çalışmaları
- Görsel iletişim tasarımı
- Halkla ilişkiler
- Sinema
- Siyaset bilimi
- İletişim çalışmaları
- Sosyal psikoloji
- Sosyoloji
- Dilbilimi
- İletişim sosyolojisi
- İletişim sistemleri
- İletişim psikolojisi
- İletişim tarihi
- Kişilerarası iletişim
- Kitle iletişimi
- Kültürlerarası iletişim
- Siyasal iletişim
- Uluslararası iletişim
- Yeni iletişim teknolojileri
- Uygulamalı iletişim

- İletişim bilimleri
- Dijital kültür
- İletişim çalışmaları
- Reklamcılık
- Uzaktan eğitim
- Radyo, televizyon ve sinema
- Yayın Dili
- Türkçe ve İngilizce
- Makale Gönderimi

Makaleler sadece Dergipark üzerinden kabul edilmektedir.

İletişim

İstanbul Aydın Üniversitesi

İstanbul – Turkey

e-mail: iaud@aydin.edu.tr

Tel: +90212 4441428 – 43705

İAÜ Adına İmtiyaz Sahibi:

Doç. Dr. Mustafa AYDIN
(İstanbul Aydın Üniversitesi)
(Mütevelli Heyet Başkanı)

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Deniz YENGİN

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ

Editör Yardımcısı

Arş.Gör.Burcu KAVAS

Teknik Hazırlık

Akademik Çalışmalar
Koordinasyon Ofisi

İdari Koordinatör

Süheyla AĞAN

Türkçe Redaksiyon

Süheyla AĞAN

İngilizce Redaksiyon

Neslihan İSKENDER

Grafik Tasarım

Deniz Selen KAĞITCI

Yazışma Adresi

Florya Yerleşkesi, Beşyol Mah.
İnönü Cad. No:38

Küçükçekmece, İstanbul

Tel: 444 1 428

Faks: 0 212 425 57 59

Web: <https://iaud.aydin.edu.tr/tr/editorler-kurulu/>

Baskı

Levent Baskı Merkezi

Sertifika No: 35983

Emniyetevler Mahallesi Yeniçeri Sokak
No:6/A

4.Levent / İstanbul, Türkiye

Tel: 0212 270 80 70

E-mail: info@leventbaskimerkezi.com

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Hasan SAYGIN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Cem Sefa SÜTÇÜ (Marmara Üniversitesi)

Prof.Dr. Erhan AKYAZI (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Güven Necati BÜYÜKBAYKAL (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Nilüfer TİMİSİ NALÇAOĞLU (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Deniz YENGİN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Okan ORMANLI (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Bilimsel Hakem Kurulu

Abdullah YILDIRMAZ (Batman Üniversitesi)

Ahmet Hüsrev ÇELİK (Düzce Üniversitesi)

Alper DEĞERLİ (Beykent Üniversitesi)

And ALGÜL (Üsküdar Üniversitesi)

Aslı GÜNAY (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Aslı GÜNAY (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Aşkın İnci SÖKMEN ALACA (Arel Üniversitesi)

Ayça KURTOĞLU (Acıbadem Üniversitesi)

Aydın KARAÇAM (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Ayfer GENÇ YILMAZ (Ticaret Üniversitesi)

Aysun KAYA (İstanbul Gelişim Üniversitesi)

Ayşe Çiğdem KOCAMAN (Nişantaşı Üniversitesi)

Ayşe Gülce UYGUN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Ayten ÖVÜR (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Başak ERGİL (İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi)

Begüm Aylin ÖNDER GÜVEN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Beyhan Hilal YASLIDAĞ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Binnur GÜRÜL (Gelişim Üniversitesi)
Birol YİĞİT (Trakya Üniversitesi)
Cebrail KISA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Celal GÜLŞEN (Beykent Üniversitesi)
Cenk TAN (Pamukkale Üniversitesi)
Ceren RASİMOĞLU (Acıbadem Üniversitesi)
Cihan BECAN (Üsküdar Üniversitesi)
Çağla KAYA İLHAN (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Çağrı ÇOLAK (Trabzon Üniversitesi)
Çiğdem AYTEKİN (Marmara Üniversitesi)
Demet AKARÇAY ULUTAŞ (KTO Karatay Üniversitesi)
Deniz AKBULUT (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Duygu DUMANLI KÜRKCÜ (İstanbul Arel Üniversitesi)
Duygu KOTAN TÜRKDEN (İstanbul Arel Üniversitesi)
Engin EKER (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Emel KÖKPİNAR KAYA (Hacettepe Üniversitesi)
Erhan ALABAY (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)
Esmâ TEZCAN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Fatih YAŞARTÜRK (Bartın Üniversitesi)
Fatma AYKANAT (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)
Fatma Betül ŞENOL (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Fatma Ecem CEYLAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Fatma Nazlı KÖKSAL (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Fatma Sema GÜRKAN (Toros Üniversitesi)
Ferdî BAHADIR (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Feridun NİZAM (Fırat Üniversitesi)
Feryade TOKAN ŞENOL (Yeditepe Üniversitesi)
Feyza GÖREZ (Erciyes Üniversitesi)
Fırat SAYICI (İstanbul Esenyurt Üniversitesi)
Gillian ALBAN (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Gonca YILDIRIM (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Gökçen ÇATLI ÖZEN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Gökhan DUMAN (Gazi Üniversitesi)
Göksel BASMACI (Arel Üniversitesi)
Gözde YETMEN (İzmir Demokrasi Üniversitesi)
Gül Esra ATALAY (Üsküdar Üniversitesi)
Gülmire BERDAŞ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Habib HAMURCU (Erciyes Üniversitesi)
Hakan YAŞ (Trakya Üniversitesi)
Haktan URAL (Ankara Üniversitesi)
Hami Onur BİNGÖL (Dumlupınar Üniversitesi)
Hande TASA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Hilal ÖZTAY (Kastamonu Üniversitesi)

Hülya SEMİZ TÜRKOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Hülya YENGİN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Hüseyin KAYA (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Hüseyin SELİMLER (İstanbul Aydın Üniversitesi)
İbrahim Sena ARVAS (İstanbul Üniversitesi)
İlknur DİLEKLER (TOBB Üniversitesi)
Jale COŞKUN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Javid ALİYEV (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Mesut AYTEKİN (İstanbul Üniversitesi)
Muhammed Hüseyin MERCAN (Marmara Üniversitesi)
Murat ÇİFTÇİ (Trakya Üniversitesi)
Musa KESKİN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Mustafa BOSTANCI (Sakarya Üniversitesi)
Mustafa CebraİL SADA KAOĞLU (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Müge ÖZTUNÇ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nazar BAL (Gelişim Üniversitesi)
Necmiye Tülin İRGE (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nigar PÖSTEKİ (Kocaeli Üniversitesi)
Nur Emine KOÇ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nuran SAVAŞKAN AKDOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Okan ORMANLI (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Olçay UÇAK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Osman KARACAN (Kastamonu Üniversitesi)
Özge KARAEVLİ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Özlem TEKDEMİR (KTO Karatay Üniversitesi)
Pınar KARABABA (Beykent Üniversitesi)
Sefa ÇELİKSAP (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Selçuk HÜNERLİ (İstanbul Üniversitesi)
Selin KİRAZ DEMİR (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Serdar Kuzey YILDIZ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Sertaç KAYA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Şaha BAYGÜL ÖZPINAR (Üsküdar Üniversitesi)
Tamer BAYRAK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Timuçin Buğra EDMAN (Düzce Üniversitesi)
Tuğba CEDİKCİ FENER (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Tuğçe ÇEVİK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Veli BOZTEPE (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Yasemin Gezer TUĞRUL (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Yıldız Derya BİRİNCİOĞLU (Üsküdar Üniversitesi)
Biol YİĞİT (Trakya Üniversitesi)
Hande TASA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Hilal ÖZTAY (Kastamonu Üniversitesi)
Hülya SEMİZ TÜRKOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Hülya YENGİN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Hüseyin KAYA (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Hüseyin SELİMLER (İstanbul Aydın Üniversitesi)
İbrahim Sena ARVAS (İstanbul Üniversitesi)
İlknur DİLEKLER (TOBB Üniversitesi)
Jale COŞKUN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Javid ALİYEV (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Mesut AYTEKİN (İstanbul Üniversitesi)
Muhammed Hüseyin MERCAN (Marmara Üniversitesi)
Murat ÇİFTÇİ (Trakya Üniversitesi)
Musa KESKİN (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Mustafa BOSTANCI (Sakarya Üniversitesi)
Mustafa Cebrail SADAKAOĞLU (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Müge ÖZTUNÇ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nazar BAL (Gelişim Üniversitesi)
Necmiye Tülin İRGE (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nigar PÖSTEKİ (Kocaeli Üniversitesi)
Nur Emine KOÇ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Nuran SAVAŞKAN AKDOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Melek İPEK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Okan ORMANLI (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Olca UÇAK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Osman KARACAN (Kastamonu Üniversitesi)
Ömer ATABEYOĞLU (Ordu Üniversitesi)
Ömer OSMANOĞLU (Üsküdar Üniversitesi)
Özge KARAEVLİ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Özlem GÖK (Erciyes Üniversitesi)
Özlem TEKDEMİR (KTO Karatay Üniversitesi)
Pınar KARABABA (Beykent Üniversitesi)
Sefa ÇELİKSAP (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Selçuk HÜNERLİ (İstanbul Üniversitesi)
Selin KİRAZ DEMİR (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Serdar Kuzey YILDIZ (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Serenay ÇALIŞ (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Sertaç KAYA (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Şaha BAYGÜL ÖZPINAR (Üsküdar Üniversitesi)
Tamer BAYRAK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Timuçin Buğra EDMAN (Düzce Üniversitesi)
Tuba KINAY GÖR (Sinop Üniversitesi)
Tuğba CEDİKCİ FENER (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Tuğçe ÇEVİK (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Veli BOZTEPE (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Yasemin Gezer TUĞRUL (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Yıldız Derya BİRİNCİOĞLU (Üsküdar Üniversitesi)

Editörün Mesajı

Sevgili IAÜD Okuyucuları,

Bu sayıda Cilt 14, Sayı 3 yayınımızı sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz. Dergimizin yayınlanan bu sayısında kabul edilen 12 yazarın 9 makalesi bulunmaktadır. Sevgili okurlar, daha detaylı bilgi almak, öneri ve görüşleriniz paylaşmak için bizlere IAÜD Sekreterliği iaud@aydin.edu.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

İletişimde kalmak ve bir sonraki sayımızda buluşmak umudu ile.

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ
İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi
34295-İstanbul TÜRKİYE
Tel: 444 1 428
E-mail: nurkoc@aydin.edu.tr
URL: <https://iaud.aydin.edu.tr>

İSTANBUL AYDIN UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES (İAUD)

ISSN: 2757-7252 e-ISSN: 2757-7244

History of İAUD

İAUD, published as a peer-reviewed periodical academic journal under the name of “Journal of Istanbul Aydın University” between January 2009 - December 2020. ISSN 1309-1352 | e-ISSN 2149-0074 are used between the specified dates. Because the field of the journal was not clearly apparent in the TRDizin application process, in accordance with 12.06.2020 date, 2020/5 meeting and 45379966-050.01.04 numbered decision of Istanbul Aydın University Publishing Commission, it is decided upon that its name will be changed to “Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences” as from the January 2021 issue. Within the context of the new name, by receiving new ISSN: 2757-7252 and new e-ISSN: 2757-7244 the journal will resume its publication process by evaluating studies in the Social Sciences field.

Focus and Scope

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences aims to open up to the world under the guidance of science, reach the society it is in, and to publish scientific articles of the essence in accordance with international publishing principles in order to lead their changing and developing demands. Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is an Istanbul Aydın University publication. Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences accepts articles in the field of social sciences. Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is a peer-reviewed periodical publication and has been published since 2009.

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences (İAUD) is based on social sciences and scientific researches in journalism and media studies, visual communication design, public relations, cinema, political science, communication studies, social psychology, sociology, linguistics, communication sociology, communication systems, communication psychology, history of communication, interpersonal communication, mass communication, intercultural communication, political communication works are accepted and published within the scope of scientific studies in the fields of international communication and new communication technologies, applied communication and related social sciences are accepted and published.

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is a refereed and scientific journal published four times a year in print and electronically. Original theoretical and / or experimental work, articles in which various scientific research methods are applied are accepted. The editorial board of Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is authorized to accept or not to accept articles upon the evaluation of national and international experts.

INDEX

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

Academic Search Ultimate (EBSCOhost)

DERGİPARK

InfoBase INDEX

ROAD INDEX

GOOGLE SCHOLAR

CiteFactor

Asos İndeks

SOBİAD

Türk Eğitim İndeksi

Publisher

İstanbul Aydın University, TURKEY

Article Types

Review: Comprehensive review of scientific studies on a particular subject, up to recently.

Research Article: An article written in a scientific format presenting original research and results.

Theoretical and Theoretical Articles: An article prepared on a theoretical level that will contribute to the related discipline.

Peer Review Process

The editorial board peruses the submitted material with regard to both form and content before sending it on to referees. They may also consider the views of the advisory board. After the deliberation of the editorial board, submitted material is sent to two referees. In order for any material to be published, at least two of the referees must approve it. The revision and improvement demanded by the referees must be implemented in order for an article to be published. Authors are informed within three months about the decision regarding the publication of their material. All the papers are controlled academically with the TURNITIN or/and iThenticate program.

Publishing Period

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences is published 4 times a year, January, April, July and October. Articles are not accepted for a certain number of journals. Authors can submit their article at any time. The articles whose evaluation process is completed are published taking into consideration the arrival date.

Open Access Policy

IAUD adopted a policy of providing open access. This is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Users are allowed to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the BOAI definition of open access. In addition to this, IAUD is licensed by Creative Commons with CC-BY-NC-ND 4.0.

Publication Charge

No publication charge or article processing charge is required. All accepted manuscripts will be published free of cost.

Principles of Research and Publication Ethics

In scientific papers sent to IAUD, the guidelines related to the Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions, the recommendations of the International Committee of Medical Journal Editors and the International Standards for the Authors and Authors of the Committee should be taken into attention. Plagiarism, forgery in the data, misleading, repetition of publications, divisional publication and individuals who do not contribute to the research are among the authors are unacceptable practices within the ethical rules. Legal actions will be taken in case of any ethical irregularity related to this and similar practices.

a)Plagiarism: Placing the original ideas, methods, data, or works of others, partly or completely, without making reference to the scientific rules, is dealt with in the context of plagiarism. In order to avoid plagiarism, the authors should refer to the scientific rules in a manner that is appropriate and should pay attention to the references of all scientific papers in their research.

b)Forgery of Data: The use of data that does not exist or is modified in scientific research is data in the scope of forgery. Authors should analyze their data in accordance with ethical rules and without exposing them to a change in validity and reliability during the process.

c)Detortion: Changing the records or data obtained from the study, showing the devices or materials that are not used in the research as used, changing or shaping the research results according to the interests of the people and organizations that are supported are considered within the scope of distortion. The authors should be honest, objective and transparent in the information they provide in relation to the research process. They should avoid violating the rules of ethics.

d)Repetition: Presenting the same publication as separate publications without referring to the previous publications is considered within the scope of repeti-

tion of publications. The responsibility for the publication of the publications submitted for evaluation in another place or in the evaluation process belongs to the authors. The authors should refrain from repeating the original and original research and they should pay attention to submit their original and original research.

e) Divisional Publication: The results of a research are discussed in the scope of dissemination and disseminating the results of the research in a way that disrupts the integrity of the research and disseminating it in more than one way, and publishing these publications as separate publications. The authors should consider the integrity of the research and avoid the divisions that will affect the results.

f) Authorship: The inclusion of people who do not contribute to the research or not to include the people who have contributed is considered within the scope of unfair writing. All authors should have contributed sufficiently to the planning, design, data collection, analysis, evaluation, preparation of the research and finalization of the research.

Ethics Committee Approval

“Ethics Committee Approval” is required for the following researches. An approved “Ethics Committee Approval” must be obtained from the institution where the author of the article is located. The researches requiring the Ethics Committee’s approval are as follows:

- Any researches carried out with qualitative or quantitative approaches that require data collection from participants using survey, interview, focus group work, observation, experiment, interview techniques,
- Use of humans and animals (including material / data) for experimental or other scientific purposes,
- Clinical researches on humans,
- Researches on animals,
- Retrospective studies in accordance with the law of protection of personal data,

Also;

- Stating that the “informed consent form” was taken in the case reports,
- Obtaining and specifying the permission of the owners for the use of scale, questionnaire and photos belonging to others,
- Stating that copyright regulations are obeyed for the ideas and works of art used.

“Ethics Committee Permission” should be stated in these articles. The articles should include the statement that Research and Publication Ethics are complied with.

Plagiarism Policy

Gönderilen tüm makaleler intihal kontrol taramasından geçmek zorundadır ve iThenticate ve/veya Turnitin (Advanced Plagiarism Detection Software) aracılığıyla kontrol edilmektedir. Bu rapora bağlı olarak **intihal oranı en az %20** 'yi geçmeyecek düzeyde olan makaleler yayımlanabilir. Bunun üzerinde intihal oranı olan makaleler kesinlikle yayımlanmamaktadır. %20'nin altında intihal oranı çıkan makalelerde hakem görüşlerine bağlı olarak güncelleme talep edilebilmektedir.

Copyright

Copyright aims to protect the specific way the article has been written to describe a scientific research in detail. It is claimed that this is necessary in order to protect author's rights, and to regulate permissions for reprints or other use of the published research. İAÜD have a copyright form which is required authors to sign over all of the rights when their article is ready for publication. All site content, except where otherwise noted, is licensed under a Creative Common Attribution Licence. (CC-BY-NC 4.0)

The author gives his rights to the journal by signing the copyright transfer form. The submitted papers are assumed to contain no proprietary material unprotected by patent or patent application; responsibility for technical content and for protection of proprietary material rests solely with the author(s) and their organizations and is not the responsibility of the İAÜD or its Editorial Staff. The main (first/corresponding) author is responsible for ensuring that the article has been seen and approved by all the other authors. It is the responsibility of the author to obtain all necessary copyright release permissions for the use of any copyrighted materials in the manuscript prior to the submission.

What are my rights as author?

It is important to check the policy for the journal to which you are submitting or publishing to establish your rights as Author. İAUD's standard policies allow the following re-use rights

The journal allows the author(s) to use the articles without copyright restrictions.

You may use the published article for your own teaching needs or to supply on an individual basis to research colleagues, provided that such supply is not for commercial purposes.

You may not post the published article on a website without permission from İAUD.

Call For Papers

İAÜD will bring together academics and professionals coming from different fields to discuss their differing points of views on these questions related to "social sciences".

Main Topics of İAUD

- Journalism and media studies
- Visual communication design
- Public relations
- Cinema
- Political Science
- Communication studies
- Social psychology
- Sociology
- Linguistics studies
- Communication sociology
- Communication systems
- Communication psychology
- Communication history
- Interpersonal communication
- Interpersonal communication
- Interpersonal communication
- Intercultural communication
- Political communication
- New communication technologies
- Applied communication
- Communication sciences
- Digital culture
- Communication studies
- Advertising
- Distance Learning
- Radio, television and cinema

Publication Language of İAUD

Turkish and English

Article Submission

Articles are accepted only through Dergipark.

Contact

İstanbul Aydın University

İstanbul – Turkey

e-mail: iaud@aydin.edu.tr

Tel: +90212 4441428 – 43705

Başkan'dan

Üniversite olmak sadece eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmek anlamına gelmez. Üniversite, bu faaliyetlerin yanında sosyal ve akademik faaliyetleri de sağlıklı ve kaliteli yürütülmesinden sorumludur. Üniversitemizde görev yapan her öğretim elemanının ürettiği en küçük çıktıyı değerlendirmesi ve paylaşması temel amaçlarımızdandır. Bu amaçtan hareketle yürütülen yayın faaliyetleri ise akademik anlamda en öncelikli çabamızdır. Deneyimlerin genç kuşaklara aktarılması için temel mecra olarak gördüğümüz akademik dergi yayıncılığında, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin de katkısının olması amacıyla, bünyemizdeki tüm bilim, teknoloji ve sanat disiplinlerinde akademik dergi yayınlama kararı alınmıştır.

Üniversitemiz tarafından yayınlanan İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi temelde teknoloji, iletişim ve sosyal bilimler arasında ilişkiler kurulması ve bu alanlar üzerine bilimsel çalışmaların yayınlanması görevini üstlenmektedir. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sosyal Bilimler, İletişim Çalışmaları, Yeni Medya, Halkla İlişkiler, Reklamcılık alanında yapılmış olan gerek uygulamalı gerekse bilimsel araştırma merkezli makaleleri yayınlamaktadır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi umuyorum ki hem Türk hem de uluslararası araştırmacıların bilimsel eserler üretmesi ve bilimsel alanda ülkemizin yazın gelişimine katkıda bulunacaktır. Derginin editörü, hakemleri ve yazarlarına katkıları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Doç. Dr. Mustafa AYDIN
Mütevelli Heyet Başkanı

Rektör'den

İstanbul Aydın Üniversitesi içindeki tüm fakültelerimiz önemlidir ve gereklidir. Ama üniversitemizin teknoloji, iletişim ve sosyal bilimler alanında çalışmaların yapılması adına pek çok öğrenciyi yetiştiren İletişim Fakültemiz yeni medya, halkla ilişkiler, reklam gibi alanlarda araştırma yapılması adına önemli yazınla üretmektedir. Kurumların ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtılması için yayınların yararı kuşkusuz tartışılmazdır. Akademik dergi yayıncılığında varlığını ortaya koyan "İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi", alanında önemli ve ciddi bir adımdır. İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Deniz YENGİN'e şahsında, derginin yayına hazırlanmasında emeği geçen herkesi kutluyor, başarılı bir yayın hayatı diliyorum.

Prof. Dr. Yedigir İZMİRLİ
İAÜ Rektörü

Editör'den

İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından hazırlanan bilim ve sosyal bilimlere dair araştırmaları içeren "İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi" bilimsel alana pek çok katkıda bulunan makaleleri yayınlamaktadır. Dergimize yapılan birçok araştırmacının başvurusundan, dikkatli incelemeler yapılarak yayınlanması seçilen eserler gerek ulusal gerekse uluslararası alanda önemli katkılar sağlayacaktır. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; EBSCO, DOAJ ve Dergipark içerisinde yer alan yapısı ile gelecek sayılarında da önde gelen araştırmalara ev sahipliği yapacaktır.

Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ
İAÜD Editörü

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

CİLT: 14 - SAYI:3 - Temmuz 2022

İçindekiler

Content

ARAŞTIRMA MAKALESİ (RESEARCH ARTICLES)

- YEREL SİYASET VE KATILIMCI YEREL DEMOKRASİ**
LOCAL POLITICS AND PARTICIPATORY LOCAL DEMOCRACY
Recep ŞEHİTOĞLU, Akif ÇARKÇI.....245
- PIERRE BOURDIEU’NUN SOSYOLOJİSİ İŞİĞİNDA SOSYAL ÇALIŞMAYI ANLAMAK**
UNDERSTANDING SOCIAL WORK IN THE LIGHT OF PIERRE BOURDIEU’S SOCIOLOGY
Ali Artam AYYILDIZ.....261
- AKSANLI SİNEMADA SELF ORYANTALİST TUTUM: HÜSEYİN TABAK SİNEMASI**
SELF ORIENTALIST ATTITUDES IN ACCENTED CINEMA: HÜSEYİN TABAK CINEMA
Buket AKDEMİR DİLEK, Fatime Neşe KAPLAN.....285
- GLITCH SANATININ RESİM SANATINA YANSIMALARI BAĞLAMINDA ANDY DENZLER’İN RESİMLERİNE BAKIŞ**
A LOOK AT ANDY DENZLER’S PAINTINGS WITHIN THE CONTEXT OF GLITCH ART’S REFLECTIONS TO PAINTING
Elif ÇAKIROĞLU.....305

SINIFSAI AYRICALIK/EŞİTSİZLİK TEMELİNDE BİREYE AIT PEYZAJIN ÇERÇEVESİ <i>THE FRAMEWORK OF THE INDIVIDUAL LANDSCAPE ON THE BASIS OF CLASS PRIVILEGE/INEQUALITY</i> Esra ÖZHANCI, Ahmet KOÇ.....	329
FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME: SOSYAL MEDYADA HAKİKATİ İFADE EDENİ BULMAK YA DA HAKİKATİ İFADE EDEN OLMAK <i>A PHENOMENOLOGICAL EXAMINATION: FINDING THE TRUTH OR BEING THE TRUTH EXPRESSION IN SOCIAL MEDIA</i> Hakan TAN.....	351
BÖLGESEL KALKINMA ALANLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ PERFORMANS ANALİZİ <i>OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PERFORMANCE ANALYSIS OF REGIONAL DEVELOPMENT AREAS</i> Kaan KOÇALI.....	381
DISCURSIVE OPPORTUNITIES FOR MOBILISATION IN THE TIME OF ‘WAR ON DRUGS’ IN MEXICO: THE CASE OF MOVIMIENTO POR LA PAZ CON JUSTICIA Y DIGNIDAD <i>“UYUŞTURUCUYA KARŞI SAVAŞ” ZAMANLARINDA MEKSİKA’DA MOBİLİZASYON İÇİN SÖYLEMSEL FIRSATLAR: ADALET VE SAYGINLIKLA BARIŞ HAREKETİ ÖRNEĞİ</i> Onur AĞKAYA.....	407
21. YÜZYILDA POSTMODERN ÖZNE DENEYİMİ OLARAK PROFESYONEL DÜĞÜN FOTOĞRAFI ÇEKİMLERİ VE SOSYAL MEDYA ETKİSİ <i>PROFESSIONAL WEDDING PHOTO SHOOTS AND SOCIAL MEDIA EFFECT AS A POSTMODERN SUBJECT EXPERIENCE IN THE 21ST CENTURY</i> Rabiya SALTİK.....	435

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

CİLT: 14 - SAYI: 3 - Temmuz 2022

DOI Numaraları

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/2022.143

YEREL SİYASET VE KATILIMCI YEREL DEMOKRASİ

LOCAL POLITICS AND PARTICIPATORY LOCAL DEMOCRACY

Recep ŞEHİTOĞLU, Akif ÇARKÇI

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3001

**PIERRE BOURDIEU’NUN SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA SOSYAL
ÇALIŞMAYI ANLAMAK**

UNDERSTANDING SOCIAL WORK IN THE LIGHT OF PIERRE

BOURDIEU’S SOCIOLOGY

Ali Artam AYYILDIZ

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3002

**AKSANLI SİNEMADA SELF ORYANTALİST TUTUM: HÜSEYİN
TABAK SİNEMASI**

*ORIENTALIST ATTITUDES IN ACCENTED CINEMA: HÜSEYİN TABAK
CINEMA*

Buket AKDEMİR DİLEK, Fatime Neşe KAPLAN

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3003

**GLITCH SANATININ RESİM SANATINA YANSIMALARI
BAĞLAMINDA ANDY DENZLER’İN RESİMLERİNE BAKIŞ**

*A LOOK AT ANDY DENZLER’S PAINTINGS WITHIN THE CONTEXT OF
GLITCH ART’S REFLECTIONS TO PAINTING*

Elif ÇAKIROĞLU

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3004

**SINIFSAK AYRICALIK/EŞİTSİZLİK TEMELİNDE BİREYE AİT
PEYZAJIN ÇERÇEVESİ**

*THE FRAMEWORK OF THE INDIVIDUAL LANDSCAPE ON THE BASIS OF
CLASS PRIVILEGE/INEQUALITY*

Esra ÖZHANCI, Ahmet KOÇ

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3005

FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME: SOSYAL MEDYADA HAKİKATİ İFADE EDENİ BULMAK YA DA HAKİKATİ İFADE EDEN OLMAK
A PHENOMENOLOGICAL EXAMINATION: FINDING THE TRUTH OR BEING THE TRUTH EXPRESSION IN SOCIAL MEDIA

Hakan TAN

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3006

BÖLGESEL KALKINMA ALANLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ PERFORMANS ANALİZİ

OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PERFORMANCE ANALYSIS OF REGIONAL DEVELOPMENT AREAS

Kaan KOÇALI

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3007

DISCURSIVE OPPORTUNITIES FOR MOBILISATION IN THE TIME OF ‘WAR ON DRUGS’ IN MEXICO: THE CASE OF MOVIMIENTO POR LA PAZ CON JUSTICIA Y DIGNIDAD

“UYUŞTURUCUYA KARŞI SAVAŞ” ZAMANLARINDA MEKSİKA’DA MOBİLİZASYON İÇİN SÖYLEMSEL FIRSATLAR: ADALET VE SAYGINLIKLA BARIŞ HAREKETİ ÖRNEĞİ

Onur AĞKAYA

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3008

21. YÜZYILDA POSTMODERN ÖZNE DENEYİMİ OLARAK PROFESYONEL DÜĞÜN FOTOĞRAFI ÇEKİMLERİ VE SOSYAL MEDYA ETKİSİ

PROFESSIONAL WEDDING PHOTO SHOOTS AND SOCIAL MEDIA EFFECT AS A POSTMODERN SUBJECT EXPERIENCE IN THE 21ST CENTURY

Rabiya SALTİK

10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3009

YEREL SİYASET VE KATILIMCI YEREL DEMOKRASİ

Recep ŞEHİTOĞLU
Gaziantep Üniversitesi, Türkiye
rshhitoglu@gantep.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-6855-4841>

Akif ÇARKÇI
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Türkiye
akif.carkci@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6522-7140>

Atıf	ŞEHİTOĞLU, R; ÇARKÇI, A. (2022). YEREL SİYASET VE KATILIMCI YEREL DEMOKRASİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 245-260.
------	---

ÖZ

Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe önemli bir yere sahip olan demokrasi kavramının yerel düzeyde çeşitli algılamaları mevcuttur. Siyasal hayatımızın merkezini teşkil eden önemli bir kavram olarak katılımcı demokrasinin yerel siyaset alanında da işletilmesi için birtakım araçların uygulanması zarureti söz konusudur. Tam da bu noktada demokratik uygulamalar bakımından hem ulusal hem de yerel siyasette demokratik katılım araçlarında birtakım farklılıklar görmek mümkündür. Bu çalışma söz konusu farklılıklardan yola çıkarak yerel siyasette katılımın esas alınmasına yönelik bir analiz içermektedir. Söz konusu analize ışık tutacak ana kavramlar olarak yerel siyaset, katılımcı demokrasi ve türleri, siyasal katılım, katılım mekanizmaları ve yönetim kavramlarına dair bir literatür taraması yapılmıştır. Buradan hareketle bu makalede birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak farklı bir perspektif sunulmaya çalışılmıştır. Makale, ayrıca yerel siyasette katılımcı demokrasinin çeşitli boyutlarına dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Yerel düzeyde iş birliği ve yönetim gibi süreçlerin nasıl tesis edileceğine dair açıklayıcı bir içeriğe sahip olan bu çalışma, katılımın sağlanması halinde daha demokratik bir siyasetin nasıl mümkün kılınacağı sorusuna cevap aramaktadır. Diğer taraftan yerel demokrasi ile yerel yönetim ilişkisi

Geliş tarihi: 27.05.2022 – Kabul tarihi: 27.06.2022, DOI: 10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3001
Araştırma Makalesi-Bu makale iThenticate programıyla kontrol edilmiştir.
Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

ve yerel yönetimlerin pratikte uyguladıkları bazı katılım mekanizmalarının demokratikleşme ve yönetimle olan ilişkisi de çalışma kapsamında ele alınmıştır. Nitekim yönetim uygulamalarının yerel siyaset düzeyinde ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde ne şekilde ortaya çıktığı, yerel kalkınma ve yerel siyaset ilişkisi de günümüzün başat tartışma alanlarından birisi haline gelmiştir. Çalışma neticesinde ulaşılan en önemli bulgu; yerel siyaset sürecinde yönetim uygulamaları ve yerel kalkınmaya dönük çalışmalar yasal, iktisadi, sosyal ve politik bazı gelişmeler neticesinde özellikle yerel yönetimlerin ve yerel siyasi aktörlerin uygulama alanına girmiş önemli kavramlardır.

Anahtar Kelimeler: *Yerel Siyaset, Kalkınma, Yerel Demokrasi, Katılım, Yönetişim.*

LOCAL POLITICS AND PARTICIPATORY LOCAL DEMOCRACY

ABSTRACT

The concept of democracy, which possesses an important place in the literature of political science and international relations, has various perceptions at local level. As an important concept constituting the center of our political life, it is necessary to implement some tools for the operation of participatory democracy in the field of local politics. At this point, it is possible to see some differences in democratic participation tools in both national and local politics in terms of democratic practices. Based on these differences, this study includes an analysis of taking participation in local politics as a basis. The literature review was constructed on the concepts of local politics, participatory democracy, and its types, on the other hand political participation, mechanisms of participation, and governance have been put forward as the main concepts that will shed light on the analysis in question. From this point of view, in this article, a different perspective has been tried to be presented by making use of primary and secondary sources. The article also aims to draw attention to various dimensions of participatory democracy in local politics. This study, which has explanatory content on how to establish processes such as cooperation and governance at the local level, seeks an answer to the question of how a more democratic politics can be made possible if participation is ensured. On the other hand, the relationship between local democracy and local government, and the relation of some participation mechanisms that local governments implement in practice with democratization and governance are also discussed within the scope of the study. Thus, governance practices emerge at the level of local politics and in the decision-making processes of local governments, and the relationship between local development and local politics has become one of the dominant discussion areas of today. The most

significant finding reached as a result of the study is that governance practices in the local political process and studies on local development are important concepts that have entered the application field of local governments and local political actors as a result of some legal, economic, social and political developments.

Keywords: *Local Politics, Development, Local Democracy, Participation, Governance*

GİRİŞ

Yerleşmenin ve yerel yönetimlerin önem kazandığı ve yönetimde yerinden uygulamaların öne çıktığı günümüzde demokrasi düşünce ve pratiklerinin de toplumsal taleplerin ana unsurlarından biri haline geldiği bir vakıdır. Gerek yerelde gerekse de ulusal düzeyde demokrasi talepleri yükselmektedir. Yönetime katılmada hem bugünü hem de geleceği planlamada kolektif bir şuurun yaygın eğilim olmaya başlamasıyla birlikte bu durumu kolaylaştıracak mekanizmaların da uygulamada tebarüz etmesi ne kadar elzem ise katılımcı demokrasiyi yerel siyasette etkinleştirecek araçların birer birer gündeme getirilmesi de bir o kadar elzemdır.

Yerelde önemli bir aktör olarak algılanan belediyeler ve belediye meclislerinde demokratik yönetim araçlarının devreye sokulması kadar, il özel idarelerinde, köy yönetimlerinde, mahalle yönetimlerinde ve yerel siyaset odaklarında da aynı anlayışın hayat bulması bir o kadar büyük önem arz etmektedir.

Siyasal hayatımızın merkezini teşkil eden önemli bir kavram olarak katılımcı demokrasinin yerel siyaset alanında da işletilmesi için birtakım araçların uygulanması zarureti söz konusudur. Tam da bu noktada demokratik uygulamalar bakımından hem ulusal hem de yerel siyasette demokratik katılım araçlarında birtakım farklılıklar görmek mümkündür.

Bu çalışma, söz konusu farklılıklardan yola çıkarak yerel siyasette katılımın esas alınmasına yönelik bir değerlendirme içermektedir. Bu değerlendirmeye ışık tutacak ana kavramlar olarak yerel siyaset, katılımcı demokrasi ve türleri, siyasal katılım, katılım mekanizmaları ve yönetişim kavramlarına dair bir literatür taraması yapılmıştır.

Buradan hareketle çalışmada, birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak farklı bir perspektif sunulmaya çalışılmış ve bununla beraber makale yerel siyasette katılımcı demokrasinin çeşitli boyutlarına dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Yerel düzeyde iş birliği ve yönetişim gibi süreçlerin nasıl tesis edileceğine dair açıklayıcı bir içeriğe sahip olan bu çalışma, katılımın sağlanması halinde daha demokratik bir siyasetin nasıl mümkün kılınacağı sorusuna cevap aramaktadır.

Diğer taraftan yerel demokrasi ile yerel yönetim ilişkisi, yerel yönetimlerin pratikte uyguladıkları bazı katılım mekanizmalarının demokratikleşme ve yönetişimle olan ilişkisi de çalışma kapsamında ele alınmıştır. Nitekim yönetişim uygulamalarının yerel siyaset düzeyinde ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde ne şekilde ortaya çıktığı, yerel kalkınma ve yerel siyaset ilişkisi de günümüzün başat tartışma alanlarından birisi haline gelmiştir.

Siyaseti Yeniden Tanımlamak: Kalkınmacı Yönüyle Siyaset

Çalışmada, öncelikle siyasetin ne olduğuna, yerelde ne anlam ifade ettiğine, yerelde demokrasiye hangi anlam ve fonksiyonların yüklendiğine, katılım mekanizmalarına ve bunun araçlarına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Bu çerçevede gündeme gelen ve öne çıkan yaklaşım ve uygulamalar irdelenmiştir.

Siyasetin farklı açılardan tanımlanması söz konusu olduğunda şu tablo ile karşılaşmak mümkündür: Genel siyasetin tanımına bakıldığında tüm toplumu ilgilendiren ilişkileri meşru ve zorlayıcı bir güce dayanarak düzenleyen eylemlerin toplamını siyaset olarak tanımlamak mümkündür (Kapani, 2000: 18). Dolayısıyla genel anlamda siyasetin tanımına bakıldığında siyaset, toplumun tamamına ait meseleleri ilgi alanına koymaktadır. Ayrıca meşru ve zorlayıcı bir güç olarak devletin bu genel sorun ya da meseleler hakkında çeşitli düzenleyici eylemlerde bulunma tekeline sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Konuya, kentsel siyaset ve yerel siyaset penceresinden bakıldığında “yerel siyaset şehirlerin ve insanların refahını artırmak için belirli bir yöntemle onları yönetmenin sanatıdır” (Dursun, 2004: 28). Şehir bir kavram olarak ele alındığında bir bütünün parçası olması boyutu ile göreceli olarak yereli ifade etmektedir. Her düzeyde insanın var olduğu ve bir arada yaşadığı her yer aslında bir yereli tanımlamaktadır. Bu bir kent olabileceği gibi köy, mahalle ya da kasaba da olabilir. Öyleyse, yerel siyaset dendiğinde belli bir coğrafi mekân parçasında yaşayan insanların refahını kaynak dağıtmak suretiyle ve insanları belli bir yöntemle yönetmeyi sağlayan çabaların tümü olarak anlamak mümkündür (Akdoğan, 2008: 9). İşte bu kaynak dağıtma sürecinin katılımcı bir yöntemle sağlanması, tanımdaki refah artırma çabalarına harç olacaktır (Akgül, 2021: 39). İnsanların yerel ölçekte karar alma süreçlerine katılarak kendi refahlarını daha etkin bir biçimde sağlayabilecekleri yönündeki görüş, Dünya Bankası tarafından “halkın yönettiği kalkınma (people managed development)”, ya da “katılımcı kalkınma (participatory development)” adı verilen modellerle gelişmekte olan ülkelerde sürdürülen projelerde uygulanmaktadır (Tutulmaz, 2012: 611) Böylece yerel siyasetin kalkınmacı boyutuna da vurgu yapılmıştır. Yerel siyaseti kalkınmacı boyutu ile tanımlamak siyasetin fonksiyonuna eklenmiş yeni bir yaklaşımdır.

Doğrudan Demokrasiden Temsili Demokrasiye

Siyasetin tanımında bahsi geçen yönetme tarzına gelince modern bir yöntem olarak hemen demokrasi devreye girmektedir. Öncelikle, “öyleyse demokrasi nedir?” sorusu akla gelmektedir ve bunun yerelde ne anlam ifade ettiği merak konusudur.

Görmez'e göre, demokrasi fikrinin merkezinde insanların hayatlarını idare edecek zümrenin toplumun her bir bireyinden oluşması yer almaktadır. Ancak böylelikle "demokrasi, yöneticilerle yönetilenler arasında bir özdeşleşmeyi, halkın halk tarafından ve halk için yönetilmesini gerekli kılar" (Görmez, 1997: 70). Diğer yönetim şekillerinin aksine demokraside yönetilenlerin reyine dayalı bir sistem söz konusudur. İster yerelde olsun ister ulusal düzeyde olsun, halk adına halkın kaynaklarını halka hizmet için kullanan, yönlendiren ve dağıtan iradenin halka rağmen halkı hiçe sayarak hareket etmesi mümkün olmasa gerek. Böyle bir ortamda demokrasiden söz etmek mümkün olmaz. Ancak otoriter, totaliter, monarşik ya da oligarşik bir yönetim biçiminden söz edilebilir. Bilindiği gibi demokrasi, pratik hayatta üç şekilde karşılık bulmaktadır. Bunları doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi şeklinde ifade etmek mümkündür. Halkın egemenlik hak ve yetkilerini bizzat kendisinin kullanması anlamına gelen doğrudan demokrasi, bugün ancak nüfus olarak çok küçük olan İsviçre Kantonlarında görülmektedir (Tunç, 2008: 1117). Yarı doğrudan demokraside ise halkın seçim yaparak bir hükümet tayin etmesi, tayin etmekle kalmayıp aynı zamanda karar alma süreçlerine bizzat katılması olarak ifade edilmektedir. Bu da genel olarak referandum, halk vetosu ve halkın kanun teklifi şekillerinde tebarüz eder. Temsili demokrasinin ne olduğuna bakıldığında ise egemenlik haklarının halk adına bir ya da birden çok kimse ya da kurul tarafından kullanılması durumu olduğunu belirtmek gerekir. Bugün yaygın olarak uygulanan demokrasi türü, temsili demokrasidir. Nüfus büyüklüğü vb. şartlar gereği uygulama imkânı çok güç olan doğrudan demokrasi, yerini temsili demokrasiye bırakmıştır. Yarı doğrudan demokrasi, katılımı güçlendirmek ve siyaseti dengede tutmak için bir model olarak yerelde uygulanabilir mi? İlerleyen bölümlerde bu sorunun cevabı bulunmaya çalışılacaktır.

Yerel Demokrasi ve Unsurları

Yerel demokrasi kavramı, genel olarak güçlü yerel yönetim geleneği olan ABD, Almanya, İsviçre, İngiltere, Hollanda gibi ülkeler için kullanılmaktadır. Konuya ilkeler açısından bakıldığında demokratik prensiplerin sadece ulusal düzeyde değil, yerel nitelikli kararların alınmasında da kullanılması, böylece siyasal katılımın sağlanması ve demokrasiyi mümkün kılan seçim, eşitlik ve kamu denetimi gibi değerlerin de yerelde hayat bulmasını öngören anlayışın adına yerel demokrasi demek mümkün olacaktır. Aslında demokrasiyi, yerel kademede mümkün kılan araçlar ve prensiplerle ulusalda demokrasiyi mümkün kılan araç ve değerler arasında çok ciddi bir uçurum bulunmamaktadır. Ancak burada karar alma sürecinin yerel nitelik taşıması, ülke geneline göre daha düşük bir nüfus ve yerelin kendine has diğer koşulları söz konusudur. Nitekim daha evvel doğrudan demokrasinin nüfus vb. şartlar gereği ancak sınırlı sayıda ülkede uygulanabildiği aktarılmıştı.

Dünyadaki gelişmelere bakıldığında eğer bir ülkede ulusal düzeyde siyasal demokrasi mevcutsa, kentler ve bölgeler düzeyinde de demokrasi olduğu ifade edilebilir. Ulusal ölçekte varlığını sürdüren otoriter ya da totaliter rejimlerde ise yerel demokrasilerden söz edilemeyeceği aşikârdır (Tunç, 2008: 1117). Yerel demokrasi, esas itibariyle şehirlerin, kasabaların, köylerin ve ilçelerin demokratik yollarla -elbette bununla sınırlı olmamak üzere, seçilmiş belediye başkanları, konseyler ve diğer yerel yetkililer aracılığıyla- kendi kendini yönetmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (URL-5). Daha farklı bir ifadeyle yerel demokrasi, koordineli bir demokrasidir ve bu demokrasi türü şehirlerin ortak yararı, yerel siyasi partiler ve liderlerinin aracılık ettiği ulusal düzenlemelerin belirlediği sahada ve idareden gelen profesyonel uzmanlıkla koordinasyon dışında ortaya çıkmaktadır (Haus ve Sweeting, 2006: 268). Çünkü burada önemli olan yerel demokrasiyle vatandaşın katılımının artması ve yerel demokrasinin geliştirilmesidir. Öte yandan vatandaşların yönetim sürecine dâhil edilmesiyle birlikte hizmet sunum süreçleri de iyileştirilmiş olacaktır (Blakeley, 2005: 154).

Diğer taraftan yerel demokrasiyle birlikte sıkça anılan kavramlardan biri de yerel özerkliktir. Gerek literatürde gerekse uygulamada iki kavramın eş anlamlı kullanıldığı görülmektedir. En azından yerel özerkliğin söz konusu olmadığı yerelerde ya da bölgelerde yerel demokrasinin de mümkün olamayacağı ileri sürülmüştür. Yerel özerklik kavramı, Avrupa Konseyi Yerel Özerklik Bildirisinde: “yerel otoritelerin, yerel halkın ihtiyaçlarını kendi sorumlulukları altında yasal sınırlar içinde düzenleme-yönetme hak ve yeteneği” (Yıldız, 2003: 111) olarak tanımlanmaktadır. Burada yerel otoriteler ya da yerel yönetimler sadece belli hizmetleri sunan birer merkez değil aynı zamanda bu hizmetlerin sunum esaslarını ve çeşitlerini de belirleyen bir konum kazanmış olmaktadır.

Yerel özerklik, demokratik yönetim ve hakların/hürriyetlerin korunması itibariyle bazı kurumlar açısından temel unsur olarak kabul edilmektedir. Karar alma, uygulama ve karar organlarının serbest oluşumu demokratik yönetimin de ön koşulları arasında bulunmaktadır. Önemli olan bu karar alma sürecinde katılımcı yaklaşımın özgürleştirilmesi ve karara halkın da katılımının sağlanmasıdır. Öyleyse, özerkliğin olmadığı bir yerelde demokrasiden, katılımcılığın olmadığı bir yerde ise katılımcı demokrasiden söz edilemez.

Yerel özerlikle yakından bağlantılı bir diğer konu da mali özerkliğin sağlanmasıdır. Kaya, özerlikle gelir arasında önemli bir bağlantı bulunduğunu ve bunun özellikle özerk bir idarenin oluşmasının karar alma iradesine sahip olan birtakım organların varlığıyla yeterli olamayacağı kanısındadır. Nitekim ona göre, yeteri derecede kaynakların temin edilmesi ve gelir kaynaklarının oranlarını ve miktarını belirleme yetkisinin de bulunması zaruridir (Kaya, 2006:

37). Dolayısıyla özerkliğin öncelikli şartlarından birisi, mali özerkliktir ve yerel idarelerin kullanacakları kaynakların sadece miktarı değil bu kaynakların elde edilmiş biçimi ve kendi kaynağını kendisinin temin edebilmesinin önünü açabilecek yasal düzenlemelerin yapılması da önem taşımaktadır.

Yerel Demokrasi-Yerel Yönetim İlişkisi

Yerel yönetimler, hizmette yakınlık ilkesinin bir gereği olarak kamusal nitelikte hizmetleri yerinde karşılamak durumunda olan idareler olup, bu idareler vatandaşın görüşlerini katılımcı yöntemlerle yönetim süreçlerine yansıtma noktasında etkin araçlar kullanmalıdırlar (Demir, 2003: 65-77). Bu anlamda özellikle yerel düzeyde demokrasinin en sağlıklı biçimde işleyeceği kurumlar, kuşkusuz yerel idarelerdir. Yerel yönetimler, ölçekleri gereği demokratik katılıma müsait birimlerdir. Fakat katılımcı demokrasinin etkin hale gelmesi için katılım araçlarının daha etkin kullanılması gerekmektedir. Temsili demokrasiden katılımcı, hatta doğrudan demokrasiye geçişin yaşanabileceği en sağlıklı yönetim birimleri yine yerel idarelerdir. Bu manada demokrasi tavandan tabana doğru mu, tabandan tavana doğru mu uygulanmalı sorusuna cevap, yine yerel yönetimler odağında verilmelidir (Çarkçı, 2004).

Katılımcı yönetim imkânlarının yerel idarelerde karşılık bulmasıyla birlikte aşiret, cemaat gibi sosyal grupların yerel meclisler üzerindeki baskısı azalmış ve maddi anlamda da adil bir dağıtım mekanizmasının kurulması ve işletilmesi kolaylaşmış olacaktır. Sosyal paydaş kavramının bir gereği olarak “kentte yaşayan herkesin kent yönetimi ile ilgili görüş bildirmesi ve kararlara katılım sağlaması gerçekleşmiş olacaktır” (Çukurçayır, Eroğlu ve Sağır, 2012: 268). Tam da bu noktada bugün Türkiye’de pek çok belediyede yasal birer zorunluluk haline gelen kent konseyleri, belediye meclislerine ek olarak vatandaş katılımının sağlanması noktasında çeşitli imkânlar üretmektedir. Diğer yandan pek çok belediyede uygulama örneklerine rastlanılan çocuk meclisleri ve gençlik meclisleri gibi katılım araçları da yerel yönetim ve yerel demokrasi ilişkisi açısından son derece önemli yapılanmalardır. Öte yandan yerel demokrasinin can damarı olan yerel seçimler, süresi kanunla belirlenmiş bir zaman dilimi içerisinde mahalli düzeyde halkın müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere hizmet edecek siyasi kadroları yönetime taşımaktadır. Bir an için yerel idarecilerin ya da yerel idarelerin karar organlarının seçimle değil de örneğin atama ile iş başı yaptığını düşünülecek olursa, burada oluşacak keyfiyetin yerel düzeyde seçimle iş başına gelmekten çok daha büyük maliyetler yaratacağı neredeyse kesindir. Askeri darbe dönemlerinde ne yazık ki yerel yönetimlere atama yoluyla belediye başkanları getirilmiş, halkın sandıkta kendisini yerel ölçekte yönetmek üzere seçtiği kadrolar yönetimden azledilmiştir.

Siyasal Katılım Kavramı ve İçerdiği Faaliyetler

Siyasal katılım, her şeyden önce bir bireyin sosyal bağlamdaki davranışını içermektedir (Ulbig ve Funk, 1999: 266). Demokratik kültürün geliştiği siyasal sistemlerde ise bireylerin siyasal açıdan sosyalleşmesi ve demokratik karar alma süreçlerine katılımı daha etkin ve daha geniş tabana yayılmış bir demokratik zemin oluşmasına hizmet eder. Demokratik siyaset ortamının bulunduğu bir siyasal atmosferin oluşturulmasına yönelik çabaların yine katılımcı demokratik metotlarla ortaya konulması, vatandaşlara açık olan ve erişilebilir bir katılım sisteminin kurulmasının temel şartıdır (Ulbig ve Funk, 1999: 270). Katılım kanallarının vatandaşlara açık olduğu bir yerel demokratik sistem ise yerel siyasetin gelişimi açısından önem arz etmektedir.

Siyasal katılımın genel tanımına bakıldığında, toplumun siyasal sistemde karar alıcıların aldıkları ve gelecekte alacakları kararları etkilemek için giriştikleri faaliyetlere siyasal katılım denmektedir. Siyasal katılım, bir başka deyişle hükümetin yapısını, hükümet yetkililerinin seçimini veya hükümet politikalarını etkilemeye çalışan vatandaşların faaliyetleri olarak da tanımlanabilmektedir (Conway, 2001: 231). Bu katılım, olağan olabileceği gibi olağandışı da olabilmektedir. Referanduma katılmak olağan bir siyasal katılım biçimi iken şiddet kullanmak olağan dışı bir katılım çeşididir. Burada sistem tarafından oluşturulmuş norm ve kurallara itaat ya da itaatsizlik belirleyici kriter olmaktadır.

Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe kullanıldığı şekliyle, siyasal katılımın içerdiği faaliyetler seçim kampanyaları, lobi faaliyetleri, örgüt faaliyeti, halk-kamu idaresi arasında iletişim kanalı açmak ve şiddet şeklinde sıralanabilir. Yeni katılım anlayışında katılım şekil ve yöntemi daha da genişletilmiştir. Planlama çemberleri, yurttaş kurulları, gelecek atölyeleri, yuvarlak masa toplantıları ve forumlar, kamuoyu yoklamaları, halk toplantıları, telefon, elektronik demokrasi, gönüllülük, dilekçe ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) bu yeni katılım yöntemlerinden bazılarıdır (Görmez, 1997: 75).

Klasik katılım kanallarından farklı olarak uygulama sahasına giren bu yeni katılım araçlarının pek çoğu, sivil toplumun siyasal alanı etkileme gücünün artırılmasına dönük faaliyetlerdir. Özellikle çeşitli yerel meseleler söz konusu olduğunda gönüllülük esasına dayanan ve yerel idarenin karar alma süreçlerini etkileyecek çalışmalar, günümüzde önem kazanmaya başlamıştır. Şüphesiz yerel katılımın güçlü olduğu yönetim modelinde çok seslilik en üst seviyede olacaktır ve böylelikle demokratik uygulamaların en çok istenen modeli hayata geçirilmiş olacaktır. Esas itibarıyla siyasal katılımın dört farklı modeli bulunmaktadır. Söz konusu modelleri “oylama, kampanya faaliyeti, toplumsal faaliyet ve özel

temaslar” (Salisbury, 1975: 329) şeklinde sıralamak mümkündür. Buradan hareketle özellikle özgürlüğün, eşitliğin ve demokrasiye değer verilen liberal bir kültürün olduğu ortamda, vatandaşlardan en azından seçimlerde oy kullanma düzeyinde siyasi faaliyetlerde bulunmaları beklenmektedir. Bunun yanı sıra, vatandaşların bir siyasi parti organizasyonunda aktif olmak veya kamu görevine aday olmak gibi daha fazla katılım seçenekleri de bulunmaktadır (Conway, 2010: 12).

Yerel Demokrasilerde Katılım Mekanizmaları/Araçları

Yerel demokraside katılımcı anlayışı etkin kılabilecek araçların neler olduğuna bakmak gerekirse, şu şekilde bir çerçeve çizmek mümkündür. Her şeyden evvel katılımcı demokrasinin ne şekilde tanımlandığı önem arz etmektedir. Katılımcı demokrasi, bir iş, hizmet ya da kararlar ile ilgili olarak vatandaşın görüşünün alınması mı, yoksa bu süreçlere fiilen toplumun katılım sağlaması mıdır? Karar alma sürecinde vatandaş ya da bireyin pozisyonu ne olacaktır? Tüm bu soruların cevabı, aslında siyasi tercihin hangi noktada kullanıldığına bağlıdır. Bir siyasalar öbeğinde katılımcı demokrasinin yeri ne olacaktır? Bu çeşit demokrasinin araçlarının uygulanabilirliği ne düzeydedir? Cevap aranması gereken bir başka soru da pratiğin ne kadar mümkün olduğu ve getirisinin ne olacağıdır.

Bir diğer sorun alanı ise devreye alınan katılım mekanizmalarının kendilerinden beklenen demokratik faydayı sağlamamasıdır. Burada en büyük engel, bir yandan katılım kanallarının sonuna kadar açık olduğunu ifade ederken diğer taraftan bu katılım kanallarında ortaya çıkan karar, görüş ve düşüncelerin yeterince ciddiye alınmaması ve uygulamaya geçirilmemesidir.

Tüm bunların dışında katılımcı demokrasinin üç temel meselesi daha vardır. Birincisi, temsili demokrasi yerel ihtiyaçlara yeterince cevap vermemektedir. Çünkü ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarına ilişkin kararlara ortak olmaması, ihtiyaçların yeterince karşılanamaması ya da aksi yönde beklentilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Es ve Ateş, 2010). Sosyal analizi yapılmamış, katılımcı yaklaşımın benimsenmediği projeler ya da çözüm paketleri, şüphesiz etkisiz kalacaktır. İkincisi, toplumsal katılım oy vermenin ötesinde cesaretlendirilmemektedir. Her ne kadar Türkiye örneğinde aksi bir durum söz konusu olsa da oy kullanma oranları zaman zaman düşebilmektedir. Oy kullananlar oy verdikten sonraki sürece dâhil olmadıkları için hem sistem dışında kalmakta hem de emaneti teslim ettikleri siyasetçilere ya da idarecilere güvenmemektedir. Dolayısıyla oy kullananlar, oy vermektense de imtina etmektedirler. Çünkü katılımcılığın olmadığı demokrasilerde vatandaş, karar süreçlerine katılmadığından seçimden sonraki süreci kendisi için karanlık görmektedir. Bir anlamda şeffaflık da mevcut değildir. Üçüncüsü,

karar alma sürecinde çok güçlü olan çıkar gruplarının ve politik odakların ya da teknokrat/bürokrat kesiminin tartışılmaz ağırlığıdır. Bu ağırlık karşısında toplum kendisine bir alan açamamakta, sadece sandık başında tercihini yapabilmektedir. Bu sebeple bürokraside ve siyasetteki seçkinci-elitist kesim, siyasa oluşturmada tek başına hareket etmektedir.

İşte katılımcı demokrasi bu sayılan sorunları çözmek üzere ortaya çıkmıştır. Peki, bu sorunlar için kullanılacak araçlar nelerdir? Bu noktada yarı doğrudan demokrasinin sunduğu imkânları biraz açmakta yarar vardır. Yarı doğrudan demokrasi modeli, doğrudan demokrasi ile temsili demokrasiyi birleştiren bir modeldir. Bu modelde ne doğrudan demokraside olduğu gibi toplumun mukadderatıyla ilgili kararların alınması bütünüyle özgür vatandaşların katılımıyla alınır, ne de temsili demokraside olduğu gibi vatandaşlar adil, özgür ve düzenli seçimlerle iktidar yetkisini kullanacak temsilcileri seçerler. Yine yarı doğrudan demokrasi, vatandaşların kendi adlarına her türlü yetkiyi kullanmayı seçilmiş elitlere bırakıp seçimler dışında yönetme sürecine hiç katılmama esasına da dayalı değildir (Dursun, 2004: 189). Bu anlamda yarı doğrudan demokrasi modelinde referandum, veto, teklif hakkı gibi araçlar katılımı güçlendirmektedir. Referandum, halk temsilcilerinin yaptıkları kanunların veya almış oldukları kararların uygulanabilir hale gelmesi için son sözün halka bırakılmasıdır. Burada meclislerin (ulusal ya da yerel) aldıkları kararların yeterli görülmemesi, halkın bu konuda onayının alınması söz konusudur. Uygulamada referandumlar, zorunlu ya da ihtiyari olabilmektedir. Türkiye uygulamasında ulusal siyasette 1961 ve 1980 anayasaları referandum yoluyla yürürlüğe girmiştir. Halk vetosu, yasama meclislerinden usulünce çıkarılmış ve yürürlüğe konmuş kanunların halk tarafından belli bir zaman içinde veto edilmesidir. Çok yaygın bir uygulama olmamakla birlikte İsviçre kantonlarında uygulandığı bilinmektedir. (Demir, 1998: 15) Böylece halk, seçim sürecinden sonra da siyasal sürece katılım sağlamaktadır.

Teklif hakkında ise belli sayıda vatandaşın imza toplayarak yasa teklifi sunması durumu söz konusudur. Federe yapıdaki devletlerde bu sistem zaman zaman kullanılmaktadır. Buradaki modellerde göze çarpan en önemli husus, iktidarı kötüye kullanan kadroların siyasal denetime tabi tutulabilmesidir.

Sadece katılım değil denetim de bir o kadar önemlidir. Öte yandan iktidar, gerçek sahipleriyle temsilciler arasında paylaşılarak bir siyasal denge oluşturulmuş olmaktadır.

Yönetişim-Yerel Katılım İlişkisi

Yönetişim, yönetimin profesyonel politikacı ve bürokratların etkinliğinden öte toplumsal aktörlerin de sürece dâhil olmasıyla ortaya çıkmış, küresel ve yerel boyutları olan yönetsel ve siyasal veçheleriyle gündeme gelen bir yaklaşımdır. Kavramın ortaya çıkışı, Dünya Bankasının politika değişimiyle eş zamanlıdır. İlk kez Dünya Bankası tarafından yapılan bir Afrika araştırmasıyla 1989 yılında ortaya çıkan kavram, sonraları tüm dünyaya yayılmış, siyasal teoriye ve yönetim uygulamalarına sirayet etmiştir. Kavram bugün farklı disiplinlerle birleştirilerek kullanılmaktaysa da bizi ilgilendiren boyutu siyasal ve yönetsel olanıdır. TODAİE'nin Kamu Yönetimi Sözlüğü bu kavramı şöyle tanımlamaktadır: “Bir toplumsal politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabaları ile elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzendir” (Bozkurt, Ergun ve Sezen, 1998: 274).

Yönetişim kavramı, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe yönetime katılma kavramına genişletilmiş bir alternatif olarak sunulmaktadır. Burada katılımcı yönetimin sınırları genişletilmekte, yönetilen temsilcileri karar süreçlerinde daha etkin şekilde yer almaktadır. Klasik demokraside yöneten ve yönetilenler, durağan bir idari anlayışa dayanmaktaydı. Yönetişimde asıl olan ise dışarıdan bir müdahale olmaksızın karar alma süreçlerinde her birinin birbirini etkilediği aktörlerin oluşturduğu bir yapı ya da düzen söz konusudur (Bozkurt, Ergun ve Sezen, 1998: 274).

Meseleye yerel düzeyde yaklaşıldığında; yerel yönetimleri farklı algılayan bu yeni yaklaşımda özellikle kent yönetimlerinin üç boyutlu bir görünüm kazandığı görülmektedir. Çukurçayır, yerel yönetimi, yerel sermayeyi ve STK'ları bu üç boyutlu görünüm içerisinde değerlendirmektedir. Nitekim buradan hareketle söz konusu bu mekanizma içerisinde devlet aygıtının etkin aktör olma özelliği azalmakta ve yerel nitelikte etkin olan aktörlerin ise ağırlıkları artmaktadır. Dolayısıyla söz konusu bu durumun “yereldeki yansıma ve uygulamaları kent meclisi, kent parlamentosu ve kent kurultayı olarak adlandırılmaktadır” (Çukurçayır, 2003: 268).

Dünya Bankası, yönetime en büyük fonksiyon olarak katılımı eklemektedir. Sadece siyasal katılmayı değil yükümlülük olarak mali, bedensel ve fikri katılımı da öngörmektedir. (URL-4). Yerel kamusal hizmetlerin maliyetine, iş gücüne vb. katılma gibi düşünülebilir. Türkiye’de yerel yönetim konusundaki somut adımların Habitat II (İstanbul,1996) ile atıldığı bilinmektedir. Burada sunulan eylem planında bu katılımın çok boyutlu olması öngörülmüş ve katılımcılık, sürdürülebilirlik ve oyaşlık gibi kavramlar gündeme getirilmiştir (URL-2).

Sonuçta yönetim yeni bir model öngörmekte, bu yeni modeli birbiriyle karşılıklı etkileşim halinde olan aktörlerin yapılandırdığını ve katılıma dayalı bir mekanizmayı mümkün kıldığını ve bu yapının özellikle yerel ölçekte etkin demokratik yönetimi sağlayacağı savunulmaktadır. Örneğin, yerel kalkınma platformları, kent konseyleri, esnaf dayanışma birlikleri birer iyi yönetim modeli olarak nitelendirilebilir. 2003 yılında İstanbul'un Pendik ilçesinde Pendik Belediyesi öncülüğünde kurulan Pendik Yerel Kalkınma Platformu, iyi bir yerel yönetim modelidir (Pendik Yerel Kalkınma Platformu, 2004: 5). Belediye öncülüğünde kurulan platformda Pendik Belediyesi, Sabancı Üniversitesi, Pendik Sanayici ve İş Adamları Derneği, Esnaf Temsilcileri, Sanayi Sitelerinin Başkanları, yerel bazı STK'lar yönetim temelli bir organizasyon etrafında birleşerek kentin fiziki, ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal kalkınma alanları için çeşitli faaliyet planları oluşturmuşlar ve uygulamaya dönük projelerle platformu işlevsel hale getirmeyi başarmışlardır. Bu model gerek teorik düzeyde gerekse pratik sahada çeşitli şekillerde tartışılmış ve uygulama sonuçları kitaplaştırılarak literatüre kazandırılmıştır. Diğer taraftan Türkiye'de pek çok belediyede uygulaması hâlihazırda devam eden kent konseyleri de yerel demokrasinin katılımcı boyutunu öne çıkaran iyi uygulama modelleri olarak görülebilir. Bilindiği gibi kent konseyleri 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile yasal zemin kazanmış, bu kanuna göre (madde 76) kent konseyinin işlevleri arasında, "kentin hak ve hukukunun korunması" bulunmaktadır (URL-3, 2005). Kent konseyinin işlevleri, 2006 yılında yürürlüğe giren Kent Konseyi yönetmeliğinde daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Kent Konseyi yönetmeliğinde, "kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek" hükmüne yer verilmiştir (URL-1). Kent konseylerinin çalışma yönetmeliğinde katılımın yönetim anlayışı çerçevesinde sağlanması öngörülmektedir. Yönetmelikte yönetim kavramı, saydamlık, hesap verebilirlik, katılım, çalışma uyumu, yerindelik ve etkinlik gibi ölçütlere dayanan, çok aktörlü ve toplumsal ortaklıklara dayalı yönetim anlayışı olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2013:219). Yine yönetmeliğe göre konseye yerel bazda pek çok sektör ve kurumu temsilen çeşitli aktörlerin yer alması gerektiği vurgulanmakta, uygulamada da konsey bu çerçevede şekillenmektedir. Kent konseylerinde alınan kararların belediye meclisinin ilk toplantısında görüşülmesi gerekliliği ise yerel katılımın artırılması noktasında önemli bir yasal altyapı oluşturmaktadır.

Geçmişte uygulanmış, halen uygulaması devam eden ve yerel demokrasiyi iyi yönetim ve kalkınmacı boyutuyla öne çıkaracak somut projeler, yerel siyasetin ve yerel demokrasinin gündemini gelecekte de meşgul edecek ve katılımcı demokrasinin önünü açacak imkânlar üretecektir.

SONUÇ

Hızla küreselleşen ve bu sürecin etkilerinin yoğun olarak yaşandığı modern sonrası dönemde, küresel süreçle eş zamanlı yürüyen yerelleşme ve yerel değerlerin göreceli olarak popülerite kazanması, iletişim olanaklarıyla birlikte şeffaflığın, demokrasinin ve katılımcılığın önünü açmıştır. Bu anlamda siyasal katılım, demokrasinin vazgeçilmez temel şartı haline gelmiş gerek genel siyasette gerekse yerel siyasette katılım kanallarının çeşitlenmesi ve halkın yerel idarecilerin alacakları kararlara ortak olmalarını sağlayacak mekanizmaların oluşturulması çağdaş bir gereklilik haline gelmiştir.

Öte yandan yerel demokrasi, toplum kaynaklarının etkin kullanımı ve siyasal sürecin sağlıklı işlenmesi bakımından da önem kazanmıştır. Yerel siyasette etkin olan odakların yapısal değişime uğramasıyla birlikte yerel dinamikleri kalkınma yönelimli bir ivmeyle sürükleyecek katılımcı mekanizmaların önü açılmak durumundadır. Ana gayesi ulusal ve yerel refahı sağlamak olan siyasetin yerelde ve ulusalda kendinden beklenen faydayı sağlaması, daha çok katılımcı ve daha çok paylaşıcıyla mümkün olacaktır. Bu anlamda katılım, kalkınma ve yönetim kavramları anahtar kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasi parti örgütlerinden belediye yönetimlerine, il özel idarelerinden köylere kadar yerel siyasetin etkin olduğu tüm alanlarda katılımcılığın sağlanması, yerel demokrasinin gelişimi için kaçınılmazdır. Bu sadece demokratik gelişim için değil aynı zamanda katılımcı, şeffaf, hesap verebilir yönetim birimlerinin oluşumu için de gereklidir. Zira açıklık ve şeffaflıktan uzak idareler zamanla otoriterleşecek, bu durum ise keyfi uygulamaların artmasıyla sonuçlanacaktır. Oysaki burada önemli olan yerel düzeyde vatandaşların ortak yararına olacak kaliteli hizmetlerin yürütülmesi ve gerekli yatırımların yapılmasıdır. Yerel kalkınma süreci ancak şeffaf ve demokratik bir ortamda sağlıklı şekilde yürüme imkânı bulabilir. Öte yandan yerel siyasetin en mühim aktörlerinden birisi olan yerel yönetimlere yeni dönemde yüklenen yasal yükümlülükler, yerel idareleri yönettikleri bölgelerin ekonomik gelişiminden kısacası kalkınmasından da sorumlu tutmaktadır. Yönetişim ilkeleri çerçevesinde bir araya gelen paydaşların, yerel kalkınma sürecine yerel yönetimler üzerinden dâhil olmaları artık demokratik bir zorunluluktur.

Gelişen ve dönüşen çağdaş dünya, kapalı sistem yönetim yapıları yerine demokrasinin katılımcı yöntemlerle işletildiği açık ve şeffaf yönetim birimleri ile kamusal nitelikli hizmetlerin sunumunu gerçekleştirmekte, yerel planda yurttaş katılımını öne çıkararak seçmenlerin de denetim mekanizmasına ortak oldukları bir siyasal sistemi inşa etmektedir. İletişim ve iş birliği olanaklarının çok yönlü biçimde arttığı çağımızda, bu gelişmelerin gerisinde kalmak akıntıya kürek çekmekle eş değer bir tutum olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Y. (2008). *Yerel Siyaset-Kavramlar, Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Akgül, F. İ. (2021). *Roman Kadını Çoklu Kimlik Kesişiminde Ezilenler*. Ankara: Orion Yayınevi.
- Blakeley, G. (2005). Local Governance and Local Democracy: The Barcelona model. *Local Government Studies*, 31(2), 149-165.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T. ve Sezen, S. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Turkey Middle East Public Management Institution, Ankara, Turkey.
- Conway, M. M. (2010). Women and Political Participation. *PS: Political Science and Politics*, 34(2), 231-233.
- Çarkçı, A. (2004). *Demokratik Katılım ve Yerel Yönetimler*. Yeni Şafak Gazetesi
- Çukurçayır, A. (2003). Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim. *Çağdaş Kamu Yönetimi I*, 259-275.
- Çukurçayır, M. A., Eroğlu, H. T. ve Sağır, H. (2012). Yerel Yönetişim, Katılım ve Kent Konseyleri. *Yerel Politikalar Dergisi*, (1).
- Demir, F. (1998). *Demokrasilerde Hükümet Sistemleri ve Başkanlık Hükümeti Rejimi*. İzmir: EĞİAD Yayınları.
- Demir, H. (2003). Mehmet Karakütük, Yerel Yönetimler ve Hizmette Yerellik: Subsidiarite İlkesi. *Bilgi Dergisi*, 2, 65-77.
- Dursun, D. (2004). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Haus, M., ve Sweeting, D. (2006). Local Democracy and Political Leadership: Drawing a Map. *Political studies*, 54(2), 267-288.
- Kapani, M. (2000). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Kaya, E. (2006). *Yerel Yönetimler Reformu ve Belediyelerde Yeniden Yapılanma*. İstanbul: İlke Yayıncılık.

Muharrem, E. S. ve Hamza, A. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Journal of Social Policy Conferences* (No. 48). 205-248.

Pendik Yerel Kalkınma Platformu (2004). İstanbul: Pendik Belediyesi Kültür Yayınları.

Salisbury, R. H. (1975). Research On Political Participation. *American Journal of Political Science*, 19(2), 323-341.

Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, 1113-1132.

Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik İçin Bir Çözüm Vizyonu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 601-626.

Ulbig, S. G. ve Funk, C. L. (1999). Conflict Avoidance And Political Participation. *Political Behavior*, 21(3), 265-282.

Yıldız, Z. (2003). *Politika Sözlüğü*. İstanbul: Timaş Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061008-5.htm> (Erişim tarihi: 16 Haziran 2022).

URL-2 www.platodanismanlik.com. (Erişim tarihi: 05.012021).

URL-3 <https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>.adresinden (Erişim tarihi: 16 Haziran2022).

URL-4 <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/604951468739447676/governance-and-development>. (Erişim tarihi: 16 Haziran 2022).

URL-5 <https://www.idea.int/publications/catalogue/local-democracy> (Erişim Tarihi: 25.10.2021).

PIERRE BOURDIEU’NUN SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA SOSYAL ÇALIŞMAYI ANLAMAK

Ali Artam AYYILDIZ
Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
aliayyildiz@hacettepe.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-3854-4906>

<i>Atf</i>	AYYILDIZ, A.A. (2022). PIERRE BOURDIEU’NUN SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA SOSYAL ÇALIŞMAYI ANLAMAK. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 261-284.
------------	--

ÖZ

Sosyoloji alanında son elli yılın en önemli isimlerinden biri olan Pierre Bourdieu’nun en önemli özelliği, sosyolojisini birçok farklı alandan gelen bilgilerle bütünleştirmesidir. Bourdieu, sosyolojinin eleştirel bir konuma sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bourdieu; hem toplumu bütün olarak hem de toplum içinde bireyi ele alan, bir başka deyişle sosyal yapı ile bireysel eylemi dengede tutarak yapısalcı ve inşacı bir yaklaşım sergiler. Bourdieu habitus, alan ve sermaye kavramlarının karşılıklı etkileşimlerinden kavramsal bir paradigma oluşturup, geliştirmiş olmasının yanı sıra neoliberal akımın güç kazandığı bir dönemde entelektüeller arasındaki eleştirel duruşuyla da dikkatleri üzerine çekmiştir. Bourdieu sosyolojisi, sosyal çalışma alanının kuram ve uygulaması için önem taşımaktadır. Bu makalede Bourdieu sosyolojisinin temel kavramlarına değinilmiş ve bu kavramların sosyal çalışma disiplini açısından önemi tartışılmıştır. Sonuç olarak, makalede Bourdieu’nun kavramlarının ve neoliberalizm karşıtlığının anlaşılmasının sosyal çalışma alanı için bir ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bourdieu, Sosyoloji, Sosyal Çalışma, Sosyal Sermaye, Habitus, Alan.

UNDERSTANDING SOCIAL WORK IN THE LIGHT OF PIERRE BOURDIEU'S SOCIOLOGY

ABSTRACT

Bourdieu who is one of the leading figures of the sociology area in the last 50 years is known for combining sociology with informations which come from different disciplines. Bourdieu thinks that sociology should carry a critical position. Bourdieu has a structural and constructivist approach which balances the individual action and the social structure with an emphasis on both society and the individual. Bourdieu had created a conceptual paradigm which includes the interaction of the concepts known as habitus, field and capital. He also had a critical stance amongst other intellectuals in a time period which had seen the rising influence of the neoliberal thoughts. Bourdieu's sociology carries a great importance for social work theory and practice. In this article the main concepts of Bourdieu's sociology are mentioned and their importance for the social work is discussed. Consequently, the need to understand the concepts of Bourdieu and his stance against neoliberalism is important for social work profession and these issues are pointed out in the article.

Keywords: *Bourdieu, Sociology, Social Work, Social Capital, Habitus, Field.*

GİRİŞ

Sosyal çalışma alanında, teori ve pratiğe ilişkin yapılan tartışmalarda, bilginin doğası ve bilginin yaratılacağı farklı yöntemlerin yeteri kadar ele alınmadığı bildirilmektedir. Genel olarak pozitivist bilgi anlayışının halen aksiyomatik (doğruluğu ispatlanmamış olduğu halde doğru kabul edilen) olduğu ileri sürülürken, bilginin yaratılmasında ve kullanılmasında; bağlamsal ve uygulama odaklı yaklaşımlar epistemolojik (bilginin yapısını, doğasını ve kaynaklarını ele alan felsefi yaklaşım) açıdan eksik bulunmaktadır. Yaratılması ve kullanılması amacıyla ihtiyaç duyulan uygulamaya dayalı bilginin geliştirilmesinde ise fonksiyonel bir metodoloji olarak hareket edilebilmesini sağlayan teorilere gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinime karşın, halen sosyal çalışma uygulamalarının teori kullanımında yetersiz kaldığı bildirilmiştir (Hothersall,2016; McGregor, 2019). Bu makalede, sosyal çalışma alanında sosyal teorilere dayalı uygulamaya olan gereksinim bağlamında, sosyal çalışma uygulamalarına rehberlik edebilecek sosyal teoriler arasında önemli bir yeri olan Bourdieu sosyolojisinin kavramları ve bu kavramların sosyal çalışma alanıyla ilgili literatürde kullanımı ve çalışma alanıyla olan ilişkisi ele alınmaktadır.

PIERRE BOURDIEU VE SOSYOLOJİSİ

Pierre Bourdieu, sosyal bilim alanında yirminci yüzyılın en etkili düşünürlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Güney Fransa'nın uzak bir kasabasında 1930 yılında doğmuş olan Pierre Bourdieu,1955 yılında Cezayir Bağımsızlık Savaşı sürerken askerliğini Cezayir'de yapmıştır. Cezayir deneyimlerinin Bourdieu sosyolojisinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olduğu bildirilmektedir. Cezayir'de savaş sırasında kalmış olması ile birlikte Cezayir Üniversitesi'nde sürdürdüğü alan çalışmaları teorisinin temellerinin oluşturulmasında etkili olmuştur (Gülsoy,2012). Fransa'ya dönüşünde College de France'da kürsü sahibi olan Bourdieu, 40'tan fazla kitap, 400'den fazla makale yazmış ve kendi sosyolojisini geliştirerek alanında önemli bir düşünür olarak isim yapmıştır (Garrett, 2012). Bourdieu sosyolojisinin en önemli özelliği; sömürgecilikten, neo-liberal politikalara, eğitim alanından konut sektörüne, edebiyat alanından fotoğraf sanatına kadar uzanan birçok farklı alanda yapılmış olan saha araştırmalarına dayanmasıdır (Calhoun, 2006; Gülsoy, 2012). Bourdieu'nun felsefe, politika, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, eğitim, kültür gibi benzeri birçok konuyu kapsayan kuramsal çerçevesinin, sosyal bilim alanında faaliyet gösteren araştırmacılara yeni kapılar açarak yeni teorik tartışmaları tetiklediği bildirilmektedir (Koytak, 2012). Bourdieu, ampirik araştırmadan yoksun olan teorilerin ve teoriden yoksun ampirik araştırmaların gerçeği keşfetmede yetersiz olduğunu öne sürmüş ve yaptığı saha çalışmalarıyla kuramını şekillendirmiştir.

Bourdieu'nun Marx, Weber ve Durkheim gibi sosyolojinin kanonik olarak (genel olarak kabul görmüş, doğrulanmış) en önemli kabul edilen isimlerinin arasında gösterildiği ve sahip olduğu bu önemli konumun oluşmasında genel olarak kabul edilen gerçeklere karşı gerçekleştirdiği eleştirel saha çalışmalarının önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir (Emirbayer, 2014). Bourdieu'nun sosyal dünyaya ilişkin eleştirileri; yapı-eylem, makro-mikro ile metodoloji-teori ayrımları bağlamındadır. Bourdieu, bu noktada sosyolojinin eleştirel bir konuma sahip olmasının gerekliliğini savunurken, eleştirel sosyolojinin olayların üzerindeki örtüyü kaldırarak, sorun yaratan bir bilim olmasının gerekliliğini vurgulamaktadır (Silva ve Warde, 2010). Bu görüş doğrultusunda, sosyolojinin faaliyet alanının, sosyal yaşamın, ilk bakışta göze çarpmayan özelliklerinin görülmesi ve örtülü iktidar ilişkilerinin açığa çıkartılması anlamını taşıdığını savunur (Laberge ve Kay, 2002; Palabıyık, 2011). Bourdieu'nun sosyoloji anlayışı toplumun, bir başka deyişle, sosyal dünyanın nasıl çalıştığını daha ayrıntılı inceleyerek, toplumsal yapıya ilişkin gerçeğin daha doğru anlaşılmasını hedeflemektedir (Calhoun, 2003; Silva ve Warde, 2010). Sosyal dünyayı anlama çabasında olan sosyolojinin ise hiçbir çıkar grubuna hizmet edemeyeceği görüşünü savunarak sosyoloji alanına özgün bir bakış açısı sağlamaktadır (Meder ve Çeğin, 2011).

Bourdieu sosyolojisi, toplumsal dünyayı göz önüne alarak, bu dünyayı yeniden üreten toplumsal eylemi bir ikili ilişkiler düzeyinde incelemektedir. Bu çerçevede; Bourdieu'nun ilişkisel bir sosyolog olarak, toplumsal yapıyı bireyden ayrı bir gerçeklik olarak değil birey ile etkileşim süreçlerinin çoklu bağlamlarının analizi ile ele aldığı görülmektedir. Bourdieu için sosyoloji; insan eylemlerinin, yönelimlerinin, yargılarının arkasında yatan toplumsal yapıyı bir başka deyişle sosyal dünyada olup bitenin mantığını açıklama amacını taşımaktadır (Calhoun, 2013; Koytak, 2012). Genel olarak var olanlara ve bilinen tüm kabullere yönelik eleştirilerle ilerleyen Bourdieu metodolojisi, kendi alan araştırmaları sırasında şekillenmiş olup metodun kuramının kavramlarını dayattığını savunmaktadır. Bourdieu kuram ve metodolojinin iç içe olduğunu söylemektedir. Kuramın pratiğe dönüşmesinin önemini belirtirken, pratiği olmayan bir kuramın ise doğrulanamayacağını bildirir (Özsöz, 2007; Nash, 1990). Bourdieu; hem toplumu bir bütün olarak ele almakta hem de toplum içinde bireyi ele alacak bir şekilde sosyal dünyayı analiz etmektedir. Bu bağlamda, sosyal yapı ile bireysel eylemi dengede tutan yapısalcı ve inşacı bir yaklaşım sergiler. Bourdieu, hem eylemde bulunan özne hem de yapının eylem yapan üzerinde yarattığı tüm etkileri birlikte ele almakta ve özne ile öznenin içinde bulunduğu yapıya ilişkin bir sosyal teori kurmaktadır (Palabıyık, 2011).

Bourdieu'nun sosyal teorisini, toplumsal yaşam ilişkilerini analiz eden çalışmalarına dayalı olarak geliştirmesi ve farklı nesnelere ele alan yaklaşımları

onu ilişkisel sosyoloji alanında konumlandırmaktadır. Sosyal yaşamda yer alan ilişkiler, bu bakış açısıyla sosyolojinin odak noktası olmaktadır. Klasik sosyologlar tarafından da kullanıldığı bilinen ilişkisel yaklaşım, tözcü yaklaşıma karşı geliştirilmiş eski bir anlayış olmasına rağmen yine de çağdaş ilişkisel sosyolojinin geliştirilmesinde ve canlanmasında Bourdieu'nun önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir (Emirbayer,2012). İlişkisel sosyoloji teorisyeni olarak anılan Bourdieu, sosyal yaşamı; sosyal yaşamda yer alan ilişkiler bağlamında ele alarak toplumsal olguları, sosyal davranışları, ilişkileri, sosyal yaşam hiyerarşilerini, sembolleri, söylemleri analiz etmekte ve bu analizlerde farklı nesnel ve farklı yaklaşımlar kullanmaktadır. Metodolojik yönden ele alındığında ise; Bourdieu'nun her türlü düalizme karşı uzak durarak teori ile pratik ilişkisinde dönüşümlü bir metodoloji kullandığı görülmektedir. Sosyolojide, toplumsal olgunun ya da nesnenin değişim geçirmezse özünün değişmeyeceğini ve bu özün korunduğunu benimseyen tözcü yaklaşıma karşı duran ilişkisel sosyoloji, toplumsal yaşamda her şeyin bağlamsal, ilişkisel ve “düşünümsel” olduğunu kabul ederek, toplumsal yaşamın yeniden üretilmesini önemli bulmaktadır. Bourdieu'nun kuramının bu temel özelliği, çalışmalarının sosyal değişim ve sosyal yeniden üretimi açıklarken öznel değer veya deneyime ya da sadece yapıya dayanmamaktadır. Bourdieu oluşturduğu sosyolojiye düşünümsellik (reflexivity) kavramı ile farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bourdieu sosyolojisinde özellikle, temel araştırma yaklaşımında düşünümsellik kavramı öne çıkmakta ve bu kavramın aranan gerçeğin ortaya konulabilmesindeki önemi dile getirilmektedir. Düşünümsellik, toplumsal yapı analizinde araştırma pratiğinin, düşünülene sınır getirmekten kaçınarak, düşünülmeyenlerin ortaya çıkarılmasının peşinden koşularak incelenmesi anlamını taşımaktadır. Düşünümsellik, başka bir deyişle, sosyal bilimcinin araştırma nesnesi ile kendisi arasında kurduğu ilişkiyi nesnelleştirerek, kendi sosyalleşme deneyimlerinin bilimsel çalışmasına olan olası etkilerini kontrol etme çabası olarak da ele alınmaktadır (Kılıç,2017). Sosyal bilimcinin, araştırma nesnesiyle kurduğu ilişkiyi nesnelleştirmesi; araştırmacının tüm yanlısamalardan arınması anlamında ulaşılan bilginin gerçeği yansıtmasını (Koytak, 2012) ve sosyal dünyanın nasıl işlediğinin nesnel bir biçimde anlaşılmasını sağlamaktadır (Karakaya, 2012).

BOURDIEU SOSYOLOJİSİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Bourdieu, sosyal dünyayı, makro düzeyde sosyal alan olarak ele almakta ve bu yapı içerisinde yer alan soyut-somut mikro alanların varlığından söz etmektedir. Bourdieu, toplumsal yaşamın sadece ekonomik faktörler ile ele alınarak toplumsal sınıflar bağlamında incelenmesinin yetersizliğini savunarak, ekonomik faktörler dışında diğer önemli alanlar olarak gördüğü eğitim ve kültür gibi benzeri birçok faktörün de toplumsal yaşam içindeki biçimlendirici rollerini

incelemiştir. Bourdieu, toplumsal yapı analizlerinde, ele aldığı her sorunsal için alan kavramını kullanarak, bu alanlar bağlamında sosyal dünyayı analiz etmiştir (Laberge ve Kay, 2002, Garrett,2007; Calhoun,2013). Bu bağlamda Bourdieu, özne ve nesne merkezli yaklaşım metodolojilerinden uzak durmuş ve sosyal dünyanın analiz edilmesinde ve açıklanmasında kendi kuramının dayattığı temel kavramları kullanmıştır. Bourdieu sosyolojisinin temel kavramları; Habitus, Alan ve Sermaye kavramlarıdır. Bu kavramlar hem birbirlerine karşıt gibi görünen yapıları ile hem de bunların birbirleriyle etkileşimleri bağlamında ele alınmıştır (Garrett,2012).

Habitus, Bourdieu'nun "inşacı yapısalcılık" adını verdiği toplumsal eylem kuramının temelini oluşturur. Habitus kavramının, bireyin içinde yaşadığı nesnel koşullar tarafından biçimlendiriliyor olma özelliği (Lima ve Campos, 2015) ve bu özellik açısından içselleşmiş dışsallık, öznelleşmiş bir nesnellik ile birlikte bireyselleşmiş bir toplumsallık özelliği taşıdığı bilinmektedir (Koytak,2012). Bourdieu'nun, "habitus" kavramıyla anlatmak istediği; birey ile toplum arası ilişkinin ele alınmasında bu ikili arasında yer alan ilişkinin tek yönlü olmadığını ve bu ilişkinin karmaşık ve çok yönlü bir boyut içerdiğidir. Habitus, Bourdieu için, bireyin sahip olduğu tüm sosyal eylemleri belirleyen bir yatkinlikler sistemi anlamını taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında habitus, bireyin sosyalleşme esnasında içselleştirdiği eylem şemaları (düşünce ve davranışlar) olarak da tanımlanabilmektedir (Emirbayer, 2012). Bourdieu'nun habitus formülasyonu, varoluşçuluğun tamamen özneye dayanan indirgemecilikten etkiler taşırken aynı zamanda Levi Strauss tarafından savunulan yapının belirleyiciliğine odaklı nesnellik görüşüyle belirgin yapısalcılıkta özneyi yapının basit bir yan etkisi olarak gösterilmesine karşı olan bir duruş ile de şekillenmiştir. Bourdieu, yapısalcıları hem etkenleri olmayan genel bir kuram oluşturmaya çalıştıkları yönünden hem de insan faktörüne yer bırakmadıkları söylemiyle eleştirmiştir (Calhoun, 2013; Garrett,2012, Labergeve Kay, 2002).

Habitus hem bireyi biçimlendiren hem de bireyin eylemleri tarafından biçimlenen bir karşılıklılık durumu olarak tanımlanarak sosyolojiye önemli katkılar sağlayan bir kavram olarak önem taşımaktadır. Başka bir deyişle habitus; eylemi yapan kişinin çok bilinçli olmadan yaptığı ve öz anlamıyla toplum tarafından onaylanmak için pratiğe konulan bir gerçeklik olarak da tanımlanmaktadır (Swartz,2002). Habitus, sosyal hayatla bireysel olanın iç içe geçtiği, bireyle toplum arasındaki zıtlığı aşan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bourdieu'ya göre habitus, bireyin tamamen içselleştirdiği ancak değiştirilebilir özellikler de gösteren huy ve mizaç olarak ele alınmaktadır. Habitus kavramı tarihte Aristo, Hegel, Weber, Durkheim, Mauss, Husserl ve Thomas Aquinas tarafından da kullanılmış felsefi bir kavramdır (Ignatov, 2009; Dursun,2018; Laberge ve Kay, 2002, Garrett,2007).

Ancak bu düşünürlerin habitus kavramını, Bourdieu gibi belirleyici bir rol yüklemeyen kullanmış olmaları önemli bir farklılık oluşturmaktadır. Bourdieu ile onun kuramsal çerçevesinin merkezini oluşturan (Powel,1999) habitus kavramı yeniden ele alınmış ve yapı – özne ilişkisinde bir etkileşim yaşandığı ve bu etkileşim aracılığıyla yapı ve öznenin birbirlerini sürekli bir şekilde şekillendirdikleri vurgusu öne çıkmıştır (Garrett,2007; Garrett,2012). Bourdieu'nun Habitus kavramı, insanların içinde yaşadığı kültürel yapı ya da alt kültürel yapılar içerisinde sürdürülen yaşamları sonucunda zihinlerinde oluşmuş olan temel bir bilgi yapısı anlamını taşımaktadır (Palabıyık, 2011). Habitus, hem bedensel hem de bilişsel unsurların birleştirilmesi olarak tanımlandığından sosyal araştırmaların gerçekleştirilme sürecinde araştırmacıya irdelenmesi gereken bir kavram olması yönünden analitik bir avantaj sağlamaktadır (Ignatow, 2009). Bourdieu'nun, habitus kavramı, kişisel tavır, aksan, yeme kuralları ve estetik tercihler de dâhil olmak üzere çok sayıda bedensel fenomeni içerirken ayrıca birey tarafından algılanan bilişsel şemaları da kapsamaktadır. Bu bağlamda, habitus, gündelik hayatta yaşanan her şeyden etkilenmektedir. Toplumun siyaset alanı, kültürel beğeniler, konuşma tarzları gibi birçok konuda insanın toplumsal eylemlerinin kaynağı olarak ve bu bağlamda bireyin eyleme dökülmeye hazır eğilimlerinin bir bütünü olarak değerlendirilmektedir. Habitus bireylerin yaşamında ve sosyalleşme süreçleri boyunca içinde buldukları nesnel varoluş koşulları ile oluşmasıyla birlikte kalıcı ve aktarılabılır bir özellik de göstermektedir. Bir başka deyişle, habitus bireyin toplumsal pratiklerini üreten içsel bir yapı olarak kalıcılık ve değişime direnç özelliği gösterebilmesiyle birlikte bireysel aktarımlarla sürdürülebilir niteliğini taşımaktadır (Power, 1999; Koytak, 2012).

Bourdieu'ya göre sosyal bağlamı ve bu sosyal bağlam içinde öznel deneyimleri anlamak için habitusu irdelemek çok önemlidir. Bu doğrultuda, Bourdieu habitusu toplumsal sınıf, cinsiyet ve sosyal mekânla (alanla) ilişkilendirerek anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Bourdieu, habitusu birey ile toplum arasındaki bir ilişki olarak ele alırken, bu ikili arasında yer alan ilişkinin tek yönlü olmadığını, aksine çok yönlü ve karmaşık bir ilişki olduğunu da ileri sürmektedir. Bourdieu'nun habitus kavramında, bireylerin çocukluk dönemi önemli bir zaman aralığı olarak ele alınmaktadır. Habitusun, öznelerin erken yetişme döneminde, toplumsal yaşamda o döneme dek oluşan haliyle biçimlenerek yerleştiği ve insan yaşamı boyunca bu hali ile sürdürüğüne işaret edilmektedir (Garrett, 2012). Çocukluk döneminde ailede ve yakın çevrede kazanılan pratik bir yatkınlık olarak tanımlanan habitus daha ileriki süreçlerde eğitim ve çalışma yaşamında da kendini göstermekte ve sürmektedir (Koytak,2012). Habitus, geçmiş deneyimlerin ve toplumsal eğilimlerin bir araya toplanması aracılığıyla algılar ve eylemler üzerinde etkili olan ve böylece bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı sorunlar ya da durumlarda sergilenen içselleştirilmiş bir yatkınlıklar sistemi

olarak da tanımlanabilmektedir (Terzi, 2014; Lizardo, 2004). Bireyin algılama ve davranma biçimlerini üreten habitus bireyin pratiklerinin sınırını oluşturmaktadır. Benzer habitusa sahip insanların hayatı benzer şekilde yaşadıklarının bilinmesi sosyal yaşamın gerçeğinin analiz edilmesi ve anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Habitus, insanlara toplumsal hiyerarşide aynı konumda olma, belirli bir gruba ya da grup içinde daha farklı bir gruba veya toplumsal bir sınıfa ait olma duygusunu verme açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Habitusun; öznenin hangi topluma, kültüre, gruba veya sosyal sınıfa ait olduğunu gösterme özelliğine de sahip olduğu söylenebilmektedir. Bu nedenle, habitus; içselleşmiş bir şekilde bedenimiz aracılığıyla yansıtılan konuşma, duruş, bakış, jest ve mimiklerin yanı sıra hissetme, algılama, tutum, davranış ve alışkanlıkların, sosyal-kültürel-ekonomik tercihler ile harmanlanmış bir yapısı olarak da tanımlanmaktadır (Topper, 2001; Calhoun, 2003:293-294).

Bourdieu, toplumsal yaşamda sınıflar arası ilişkileri Marx gibi sadece iktisadi-politik bir ideoloji bağlamında ele almamakta ve sınıflar arası mücadeleyi açıklarken bu çatışmaların gerçekleştiği ortamları tanımlayan “alan” kavramını kullanmaktadır. Bourdieu’nun alan kavramı, sosyolojik bir inceleme aracı olarak ele alınmaktadır. Sosyal yapıda gerçekleşen tüm eylemlerin çözümlenebilmesi için alanın tanımlanmasının gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Alan kavramıyla ele alınan şeyin içerisinde gerçekleşen tüm olayların, o şeyin hem ekonomik hem de kültürel yapısına bağlı olarak geliştiği savunulmaktadır. Bourdieu bu kavramda; toplumsal yaşamda var olan alanların toplumsal yaşamda sahip olunan pozisyonlar arası ilişkilerden oluştuğunu ve sahip olunan güce göre şekillendiğini söylemektedir (Calhoun, 2003: 296-298; Özsöz, 2007). Bu tanımlama ile alan kavramı; toplumsal eylem anlamını taşıyan yaşam pratiklerinin yaşandığı, bireyin içinde bulunduğu nesnel yapıları oluşturan toplumsal atmosferlerde, içselleştirilmiş toplumsal yapı olarak şekillenen habitus ile arasındaki diyalektiğin bir ürünü olarak ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle, bir toplumsal eylemin sınırları, habitus ile sosyal alan arasındaki diyalektiğin sınırları olarak değerlendirilmektedir (Power,1999; Lizardo, 2004).

Bourdieu, alan kavramını tanımlarken, Weber’den etkilendiğini ancak aynı zamanda Weber’e eleştiriler de getirdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, Bourdieu, toplumsal yaşamın yalnızca ekonomik faktörlerle veya sınıfsal yapılar özelinde ele alınamayacağını vurgularken, başta eğitim ve kültür olmak üzere diğer önemli faktörlerin de toplumsal yaşamda var olan ilişkilerdeki önemli rolünü göstererek bu faktörlere de dikkat çekmektedir (Power,1999; Lima ve Campos, 2015). Bourdieu, toplum analizinde Marksizm’den farklı olarak ekonomik alt yapı, üretim ilişkileri ve sınıf kavramı yerine kullandığı alan kavramını sermaye türleri ile olan ilişkisi bağlamında ele almaktadır. Alan,

bireylerin birçok sermaye türüne sahip olduğu toplumsal konumlar olarak ve sermayeye ulaşılması konusunda bireyler arasında bir mücadele bölgesi olarak da görülmektedir. Alan, aslında kendi belirleyici özellikleri ile buraya dâhil olan bireylere dayattıkları doğrultusunda biçimlenen bir güç bölgesidir. Alanlar, bazen söylenmemiş kurallara sahip olabilmekte ya da bir alana giriş engeller barındıran özellikler gösterebilmektedir. Bu alanların bazen yasalarla da sınırları belirlenebilmektedir. Bourdieu, ayrıca her alanın, içindeki bireylerin ulaşmak istedikleri sonuçlar uğruna mücadele ettikleri bir oyun mekânı oluşturduğunu da ileri sürmektedir (Palabıyık, 2011). Yapılandırılmış konumlardan oluşan bir toplumsal alanda (siyaset alanı, eğitim alanı, kültür alanı, edebiyat alanı, sanat alanı, akademik alan ve vb.) farklı konumlanmalar bağlamında mücadeleler yaşanmaktadır. Alanın içinde faillerin ne yapıp ne yapmayacağını o alan içindeki nesnel ilişkilerin yapısı belirlemektedir (Koytak, 2012).

Bourdieu'nun alan kavramı, modern toplumlarda ortaya çıkan çatışma ve rekabetin görüldüğü bir bağlama işaret etmekte ve habitusun eyleme dönüştüğü bir toplumsal bağlamda habitus ile alan arasında bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Bourdieu, bu ilişkiyi tanımlamak için "oyun" metaforunu kullanmakta ve sosyal yaşama katılmanın oyunu zorunlu kıldığını söylemektedir. Bu doğrultuda ise, oyun bir anlamda alan olabilmekte ve oyuncular ise bireylerden oluşmaktadır. Oyunun oynanmasını sağlayan ise bireylerin sahip oldukları ya da ulaşmak istedikleri çıkarlar olmakta ve bu doğrultuda yaşanan mücadele toplumsal yaşamda devam etmektedir (Calhoun, 2003:275-78; Özsöz, 2007). Oyunun kuralları olarak tanımlanan "doxa" ise taraflarca bilinmesine karşın söze dökülemeyen bir özellik göstermektedir. Bireylerin oyunun sonunda elde edeceklerine inandıkları çıkarlar ise "illusio" olarak tanımlanmakta ve illusio doğrultusunda hedeflenen sonuca ulaşılacak yollarında toplumsal yaşam içinde öğrenildiği ileri sürülmektedir. Oyunun gerçekleştiği yer olan alanda ise oyuncuların (bireylerin) sahip oldukları kartlar (sermaye) oranında güç sahibi olunabilmekte ya da tersi bir durumda güç kaybı yaşanarak toplumsal yaşam devam etmektedir (Calhoun, 2003:291).

Bourdieu sosyolojisinde, alan, bireylerin yaşadıkları toplumda değerli görülen kaynaklar ve bu kaynakların getirileri için rekabet içinde oldukları yapılar olarak ele alındığında (Özsöz, 2007; Terzi,2014) belirli sermaye türleri çevresinde organize edilmiş yapılanmalar olarak tanımlanmaktadır. Alanlar, sermaye olmadan var olamamakta ve mevcut sermaye türleri kadar farklı birçok alan tanımlanabilmektedir (Power,1999). Bourdieu' nun analiz ettiği alanlara, hukuk alanı, sanat alanı, eğitim alanı, entelektüel alan, bilim alanı ve din alanı örnek olarak gösterilebilir. Bourdieu, eğitim alanının işlevi ve rolüne büyük bir ilgi duymuş ve okulu (eğitim alanı) temel modern ideolojinin inşa

edildiği bir zemin olarak değerlendirmiştir. Bourdieu eğitimi acı gerçeklerin gözlemlenebileceği bir alan olarak toplumsal yaşam mücadelesinin merkezine yerleştirmiştir. Bourdieu, maddi gücü yerinde olan ailelerin çocuklarının rahat bir şekilde yaşamda ilerleyebilirken, yoksul çocukların ise gerekli sermayelere yeteri oranda sahip olamadıkları için (kültürel sermaye, sosyal sermaye) çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını gösteren çalışmalar yapmıştır. Bu gerçeğe karşın, eğitim alanının ve sosyal sistemin eşitlik ve liyakate dayandığına ilişkin bir algı yaratılmasının yanıltıcı olduğunu ileri sürmekte ve bu nedenle toplumsal yapının yeniden üretilmesinin önemli olduğuna işaret etmektedir (Calhoun, 2003: 280-82; Garrett, 2007a; Garrett,2007b). Bourdieu, sosyolojisinde “alan” kavramı, iktidar (ya da sermaye gücü) biçimlerine gömülü konumlar arasındaki tarihsel bağıntılar bütünü olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanımlama doğrultusunda ise alanın varlığını sürdürmek için habitusu şekillendirdiği ifade edilmektedir.

Bourdieu, “sermaye” kavramını; gücü üreten kaynak/lar olarak ele almakta ve alan içinde iktidar/hâkimiyet mücadelesi ile elde edilmeye çalışılan farklı sermaye tiplerinden söz etmektedir. Bourdieu’nun sermaye tipleri arasında; ekonomik, sosyal, kültürel ve sembolik sermaye kavramlarını tanımladığı görülmektedir. Bourdieu, sermaye tanımında sahip olunan kaynakların maddi, kültürel ve sembolik boyutta olabileceğini vurgularken, bunların sınıfsal bir konum oluşturmadaki önemini de ayrıca ele aldığı bilinmektedir (Meder ve Çeğin, 2011). Ekonomik sermaye mali kaynaklara, toplumsal (sosyal sermaye) sermaye toplum içinde sahip olunan ilişkilere dayalı iken kültürel sermaye ise eğitim aracılığı ile edinilmiş davranış örüntülerine işaret eden sermaye biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Simgesel sermaye ise diğer sermaye türlerinin içinde de görülebilecek olan ve var olan simgesel değer/ler anlamını taşımaktadır (Terzi, 2014; Yarcı, 2011; Ünal, 2017). İktidarın elinde bulundurduğu tüm baskı araçları simgesel sermaye kapsamında ele alınmaktadır (Yarcı,2011; Özsöz, 2007; Ünal,2017). Simgesel sermaye, diğer sermaye tipleri ile ilişkili olup diğer sermaye tiplerini çeşitli biçimlerde kapsamına alan ve bir alanda söz sahibi olunabilmesi için gerekli olan bir sermaye türü olarak değerlendirilmektedir. Eğitimle elde edilen diplomalar simgesel sermayeye örnek olarak gösterilmektedir. Bourdieu, eğitimi simgesel sermaye açısından ele alırken aynı zamanda eğitim sisteminin modern demokrasilerde sembolik şiddetin de temel etkeni olduğunu ileri sürmektedir. Sembolik şiddet ise; ideolojik bir şiddet türü olarak tanımlanırken değersizleştirme ya da damgalamaya eğilimli bir şiddet biçimi olarak tanımlanmaktadır. Simgesel şiddete maruz kalanların ise bunu, gelişen toplumsal örüntülerden ötürü bu şiddet biçimine tekrarlı bir şekilde maruz kalmalarına bağlı olarak bu durumu meşru olarak kabul ettikleri ileri sürülmektedir (Garrett, 2007a; Garrett, 2007b). Simgesel şiddetin, sosyal alanın her kesiminde görüldüğünü ileri süren Bourdieu, simgesel şiddetin, sosyal yaşamda düzenin önemli mekanizmalarını oluşturması

bağlamında fark edilmesinin zor olduğunu da açıklamaktadır (Nicolaescu, 2010; Özsöz, 2007). Simgesel şiddet, fiziksel olmayan bir şiddet olması nedeniyle görünmez şiddet olarak da tanımlanabilmekte ve bireylerin kendi onaylarını da içeren çeşitli sınırlamalar ya da engelleri kapsayan çok fazla sayıda uygulama alanı bulduğu söylenmektedir. Simgesel şiddeti tanımlayanın ve kontrolünü sağlayanın iktidar olmasının yazılı kurallar bağlamında görünmezliğini sağlayabildiği ve sürdürülmesinde bu durumun etkili olduğu ortaya konulmaktadır (Topper, 2001; Koytak, 2012; Özsöz,2014; Dursun, 2018).

Bourdieu, bireylerin; toplumsal yaşamları içindeki habitus, doxa, illusio arasındaki ilişkilerinin yanıltıcı etkisine vurgu yapmaktadır. Simgesel şiddet durumunun bireylerin yaşadıkları toplumsal ilişkiler bağlamında, onları gerçek bilgi üretme olanağından yoksun bırakabileceğini söylemektedir. Bu nedenle, düşünümsel sosyolojinin, bireylere kendi habituslarını ve içinde buldukları tahakkümün yeniden üretim mekanizmalarını doğru bir şekilde anlamaları ve ele almalarında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Günlük hayatın rutinine ve akışına kendini kaptıran sıradan insanların toplumsal yapının geneline yönelik bir sorgulama yapabilme şanslarının az olduğunu bilgimize sunmaktadır. Bu nedenle, Bourdieu, düşünümsel sosyoloji sayesinde toplumsal dünyanın en yalın hali ile görülebileceğini ve toplumda doxanın ve simgesel şiddetin arkasına gizlenmiş tahakküm mekanizmalarının ortaya çıkarılabileceğini savunmuştur (Koytak, 2012; Longhofer ve Floersch, 2012). Bourdieu, bu bağlamda bilim alanlarının ve tüm sosyal bilim araştırmacılarının kendi doxa ve habituslarını inceleyebilmeleri için düşünümsel bir sosyolojinin uygulanmasına ihtiyaç duyulduğuna ışık tutmaktadır (Longhofer ve Floersch,2012).

BOURDIEU KAVRAMLARI VE TOPLUMSAL REFAH

Toplumsal yaşamda, özellikle günlük yaşam pratiğinde farkında olunmayan üstü örtük yapıların nesnel ve öznel bir sentezinin yapılabilmesine kapı açan Bourdieu'nun sosyolojisi, bünyesinde bir eylem kuramı içermektedir. Kuramın kavramsal paradigmasında yer alan “alan” kavramına ilişkin üç önemli özelliğin toplumsal yapıların açıklanabilmesine olan katkısı önemlidir. Bunlardan birincisi, alan ya da belirli alanların kapsamında yer alan öznelerin habitusunun şekillenmesinde alanın etkisinin olduğudur. İkinci önemli özellik olarak, her alan için alan otonomisini koruma davranışının olduğu ve bunun devamlılık gösteren bir yapı olarak çalıştığının bilinmesidir. Üçüncü olarak ise, alanın konumunun iktidar ile ilişkili olduğu ve bu durumun analizinin yapılması gerekliliğidir. Bourdieu'ya göre bir alan içindeki kültürel ve bilimsel üretim otonomisinin korunması, neoliberal deformasyonlara karşı alınacak önlemler açısından önemli bulunmaktadır. Bourdieu, habitus, alan ve sermaye

kavramlarının karşılıklı etkileşimlerinden kavramsal bir paradigma oluştururken aynı zamanda neoliberal akıma karşı eleştirel bir duruş taşıması itibariyle entelektüel çevrelerin dikkatini çekmiştir. Bu özelliği ile Bourdieu sadece Fransa’da değil dünya genelinde entelektüellerin modernleşmeye yönelik eleştirilerinde öncü bir role sahip olmuştur. Bu eleştirilerde; modernistlerin, modernliği özel sektörle ilişkilendirmeleri ve bu bağlamda kamu sektörünü eski, yetersiz ve etkisiz bir şekilde göstermeye çalışmaları önemli bir neden oluşturmaktadır. Bourdieu, toplumsal ilişkilerin kötüye gitmesinden sorumlu tuttuğu neoliberalizme karşı mücadele edilmesi gerektiğini savunmuştur. Neoliberal politikaların; yeni, modern ve radikal bir görünüm altına saklandığını ve temel amacının kapitalist mantık çerçevesinde maksimum ekonomik kazancı öncellerken insanlar arasındaki eşitsizliği ve yoksulluğu yaygınlaştırdığının ve derinleştirdiğinin altını çizmiştir (Özatalay, 2012; Garrett, 2010; Garrett, 2007a; Garrett,2007b). Bu politikalara karşılık olarak Bourdieu daha Keynezçi tavrıyla, devlet müdahalesindeki market anlayışını savunup, ekonomik planlamalarda insani boyutun da göz önüne alınması gerektiğinin önemli olduğunu savunmuştur (Özatalay, 2012). Bourdieu, ekonomik kararlar alınırken, sosyal boyutların da mutlaka göz önüne alınmasının zorunlu olduğunu savunmuş ayrıca politikaların uzun dönem olası sonuçlarının yoksulluk, işsizlik, ailevi kayıplar, hastalık, intihar, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı ve ev içi şiddet gibi bağlamlar üzerinde nasıl bir etkisi olacağı konusunun üzerinde önemle durulmasının gerekliliğini belirtmiştir. Bourdieu’nun, entelektüellerin, kamu sektörünün gücünü kaybetmemesi ve bu kaybın önlenmesindeki rollerinin ve gösterecekleri çabaların önemli olduğunu vurgulaması toplumsal refaha verdiği önem açısından dikkat çekmektedir (Garrett, 2007a; Garrett, 2007b; Garrett,2010). Bourdieu, ayrıca küreselleşme karşıtı duruşu ile Amerika Birleşik Devletleri’nin uyguladığı kültürel emperyalizme karşı eleştirel bir bakış açısı da geliştirmiştir. Çoğu entelektüel tartışmanın, Amerikan toplumu ve üniversitelerinin dayattığı tartışmalar olduğunu ileri sürerek, bunların sosyal bilim alanına yaptıkları görüş transferlerini bir çeşit sembolik şiddet olarak tanımlamıştır. Bourdieu’nun kapitalizmin Amerika’yı dönüştürmeye devam ettiğine ilişkin görüşünün Avrupa’nın da benzer bir dönüşümü yaşayabileceği korkusuna neden olduğu ve buna karşı önlemler alınmasının zorunluluğuna işaret ettiği bilinmektedir (Ferguson, 2004; Garrett, 2007a; Garrett,2007 b; Garrett, 2010). Bourdieu sosyolojisinin, toplumsal yapıyı bağlamları ile analiz eden eleştirileri küreselleşmenin sonuçlarından tüm toplumların etkilendiğinin, eşitsizliklerin ve yoksulluğun artması başta olmak üzere bu sorunların giderek derinleşmesiyle birlikte dünya üzerinde artan sayıda acı çeken insanın olduğuna işaret ettiği görülmektedir.

BOURDIEU VE SOSYAL ÇALIŞMA

Pierre Bourdieu, sosyal bilim alanında yirminci yüzyılın en etkili kuramcılarında biri olarak kabul görmekte ve sosyal bilimler kapsamında; felsefe, politika, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, eğitim ve kültür gibi farklı konularda araştırmacılara yol gösterdiği bilinmektedir. Benzer bir biçimde, Bourdieu'nun kavramlarının sosyal çalışma ile olan yakın ilişkisi bilinmekte ancak bu alanda hak ettiği ilgiyi göremediği de dile getirilmektedir. Bu gerçeğe karşın, sosyal çalışmanın tüm alanlarında Bourdieu'nun kavramlarının kullanılarak gereken analizlerin yapılmasının, sosyal çalışma sistemlerine ve pratiklerine alternatif yollar sunabileceği vurgulanmaktadır (Emirbayer ve Williams,2005). Bourdieu'nun sosyolojik kavramlarının sosyal çalışmanın tüm alanlarında hem hizmet alan müracaatçılar bağlamında hem de bu hizmeti sunan sosyal çalışmacıların analiz edilebilmesinde araştırmacılara rehberlik edebileceği düşünülmektedir.

Toplumların refahının geliştirilmesi hedefinin yanı sıra sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde de önemli bir rolü olan sosyal çalışmacıların neoliberal politikalarından etkilenenlere hizmet götürürken kendilerinin de neoliberal politikaların olumsuzluklarından etkilendiği bildirilmektedir (Ferguson, 2004; Butler-Warke ve diğ., 2020). Bu bağlamda düşünüldüğünde ise, Bourdieu'nun kuramlarının, sosyal çalışma disiplini ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ilişki, neoliberalizmin, toplumsal refahın belirleyicileri ve sosyal çalışmacılar üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Bourdieu, sosyal çalışmacıların, neoliberal politikaların yaygınlaşması sonucunda toplumun yaşadığı olumsuzluklara ilişkin endişe yaşadıklarını bildirmiştir (Wallace ve Pease,2011). Aynı çalışmada, 1970'li yılların ortalarında Avustralya'da yaygınlaşan neoliberal politik uygulamaların yarattığı sorunların çözümüne ilişkin olarak; aslında bu sorunların artış göstermesinin sosyal çalışmanın önünü açacağını bildirmesi (Cummins,2016; Wallace ve Pease,2011) ve toplumsal olarak sosyal çalışmaya olan ihtiyacın giderek büyüdüğüne işaret etmesi önemli bir saptamadır. Bu nedenle, neoliberal politikaların uygulanmasının daha geniş bir alan bulması sonucunda yaşanan toplumsal sorunlar arasında yer alan; eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik, göç ve toplumsal şiddetin giderek artması ve yaygınlaşmasının sosyal çalışmaya daha fazla ihtiyaç olduğunun göstergesi anlamını taşıdığı betimlenmektedir (Garrett, 2010; Brady ve diğ., 2014).

Bourdieu, sosyal çalışmacıların devletin politikalarının uygulanabilmesinde hizmet aracı gibi bir işlev üstlenerek zaman zaman mesleki anlamda çelişkili durumlar içinde yer aldıklarını belirtmiş ve sosyal çalışmacıların neoliberal uygulamalar yüzünden maddi, manevi olarak acı çeken kişilerin sorunlarıyla

İlgilenirken yalnız bırakıldıklarını ifade etmiştir. Bourdieu, sosyal çalışmacıların, alan içindeki uygulamalarda Bourdieucu bir kurama gerek duyulmasa bile, Bourdieucu kuramın ve onun neoliberalizm karşıtlığının kavranmasının sosyal çalışma alanı için önemli bir ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir (Cummins,2016). Başka bir deyişle, kuramın uygulanmasından önce toplumsal yapının analizinde kuramın yol göstericiliğinin gerekliliği ileri sürülmektedir. Uluslararası Sosyal Çalışma Federasyonu'nun "sosyal çalışma" tanımlamasında yer alan temaların, Bourdieu'nun insan ve çevresini ele alan, ayrıca sosyal adaleti vurgulayan işsizlik, eşitsizlik, insan hakları gibi konular ile örtüştüğüne vurgu yapılmaktadır (Garrett, 2010; Garrett, 2007a; Garrett,2007 b; Houston, 2002).

Bourdieu kavramların sosyal çalışmacıların kendi mesleki yapılarını analiz edebilmelerinde yol gösterici bir özellik taşıdığı önemle ele alınmaktadır. Bourdieu'nun, sosyal çalışma alanıyla olan ilişkisi Houston'un kaleme aldığı bir makalede tartışılmıştır. Bu makalede, Bourdieu'nun kuramının üç ana yapısı olarak tanımladığı -habitus, alan ve sermaye- kavramlarının; sosyal dünyadaki eşitsizliklerin, çatışmaların ve mücadelelerinin yeniden değerlendirilmesinde ve toplumsal yapının etkileşimine katılan kültüre duyarlı sosyal çalışma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için bir model olarak kullanılabilmesine işaret edilmektedir (Houston,2002). Bu anlayış, sosyal çalışma alanında, 2000'li yıllarda Bourdieu'ya olan ilginin giderek artmasına neden olurken Bourdieu'nun sosyolojik kavramlarının bu alanda gerçekleştirilen uygulamalara önemli katkı sağladığının gösterilmesi (Garrett, 2007a) sosyal çalışma alanında daha fazla uygulanmasına ihtiyaç olduğuna vurgu yapılmasıyla eş zamanlı bir gelişme göstermektedir. Bourdieu'nun kuramsal çerçevesinin, sosyal çalışmacılara daha iyi uygulamaların geliştirilmesinde yardımcı olabileceği belirtilmektedir. "Habitus" kavramının etkili bir şekilde anlaşılmasının; toplumsal refah alanında çalışan sosyal çalışmacılar için, karşılıklı iletişim boyutunda gerçekleşen uygulamaların geliştirilebilmesinde yardımcı olacağı ileri sürülmektedir (Garrett, 2007b). Bu doğrultuda; Bourdieu'nun kuramsal katkılarının, çocuklarla, ailelerle ve genç insanlarla çalışan sosyal çalışmacılara yardımcı olacağı söylenmektedir. Sermaye kavramının iyi bir şekilde anlaşılmasının özellikle evlat edinme sürecinde yaşanan pratiklerde etkili olabileceği belirtilmektedir (Smith ve diğ., 2017). Bourdieu'nun habitus, alan ve sermaye kavramları hakkında farkındalık sahibi olunmasının sosyal çalışmayı zenginleştireceğinden söz edilerek, kültüre duyarlı sosyal çalışma için bir model oluşturacağı ve yaşanan eşitsizlikleri giderecek yeni bir yapı oluşturulmasına katkıda bulunacağı savunulmaktadır (Garrett,2010; Houston, 2002).

Sosyal sermaye kavramının toplumsal ve bireysel kaynakların dinamiğinin anlaşılmasında işe yarar bir yönünün olmasının sosyal çalışma uygulamalarında

ve bu bağlamda yasal düzenlemelerin geliştirilmesinde yol gösterici olacağı açıklanmaktadır (Hawkins ve Maurer, 2012). Bourdieu'nun, konuşmayı merkeze alan yaklaşımının, sosyal çalışma alanında giderek yaygınlaşan şablonlara ve kontrol listelerine dayalı uygulamaların getirdiği zararların onarılmasında, insanı ve onun deneyimlerinin öncelenmesini sağlayarak önemli bir katkıda bulunabileceği ifade edilmektedir. Bu saptama uygulamalarda habitus, alan ve sermaye bağlamında bireylerin, grupların ve toplumun irdelenmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Sosyal çalışmacıların, alanda diğer kamu çalışanları gibi baskı altında oldukları belirtilmiştir. Sosyal çalışmacıların çabuk düşünerek, hızlı kararlar alarak somut sonuçlara odaklı çalışmalar uygulamalarının yaygın olduğu söylenerek bu durumun yol açtığı sorunların çözümünde Bourdieucu kavramların analiz edilerek sosyal çalışmaların yürütülmesinin sosyal hizmet alanı için iyi bir model olabileceği önerilmektedir (Cummins,2016).

Emirbayer ve Williams'ın, Bourdieu'nun kavramlarıyla sosyal çalışma disiplini New York şehrindeki evsizlere yönelik hizmet yürütülen alan üzerinden ilişkilendirdikleri makalelerinde Bourdieu'nun sadece "kültürel sermaye" ve "habitus" gibi terimlerle sosyal çalışma disiplinine katkıda bulunmakla kalmayıp, hâkimiyetin ve mücadelenin gözlemlendiği alanlarda çalışılmak üzere yeni bir ilişkisel yaklaşım sunduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada, New York şehrinde evsiz insanlara yönelik yürütülen hizmetler, Bourdieucu bir bakış açısıyla analiz edilmiş ve sosyal çalışmacı olan yazar Williams'ın beş yıldan fazla bir süreyle evsizlere yönelik hizmetler yürütülen barınaklardaki sosyal çalışma deneyimlerinden faydalanılmıştır. Yazarlar, evsizlere yönelik hizmet veren barınaklar özelinde mevcut bulunan çeşitli sermaye türlerini değerlendirmişler. Barınaklardan hizmet alan evsiz müracaatçıların alan içinde buldukları konuma ve habituslarına göre farklı sermayelere sahip oldukları ve bu alan içindeki hizmet alımında ayrıcalıklı çıkarlara ulaşabildiklerine işaret etmişlerdir. Bazı evsizlerin barınaklarda hizmet sunan personel ile olumlu ve yapıcı ilişkiler kurup, barınaklarda geçerli disiplin kurallarına uyarak edindikleri sosyal sermaye ile çeşitli çıkarlar elde edip kendilerinin uygun konutlara yerleştirilmelerinde avantajlara sahip olabildikleri gözler önüne serilmiştir. Kimi evsizlerinde daha farklı bir şekilde buldukları kurumlarda kalan diğer müracaatçılar arasında liderlik rolü üstlenerek, kuruluşlardaki kimi uygulamalara karşı muhalif ve baş kaldırmacı bir yaklaşım sergileyerek diğer müracaatçılar arasında daha farklı bir sosyal sermaye elde ettikleri gösterilmiştir. Kurum yöneticilerinin bu kişilerin sahip oldukları baş kaldırmacı ve diğer müracaatçılar arasında edindikleri liderlik konumlarını kendi otoriteleri açısından tehdit olarak görmeleri sebebiyle, bu kişilere öncelik tanıyarak uygun konut tahsis edilmesi ile onların alan içinde belirli çıkarlara daha kolay ulaşmasının sağlandığı da bilgimize sunulmaktadır. Yazarlar, diğer müracaatçılar arasında sosyal bir sermayeye sahip olmayanların

alan içerisinde çıkar elde edebilme açısından çok geride kaldıklarını belirterek (Emirbayer ve Williams,2005) yaptıkları çalışmanın sonuçlarının, sosyal sermaye kavramının öneminin anlaşılmasının evsiz kişilere yönelik hizmet sunumunda daha etkili uygulamaların gerçekleştirilmesine olanak sağlayacağını ifade etmişler.

Wiegmann (2017) ise, Bourdieu'nun kuramlarında, baskıyla mücadele edilmesinde ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde entelektüellerin kritik bir rol oynadığını belirtildiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirdiği uygulama pratiği üzerine olan çalışmasında; Bourdieu'nun anahtar kavramlarını kullanarak sosyal çalışmacılar ve müracaatçılar arasındaki etkileşimlerde oluşan güç ilişkilerini ve sembolik şiddeti incelemiş; düşünümsel ve ilişkisel bir sosyal hizmet sunanların sembolik şiddetin etkisini nasıl azaltabileceğine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Wiegmann, sosyal çalışmanın bir alan olarak ortaya çıktıktan sonra tıp ve hukuk alanlarında olduğu gibi kendi alanlarında da konumlarının meşruiyetini kanıtlamak için sosyal çalışmacılar tarafından çok fazla çaba gösterildiğini bildirmiştir. Bu durumun da alan içerisinde daha fazla oranda profesyonel davranışlar gösterilmesi yönünde bir eğilimin oluşmasına yol açarak mesleğin geleneksel kökeninde yer alan hümanizmin bilimsel pozitivizm ile yer değiştirmesine yol açtığını söylemektedir. Yazar sosyal çalışma disipliniinde hümanist değerlerin yitirildiği saptamasını yaparak, mevcut olan bu durumu eleştirmektedir. Makalede ayrıca, sosyal çalışma disiplininin köklerinde sahip olduğu; ihtiyaç halindeki insanların korunması ve gözetilmesi gibi dışil niteliklerin, hukuk ve tıp gibi devletin daha eril özelliklerini temsil eden alanlarla karşılaştırıldığında daha düşük bir oranda sembolik sermayeye sahip olduğu bilgimize sunulmaktadır. Yazar, sosyal çalışmacıların meslek mensubu olarak daha fazla sermayeye sahip olabilmek amacıyla mesleğin sahip olduğu dışil özellikleri terk ederek daha meşru bir konum kazanabilmeyi hedefleyerek bürokrasinin cezalandırıcılık ve katı kuralcılık gibi daha eril özelliklerini göstermeye başladıklarının altını çizmektedir. Bu durumun ise sosyal çalışmacıları sosyal adalet, insan hakları ve yoksulluk ile ilgili müdahalelerde gerekli olan mesleki niteliklerden uzaklaştırdığını vurgulamaktadır (Wiegmann,2017).

Sosyal çalışmanın, diğer uygulama alanları da mercek altına alındığı zaman: ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye kavramlarının iyi bir şekilde göz önünde bulundurulmasının sağlık alanında yaşanan eşitsizliklerin anlaşılabilmesinde de yararlı olduğu (Pinxten ve Lievens, 2014; Garrett, 2010) gösterilmiştir. Bu bağlamda sağlık alanındaki sosyal çalışma pratiklerinde müracaatçıların maruz kaldıkları simgesel şiddet durumu, sahip oldukları farklı sermaye türleri ve habituslarının incelenmek üzere ele alınabileceği belirtilmektedir. Habitus, alan, sermaye ve düşünümsellik gibi Bourdieucu kavramlar ışığında meslek

mensupları ve müracaatçılar arasındaki ilişkinin, toplumsal yapı da dahil olacak bir şekilde analiz edilmesinin daha etkili bir meslek sunumunun gerçekleşebilmesi için değişim kapısını açacağı bildirilmiştir. Bourdieucu sosyolojinin, sosyal çalışmacıların kendi kişisel ve kolektif habituslarını değerlendirmelerine yardımcı olacağı ve kendilerine daha eleştirel bir açıdan bakabilmeleri konusunda onları cesaretlendireceği de söylenmektedir.

Wiegmann (2017), Bourdieu'nun kuramsal araçlarının sosyal çalışmacılar ve müracaatçılar arasındaki etkileşimlerde meydana çıkan güç ilişkilerinin ve oluşan sembolik şiddetin aydınlatılmasında da kullanılabileceğini ifade etmiştir. Sosyal çalışmacı ve müracaatçı arasındaki etkileşimlerde bazı müracaatçıların kendilerini nesneleştirip, başkasına bağımlı bir halde tanımlamasına yol açılabileceği ve bu durumun sosyal çalışmacıları daha kontrolcü ve güç sahibi bir pozisyona sokabileceği tehlikesinden bahsedilmektedir. Müracaatçıların daha işlevsel bir hale gelebilmesi amacıyla onlara karşı tehditkâr ve cezalandırıcı bir tavır takınılmasının onlara yarardan çok zarar verebileceğini açıklayan Wiegmann, sosyal çalışmacıların müracaatçılarla olan etkileşimlerinde kişisel ve kurumsal habituslarının farkında bir düşünümsellik içerisinde faaliyette buldukları zaman bu durumun ortadan kalkabileceğine vurgu yapmaktadır (Wiegmann,2017). Bu görüşlere ek olarak, Bourdieucu kuramların sosyal çalışmacıların, müracaatçıların gerçekliklerini şekillendiren sosyo-politik düzen ile eleştirel bir şekilde mücadele etmeleri aracılığıyla: müracaatçıların bu eşitsizliklerle başa çıkabilmelerinde onların kültürel, sosyal ve ekonomik sermayelere yatırım yapmalarının teşvik edilebileceğine işaret edilmektedir (Wiegmann,2017; Houston ve Swords, 2021).

Neoliberal politikaların, bireylerin ve toplumun farklı sermayelerinde yarattığı olumsuz etki ve bunun yanı sıra eğitim ve sağlık hizmeti alımında yaşanan eşitsizliklerde ortaya çıkardığı simgesel şiddet boyutu da ele alınarak bu alanda sosyal çalışmanın önünde yer alan engeller ve fırsatların etkili bir şekilde değerlendirilebileceği öne sürülmektedir. Sosyal çalışma kapsamında sosyal adalet, eşitsizlikler ve sosyal refahın ele alınmasının yanı sıra göçmenler, madde bağımlılığı, evsizlik, şiddet gibi birçok konu ve bunlara ilişkin alanlarda Bourdieucu kavramların kullanımının sosyal çalışma araştırmacılarına ve sosyal çalışmacılara yarar sağlayacağı bilinmektedir. Bourdieu'nun sosyolojisi ve kuramlarının göz önünde bulundurulması doğrultusunda, insanı önceleyen bir biçimde toplumsal yapının yeniden üretilmesinin yolunu açabilecek bilgi ve uygulamalara erişim sağlanabilecektir. Bu bağlamda intihar olaylarının güncel bir yöntemle önlenmesi üzerine yapılan bir çalışma sosyal sermaye kavramının ele alınması doğrultusunda intihar vakalarında da etkili bir önleyici yaklaşımın geliştirilebileceğine ve bu durumun benzer biçimde diğer sosyal çalışma alanlarında da yararlı olacağına işaret edildiği gösterilmektedir (Garrett,

2007a; Garrett, 2007b; Walter ve diğ., 2011). Houston, 2002 yılında kaleme aldığı makalesinde, Bourdieu'nun üç temel kavramı olan habitus, alan ve sermayenin mesleki uygulamalarda dikkate alınmasının; sosyal dünya içindeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılabilmesinde, fail ile yapı arasındaki etkileşime dikkatini veren ve kültüre duyarlı bir sosyal çalışma uygulamasının geliştirilmesinde yararlı olduğunu belirtmektedir. Makalede, fail ile yapı arasındaki ilişkiye odaklanılarak, Bourdieu'nun kuramlarının sosyal çalışmacılara, toplum ve birey arasındaki bağın anlaşılabilmesi için kapsamlı bir anlayış sunduğu ve bu anlayış biçiminde baskı karşıtı bir uygulamanın önem taşıdığı gösterilmiştir (Houston,2002).

Neoliberal politikalar sonucu özelleştirmenin yaygınlaşmasının sağlık ve eğitim gibi hizmetlere ulaşabilmeyi zorlaştırması ve bu durumun insanların ekonomik koşullarını olumsuz bir şekilde etkilemesi sebebiyle; bu sorunların çözümü için gerekebilecek politikaların geliştirilmesinde toplum katılımının habitus ve sermaye kavramları çerçevesinde ele alınmasının gerekliliği dile getirilmektedir. Bu kavramların kullanılması aracılığıyla; sosyal çalışma alanının ilkeleri arasında yer alan toplum katılımının sağlanması etkili bir model doğrultusunda geliştirilme olanağına sahip olabilecektir. Benzer bir biçimde çocuklar, gençler ve yaşlılar için gerçekleştirilecek olan sosyal çalışma pratikleri kapsamında “sosyal sermaye” kavramının incelenmesinin alan pratiklerini geliştirebilecek bilgiler sağlayabileceği gözler önüne serilmektedir (Houston,2017). Sosyal sermaye kavramı göçmelere yönelik sosyal çalışma alanında da büyük önem taşımakta ve sosyal uyumun sağlanabilmesinde önemli bir yeri olduğu ortaya konulmaktadır. Sosyal bilimcilerin göçmenlerle çalışmalarında sermaye kavramı yanında habitus ve alan kavramlarını da göz önünde bulundurularak sosyal uyum konularını ele almaları hem yapısal hem de öznel unsurların bir arada değerlendirilmesinde önemli bir metot oluşturmaktadır (Cederberg,2012; Karan, 2019; Joy, Game ve Toshniwal,2020).

Pierre Bourdieu'nun sınıf, mücadele ve siyasal ekonominin dinamiklerini içeren akademik çalışmalarının sosyal çalışma alanında yürütülen yoksullukla ilgili araştırmalar için de uygun bir kavramsal yapı oluşturduğu belirtilmektedir. Fram, Bourdieucu bir yapının iktisadi analizlerin içine görünüşte iktisadi olmayan terimleri yerleştirerek yoksulluğu kavramsallaştırdığını ileri sürmektedir. Fram, yoksulluğu, sosyal sermaye örneği üzerinden açıklayarak; sınıfsal sınırların korunmasının benzer kişilerin bir arada bulunmaya yönelik doğal bir tercihi ile piyasa ilişkilerinden bağımsız bir şekilde oluştuğuna vurgu yapmıştır. Yoksulluk deneyiminin imtiyazlı grupların çıkarlarından ve bu çıkarların siyasal süreçlerle ifade edilmesinden ayrı bir biçimde tanımlanamayacağı vurgulanmaktadır. Sosyal çalışma pratiğinde yoksullukla ilgili çalışmaların önemli bir yer tuttuğu ve yoksullukla ilgili araştırmaların gerçekleştirilmesinin sosyal refahın sağlanmasını hedefleyen bir şekilde sosyal değişimin geliştirilmesinde çok

önemli olduğu söylenmiştir (Fram, 2004). Bourdieu'nun gerçekliğin inşasıyla ilgili prensiplerin başkaları üzerine empoze edilebilmesi olarak tanımladığı sembolik gücün önemini belirtmesi ve bunun siyasal gücün ana unsuru olduğunu ileri sürmesi, sosyal çalışma pratiğinde bu gücün kullanımına ilişkin bir analizin yapılması gerekliliğine işaret etmektedir. Bourdieu'nun habitus kavramını, bizi belirli şekillerde harekete geçmeye, hissetmeye ve düşünmeye ikna eden sosyal olarak edinilmiş, içselleştirilmiş ve devamlılık gösteren genelleştirilmiş prensipler olarak tanımladığı bilgimize sunulmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin kim olduğunun sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırka dayalı deneyimlerle şekillendiği, sosyal çalışmacıların bu eğilim ve şemaları müracaatçılarla olan deneyimlerinde kısıtlayıcı ya da fırsat yaratan bir kaynak olarak göz önünde bulundurmalarının önemine ışık tutulmaktadır. Bu konulara özen gösterilerek, sosyal hizmet alanında, küreselleşme bağlamında giderek artış gösteren işsizlik, eşitsizlik ve sosyal dışlanma gibi 21.yüzyılın yaygın zorluklarıyla baş edebilmede daha hazırlıklı ve donanımlı olunabileceğine işaret edilmektedir (Finn ve Jacobson,2003).

Bourdieu sosyolojisinde; düşünümsellik (reflexivity) ilkesi kullanılarak toplumsal yapının çıplak ve yalın halinin görülebileceği ve bu sayede toplumdaki doxanın ve simgesel şiddetin arkasına gizlenmiş durumların analizinde kullanışlı bir metot oluşturulacağı ileri sürülmektedir. Düşünümsel bir sosyoloji, toplumda süregelen yapıların ve belirlenimlerin ne olduğunu söylemenin ötesinde insanların o belirlemelere mahkûm olmadıklarını anlama ve bu bağlamda çözüm geliştirilebilme olasılıklarının görülebilmesi açısından önemli bulunmaktadır (Wiegmann, 2017). Garrett (2007a) çalışmasında, Bourdieucu kuramların, sosyal çalışmacılara daha iyi bir uygulama biçimi geliştirmelerinde “kavramsal bir cephanelik” kazandırarak yardımda bulunabileceğini belirtmektedir. Sosyal çalışma pratiklerinde; habitus, alan ve sermaye kavramlarıyla ilgili bilgi sahibi olunmasının, çocuklu ailelerin değerlendirilmelerinde yapısal bir anlayışı ortaya koyarak bu ailelere yönelik hizmet sunumuna ilişkin gösterdiği yararlı rehberlik rolü tanımlanmaktadır. Garrett'in çalışmasında, sosyal çalışmacıların uygulama alanlarında siyasal bir sermaye ile faaliyette buldukları ve sahip oldukları bu gücün uygulanmasıyla birlikte müracaatçıların damgalanmasına yol açabilecek negatif bir sembolik sermayenin oluşabileceği de bilgimize sunulmaktadır.

SONUÇ

Sosyal bilimler alanında yirminci yüzyılın en etkili kuramcıları arasında yer alan Bourdieu, kavramlarıyla sosyolojiye önemli katkılarda bulunmuştur. Bourdieu'nun sosyolojisi, toplumsal dünyayı yeniden üreten toplumsal eylemi, ikili ilişkiler bağlamında incelemekte ve felsefe, politika, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, eğitim, iletişim gibi farklı sosyal bilim alanlarındaki araştırmacılara yol

göstermektedir. Bourdieu sosyolojisinde, hem toplumu bir bütün olarak ele almakta hem de toplum içinde bireyi ele alarak sosyal dünyayı analiz etmektedir. Bourdieu sosyolojisinin temel kavramları içinde yer alan habitus, alan ve sermaye sosyal yapı içerisindeki eylemlerin nasıl gerçekleştiğinin incelenmesini sağlaması açısından sosyal bilimler alanındaki araştırmacılara ve farklı alanlarda faaliyette bulunan meslek elemanlarına rehberlik etmektedir. Bourdieu sosyolojisinde yer alan kavramların, sosyal çalışma disiplini ve pratiğiyle olan yakın ilişkisine rağmen bu alanda hak ettiği ilgiyi görmediği de bilinmektedir. Bourdieu'nun kavramları, hem sosyal çalışmacıların kendilerini ele alarak toplumsal yapıda nasıl rol aldıklarını sorgulayabilmelerine hem de hizmet alanların tüm özellikleri bağlamında yürütülen hizmetlerin sorgulanarak sosyal yapının yeniden üretilebilmesine kapı açabilmektedir. Sosyal çalışma alanında ele alınan toplumsal sorunlar arasında yer alan; yoksulluk, dezavantajlı gruplar, eşitsizlikler, göçmenler, evsizler, dışlanmışlık, madde bağımlılığı ve benzeri konuların Bourdieu'nun kavramları kullanılarak analizinin yapılması ile birlikte, bu sorunlara çözüm getiren politikalara katkı sağlanabilecektir.

Bourdieu'nun sosyolojisinin, toplumsal dünyada üretilen her şeyin doğru yöntemle bilinmesi halinde yine toplumsal dünya tarafından değiştirilebileceğini öngörmesi ve yeniden üretilebilen bir toplumsal yapıya işaret etmesi, toplumsal ve bireysel refahın gelişebilmesinde önemli bir işlevi olan sosyal çalışmacılar açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, Bourdieu'nun yerleşmiş doğruları yıkıcı bir şekilde ele alması ve ısrarlı bir şekilde sorgulaması ve aynı zamanda ekonomik sermayenin etkisindeki kurumlarla uyuşmayı reddetmesi, radikal bir sosyal çalışmanın gerçekleşebileceği konusunda araştırmacıları umutlandırmaktadır. Neoliberal politikaların yaygınlaşması ile derinleşen ve yaygınlaşan yoksulluk, eşitsizlik ve göçmenlik gibi kavramların etkisi ile sosyal yaşamda sıkıntı çeken insanların sayısının giderek artması sosyal çalışma pratiğine hem küresel hem de yerel ölçeklerde daha fazla gereksinim duyulduğunu göstermektedir. Bourdieu'nun neoliberal politikalarla uzlaşmayı reddeden ve yerleşmiş kalıpları sorgulayan görüşlerinin yeni bir sosyal çalışma pratiği için aydınlatıcı olacağına literatürde işaret edilmekte ve Bourdieu sosyolojisinin sosyal çalışma faaliyetlerinin teori ve uygulama arasında bulunan mevcut boşluğunu giderebileceği de savunulmaktadır. Bourdieu sosyolojisinin toplumsal sınıfların nasıl yaşadığı ve sosyal farklılıkların günlük hayatın içinde nasıl işlediğiyle ilgilenmesi, Bourdieu'nun kuramlarının sosyal çalışma alanıyla ilişkisinin ve alan için kullanışlı olmasının temelini oluşturmaktadır. Bu nedenlerle, Bourdieu'nun, toplumsal yapıda sıkıntı çeken kesimlere yönelik gösterdiği hassas duruş ile hem sosyal çalışma pratiği için hem de benzeri sıkıntıların yansımalarının hissedildiği öğretmenlik, hekimlik, hemşirelik, emniyet personeli vb. diğer mesleki alanlar için de rehberlik edebileceğinin göz ardı edilmemesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Brady, S. R.& Schoeneman, A. C. & Sawyer, J. (2014). Critiquing And Analyzing The Effects Of Neoliberalism On Community Organizing: Implications And Recommendations For Practitioners And Educators. *Journal For Social Action In Counseling And Psychology*, 6(1), 36-60.

Butler-Warke, A., Yuill, C., & Bolger, J. (2020). The Changing Face Of Social Work: Social Worker Perceptions Of A Neoliberalising Profession. *Critical And Radical Social Work*, 8(1), 59-75.

Calhoun, C. (2003). ‘Pierre Bourdieu’, In Ritzer, G. (Ed.), *The Blackwell Companion To Major Contemporary Social Theorists*, 274–309, Malden; Oxford: Wiley-Blackwell.

Calhoun, C. (2006). Pierre Bourdieu And Social Transformation: Lessons From Algeria. *Development And Change*, 37(6), 1403-1415.

Cederberg, M. (2012). Migrant Networks And Beyond: Exploring The Value Of The Notion Of Social Capital For Making Sense Of Ethnic İnequalities. *Acta Sociologica*, 55(1), 59-72.

Cummins, I. (2016). Wacquant, Urban Marginality, Territorial Stigmatization And Social Work. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 28(2), 75-83.

Dursun, O. (2018). Toplum Pierre Bourdieu İle Düşünmek. *Global Media Jour-nal TR Edition*, 8(16), 68-123.

Emirbayer, M. (2012). İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto. *Tözcülüğün Tasfiye-si. İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar.*(Editör: Güney Çeğin-Emrah Göker). Ankara: Notabene.

Emirbayer, M., Ve Williams, E. M. (2005). Bourdieu And Social Work. *Social Service Review*, 79(4), 689-724.4

Esgin, A. (2015). Sosyal Bilimci Mi, Yoksa Doksalog Teknisyenler Miyiz? Türkiye’deki Bazı Sosyoloji Pratikleri Üzerine Eleştiriler. *Sosyoloji Konferansları*, (52).

Ferguson, I. (2004). Neoliberalism, The Third Way And Social Work: The UK Experience. *Social Work And Society*, 2(1), 1-9.

Finn, J. L.,& Jacobson, M. (2003). Just Practice: Steps Toward A New Social Work Paradigm. *Journal Of Social Work Education*, 39(1), 57-78.

Fram, M. S. (2004). Research For Progressive Change: Bourdieu And Social Work. *Social Service Review*, 78(4), 553-576.

Garrett, P. M. (2007 A). Making Social Work More Bourdieusian: Why The Social Professions Should Critically Engage With The Work Of Pierre Bourdieu. *European Journal Of Social Work*, 10(2), 225-243.

Garrett, P. M. (2007b). The Relevance Of Bourdieu For Social Work: A Reflecti-on On Obstacles And Omissions. *Journal Of Social Work*, 7(3), 355-379.

Garrett, P. M. (2010). Examining The ‘Conservative Revolution’: Neoliberalism And Social Work Education. *Social Work Education*, 29(4), 340- 355.

Gülsoy, N. Ö. (2012). Cezayir Deneyiminin Pierre Bourdieu’nün Sosyolojik Tahayyülüne Etkileri: Bilimsel Bir Habitusun Doğuşu. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 1-30.

Hawkins, R. L. & Maurer, K. (2011). Unravelling Social Capital: Disentangling A Concept For Social Work. *British Journal Of Social Work*, 42.353-370.

Hothersall, S. J. (2016). Epistemology And Social Work: Integrating Theory, Research And Practice Through Philosophical Pragmatism. *Social Work And Social Sciences Review*, 18(3), 33-67.

Houston, S. (2002). Reflecting On Habitus, Field And Capital: Towards A Cultu- rally Sensitive Social Work. *Journal Of Social Work*, 2(2), 149-167.

Houston, S. (2017). Towards A Critical Ecology Of Child Development İn Social Work: Aligning The Theories Of Bronfenbrenner And Bourdieu. *Families, Relationships And Societies*, 6(1), 53-69.

Houston, S., & Swords, C. (2021). Responding To The ‘Weight Of The World’: Unveiling The ‘Feeling’ Bourdieu İn Social Work. *The British Journal Of Social Work*. Doi: 10.1093/Bjsw/Bcab161

Ignatow, G. (2009). Why The Sociology Of Morality Needs Bourdieu’s Habitus. *Sociological Inquiry*, 79(1), 98-114.

Joy, S., Game, A. M., & Toshniwal, I. G. (2020). Applying Bourdieu’s Capi- tal-Field-Habitus Framework To Migrant Careers: Taking Stock And Adding A Transnational Perspective. *The International Journal Of Human Resource Management*, 31(20), 2541-2564.

Karakaya, M. F. (2012). Ecce Homo Academicus. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 103-111.

- Karan, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin Esnaflaşmasını Anlamada Bourdieucu Yaklaşımın Olanakları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 249-276.
- Kılıç, H. İ.(2017). Kamusal Ve Siyasal Alana Bir Müdahale Biçimi Olarak Sosyal Bilim Pratiği: Pierre Bourdieu Sosyolojisinde” Dünyanın Sefaleti” Örneği. *Sos-yoloji Notları*, 1(1), 13-23.
- Koytak, E. (2012). Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum Ve Bilim İlişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 85-101.
- Laberge, S., Ve Kay, J. (2002). Pierre Bourdieu’s Sociocultural Theory And Sport Practice. *Theory, Sport And Society*, 10, 239-266.
- Lima, R. D. C. P. Ve Campos, P. H. F. (2015). Field And Group: A Conceptual Approximation Between Pierre Bourdieu And The Social Representation Theory Of Moscovici. *Educação E Pesquisa*, 41(1), 63-77.
- Longhofer, J. Ve Floersch, J. (2012). The Coming Crisis In Social Work: Some Thoughts On Social Work And Science. *Research On Social Work Practice*, 22(5), 499-519.
- Mcgregor, C. (2019). A Paradigm Framework For Social Work Theory For Early 21st Century Practice. *The British Journal Of Social Work*, 49(8), 2112-2129.
- Meder, M., Ve Çeğin, G.(2011). Bourdieu’yü Okumak: Post-Pozitivist Bir Sosyolojinin İmkânı Üzerine. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.10(1),233-256.
- Nash, R. (1990). Bourdieu On Education And Social And Cultural Reproduction. *British Journal Of Sociology Of Education*, 11(4), 431-447.
- Nicolaescu, C. (2010). Bourdieu–Habitus, Symbolic Violence, The Gift:“You Give Me/I Give You” Principle. *Euromentor Journal-Studies About Education*, (3), 122-131.
- Özatalay, C. (2012). Ekonomi Teorisi İle İlişkisi İçinde Bourdieu: Bir Komprador Mu, Bir Eleştirmen Mi?.*Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 57-83.
- Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu’nün Temel Kavramlarına Giriş. *Sosyoloji Notları*.15- 21.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar. *Cogito*, 76, 290-311.
- Öztürk, Ş. (2011). Pierre Bourdieu’s Theory Of Social Action. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(15).143-156.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” Ve “Alan” Üzerine1. *Liberal Düşünce*, 16(61-62), 121-141.

Pinxten, W. Ve Lievens, J. (2014). The Importance Of Economic, Social And Cultural Capital In Understanding Health Inequalities: Using A Bourdieu Based Approach In Research On Physical And Mental Health Perceptions. *Sociology Of Health & İllness*, 36(7), 1095-1110.

Power, E. M. (1999). An Introduction To Pierre Bourdieu’s Key Theoretical Concepts. *Journal For The Study Of Food And Society*, 3(1), 48-52.

Silva, E., Ve Warde, A. (2010). Introduction: The Importance Of Bourdieu. Routledge.

Smith, M., Cree, V. E., Macrae, R., Sharp, D., Wallace, E., Ve O’Halloran, S. (2017). Social Suffering: Changing Organisational Culture In Children And Families Social Work Through Critical Reflection Groups—İnsights From Bourdi-eu. *British Journal Of Social Work*, 47(4), 973-988.

Swartz, D. L. (2002). The Sociology Of Habit: The Perspective Of Pierre Bourdieu. *OTJR: Occupation, Participation And Health*, 22(1 Suppl), 61S-69S.

Terzi, E. G. (2014). Toplumsal Yapı İle Bireysel Eylem Arasındaki İlişki Bağlamında Pierre Bourdieu’nün Habitus Kavramı. *Eğitim Bilim Toplum*, 12(46), 73-83.

Topper, K. (2001). Not So Trifling Nuances: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence, And The Perversions Of Democracy. *Constellations*, 8(1), 30-56.

Ünal, A. Z. (2017). Bourdieu’nün Tabakalaşma Teorisi Bağlamında Üst Sınıftan Alt Sınıfa Doğru Hayat Tarzı Tahakkümü. *Journal Of International Social Research*, 10(49), 380-388.

Wallace, J. Ve Pease, B. (2011). Neoliberalism And Australian Social Work: Accommodation Or Resistance?. *Journal Of Social Work*, 11(2), 132-142.

Walter, M., Taylor, S., Ve Habibis, D. (2011). How White İs Social Work In Australia?. *Australian Social Work*, 64(1), 6-19.

Wiegmann, W. L. (2017). Habitus, Symbolic Violence, And Reflexivity: Applying Bourdieu’s Theories To Social Work. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 44, 95.

Yarçı, S. (2011). Pierre Bourdieu’da Sosyal Sermaye Kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 125-135.

AKSANLI SİNEMADA SELF ORYANTALİST TUTUM: HÜSEYİN TABAK SİNEMASI

Buket AKDEMİR DİLEK
Marmara Üniversitesi, Türkiye
buketakdemir@marun.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7809-2935>

Fatime Neşe KAPLAN
Marmara Üniversitesi, Türkiye
nese.kaplan@marmara.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9363-1762>

<i>Atıf</i>	AKDEMİR DİLEK, B.; KAPLAN, F. N. (2022). AKSANLI SİNEMADA SELF ORYANTALİST TUTUM: HÜSEYİN TABAK SİNEMASI. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 285-303.
-------------	--

ÖZ

Türkiye’den yurtdışına dış göç hareketinin en yoğun yaşandığı ülke Almanya’dır. Almanya’ya göç eden birinci kuşak göçmenler ilerleyen yıllarda aile birleşmesi hakkında faydalanarak ailelerini yanlarına almış ve yeni bir sosyal yapının temelini atmıştır. İkinci kuşak göçmen olarak adlandırılan ilk kuşak göç edenlerin çocukları Almanya ve Türkiye kültürleri arasında yetişmiştir. İki kültürden beslenerek yeni bir kimlik yapısı ortaya çıkarmışlardır. İkinci kuşak göçmen bireyler iki kültür arasında kalmanın yarattığı avantajları, dezavantajları vb. farklı durumları ifade edebilmek için sanatı bir araç olarak kullanmıştır. Özellikle sinema kendilerini ifade edebilmek için Türkiye kökenli ikinci kuşak birçok bireylerin tercih ettiği bir alan olmuştur. Naficy’nin aksanlı sinema kavramı içerisinde dâhil edebileceğimiz bu yönetmenlerin çekmiş olduğu filmler Almanya ve Türkiye’den izler taşımaktadır. Batı’da yani Almanya’da üretim yapan Türkiye kökenli yönetmenlerin çektiği filmlerde self oryantalist temsil ile Türkiye üzerine belirli etiketlendirmekler yapmaktadırlar. Bu çalışmada Almanya’da üretim yapan Türkiye kökenli ikinci kuşak yönetmen olan Hüseyin Tabak’ın filmlerinde self oryantalist temsil incelenmiştir. Yönetmen, Naficy’nin aksanlı sinema bileşenleri tablosunda belirtti özellikleri taşıyan uzun metrajlı filmlerinde Batı bakış açısı ile Doğu temsilini filmlerinde kullandığı ve bu şekilde self oryantalist yapıtı tespit edilmiştir.

Geliş tarihi: 24.05.2022 – Kabul tarihi: 18.06.2022, DOI:10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3003

Araştırma Makalesi-Bu makale iThenticate programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Anahtar Kelimeler: *Self Oryantalizm, Aksanlı Sinema, Almanya, Oryantalizm, Hüseyin Tabak.*

SELF ORIENTALIST ATTITUDES IN ACCENTED CINEMA: HÜSEYİN TABAK CINEMA

ABSTRACT

Germany is the country where the most intense migration from Turkey to abroad is experienced. The first generation immigrants who immigrated to Germany in the following years took advantage of the right to family reunification and took their families with them, laying the foundation of a new social structure. The children of the first generation immigrants, called the second generation immigrants, were brought up between the cultures of Germany and Turkey. They have created a new identity structure by feeding from two cultures. Second-generation immigrant individuals experience the advantages, disadvantages, etc. of being between two cultures. used art as a tool to express different situations. Especially cinema has become a field preferred by many second generation individuals from Turkey in order to express themselves. Films shot by directors, which we can include within the concept of Naficy's accented cinema, bear traces from Germany and Turkey. In the films shot by Turkish-origin directors who produce in the West, that is, in Germany, they make certain labels on Turkey with a self-orientalist representation. In this study, self-orientalist representation was examined in the films of Hüseyin Tabak, the second generation director of Turkish origin, who produced in Germany. It has been determined that the director uses the Western perspective and the Eastern representation in his feature films, which have the features stated in the table of accented cinema components of Naficy, and in this way he makes self orientalism.

Keyword: *Self Orientalism, Accented Cinema, Germany, Orientalism, Hüseyin Tabak.*

GİRİŞ

Aksanlı sinemada Self Oryantalist Tutum: Hüseyin Tabak Sineması adlı bu çalışmanın sorunu şu şekildedir; “Aksanlı sinema içerisine dâhil edilen Türkiye kökenli yönetmen Hüseyin Tabak’ın çekmiş olduğu filmlerde self oryantalist yönelimler var mıdır? Var ise aksanlı sinema filmleri içerisinde self oryantalist temsili ne şekilde üretmektedir?” Bu sorunun cevabı Tabak’ın filmlerinin eleştirel söylem analizi yapılarak ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır.

Türkiye kökenli yönetmenler üzerine literatürde birçok çalışma mevcuttur. Ancak Naficy’nin aksanlı sinema kavramı ile self oryantalizmi bir araya getiren çalışmalar literatürde bulunmamaktadır. Türk sinemasında self oryantalizm üzerine kaynak olmasına karşın self oryantalizm ve sinema üzerine mevcut çalışma sınırlı sayıdadır. Bu nedenle ismi geçen çalışmanın sinema literatürü için yeni bakış açıları ortaya çıkartıp yeni çalışma alanları açmasını sağlaması ile sinema literatürüne katkı sağlamaktadır.

Önemli ideolojik anlatı araçlarından biri olan sinema hâkim ideolojinin elinde bilgiyi yayma gücüne sahiptir. Sinema endüstrisi üretim ve dağıtımda özellikle Batı olarak işaretlenen Avrupa ve ABD’nin üstünlüğündedir. Hollywood gibi popüler sinema anlayışının ana üreticisi olan Amerika ile sanat sinemasının ana üreticisi olan Avrupa elinde bulundurduğu film üretim ve dağıtım gücü sayesinde bilgi üretme ve yayma gücüne sahiptir. Batı olarak nitelendirilen Avrupa, Amerika kendinin ötekisi olarak karşısına koyduğu Doğuyu bilgi üretme ve yayma gücünün de etkisiyle istediği tarzda yaratabilmektedir. Geçmişte Batı tarafından üretilen oryantalist bakış günümüzde sinema için sıklıkla tercih edilen bir üretim alanıdır. Sinema endüstrisinde yapım ve dağıtım ağını elinde bulunduran Batı’da üretim yapmaya çalışan Doğulu sanatçılar Batı tarafından işaretlenen tarzda temsilleri yapmayı tercih edebilmekte ya da bu tarz temsile zorunlu bırakılmaktadır. Oryantalizmin Doğulu bireyler tarafından üretilmesi self oryantalizmi doğurmaktadır. Bu çalışmada temsil düzleminde self oryantalizm üretimi inceleneceği için filmler analiz edilirken eleştirel söylem analizi yöntemi tercih edilmiştir. Eleştirel söylem analizi ile filmler metin analiz ediliyormuşçasına sahne, renk, konu, diyalog vb. şekilde incelenecektir. Bir yönü ile ideolojik bir söylem olan ve Doğuyu yani Türkiye’yi ötekileştirmek için tercih edilen bir temsil olan self oryantalizm ne şekilde üretildiği eleştirel söylem analizi ile ortaya konulacaktır.

Aksanlı sinema filmleri içerisinde self oryantalist öğelerin izine düşen bu çalışmada filmler analiz edilirken Eleştirel söylem analiz yöntemi kullanılacaktır. Eleştirel söylem analiz dil ve söylem üzerine analizler yapan bir araştırmadır. Toplumsal ve siyasal konuları açıklığa kazandırmak amacıyla bu çalışma, söylem

ve dil düzleminde analize gitmektedir (Söylem & Danış, 2019: 536). Eleştirel söylem analizi üzerine çalışmalar yapan Dijk'e göre eleştirel söylem analizi ideolojik, sosyolojik, tarihsel, ırksal vb. olgular üzerine yoğunlaşan bir analiz yöntemidir. Filmler toplumsal gerçekliğin izinde ideoloji ve politika üzerinden incelenmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2006: 94). Eleştirel söylem analizi ve sinema üzerine çalışmalar yürüten Levent Doyuran disiplinler arası çalışma ile eleştirel söylem analizinin sinemaya uyarlanabileceğini söylemektedir. Genel olarak yazılı metinlere uygulanan eleştirel söylem çözümlemesini film çözümlemesine uygularken filmin yapı taşları olan plan, sekans, diyalog, anlam, renk vb. öğelerin incelenmesi gerektiğini belirtmektedir (Doyuran, 2018: 304-315). Doyuran'ın belirttiği üzere eleştirel söylem analizini filme uyarlanması mümkündür. Oryantalizm, self oryantalizm gibi ideolojik, politik ve sosyolojik incelemeler yapılacak olan bu çalışma için eleştirel söylem analizi verileri ortaya koymak ve aksanlı sinema ile self oryantalizm arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için tercih edilmektedir.

KAVRAMSAL OLARAK SELF ORYANTALİZM

Kelime anlamı olarak self oryantalizm kendi kendine oryantalizm olarak tanımlanmaktadır. Oryantalizm üzerine öncü çalışmalara imza atan Edward Said'in oryantalizmin kavramının ortaya çıkışını Batı tarafından Doğu toplumlarını işaretlemek, onlar arasında ayırım yaratmak üzerinden açıklamaktadır. Oryantalizm ilerleyen dönemlerde kanıksanarak Doğulu toplumlar tarafından benimsenen bir bakış haline gelmiştir. Oryantalizm temsil düzleminde ilk olarak Batılı toplumlar tarafından Doğu ve Doğulu bireyleri genel olarak birinci derecede nesne konumuna getirmeyi amaçlamış ve bu temsil şeklinde başarılı olmuştur. İlerleyen yıllarda kavram üzerine araştırmalar ve tartışmalar artmış, III. Dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkeleri ifade etmek için tercih edilen bu temsil çeşidi ikinci nesne olgusu üzerinden tanımlanmıştır. III. Dünya ülkelerinde başlayan ikinci nesne olgusu oryantalizm yerine self oryantalizm kavramı üzerinden açıklanmıştır. Oryantalizm Batı bakışının Doğu'ya çevrildiği bir icat iken self oryantalizm Batı elinde icat edilen silahın Batı bakışında kendini temsil etmesidir. Batı'nın arzu duyduğu düşman öteki veya otantik fantastik tarzda imlenen Doğu-Doğulu kültür üreticisi tarafından Batı'nın bakış açısı ile kendini imlemektedir (Çiftci, 2013: 6).

Doğulu kültür üreticileri Batı'nın Doğu için uygun gördüğü etiketler üzerinden kendini açıklaması self oryantalizmdir. Self oryantalizm denilen şey oryantalist kurgulamayı özne olan Batı'nın değil nesne konumundaki Doğu ve Doğulu'nun üretmesidir (Bezci & Çiftci, 2012: 146). Oryantalizm Batı tarafından üretilen bir kavram olarak Doğu'nun kurgusal inşası yani Batı'nın nesnesi iken self

oryantalizm Doğu'nun Batı bakışında kendini nesne olarak inşa etmesidir. Doğulu kültür üreticileri Batı'nın onlar üzerinde imlediği ona atfettiği oryantalist özellikleri içselleştirerek self oryantalist temsile bilinçli ya da bilinçsiz olarak başvurmaktadır.

Self oryantalizm ilk olarak Doğu Asya'da ortaya çıkmıştır. Batı tarafından benimsenen Doğu ve Doğulu etiketlemeler Avro-Amerikan izleyicilerin beklentilerini giderebilmek amacıyla kullanılmıştır (Golden, 2009: 9). Self oryantalizm kavramı oryantalizm kavramında olduğu gibi hâkingüç yani hegemonya ile doğrudan ilgilidir. Doğulu toplumlar Batı'nın kolonializm nesnesi olarak self oryantalizm etkisinde kalmaktadırlar. Modernleşme hareketinin günden güne hız kazanması ile oryantalizm düşüncesi self oryantalizm olarak yayılmaya başlamıştır (Çiftci, 2013: 29,30). Dünya'da modernleşme hareketinin etkisi ile Batı'ya ayak uydurmayı amaçlayan Doğu olarak işaretlene toplumlar, self oryantalist imlemeyi kendilerini Batı'ya kabul ettirebilmek için bir araç olarak kullanmıştır.

Oryantalist temsili sürdürme Batılı kültür üreticilerinde olduğu gibi Asya kökenli yazarlar tarafından da sürdürülmektedir. Hâkimideoloji olarak kabul gören Batı ideolojisi ortaya konan eserlerde ve ürünlerde kendini göstermektedir. Bu tarz temsiller anlatı ve anlatı ürünlerini doğrudan etkilemektedir (Ko, 2019: 72). Tanımlara bakıldığında self oryantalizm kısaca Doğu'nun Batı tarafından işaretlenen tarihsel ve kültürel özellikleri kabul etmesi yani Batı'nın bakışında kendini inşa etmesidir. Doğu ve Doğulu'nun gerçekleştirdiği bu temsil Batı karşında güçsüzlüğü ve öteki olma halini yinelemekte ve Batı herhangi bir çaba göstermeden hegemonik üstünlüğünü devam ettirmektedir.

Self oryantalizm kavramı oryantalizmde olduğu gibi yeniden keşfetmeyi mümkün kılmaktadır. Doğu ve Doğulu'yu söylem düzleminde inşa etmektedir (Feighery, 2012: 271, 272). Yerli kültür üreticileri ürettikleri eserlerde talebi arttırmak amacıyla self oryantalist temsili kullanmaktadır. Batı'nın Doğu'yu öteki olarak inşası eleştirilmektedir. Batı'nın kendi fantezi dünyasında üretilen hayali bir coğrafya yaratımına yapılan eleştiri yerli kültür üreticilerinin self oryantalist temsil kullanımı ve bu kullanıma suç ortaklığı olarak okunabilmektedir. Self oryantalizm, oryantalizmin yeniden ambalajlanıp farklı kişiler aracılığı ile sunulmasıdır. Self oryantalizmi üreten yerli kültür üreticilerinin kullandığı araçlar içinde hâkinözü destekleyen yasalar, moda, televizyon, sinema vb. vardır. Self oryantalist ürün üreten Doğulu yerli kültür üreticileri ya da III. Dünya ülkelerinin taşıyıcı elitleri Batı'nın bakış açısından kendini anlatma yoluna gitmektedir. Oryantalist Doğunun elinde self oryantalist bakış açısını sürdüren popüler kültür ürünleri arasında sinema en güçlü araçtır (Bezci & Çiftci, 2012: 256-159). Doğu

ve Doğulu yönetmenlerin Batı'nın etiketlemeleri doğrultusunda kendini ifade eden ve Batı bakışında bir temsil yoluna giderek sinema üreten yönetmenler ve eserler temsil şekli nedeniyle self oryantalisttir.

Üçüncü dünya ülkelerinin içinde yer aldığı Batı'nın ötekisi olarak konumlandırılan ülke sinemalarında bu tarz temsiller yapılmaktadır. Batı'ya sinemasını kabul ettirmek için Doğulu birçok yönetmen self oryantalist temsil şeklini tercih etmekte ya da zorunlu olarak kullanmaktadır. Self oryantalist etiketlemeler Doğulu kültür üreticilerinin sürekli tercih ettiği bir temsil çeşidi olduğunda bu etiketleme olmaktan sıyrılıp ülke ve kültür için değer yargısı haline gelmektedir. Doğu ve Doğulu olarak self oryantalist temsil yapan ülke sinemaları arasında Lübnan, İran vb. birçok ülke sineması gösterilebilir. Bu ülkelerin genel özelliğine bakıldığında tarihsel olarak ülke sinemalarının yapım ve dağıtım aşamasında ekonomik krizler yaşadığı ve yurtdışı desteği ile belirli dönemlerde film üretimine gittiği görülmektedir. Bu ülkelerin film üretimi sırasında özellikle Batı ülkelerinden ödenek olarak film üretimini gerçekleştirmesi kimi zaman yönetmenleri self oryantalist tutuma mecbur bırakmaktadır. Örneğin Lübnan'da iç savaş sonrasında film üretiminde sıkıntı yaşayan yönetmenler Avrupa ülkelerinden destek almıştır. Batılı ortak yapımcılar özellikle savaşın yıkıntılarının, hayata tutunmanın, dini çatışmanın konu edildiği filmlere destek vermiştir (Day, 2021: 274,275). Lübnan sineması üzerine çalışmalar yapan George Ki ülke sinemasının yalnızca uluslararası fonlar ile üretilen filmlerden oluştuğunu bu nedenle ulusal bir sinema olmadığını belirtmektedir (Khatib, 2008: 29,30). Lübnanlı yönetmenlerce çekilen filmlerin bu tarzda kendilerini üretmesi self oryantalist temsildir.

Aynı örnek İran sineması içinde geçerlidir. Batılı fonlardan destek alabilmek için İranlı sinemacılar Batı için çekici kendi hikâyelerini Batı'nın istediği şekilde imtiyazlar vererek göstermektedir (Kirel, 2004: 102-103). İran sinemasında kendini uluslararası hale getirmek Batılı entelektüeller tarafından kabul görebilmek için Batı'nın bakışında kendilerini yeniden üretmektedir. Ülke sinemalarında Batı desteli çekilen filmlerde self oryantalist olduğu gibi aksanlı sinema olarak üretim yapan Doğulu bireylerin ürettiği eserlerde de benzer temsil şekli görülebilmektedir.

KAVRAMSAL OLARAK AKSANLI SİNEMA

Kelime anlamı karşılığı telaffuz olan aksan kelimesi bireylerin hangi bölgeden geldiği, nereyi temsil ettiği ile alakalı konuşma telaffuzu üzerinden çıkarım yapmayı sağlamaktadır (Cyrstal, 2008: 3). Aksan kavramı dil düzleminde değerlendirilmenin yanında sosyal ve politik olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin kullandıkları aksan sosyal ve kültürel özellikleri ile alakalı mesaj vermektedir. Aksan içerisinde bireylerin dini, yerli ve politik özellikleri görünür

hale gelebilmektedir (Kültür, 2017: 5). Alıntılardan anlaşılacağı üzere aksan tarihsel, sosyolojik ve sanatsal birçok alanda karşımıza çıkabilecek bir kavramdır. 20. yüzyılın en önemli sanat üretim alanlarının biri olan sinema içerisinde bu terim kendine özel bir alan yaratmıştır. Bu yaratılan alan aksanlı sinemadır.

Hamid Naficy tarafından kavramsal hale getirilen aksanlı sinema içerisinde geçen aksan kavramı tellafuzdaki aksanla alakalı değildir.

Aksanlı sinema içerisindeki aksan kelimesi film üreticilerinin yaşadıkları coğrafya değişikliği ile alakalıdır. Aksanlı sinema olarak ifade edilen bu filmler Naficy'nin *Aksanlı Sinema* isimli kitabında belirtilen aksanlı sinema bileşenleri tablosu içerisinde yer alan maddeleri taşıyıp taşımama durumuna göre tanımlanmaktadır (Naficy, 2001: 4, 5). Naficy'yi tarafından belirtilen aksanlı sinema tablosu incelendiğinde bir filmin aksanlı film olabilmesi için belli başlı tema, biçim ve üretim şekline sahip olması gerekmektedir.

Aksanlı sinema üzerine akademik çalışmalar yapan Asuman Suner aksanlı sinemayı egemen ideoloji olarak kabul edilen Batı anlatı yapısı ve ideolojisine karşı azınlık tarafında yer alan kişilerin kendi etik anlayışlarına bağlı olarak açıklamaya giden sinema olarak tarif edilmemektedir. Yönetmenlerin çekmiş oldukları filmlerin aksanlı sinema kategorisinde yer almasının nedeni yerinden edilmişlikleri üzerinden dünyayı algılama ve yorumlama yolunu seçmelerindedir (Suner, 2006: 258). Suner yapmış olduğu çalışmada yerinden edilmişlik vurgusu yaparken yurtdışında yaşamını sürdüren kişileri kastetmektedir. Kendi anavatanından, kültüründen uzakta film üretimi yapan bireyleri aksanlı sinema içerisine sokmaktadır.

Naficy'nin *Aksanlı Sinema* kitabında ayrıntılı olarak tanımlaması ve aksanlı sinema kavramı bünyesinde ulus aşırı sinema, diaspora ve postkolonyal/etnik kimlik sinamacıları barındırdığını belirtmesi ile kavramı genişletmektedir. Aksanlı sinema kavramı ulus aşırı sinema, diaspora sineması, göç sineması gibi birçok farklı kavramı bir çatı altına almaktadır. İsmi geçen sinemalar, özele indirildiğinde belli başlı yanları ile birbirinden ayrılıyor olsalar dahi genel olarak aynı yöne bakan sinema anlayışlarıdır ve bu nedenle aksanlı sinema altında toplanabilmeleri mümkündür. Aksanlı sinema özellikle yönetmenin kendi anavatanına bakışı ile ilgilidir. Bu kavramlar ışığında açıklama yoluna gidilen ulus aşırı sinema ağırlıklı olarak Doğu'dan Avrupa coğrafyasına göç eden göçmenler tarafından üretilmektedir.

Aksanlı sinema içerisinde değerlendirilen filmlerde özellikle belirli mekanlar gösterilmektedir. Filmde ulusötesi yerler olarak adlandırılan sınır geçiş alanları olan tüneller, limanlar, havaalanları, otobüs terminali ve otobüsler, trenler yer

kaplamaktadır. Filmlerde yer alan karakterlerin ev arama, eve dönüş, kimlik arama yolculuklarında bu mekanlar onlara eşlik etmektedir. Klasik sinema anlayışı genel olarak mizansen, kurgu vb. üslup bileşenlerini kullanarak anlatılarını oluştururken aksanlı sinema daha melez metin üzerinden hikayesini anlatmayı tercih etmektedir. Film üreticisi olan yönetmen, senarist vb. üreticilerin yerinden edilmiş özler olarak kendi duygularını, kültürel yapılarını ve geleneklerini eserlerine yansıtarak otobiyografik bir üretime gitmektedirler. Sinema geleneklerinden ve göçün getirisi olan kültürel yapıyı harmanlayarak yeni bir tarz ortaya koymaktadırlar. Bu çift bilinçli olma hali aksanlı sinemanın kendine haz tarzını ortaya çıkartan öğeler arasındadır. Aksanlı filmlerin en belirgin özelliklerinden biri iki dilli hatta çokdilli, çok sesli ve çok kültürlü karakteri bünyesinde barındırmasıdır. Ayrıca anavatan ve geçmişe olan özlem görsel olarak fetişleştirilmekte aidiyet olgusu gösel işaretlerin vurgulanması, sözlü vokaller arasında yer alan yerli müzik kullanımı ile sağlanmaktadır. Ayrıca aksanlı sinema içerisinde değerlendirilen filmlerin özellikleri arasında mektup, dış ses gibi epistolarite araçları kullanılmaktadır. (Naficy, 2001:5-25). Kısaca özelliklerini açıklanan aksanlı sinema alıntılardan da anlaşılacağı üzere ulusötesi bir sinema anlayı içerisinde çeşitli nedenlerle ülkelerinden göç edip yeni bir coğrafyada eğitim gören ya da göç eden aile içinde büyüyen bireyler ile alakalıdır.

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ VE SİNEMA

Üst paragrafta aksanlı sinema tanımlamasına uygun örnek olarak Türkiye gösterilebilir. Türkiye'den Almanya'ya 1960'larda başlayan göç hareketi doğrultusunda birçok birey çeşitli nedenlerden ötürü göç etmiştir. İlk dönem ekonomik nedenlerle başlayan göç hareketi, içerisinde siyasi ve sosyal nedenleri de barındırmaktadır. Almanya'da aksanlı sinema üretimi yapan Türkiye kökenli bireylerin sineması üzerinde açıklamaya gitmeden önce Türkiye- Almanya arasında yaşanan dış göç sürecinden bahsederek dönemin sosyal ve siyasal atmosferine ışık tutarak film çeken yönetmenlerin yetiştiği kültürel yapıyı anlamak faydalı olacaktır.

II. Dünya Savaşı'nın yaşattığı kayıp sadece savaşı kaybeden ülkelerden ibaret olmamıştır. Savaşın ardından Avrupa'nın genç nüfusunda büyük kayıp yaşanmış, bu durum sanayi içinde iş gücü eksikliğini doğurmuştur. Özellikle sanayi alanında gelişmiş ülkelerin başında gelip II. Dünya Savaşı'nı kaybeden ülkeler arasında olan Almanya eksik iş gücünü tamamlamak amacıyla 8 farklı Akdeniz ülkesinden misafir işçi kabulüne başlamıştır (Kaya, 2000: 34). Türkiye Almanya'ya misafir işçi gönderen ülkelerin başında gelmektedir. 1950'li yıllarda özel sektörün yükselmesine yönelik politikaya yönelen Türkiye devletçi ekonomi anlayışı geride bırakmıştır. Tarım ülkesi olan ülkede Marshall yardımları sonucunda tarımda

makineleşmeye gidilmesi, miras politikaları vb. nedenlerden ötürü Anadolu'da tarımla uğraşan kişiler iş bulamadığı için bireyler büyük şehirlere göç etmeye başlamıştır (Kula & Koluçak, 2016: 390). İlk olarak Anadolu'dan İstanbul, İzmir vb. büyük şehirlere başlayan göç hareketi 1960'lara doğru yönünü Avrupa'ya çevirerek dış göç hareketine dönüşmüştür. 1960'lı yıllarda başlayan göç hareketi ile birlikte 20-30 yaşındaki erkekler Almanya başta olacak şekilde Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamıştır (Gökdere, 1978: 8). Ailelerini geride bırakarak çalışmak için Avrupa ve Almanya'ya giden vatandaşlar için 1961 yılında aile birleştirmesi imkanı verilmiş ve 1964 yılında yürürlüğe sokulmasıyla aile birleşmesi yaşanmıştır (Ünver, 2003: 193). Yeni yasa ile Anadolu'dan Almanya'ya giden kadın ve çocuklar bugünkü Almanya'daki Türkiye kökenli bireylerinin varlığı ve yeni karma kimliğin oluşumunun başlama nedenidir. Türkiye'den Almanya'ya göç eden bireylerin çocuklarının orada büyümesi ya da orada doğması ile yeni bir kültürel yapı ortaya çıkmıştır. İkinci kuşak göçmen olarak nitelendirilen bu bireyler birinci kuşak göçmen olan Almanya'ya sadece para kazanma amacıyla gelen babalarından farklı olarak Almanya'yı ikinci memleket olarak benimsemiştir. İkinci kuşak göçmenler, Türkiye'den göç eden birinci kuşak göçmen ailelerinin getirdikleri Anadolu kültürü ile yaşayıp eğitim gördükleri Avrupa kültürünü harmanlamaya çalışmışlardır. Bu iki kültür arasında kalma hali kimi kişilerce aradakalmışlık olarak tasvir edilse de bazı kişiler için bir beslenme kaynağı olarak görülmüştür. Beslenme kaynağı olarak gören kesim arasında sinema ile ilgilenen bireyler başı çekmektedir.

Türkiye'den Almanya'ya göçün paralelinde Almanya'da azınlık gruplarının sayısında artış yaşanması ülkeye sosyal ve kültürel olarak uyum sağlama problemlerini doğurmuştur. Almanya'ya göç eden kitleler arasında en yoğun nüfusa sahip Türkiye kökenli sanatla ilgilenen bireyler eserlerinde uyum problemlerine değinmiştir. Özellikle sinema uyum problemini konu edinip bu sorunu geniş kitlelere yayma imkanı sağlamıştır (Asutay & Atik, 2012: 41). Almanya'da sinema alanında üretim yapan Türkiye kökenli bireylerin üretimi 1980 ve 1990'lı yıllarda başlamıştır. İkinci kuşak göçmen olarak isimlendirilen aile birleşmesi ile Almanya'ya giden ya da orada doğan iki kültür arasında yetişen çocuklar ile film üretimi başlamıştır (Akın, 2013: 13). Birinci kuşak göçmen olarak Almanya'da varlığını sürdüren ve Anadolu geleneklerini kendi evinde yaşatan kişilerin içersinde yetişen ikinci kuşak göçmenler, sosyal çevrelerinde Alman kültürü ve geleneğine dahil olmuştur. İki kültürlü yapının getirileri ile farklı bir kültürel inşa sürecine giren bu bireyler sinema gibi sanat araçları ile yaşadıkları çatışmaları, uyum sürecini görünür hale getirmeye çalışmışlardır. Özellikle 1990'lı yıllarda film üretimi

yapmaya başlayan Türkiye kökenli bu sanatçılar uluslararası sinema camiası tarafından fark edilmiştir. Türkiye kökenli yönetmenlerin çektikleri filmlerde uyum sıkıntıları, arada kalmışlık, yabancılaşma vb. sorunları hikayelerinde konu edinmişlerdir.

Almanya'da üretim yapan bu yönetmenler kendi yaşadıkları problemleri, deneyimleri filmlerinde kullanarak bir yandan otobiyografik eserle ortaya koymuşlardır. Bu nedenle yönetmenlerin çekmiş olduğu filmler sadece göçmen hikayesi olmak yerine farklı meselelerde ilgilidir (Gazioğlu, 2012: 64). Sinemada hikaye anlatıcılığına soyunan Türkiye kökenli sinemacıların ürettikleri eserler bu noktada aksanlı sinema kategorisine girmektedir. Almanya'da aksanlı film üretimi yapan Türkiye kökenli yönetmenlerden arasında Fatih Akın, Buket Alakuş, Sinan Akkuş, Yılmaz Arslan, Seyhan Derin, Yasemin Şamdereli, Yüksel Yavuz, İlker Çatak, Hüseyin Tabak ve birçoğu vardır.

İsmi geçen yönetmenlerin çektikleri filmlerin birçoğunda Naficy'nin aksanlı sinema bileşenlerinde belirlenen maddeler yer almakta ve filmlerinde sıklıkla sef oryantalist temsillere yer vermektedir. Yönetmenlerin Türkiye ve Almanya arasında kültürel bir köprü kurması ve iki kültür arasında tireli bir kimlik yapısını oluşturması filmlerinin aksanlı sinema içerisine dahil edilme nedenleri arasındadır. İsmi geçen yönetmenler aksanlı sinema anlayışı ile ürettikleri filmlerde bilinçli veya bilinçsiz şekilde oryantalist temsillere yer vermektedir. Almanya'da üretim yapan ismi geçen yönetmenlerin çektikleri filmlere bakıldığında neredeyse hepsinde ortak yapımcının desteği olduğu görülmektedir. Yönetmenlerin yapım aşamasında ekonomik olarak Alman yapımcılar tarafından desteklenmesi onların sinema anlatısı etkileyebilmektedir. Tıpkı Lübnan sinemasında Batılı yapımcılar yerel üretime destek verirken belirli konu temsiller çekilmesi zorunluluğu ile Alman yapımcılardan film üretimi için destek alan Türkiye kökenli sinemacılar için de geçerlidir. Bazı yönetmenler ekonomik olarak yeterince güçlü olmadığında yapımcıların yönlendirmesi ile film üretimine gidebilmektedir. Örnek olarak Fatih Akın sineması bu tespiti destekler niteliktedir. Akın'ın ilk film örneklerinden son filmine kadar geçen sürede anlatı yapısında belirgin şekilde değişiklik olduğu gözlenmektedir. Yönetmen uzun yıllar filmlerinde Türkiye'yi ve Türkiye kökenli bireylerin hikayelerini oryantalist etiketlerle yansıtmıştır. Fakat yönetmen ekonomik olarak güçlendiği son dönemlerde bu tür anlatılardan uzaklaştığı ve oryantalist etiketlemelerden sıyrıldığı görülmektedir.

Çalışmamızda ortaya koyduğumuz bu düşüncüyü güçlendirmek adına Almanya'da film üretimi yapan Türkiye kökenli yönetmen Hüseyin Tabak sinemasını incelemek faydalı olacaktır. Tabak'ın yönetmenliğinde çekilen uzun metrajlı kurmaca ve belgesel filmler eleştirel söylem analizi yöntemi kullanarak incelenektir. Kronolojik olarak eleştirel söylem analizi ile filmler self oryantalist temsil üzerinden incelenecek olan filmlerde self oryantalizmin kendini ne şekilde

ürettiği gösterilerek aksanlı sinemada self oryantalist tutum gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

TÜRKİYE KÖKENLİ AKSANLI YÖNETMEN HÜSEYİN TABAK

Türkiye'nin Kahramanmaraş şehrinden Almanya'nın Lembo kentine göç eden bir ailenin çocuğu olarak 1981 yılında dünyaya gelen Tabak çocukluğundan itibaren sinema ile içli dışlı olmuştur. Viyana Film Akademisi'nde metin yazarlığı ve çekim üzerine eğitim almıştır (Özkoçak, 2019: 446). Tabak'ın hayatına bakıldığında yönetmenin Türkiye'den Almanya'ya göç eden ailenin çocuğu yani ikinci kuşak göçmen bire olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Yönetmen ile yapılan röportajlar izlendiğinde yönetmenin çok kültürlü bir kimlik anlayışı ile dünyaya baktığı "tireli" kimlik yapısını benimsediği görülmektedir. Yönetmen ailesinden aldığı ve kişiliğinin şekillenmesinde önemli yere sahip olan Anadolu kültürü ile doğup büyüdüğü, eğitim gördüğü coğrafyanın kültürünü bir araya getirmektedir.

2006 yılında Viyana Film Akademisi'nde eğitim hayatına başlamadan önce 2003 yılında setlerde çalışarak setlere ilk adımını atmış, 12 kısa film çekmiştir. Üniversite eğitimi süresince çektiği *Peynir* (2008) ve *Başla* (2010) filmi ön plana çıkmaktadır. Yönetmen *Peynir* filmi ile ödül kapısını aralamış, *Başla* filmi ile uluslararası camiada ödüller toplamıştır. 2012 yılında Âşık Veysel'in şiirinden referans alarak çektiği *Güzelliğin On Par' Etmez* filmi ile Altın Portakal dâhil bir-çok ödül almış, 2017 yılında Yılmaz Güney'in hayat hikâyesi ve sinemasının iz-line düştüğü *Çirkin Kral Efsanesi* ile uluslararası ödüllerini yenilerini eklemiştir.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde Hüseyin Tabak yönetmenliğinde çekilen *Balkonda-ki At* (2012) *Güzelliğin On Par' Etmez* (2012), *Çirkin Kral Efsanesi* (2017), *Çingene Kraliçe* (2019) filmleri çalışma kapsamında incelenip analiz edilecektir. Bu amaçla öncelikle yönetmenin çekmiş olduğu filmlerden kısaca bahsedilecek çalışmanın amacına uygun bölümler eleştirel söylem analizi ile analiz edilecektir.

Yönetmenin kurmaca türünde çektiği 1 saat 30 dakikalık *Das Pferd auf dem Bal-kon-Balkondaki At* (2012) film ilk analiz edilecek filmidir. Film Asperger send-romu olan Mika isimli çocuk, komşusu Sascha ve atı üzerine odaklanmaktadır. Hastalığı nedeniyle iletişim kurmada problem yaşayan Mika komşusu Sascha'nın evinin balkonunda tesadüf eseri bir at görür ve onunla iletişim kurmaya başlar. At ile arasında kurduğu arkadaşlık Mika'yı sosyalleşmeye doğru götürür. Mika ile arkadaşı Dana'nın at üzerinden komşuları ile kurduğu ilişki, aile bağları filmin ana hikâyesidir.

1 saat 26 dakika uzunluğundaki *Güzelliğin On Par' Etmez* (2012) kurmaca filmi Türkiye'den Avusturya'ya siyasi nedenlerden ötürü göç etmek zorunda kalan Veysel ve ailesinin hayatından kesit sunulmaktadır. Veysel'in babası pişmanlık yasası sonrasında hapisten çıkmış, toplumsal baskılar nedeniyle ailesi ile ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Filmde, dilini bilmedikleri ülke olan Avusturya'da yaşananlar, Veysel'in okulda yaşadığı problemler, aile içi çatışma, göç etmenin bireyler üzerinde yarattığı etki, ilk aşk, iltica vb. konular üzerine durulmaktadır. Aşık Veysel'in ünlü şiiri "Güzelliğin On Par' Etmez" referans alınarak hikâye kurgulanmış ve Veysel'in üzerinden göçmen ailesinin yaşadığı uyum problemi anlatılmaya çalışılmıştır. Altın Portakal Film Festivali'nden En İyi Film, En İyi Senaryonun içinde yer aldığı 6 dalda ödül kazanmıştır.

Yönetmenin son belgesel filmi olan *Çirkin Kral Efsanesi* (2017) 2 saat 2 dakika uzunluğundadır. Belgesel, Tabak'ın sinemasal anlatısını doğrudan etkileyen yönetmen olan Yılmaz Güney hayatı ve sinemasının izlerini aramaktadır. Güney'in çocukluğu, gençliği, politik geçmişi, sinema kariyerine belgesel ışık tutmaktadır. Yönetmen Yılmaz Güney çerçevesinde Güney'in iş arkadaşları, ailesi ve akrabaları ile yaptığı röportajlar ve filmde kesitlerle yer almıştır. Güney'in sinema hikâyesinin peşine düşen yönetmen bu belgesel ile Yunanistan tarafından düzenlenen 3. Beyond the Borders festivalinden En İyi Tarihsel Belgesel dalında ödüle layık görülmüştür.

Hüseyin Tabak'ın son filmi olan *Çingene Kraliçe* (2019) kurmaca tarzında 1 saat 57 dakika uzunluğundadır. İki çocuğu ile göç ettiği Almanya'ya ayakta durmaya çalışan çingene asıllı bir kadın olan Ali'nin mücadelesi anlatılmaktadır. İki çocuğu ile yaşayabilmek için birden çok işte çalışan Ali çalıştığı yerde boks denemesi yaparken tesadüfen keşfedilir. Filmde, Patronu boksta yeteneği olan kadının ringlere çıkmasını ve hayatını yoluna koymaya çalışmasının hikâyesine değinmektedir. Tallinn Film Festivali'nden En İyi Kadın Oyuncu ve Ekümenik Jüri ödülü, Avusturya Sinema Ödülleri'nden En İyi Erkek Oyuncu ödüllerine layık görülmüştür.

Hüseyin Tabak'ın çekmiş olduğu uzun metrajlı belgesel ve kurmaca filmlerinin hikâyeleri üst paragrafta belirttiği şekildedir. Kısaca hikâyelerine değinilen filmler izlenip incelendiğinde Filmler, Naficy'nin aksanı sinema için belirlediği bileşenlerle örtüştüğü ve self oryantalist temsilleri içinde barındırdığı görülmektedir. Naficy'nin aksanlı sinema bileşenleri ve self oryantalist temsiller referans alınarak filmde bu kavramın imlenme şeklini karakter, anlatı yapısı, konu-temsili, mekân kullanımları başlıklar halinde açıklayarak self oryantalizm ortaya koyma şekli aşağıdaki gibidir.

Karakterler

Aksanlı sinema bileşenleri üzerinden self oryantalizm kullanım şekillerine bakıldığında analiz edilen 4 filmde karakter kullanımında bu tarz temsil göze çarpmaktadır.

Balkondaki At filminde Mika'nın annesi Hindistan kökenli biridir. Aynı şekilde komşuları Dana ve ailesi de Hindistan kökenlidir. Mika, Dana ve anne çok kültürlü yapıları ile filmde var olmaya çalışmaktadır. Bu filmde çok kültürlü yapıyı destekleyici unsur olarak Türk taksici yerleştirmesi yapılmıştır.

Yönetmenin ikinci uzun metraj filmi olan *Güzelliğin On Par' Etmey* Türkiye, Avusturya ve birçok farklı ülkeden kimliği bünyesinde barındırmaktadır. Çok kültürlü yapı filmde Veysel'in ailesi, komşuları ile verilmektedir. Veysel'in çevresinde kendisinin dışında Türkiye'den göç eden bireylerin olması çok kültürlülüğü desteklemektedir. Filmin sonunda Veysel karakterinin hoşlandığı Ana karakterinin de göçmen çıkması ile çok kültürlülük vurgusunun yanında Batı'nın üstünlüğü görünür hale getirilmektedir. Batı coğrafyası Türkiye dâhil öteki olarak nitelendirilen ülkelerden göç almaktadır. Ayrıca Türkiye örneği üzerinden yaşadıkları ülkede hayati tehlikelerinin olduğunun üzerinde durulma Türkiye'nin can güvenliği için riskli bölge olarak temsilini göstermektedir. Filmde Türkiye'nin ötekisi olarak nitelendirilen Kürt ve Alevilik üzerinden kendi ülkesinin ötekisi olma, etnik kimlik konuları işlenmektedir. Türkiye ve onun ötekisi olan Kürt karakterin siyasi geçmişi nedeniyle kendi ülkesinde güvenliğinin olmaması vurgulanmaktadır. Bu vurgu Türkiye'nin sorunlarından birini göstermekten ziyade Batı'nın "Doğu Despottur" düşüncesini güçlendirmek için kullandığı görülmektedir.

Uzun metrajlı belgesel türünde çekilen ve Yılmaz Güney'in hayat hikâyesinin anlatıldığı *Çirkin Kral Efsanesi* filmi aksanlı belgesel olmasına rağmen aksanlı sinema bileşenlerini bünyesinde barındırmaktadır. Belgeselde Türk, Kürt, Fransız vb. birçok karakter konuşmacı olarak yer almaktadır. Farklı uluslardan ve kültürden karakteri bir araya getiren film çok kimliklidir. Yılmaz Güney'in kızı ile yapılan röportajda Fransa'da yaşarken farklı insanların kimliğine bürünmek zorunda kaldıklarını belirtmesi filmde kimlik vurgusunu yineleyen sahneler arasındadır. Filmde, *Güney'in* filmlerinde değindiği konular ve Kürt meselesi ile alakalı problemler Doğu despotluğunu işaretleyen söylemler üzerinden gerçekleştirmeleri ile self oryantalist bakış sergilenmektedir.

Hüseyin Tabak'ın son çektiği film olan *Çingene Kraliçe* birçok karakterin bir araya gelmesi ile çok kültürlü yapıyı içinde barındırmaktadır. Filmde dünyanın birçok bölgesinde öteki olarak nitelendirilen kültür ve kimliğinin başında gelen Romen'lerin hikâyesinin anlatılması ile öteki olanın dünyasına girilmektedir.

Anlatı Yapısı

Aksanlı sinemanın bileşenlerinden biri olan çok dilli yapı *Balkondaki At* filmde Türkçe, İngilizce, Almanya gibi birden çok dilin kullanımı ile verilmiştir. Filmin genelinde Mika karakteri sesli anlatıya yani hikâyeciliğe başvurarak olayları anlatmaktadır.

Güzelliğin On Par' Etmey filmi yönetmenin önceki filminde olduğu gibi çok dillidir. Filmde Türkçe, Almanca konuşulmaktadır. Almanya'da doğup büyüyen Veysel'in komşusu Türkiye kökenli olmasına karşılık yaşadığı yerde doğduğu için Almancayı akışı şeklinde konuşmaktadır. Onun için Türkçe aksanlı konuşulan bir dildir. Bu karakter ile "tireli" kimlik üzerine değinilmekte ve "tireli" kimlik görünür kılınmaktadır. Ayrıca bu filmde self oryantalist öge olarak yerli müzik kullanımına başvurulmaktadır. Filmin adı da dahi birkaç sahnede türküler kullanılmıştır. Anadolu'dan gelmişliği vurgulamak adına tercih edilen türkülerde sazlı ve vürmalı enstrümanların belirgin olması doğu müziklerine gönderme yapmakta ve self oryantalist temsili doğurmaktadır.

Çirkin Kral Efsanesi filminde birden çok dil kullanılmaktadır. Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Kürtçe dilleri bir arada kullanılarak çok dilli yapı oluşturulmaktadır. Yönetmen Hüseyin Tabak filmde Yılmaz Güney'in peşine düşen karakter olarak başrolde yer almakta ve filmin hikâye anlatıcılığını üstlenmektedir. Tabak'ın sözlü anlatımı ve gözünden filmin hikâyesi akmaktadır.

Yönetmenin son filmi olan *Çingene Kraliçe*'de birçok farklı dil bir arada kullanılmıştır. Türkçe, İngilizce, Almanca, Romence dilleri bir arada kullanılarak çokuluslu ve çok kültürlü yapı yeniden görünür kılmıştır. Filmin başrolünde Romen bir kadının yer alması kanının kimliği nedeni ile yerleştiği ülkede yaşadıkları üzerinden göçmenlik ve Batı'nın oryantalist bakışının eleştirisi yapılmaktadır. Ali evde çocuklarına anadillerini değil Almanca konuşmalarını dayatmaktadır. Bunun nedeni göç ettikleri ülkede kendilerini daha rahat kabul ettirebilmektedir.

Konu Temsil

Aksanlı sinemanın önde gelen temaları arasında yer alan ait olmama *Balkondaki At* filminde atın evin içinde yaşaması ile verilmektedir. Gündelik hayatta atın evin içinde yaşamasın hayatın olağan akışına uygun değildir. Filmde atı bu şekilde kullanmaları ait olamamayı vurgulamak adınadır.

Güzelliğin On Par' Etmey filmi aksanlı sinema içerisindeki bileşenlerinden olan konu- tema özelliklerinden ev arama yolculuğu, sürgün edilme, yer değiştirme

konuları işlenmektedir. Veysel ve ailesi siyasal nedenlerden ötürü kendi memleketlerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Aile dilini dahi bilmedikleri bir ülkede siyasal mülteci olarak gelmektedir. Memleketlerini ani şekilde terk eden ailenin sürgün edilmelerinin onlar üzerinde yarattığı etki konu edilmektedir. Filmde siyasal mülteci olarak yer değiştirmeleri self oryantalist bakış açısı ile verilmektedir. Veysel'in babası ve annesinin Batı yetkililer ile yaptığı konuşmada Türkiye'de her an öldürülme tehlikelerinin olduğu, mahkemede aklansalar dahi toplum tarafından ölüm tehditlerine maruz kaldıkları söylemlerinde bulunarak oryantalist söylemin temel etiketlerinden biri olan "Doğu Despottur" vurgusunu yapılmaktadır. *Güzelliğin On Par' Etmez* filminde self oryantalist bir diğer temsil cinsiyet üzerinden yapılmaktadır. Oryantalist bakış açısının Doğu'ya yüklediği ataerkillik, Türkiye kökenli kadınların aile içinde konuşması, okuma yazma bilmemeleri gibi belirli sahnelerle gösterilmektedir. Oysaki ataerkil bakış Doğu gibi Batı'da da hâkim olan bir bakıştır. Batı'nın ötekisi olma halini vurgulamak amacıyla Doğu'nun kadın üzerinde vurguladığı baskı Tabak tarafından belirli sahnelerle gösterilerek self oryantalizmi görünür kılmaktadır.

Çirkin Kral Efsanesi Türkiye'den siyasal nedenlerden ötürü göç eden bir sanatçının hikâyesini öğrenmek için yollara düşen bir yönetmenin hikâyesini anlatması ile aksanlı sinemanın yol hikâyesi teması ile örtüşmektedir. Belgesel türünde olan filmde yönetmenin yol hikâyesi ve Yılmaz Güney ile birlikte Anadolu ve kültürün keşfinin hikâyesi anlatılmaktadır. Filmin konusu içerisinde Kürk meselesi üzerinde özellikle durması filmin belirli sahnelerinde ilkokul çocuklarının Öğrenci Andını okurken görüntüsünün verilmesi despot Doğu vurgusunu yinelemek içindir. Öğrenci Andı bazı akademik çalışmalarda belirtildiği üzere 1930'lı yıllarda tek millet, tek kültür olma ideolojisine küçük yaşta bireylere benimsetmek amacıyla eğitim içerisine entegre edilmiştir (Kartal, 2019:28). Alıntıda da anlaşılacağı üzere kimi kesim için totaliter bir yapıya sahip olan Öğrenci Andının Batı tarafından bu şekilde okunması ve yorumlanması normaldir. Yılmaz Güney'in sinemasal yolculuğunun anlatıldığı filmde bu sahnenin yer alması despot Türkiye imajını oluşturmak için tercih edilen self oryantalist bir temsildir.

Çingene Kraliçe filminde Roman bir kadının kendi ülkesini terk edip çocukları ile başka ülkeye yerleşmesi ve çocukları ile yeni bir ülkede ayakta durmaları, ev aramaları anlatılmaktadır. Ali karakterinin çocukları ile hayatta kalma hikâyeleri anlatılmaktadır. Ali öteki olarak gittiği ülkede çocukları ile mücadele etmektedir. Ali'nin kabul görebilmesi için iyi şekilde Almanca konuşması ve çocuklarının okulda başarılı olması gerekmektedir. Göçmen olarak yerleştiği toplum yani Batı, Ali karakterini öteki olarak görmekte ve Ali karakteri Batı'ya yetişebilmek için ekstra çaba sarf etmektedir. Batı'nın Ali'yi bu şekilde konumlandırması oryantalisttir.

Mekân

Balkondaki At filminde çingene, Hintli, Alman, “tireli” kimlik gibi birçok farklı kültürden olan karakterler bir araya gelip müzik eşliğinde dans etmektedirler. Farklı karakterlerin mekân olarak göç edilen şehrin bir parçası olan apartmanda bir arada olmaları gösterilmektedir. Dekor alanı olarak inşa edilen apartmanda farklı kimliklerin bir arada uyumu apartman özelinde verilmektedir.

Güzelliğin On Par’ Etmey filminde mekân içerisinde geleneksel dekor ürünleri kullanımı olarak duvarda Hz. Ali portresi, evin içinde yapay çiçek gibi belirgin geleneksel motiflere rastlanmaktadır. Hz. Ali üzerinden Alevi mezhebi göndermesinin yapılması Türkiye’nin belirli tarihsel ve sosyolojik dönemlerinde ayrımcılığa maruz kalmış öteki olarak işaretlenmiş olanı görünür kılmaktadır. Bu bağlamda mekân içerisinde doğu despotluğunu vurgulamak adına bu temsil kullanılarak self oryantalist yapılmaktadır.

Çirkin Kral Efsanesi filmi belgesel türü olması ve Yılmaz Güney’in hikâyesinin pelinden gitmesi nedeniyle sıkça Anadolu görselleri kullanılmıştır. Kırsal Anadolu manzaraları ele alınan kişinin de Anadolu kökenli olması nedeniyle tercih edilen mekân tasvirleri arasındadır. Belgeselin Nevruz kutlama sahnesinde yoğun insan kalabalığının gösterilmesi, yığın şeklinde insan topluluklarına yer verilmesi Batı’nın oryantalist Mekinlerde tasvir edilen kalabalık yığın Doğu tasvirleri ile benzerdir. Ayrıca Güney’in senaryosunu yazdığı hapiste olması nedeniyle Şerif Gören’in desteği ile çektiği *Yol* (1982) filminde belirttiği “Kürdistan” sahnesinde coğrafi olarak Türkiye için tartışmalı olan bu kelimenin kullanılması Türkiye’nin bu terim üzerinden despot tutumunun yinelenmesi yine Doğu olan Türkiye’nin despot rejimini yinelemek için kullanılmış olan self oryantalist bir temsildir.

Çingene Kraliçe filminde Romen ve bekar anne olan bir kadının göç ettiği ülkede ev bulmasının imkansızlığı üzerine geçen diyalog üzerinden aksanlı sinema işaretleme yapılmaktadır.

SONUÇ

Türkiye kökenli olup Almanya’da yaşamını sürdüren ve orada sinema üretimi yapan ikinci kuşak yönetmen Hüseyin Taban’ın çekmiş olduğu *Balkondaki At* (2012), *Güzelliğin On Par’ Etmey* (2012), *Çirkin Kral Efsanesi* (2017) filmleri Naficy’nin Aksanlı sinema bileşenleri ve self oryantalist bağlamında incelenerek analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda Naficy’nin çalışmasında belirttiği aksanlı sinema içerisinde yer alan bileşenlerin Tabak’ın sinemasında yer aldığı ve bu filmlerde Türkiye’nin Doğulu bir ülke olarak oryantalist etiketlemelere maruz bırakılarak self oryantalist temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dört film incelen-

diğinde filmler ortak yapımcı desteği ile çekilmiştir. Filmler, Filmakademie Wien, Produktionsgesellschaft ve birkaç Avusturya ve Alman film yapımcılarının ortaklığında filmler üretilmiştir. Yönetmen destek maddi destek aldığı belirli filmlerde self oryantalist temsili belirgin şekilde kullanmaktadır.

Balkondaki At filmi dışında kalan bütün filmlerin senaryosunu yazan yönetmenin filmlerine bakıldığında genel olarak aksanlı sinemanın belirli öğelerini kullandığı, self oryantalizmi belirli bir çerçeveye içerisinde yaptığı görülmektedir. Yönetmen aksanlı sinema bileşenleri içerisinde çokdilli yapı çok kültürlü yapı, hikaye anlatıcılığı, ev arama yolculuğu, evsizlik konuları, epistolarite aracı olarak mektup, telefon, video kasat vb. kullanımı, farklı kültürler arasında gidip gelme “hibritlik”, otobiyografik anlatım, film üretim aşamasında çok uluslu çalışma öğelerine başvurmuştur.

Aksanlı sinema bileşenlerin içerisinde ortak self oryantalist kodlar yerleştirilmiştir. Bu ortak kodlar Batı'nın üstün bakışı karşısında öteki olan Türkiye, Despotik Doğu'yu görünür hale getirmek amacıyla tercih edilen kürt meselesi konusu, ataerkil Doğu imajını yineleyen temsil, tekinsiz can güvenliğinin olmayan ülke, kalabalık yığın mekanlar gibi temsil şekilleri ile Türkiye self oryantalist bakış açısı ile temsil edilmektedir.

Hüseyin Tabak ve birçok aksanlı sinema ürünü veren Türkiye kökenli yönetmenler ürettikleri filmlerde self oryantalist temsillerin görülmesi; film üretimi ile ilgili birçok değişkene bağlı olmakla birlikte son kertede ekonomik, kültürel ve politik nedenlerle de ilişkilendirilecek bir ideolojik söylemi açığa çıkarmaktadır. Kimi zaman dışarıdan alınan maddi destekler nedeniyle kimi zaman yönetmenin iki kültür arasında kalma halinin yarattığı ruh hali ve özellikle Batı'da eğitim görüp oradan bakmaya alışılan bir coğrafya olması nedeniyle Doğu yani Türkiye sıklıkla bu yönetmenlerce self oryantalist temsil eşliğinde sergilenmektedir.

KAYNAKÇA

Akın, F. (2013). *Sinema, Benim Memleketim: Filmlerimin Öyküsü*. (B. Tut, Çev.) İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Asutay, H., & Atik, F. (2012). Fatih Akın'ın "Kurz Und Schmerzlos" Filminde Türk- Alman Gençlik Altkültürlerinin Yansımaları. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 4(2), 37-51.

Bezci, B., & Çifci, Y. (2012). Self Oryantalizm: İçimizdeki Modernite Ve/Veya İçselleştirdiğimiz Modernleşme. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 139-166.

Büyükkantarcioglu, N. (2006). *Toplumsal Gerçeklik ve Dil*. Ankara: Multilingual Yayınları.

Cyrstal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Victoria: Blacwell Publishing.

Çiftci, Y. (2013). *Self Oryantalizm ve Türkiye'de Kürtler*. Ankara: Orient Yayınları.

Day, K. (2021). Cinema in Lebanon, Syria, Iraq and Kuwait . O. L. i, *Companion Encyclopedia of Middle Eastern and North African Cinema* (s. 364-405). London: Routledge.

Doyuran, L. (2018). Medyatik Bir Çalışma Alanı Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi (Televizyon Dizileri Örneğinde). *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 301-323.

Feighery, W. G. (2012). Tourism and self Orientalism in Oman: a critical discourse analysis. *Critical Discourse Studies*, 9(3), 269-284.

Gazioğlu, E. (2012). 60'lardan 90'lara Göçmen Filmlerinde Kuşak Farklılıkları. Z. G. (Ed.), *Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. Yılında Alman Türkleri* (s. 61-76). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Golden, S. (2009). Orientalism in East Asia: a theoretical model. *Inter Asia Papers*, 12, 1-26.

Gökdere, A. Y. (1978). *Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*. Ankara: İş Bankası Yayınları.

- Kartal, S. (2019). Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim İdeolojisi ve "Andımız" Metni. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(12), 25-31.
- Kaya, A. (2000). *Sicher in Kreuzberg Berlin'deki Küçük İstanbul Diasporada Kimliğin Oluşumu*. İstanbul: Buke Yayınları.
- Khatib, L. (2008). *Lebanece Cinema Imagining The Civil War Beyond*. Newyork: I.B. Tauris.
- Kirel, S. (2004). Kendi Evinde Misafir: Evsizleşen Ulusal Sinemalara Bir Örnek Olarak Türk Sineması. N. (Der.), *Kültürel Üretim Alanları- Renkli Atlas* (s. 99-124). İstanbul: Babil Yayınları.
- Ko, C. T. (2019). Self- Orientalism and inter-imperiality in Anna Kuzumi Stahl's Flores de un solo dia. *Latin American and Carribean Ethnic Studies*, 14(1), 70-89.
- Kula, N., & Koluçak, İ. (2016). Sinema ve Toplumsal Bellek Türk Sinemasında Almanya'ya Dış Göç Olgusu. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(15), 384-411.
- Kültür, N. (2017). Aksanlı Sinema ve Fatih Akın. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 3-17.
- Naficy, H. (2001). *An Accented Cinema: Exilic And Diasporic Filmmaking*. New Jersey: Princeton University Press.
- Özkoçak, Y. (2019). Göçmen ve Sinema Avrupa Göçmen Sineması ve Türk Asıllı Yönetmenler. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 429-453.
- Söylem, S. Ç., & Danış, P. (2019). Söylem, Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Tanımları ve Kapsamları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 527-552.
- Suner, A. (2006). *Hayalet Ev*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ünver, C. (2003). Almanyaya Türk İşçi Göçü- Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar. *Sosyal Siyaset Konferanları Dergisi*, 45, 177-226.

GLITCH SANATININ RESİM SANATINA YANSIMALARI BAĞLAMINDA ANDY DENZLER'İN RESİMLERİNE BAKIŞ

Elif ÇAKIROĞLU

Pamukkale Üniversitesi, Türkiye

eliphcakiroglu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1516-7527>

<i>Atıf</i>	ÇAKIROĞLU, E. (2022). GLITCH SANATININ RESİM SANATINA YANSIMALARI BAĞLAMINDA ANDY DENZLER'İN RESİMLERİNE BAKIŞ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 305-328.
-------------	--

ÖZ

Yeni medya sanatı kapsamında yer alan glitch sanatı, ses, fotoğraf ya da video gibi dijital teknolojilerdeki algoritmaların ve sayısal verilerin dönüşerek bilinçli ya da spontane olarak bir araya gelmesiyle oluşan hata ve aksaklıkların estetize edilmesinden doğmaktadır. Glitch sanatının gelişiminde yeni medya ve benzeri gibi iletişim teknolojilerinin algılama ve görme biçimlerimize etkisi önemli görülmektedir. Aynı şekilde dijital teknolojilerin görme biçimlerimize etkisi; resim, heykel ve grafik sanatlar gibi diğer sanat alanlarındaki beklenti ve görsel ilgiyle etkileşim halindedir. Bu nedenle glitch sanatı; ressam, heykeltıraş ve diğer sanat alanlarından sanatçılar tarafından da ilgiyle takip edilmektedir. Bu sanatçılardan biri olan Andy Denzler, dijital teknolojilerde ortaya çıkan glitch etkilerini tuval üzerine yağlıboya resim tekniğiyle uygulamaktadır. Çalışmada Andy Denzler'in *The Pool*, *Venus in Venetian Blonde* ve *The Motel-I* adlı resimlerinin; sanatsal anlayışı ve üslubu üzerine açıklamaları göz önünde bulundurularak glitch sanatı ve resim ilişkisi bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle glitch sanatına ilişkin literatür taraması yapılmış ve glitch sanatı örnekleri incelenmiştir. Sonuç olarak çalışmanın amacı kapsamında glitch sanatı ve resim sanatı ilişkisi bağlamında incelenen Denzler'in resimlerinde hareket ve zaman kavramlarının öne çıktığı, glitch etkileriyle gerçekleştirdiği deformasyonu bir metafor olarak ortaya koyduğu söylenebilir. Sanatçının eserlerinin yorumlanması, disiplinler arası etkileşim ve güncel resim sanatı tartışmalarına katkı sağlamak açısından önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yeni Medya Sanatı, Glitch Sanatı, Andy Denzler.*

A LOOK AT ANDY DENZLER'S PAINTINGS WITHIN THE CONTEXT OF GLITCH ART'S REFLECTIONS TO PAINTING

ABSTRACT

Glitch art, which is included in the scope of new media art, arises from the aestheticization of errors and disruptions that occur by the transformation of algorithms and digital data in digital technologies such as sound, photography or video, consciously or spontaneously. In the development of glitch art, the effect of communication technologies such as new media and the like is considered important on our perception and vision. Andy Denzler, one of these artists, applies glitch effects with oil painting technique on canvasthat emerge in digital Technologies. In the study, Andy Denzler's *The Pool*, *Venus's Venetian Blonde* and *The Motel- I*; It is aimed to examine in the context of the relationship between glitch art and painting, taking into account his artistic understanding and explanations on his style. For this purpose, first of all, literature review on glitch art was made and examples of glitch art were examined. As a result, it can be said that the concepts of motion and time come to the fore in Denzler's paintings, which were examined in the context of the relationship between glitch art and painting within the scope of the purpose of the study, and that he put forward the deformation he realized with glitch effects as a metaphor. Analyzing and interpreting the artist's works is considered important in terms of contributing to interdisciplinary interaction and contemporary painting discussions.

Keywords: *New Media Art, Glitch Art, Andy Denzler.*

GİRİŞ

Yeni medya sanatı; sanat ve teknoloji ile medya sanatının birleşiminden doğmaktadır. Sanat ve teknoloji; elektronik sanat, robotik sanat ve genomik sanat gibi yeni olan ancak medyayla ilgili olmayan teknolojileri içeren uygulamaları ifade etmektedir. Medya sanatı ise 1990'larda artık yeni olmayan medya teknolojileri içeren video sanatı, İleti (transmission) sanatı ve deneysel film sanatı biçimleri-ni içerir. Dolayısıyla yeni medya sanatı bu iki alanın kesişimidir (Tribe, 2006: 2). Video sanatı, sanal sanat, dijital sanat, video oyun sanatı, etkileşimli sanat, biyo sanat, internet sanatı, robotik sanat, telematik sanat, hacktivizm, siberne-tik performans sanatı, glitch sanatı, veri sanatı, generatif sanat, ışık sanatı gibi yaklaşımlar; yeni medya sanatını oluşturmaktadır (Ümit, 2019: 10). İnternet ve web'in 2000'li yıllardan günümüze hızla yayılmasıyla devam eden disiplinlere-rasılık süreci içinde sanat, bilim ve teknoloji arasında varsayılan modern ayırım belirsizleşmektedir. Bu belirsizleşme hem sanat hem bilim ve teknoloji ilgilile-ri ile kurumlarının işbirliğiyle deneyime açık olanın üretilmesini ve desteklen-mesini sağlamaktadır. Yeni medya sanatı bu gelişmeleri karşılayan en dinamik alanlardan sayılabilir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler sanatçılar tarafından uyarlanarak yeni üretim olanakları, bakış açıları, etkileşim ilişkileri ve formlar gerçekleştirilmektedir. Her ne kadar kendisini hazırlayan resim, heykel, baskı, fo-toğraf, kinetik, sinema ve video gibi daha önceki gelişmelerden beslense de yeni medya sanatı bugün deneysel aşamasını geçerek yayılmaya başladığı için birçok gelişmeye son derece açık görülmektedir (Yetişkin, 2012: 2).

Yeni medya sanatının kavramsal ve estetik kökleri, Dada hareketinin birçok Avrupa şehrinde ortaya çıktığı yirminci yüzyılın ikinci on yılına kadar uzanmaktadır. Zürih, Berlin, Köln, Paris ve New York'taki Dada sanatçıları, Birinci Dünya Savaşı'na yol açan kendi kendini yok eden burjuva kibir olarak algıladıkları şeyden rahatsız oldular ve birçoğu yeniden su yüzüne çıkan kökten yeni sanatsal pratikler ve fikirlerle deneyler yapmaya başladılar. Örneğin Shu Lea Cheang'ın Brandon'ı ve Diane Ludin'in Genetic Response System 3.0 2001'i gibi eserlerde ödünç alınan görüntülerin ve metinlerin parçalı yan yana dizilişi Raoul Haus-mann, Hannah Höch ve Francis Picabia'nın kolajlarını andırmaktadır. Fotomon-taj, kolaj, hazır yapım, politik eylem ve performansın yanı sıra Dada sanatçıları-nın kayıtsız izleyicileri rahatsız etmek için kışkırtıcı ironi ve absürtlük kullanımı da dahil olmak üzere birçok Dadaist strateji yeni medya sanatında yeniden ortaya çıkmaktadır (Tribe, 2006: 2). Yeni medya teknolojileri, fotomontaj, kolaj, bulun-tu fotoğraf gibi yöntemlerle alternatif üretim alanlarını yenileyerek sanatçıların çalışma olanaklarını ve potansiyelini geliştirirken, bireyselliği ve öznel gerçekliği ön plana çıkaran görme ve gösterme biçimlerini yaratmıştır (Sağlamtimur, 2017: 87). Aynı zamanda yeni medya sanatı konferanslar, veri tabanları ve metin depo-ları gibi yeni bilimsel araçlara; karmaşık verilerin belgelenmesi ve yeni medya sanatının görsel

analizi için yeni stratejilere, ve gelişime uyum sağlayan eğitim için yeni nesil öğretmenler ve yeni müfredat gibi etkileşim yaratan bir çok köprüye ihtiyaç duymaktadır (Grau, 2010: 5). Bilgisayar yazılımı ve donanımındaki gelişmelerin yanı sıra kişisel bilgisayarlar ve video oyunları ile büyüyen sanatçıların geleneksel kültürel formlarla olduğu kadar yeni medyaya da rahat olmaları ve yeni teknolojilerin potansiyeline yönelik genel bir heyecan ve hayranlık duygusu beslemeleri gibi nedenler; ressam, performans sanatçıları, aktivist sanatçılar, film yapımcıları, kavramsal sanatçılar ve benzeri adna yeni medyaya eşi görülmemiş bir ilgi düzeyi yaratmıştır (Tribe, 2006: 4). Bunun sonucunda yeni medya sanatı uygulamalarına yönelik eğilimlerin yanında geleneksel sanat alanından gelen sanatçıların yeni medyanın yarattığı görme ve gösterme biçimlerini resim, heykel, grafik sanatlar ve benzeri gibi farklı sanat yapıtlarına yansıttıkları görülmektedir. Böylelikle geleneksel medyaya ait olan sanatsal tekniklerle yeni medyanın yarattığı yeni görme biçimlerini bir araya getiren yeni anlayış ve üsluplar belirerek sanatsal etkileşim hızlanmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle yeni medya sanatı içerisinde yer alan glitch sanatına ilişkin ilgili literatür taraması yapılarak glitch sanatı örnekleri açıklanmıştır. Bunun yanında glitch sanatı ve resim ilişkisi bağlamında Andy Denzler'in sanat anlayışı ve üslubu üzerine açıklamaları göz önünde bulundurularak sanatçının *The Pool*, *Venus In Venetian Blonde* ve *The Motel-I* adlı yapıtları incelenmiştir. Söz konusu incelemeler, disiplinler arası sanata ve günümüz resim sanatının gelişimine katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir.

YENİ MEDYA SANATI OLARAK GLİTCH SANATI VE ÇEŞİTLERİ

Dilimize aksaklık olarak çevrilen glitch sözcüğü ilk olarak 1962'de Amerikan uzay programı sırasında John Glenn tarafından yaşadıkları sorunları tanımlamak için kullanılmıştır. Glenn astronotların kullandığı sözcüğün, arıza ya da bir elektrik akımındaki voltajdaki bir artış veya değişikliği ifade eden teknik bir ifade olduğunu belirtmiştir (Moradi, 2004: 9; Jackson, 2011: 25). Bununla birlikte, bazı bilim adamları terimin, kayma anlamına gelen Almanca *kaymak* veya *kaygan* anlamına gelen *glitschig* kelimesinden türetildiğini iddia etmektedirler (Jackson, 2011: 25-26). Sonuç olarak kayma, hata, kırılma ve bozukluk anlamlarına gelen *glitch* sözcüğü daha çok elektronik ortamda yazılım dilinde oluşan bir yazım yanlışının, bir hatanın ekrana yansıttığı bozulmuş görüntü olarak kullanılmaktadır. Bu hata bir görüntü ya da ses hatası olabilir, görüntü hatası olarak bir resim ya da videoda gerçekleşebiliyor olabilir (URL-1). Bilgi işlemede, bir aksaklık yani glitch; hata tanımı gibi ihmal edilebilir olma eğiliminde olan daha büyük ve hala işle-yen sistem tarafından hızla emilen, sorunlu, can sıkıcı ya da istenmeyen bir hatayı belirtmektedir. Örneğin, bir web sitesi duruyor veya yüklenemiyor, çevrimiçi bir video bir sahnenin ortasında duruyor veya tekliyor ya da yeni oluşturulmuş bir grafik dosyasına garip, beklenmedik renk artefaktları saçılıyor (Kane, 2019: 15). Yani bir anlamda

glitch (aksaklık), her zaman bir problemin tanımıyla ilişkilendirilmiştir. Bir şeyler ters gittiğinde bir durumun sonucunu tanımlamak için kullanılan bir sözcüktür (Moradi, 2004:9). Glitch sanatı ise sanat alanındaki teknolojik aksaklıkların ve diğer çözümlerin mecazi, kavramsal veya estetik kullanımı olarak tanımlanmaktadır (URL-2). Bir glitch (aksaklık) görüldüğünde pek çok glitch sanatçısı için ekrandaki fenomenleri ekran dışı hesaplama soyutlamalarıyla birleştirme fırsatı sağlayan, nispeten nadir bir planlanmamış ve programlanma-mış dolayım anını göstermektedir. (Kane, 2019: 15). Bu dolayım anlarının yani hataların seste, videoda ya da resimde yarattığı bozulmuş görüntüsüdür glitch sanatı. Burada bozulmuş sözcüğü aslında düzensizlik yani kompozisyonsuzluk anlamında değil tam aksine yapısı bozulmuş görüntünün yarattığı rastlantısal ve yeni birçok anlamla bütünleşebilen kompozisyon sunabilmesi anlamındadır (URL-1). Bir diğer deyişle glitch sanatı, dijital işlemede bir hata olarak kabul edilen şeyin kasıtlı estetize edilmesidir. Bilgisayar korsanları, ağ sanatçıları ve hata yapanlar tarafından bu istenmeyen fenomenler, sanat yapımında hammadde olarak değerlendirilir (Kane, 2019: 62). Bu sanatsal anlatı biçiminde temel olan teknolojidir ve teknolojiye, algoritmalara ve sayısal verilere dayalı sanatsal sorgulamadır. Sayısal verilerin yeni bir sorgulama çerçevesinde toplanması, toplanan verilerin sınırlandırılması ya da farklı bir düzen ya da düzensizlik içinde bir araya getirilmesi, dönüştürülmesi, yıkımı ya da kazara yorumlanmasına dayalı sonuçlarla ortaya konulması glitch (sanatı) kavramını oluşturmaktadır (Göç ve Erişti, 2019: 115). Menkman glitch sanatıyla ilgili statik, doğrusal bilgi aktarımının üç durumda kesintiye uğrayabileceğini ve bunların; kodlama-kod çözme (sıkıştırma), geri bildirim veya bir aksaklık (teknoloji akışında beklenmedik bir kesinti) meydana gelmesi olacağını belirtmiştir (URL-2).

Görsel glitch sanatı nispeten genç bir tür olmasına rağmen, çok sayıda sanatçı kendilerini glitch diliyle ifade etmeyi seçmektedir. Sanatçılar, kaza aracılığıyla arızaları ve işlev bozukluklarını sürekli keşfederek kelime dağarcığını genişletmektedir. Hatalar, kaynak verilerin deformasyonunu zorlamak ve glitch içeren bir estetik yaratmak için icat edilen çeşitli metodolojiler, glitch sanatçılarının yapı malzemesidir (Blumenkranz, 2012: 1) Burada kastedilen metodolojiler kategorize edilerek türlere ayrılmıştır. Moradi glitch sanatını, *saf glitch* ve *glitch-benzeri* olmak üzere iki kategoride incelemiştir. Saf Glitch, kendi estetik değerlerine sahip olabilecek veya olmayabilecek, önceden planlanmamış bir dijital eserdir. Glitch-benzerleri ise orijinal ortamlarında bulunan gerçek aksaklıkların görsel yönlerine benzeyen bir dijital eserler koleksiyonudur. Glitch sanatçıları, aksaklıkları ya dijital olmayan ortamlarda sentezler ya da bir aksaklığa yol açmak ve bir aksaklık olmasını beklemek için gereken ortamı üretir ve yaratır. Böylece glitch benzerleri ortaya çıkmaktadır. Glitch-benzerleri, orijinal ortamlarında bulunan gerçek aksaklıkların görsel yönlerine benzeyen bir dijital eserler koleksiyonudur (Moradi, 2004: 9-10).

Tablo1. Glitch türleri, 2004.

Saf Glitch (Pure Glitch)	Glitch Benzeri (Glitch Ali-ke)
Accidental (Kazara)	Deliberate (Kasti)
Coincidental(Rastlantısal)	Planned (Planlanmış)
Appropriated (Uygun)	Created (Yaratılmış)
Found (Bulunan)	Designed (Tasarlanmış)
Real (Gerçek)	Artificial (Yapay)

Kaynak: Moradi, 2014: 11

Glitch sanatı türü, cafacalı renklerle belirginleşir. 1990'ların sonunda ve 2000'lerin başında John Cates, Rosa Menkman, Paul B. Davis ve Takeshi Murata gibi kişilerin çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır (Kane, 2019: 15). Ayrıca glitch sanatçılarının önde gelen isimlerinden Tony Scott ve Sabato Visconti gibi glitch sanatçılarının çalışmaları glitch sanatına örnekler olarak incelenmiştir.

GLİTCH SANATI YAPITLARI

Glitch sanatının önemli isimlerinden biri Rose Menkman'dır. Menkman glitch sanatını uygulayıcısı ve teorisyenidir (Blumenkranz, 2012: 4). Hollandalı sanatçının çalışmaları, hem analog hem de dijital medyadaki kazalardan kaynaklanan glitch artefaktlarına odaklanmaktadır. Menkman'a göre, bu eserler standardizasyon ve çözünürlük ayarının belirsiz olan simyası hakkında değerli bilgiler sunabilir. Menkman, hem uygulamaya dayalı hem de teorik olan araştırmaları aracılığıyla teknolojilerimizi anlamının, kullanmanın ve algılamının yeni yollarını bulmayı amaçlamaktadır. 2011'de Menkman, glitch eserlerinin sömürülmesi ve yaygınlaştırılması üzerine *Glitch Moment/um* adlı bir kitabını yayınlamıştır. 2019'da CERN Barselona'da Collide, Arts ödülünü kazanmıştır (URL-3). Şekil 1'de sanatçının 2010 yılında gerçekleştirdiği 7 video ve 10 dosya formatından oluşan *The Vernacular of File Formats* adlı glitch çalışması görülmektedir. *The Vernacular of File Formats* adlı çalışma serisi aynı zamanda glitch sanatçıları için öğretici ve tekrarlanmaması gereken ancak estetik potansiyeli tükenene kadar tekrarlanması kaçınılmaz olan deneyler koleksiyonudur. Bunun yanında Rose Menkman'ın çalışması ve glitch sanat daha geniş anlamda yeni bir söylem geliştirmeyi hedeflemiştir. *Vernacular of File Formats* adlı seri çalışma, Marina Abramovic'in 1975 yılına tarihlenen *Art Must Be Beautiful* adlı eserine açık bir gönderme içeren ağır makyajlı Menkman'ın saçlarını tararken görüldüğü görsellerden oluşmaktadır. 1999'da Philippe Parreno ve Pierre Huyghe tarafından satın alınmadan ve paylaşılmadan önceki AnnLee'ye benzemektedir (Quaranta, 2011: 29).

Görsel 1. Rose Menkman, *The Vernacular Of File Formats*, 2010.

Kaynak: URL-4

Görsel 2. Marina Abramovic, *Art Must Be Beautiful*, 1975.

Kaynak: URL-5

Huyghe ve Parreno, ticari kullanım için manga karakterleri oluşturan bir Kworks adlı bir Japon ajansı tarafından geliştirilen yayınlanmamış bu arka plan karakterini satın alarak *AnnLee* adında genel bir sanal avatarın başrolde olduğu bir eser yaratmak için üç yıllık bir süre boyunca 13 sanatçıyı davet ederek gerçekleştirdiği

No Ghost Just a Shell Projesinde, animasyon filmler, heykeller, resimler, neon eserler, serigrafi posterler ve duvar kağıtları gibi çeşitli araçlarla ifade edilen gelişen anlatılar, AnnLee'yi kanonunun kahramanı olarak konumlandırmaktadır. Her sanatçının projesi, boş *kabuğunu* (shell) dolduran karakterin hikayesinde bir bölüm oluşturmaktadır (URL-6). Menkman'ın *The Vernacular of file formats* serisindeki AnnLee'ye benzeyen görüntüsü, onu ölüme mahkum eden bir endüstriden kurtarılmayı bekleyen hayalet bir görüntüyü anımsatmaktadır. Aynı şekilde oluşturduğu veri akışı da hep aynı şekilde görselleştirilmeye mahkum edilmiştir. Görüntü dosyası, görünmez bir dijital veri dizisidir; dosyanın belirli bir bağlamda görselleştirilme yani gerçekleştirilme yoludur. Menkman, görüntü dosyası ile dijital görüntü arasında bir glitch ortaya çıkararak, dijital görüntüyü görünmez bir orijinalin kopyası durumundan kurtarır. Aynı görüntü artık her yapıldığında farklı olmaktadır. Artık bir kopya değildir: birçok olası orijinalin kaynağıdır (Quaranta, 2011: 29).

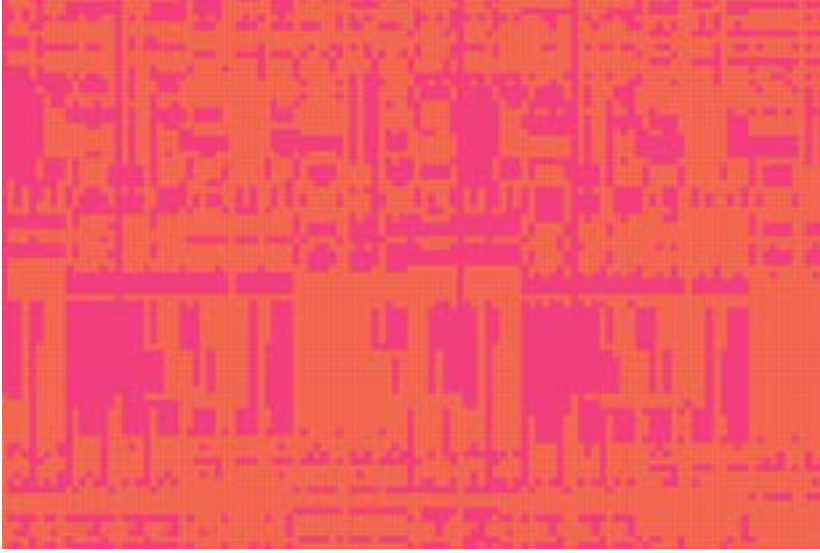

Görsel 3. Pierre Huyghe ve Phillippe Parreno, *No Ghost, Just a Shell: The AnnLee Project*, 2002.

Kaynak: URL-7

Bir diğer glitch sanatı örneği Tony Scott'a aittir. Glitch sanatının öncülerinden olan ve en ünlüleri arasında yer alan Tony Scott, Iman Moradi ile birlikte *Glitch: Designing Imperfection* adında bir kitap yazmıştır. 2002'den günümüze kadar saf glitch ve glitch benzeri türünde çalışmalar yapmaktadır. Yazılım ve donanımdan kaynaklanan spontane bir arıza meydana geldikten birkaç dakika sonra aldığı ekran görüntüleri saf glitch çalışmalarının oluşturmaktadır. Sanatçının veri bükme yoluyla yarattığı görüntüler ise glitch benzeri türünde çalışmalarını oluşturmaktadır. Scott'un çalışmaları kişisel bilgisayar monitörlerinin boyut ve şeklini taklit etmektedir (Jackson, 2011: 64-66). Buna ek olarak Scott'ın glitch serisindeki çalışmaları, yüzeyde Frank Stella'nın lineer eserlerinin veya Bridget

Riley'nin Op Art'ının kalıbında gibi görünen ritmik kompozisyonlarda bir araya getirilmiş parlak renkli geometrik formları içermektedir. Bu dijital baskılar, Scott'ın neden olduğu bilgisayar çökmelerinin ve yazılım hatalarının görsel çıktılarından derlenmiştir (Barker, 2011: 44). Sanatçı, Challenger uzay mekiğinin ve Çernobil nükleer reaktör patlamalarından etkilenerek yazılımın yanılabilirliğini ve sınırlarını fark etmiştir. İnsanların ve iş yaşamının neden bariz bir şekilde kusurlu ve değişken teknolojiye güvendiğini merak ederek kişisel bilgisayarların yoğun, karmaşık yapısını ortaya çıkaran hesaplamanın yanılabilirliği üzerine glitch çalışmaları yapmıştır (Jackson, 2011: 64-66). Ayrıca Tony Scott'ın *Beflix* adını verdiği web sitesi bulunmaktadır. Sanatçı ayrıntılı bir günlük görsel glitch günlüğü tutmaktadır ve çalışmalarını İngiltere ve yurtdışındaki çeşitli etkinliklerde sergilemektedir (Moradi, 2004: 60).

Görsel 4. Tony (Ant) Scott, 2004.

Kaynak: URL-8

Bir diğer glitch sanatı örneği ise Sabato Visconti'ye aittir. Sabato Visconti, Batı Massachusetts'te yaşayan Brezilyalı bir yeni medya sanatçısı ve fotoğrafçısıdır. 2011'de JPEG dosyalarına rastgele sıfırlar yazan bozuk bir hafıza kartının yardımıyla aksaklık süreçlerini denemeye başlamıştır. O zamandan beri Sabato, dijital süreçler, hibrit medya, çevrimiçi ağlar ve makine zekası, toplumsal koşullandırma, toplu gözetleme ve nekropolitika için aygıtları etkinleştiren teknolojiler tarafından özümşenen görüntüleme uygulamalarını, kötü durumu yakalayan çalışmalar aracılığıyla sorgulamaya çalışmaktadır (URL-9).

Görsel 5. Sabato Visconti, HF2__[Hartford Fashion Society].

Kaynak: URL-10

Glitch örneklerinde, glitch sanatçıların üsluplarını ve felsefi bakış açılarını içeren sanatsal anlayışları görülmektedir. Glitch yapıtlarının endüstri-sanat ilişkisi, gelişen teknolojinin güvenilirliği, toplum-medya ilişkisi gibi sorgulamalar içerdiği anlaşılmaktadır. Buradaki sorgulamalar ışığında bakıldığında sanatçıların sanatsal anlatımlarında glitch etkilerini metafor olarak ele aldıkları ve böylelikle toplumsal bilince katkı sunmayı hedefledikleri söylenebilir. Bunun yanı sıra glitch teriminin 20. yüzyılın ortalarından kısa bir süre sonra ortaya çıkması, bu şekilde adlandırılmadan önce var olmadığı anlamına gelmemektedir (Sotiraki, 2014:10). Hatanın estetiği veya aksaklığın estetiği mutlaka yeni bir şey değildir ve mutlaka dijital alanla sınırlı değildir (Barker, 2011: 45). Her dönemin kendi teknolojik kültürüne dayanan sanatsal uygulamalar, farklı biçimlerde ve dönemin teknolojisine uygun olarak gelişmektedir (Sotiraki, 2014: 10). Önceki dönemlerde de hata ya da bozulmaların yaratıcı sürece entegre edilmiş sanatsal strateji olarak benimsendiği görülmektedir. Örneğin mekanik yeniden üretim çağından çok önce Edward Munch istediği varoluşsal dramayı ifade etmek için geleneksel resim tekniklerinin dışında farklı üretim tekniklerine başvurarak bu stratejiyi ele almıştır. Munch, *hestekur* (at tedavisi olarak çevirilen Norveççe bir terim) ile resimlerini; açıkta, yağmura, kara, yüksek ve düşük sıcaklıklara, güneş ışığına ve neme, toza ve küfe maruz bırakarak gerçekleştirmekteydi. Sürrealistlerin de bilinçaltına erişmenin bir yolu olarak *frotaj* ve *gratage* gibi otomatik teknikleri kullandığı görülmektedir (Quaranta, 2011: 25). Bir diğer örnek de 1960'ların başında Franz Erhard Walther, *informel* sanatını deneyerek, hataları ve tesadüfi

olayları üretken araçlar olarak kullanmıştır. Hikaye, Walther'ın bir kolajı tartmak için suyla dolu bir kova kullandığı ve kova beklenmedik bir şekilde bir sızıntı yapıp kağıdı ıslattığı ve görünüşe göre kolajı mahvediyor olduğu şeklinde devam etmektedir. Ancak kağıt kurudukça sanatçının öngörmediği yeni biçimler aldı ve buradan itibaren Walther'in bir sanatçı olarak rolü değişti: Artık rolü, dönüşümsel süreçlerin meydana gelebileceği durumları kurmak oldu. (Barker, 2011: 45). Buna ek olarak Moradi; Picasso, Mondrian, Seurat ve Gerhard Richter'in, eserleriyle izleyicileri estetik anlamda glitch estetiğine hazırladığını öne sürmektedir. Picasso'nun ve Mondrian'ın resimlerinde tasvir ettiği çizgiler, vuruşlar, ızgaralar ve sade geometrik formlar içinde, aynı resim üzerinde vuruş ve kalınlık bakımından farklılık gösteren çizgiler olduğu görülmektedir. Mürekkebin aktığı ve sıçradığı alanlar bulunmaktadır. Vuruşu mükemmel olabilirdi ama değil, çeşitli unsurlarla ve mükemmelliği bozarak esere kasten kendi imzasını attığı bellidir. Belirgin noktacı stili ve detaylandırmadaki titizliği, günümüzün glitch sanatçılarının eserlerine benzetilebilecek en büyük izlenimcilerden biri Seurat'tır. Tony Scott gibi glitch sanatçıları aradıkları üslup ve estetik kriterler bütünde elde edilene kadar, tercih ettikleri ortamların bireysel unsurlarını ayrıntıya kadar manipüle etme şekillerinde aynı yolu izlemektedirler (Moradi, 2004: 20-24).

Görsel 6. Gerhard Richter, *Woman Descending The Staircase*, 1965.

Kaynak: URL-11

Gerhard Richter'ın *Merdivenden İnen Kadın* adlı çalışması, sanatçının kişisel enstantaneler veya medya görüntüleri gibi bulduğu fotoğrafları tuvale aktardığı ve ardından kuru bir fırçayı ıslak pigmentin içinden sürüklediği, böylece görüntüyü bulanıklaştırdığı ve formları oluşturduğu figüratif çalışmalarından biridir (URL-11). Çalışmalarında glitch estetiğine yer veren Richter, glitch unsurlarıyla ultra foto gerçekçi stili, tarama çizgilerini, renk bozulmasını ve lens bulanıklığını aktarmaya kadar, tuval üzerinde TV görüntüsünün stilini yeniden yaratmaya titiz bir dikkat göstermektedir (Moradi, 2004: 25).

Sanatçıların sanatsal ifade biçimlerini geliştirmek için hata ya da bozulmaları içeren sanatsal stratejiler ve resim tekniklerine başvurduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar sanatçıların hata ve bozulmaları glitch sanatının ortaya çıkışının öncesinde estetik arayışına dahil ettiği belirtilse de glitch sanatı, dijital teknolojilerin aksayan yönlerini sanat ve tasarım ürünlerine dönüştüren hata estetiğini ifade etmektedir. Felsefi anlamda bilgisayar ve dijital teknolojilerin güvenilirliğini sorgulamayı da içermektedir. Bu sorgulamalar kapsamında sahip olduğumuz dijital cihazları kullanırken karşılaştığımız ve görsel belleğimizde yer alan kusurlu gö-

rüntülere atıfta bulunan sanatsal üretimlerdir. Bunun yanında izlediğimiz tv, sine- ma ve reklam filmleri, konsol oyunlar, bilgisayar ve akıllı telefonlarımızdaki ara yüzler gibi yaşamımıza giren her görsel teknoloji; algılama ve görme biçimlerini, estetik haz ve yaşantıları etkilemektedir. Glitch sanatı adeta günlük yaşantımız- da söz konusu dijital deneyimlerde her an karşılaşılabileceğimiz kusurların görsel kültürümüze nüfuz edişini kanıtlamaktadır. Her an karşılaşılabildiğimiz kusurlu görüntüleri kabulleniş ve bir nevi dijital dünyaya duyduğumuz güvenin sorgula- nabilirliğiyle yüzleşme yolu olarak da görülebilir. Burada bahsedilen bakış açısı, sanat anlayışına ve sanatsal üretim tekniklerine yansımaktadır. Dolayısıyla dijital teknolojilerdeki aksaklığın yani glitch'in yarattığı görme biçimlerinin resim sa- natına yansımaları da kaçınılmazdır. Glitch etkilerinin sanatsal yaklaşım ve bakış açısı olarak geleneksel bir teknik olan resimde de uygulandığı görülmektedir. Andy Denzler, çalışmalarında dijital teknolojilerde oluşan glitch etkisini tuval üzerine yağlı boya resim tekniğiyle gerçekleştirmektedir. Çalışmanın amacı doğrultusunda yapıtlarında glitch estetiğine yer veren Andy Denzler'in *The Pool*, *Venus In Venetian Blonde* ve *The Motel- I* adlı yapıtları incelenerek yorumlan- mıştır.

ANDY DENZLER'İN RESİMLERİ ÜZERİNE İNCELEMELER

Çalışma kapsamında yapıtları incelenen Andy Denzler (d.1965) Zürih'te doğ- muştur. 1981'de Zürih Sanat Üniversitesi'nde (Kunstgewerbeschule Zurich) eğitim almıştır. 2006 yılında Londra'daki Chelsea Sanat ve Tasarım Kolejinde (Chelsea College of Art and Design) güzel sanatlar yüksek lisans derecesi almış- tır (URL-12).

Andy Denzler, dijital aksaklıkların ve teknolojik hataların el yapımı bir yorumu- nu yaratmak için geleneksel bir yöntem olan yağlı boya tekniğini kullanan bir sa- natçıdır (Sotiraki, 2014: 33). Sanatçı, dijital olarak oluşturulmuş görüntüleri ana- log yağlı boya tablolara dönüştürürken resimlerinde, çatlamış LCD monitörlere veya bozuk görsel kartlara benzer dijital olarak oluşturulmuş hataları ortaya çıkarmaktadır. Kişisel dijital fotoğraflarını temel görüntüler olarak kullanmakta- dır ve ardından bunları yazılımla manipüle etmektedir. Katmanlar halinde resim yapan Denzler, gerçekçi bir estetiği soyut dışavurumculuk ve glitch estetiğiyle kaynaştırarak eserlerini yaratmaktadır. Resimlerini fotoğraf düzenleme yazılımı kullanarak stilize etmekte ve ardından yağlı boya ile tuval üzerine çalışmaktadır (Jackson, 2011: 81). Sanatçı yapıtlarında yağlıboya tuval üzerine *alla prima* tekniği ile uygulamaktadır. Bu teknikte boyalar birbiri üstüne uygulanmaktadır. Ancak boyaların alt kattaki renkleri açığa çıkaran saydamlığı yoktur. İlk kez 17. yüzyılda denenmiş olmakla birlikte bir yağlıboya yöntemi olarak ancak 19. yüzyılın ortalarında benimsenen teknik; kuruduktan sonra fırça izlerini daha daha iyi koruyan endüstriyel boyalarla uygulanmaktadır. Geniş sert fırçalar, spatula- lar kullanılır ya da boya yüzeye parmakla sürülür (Rona ve Beykan, 1997: 67). Sanatçı "Görüntüye hem zamanı hem de hareketi kullanarak zaman ve hareket

getiriyorum. Bu tamamen bir *alla prima* tekniğidir, ıslak üstüne ıslak boyama; boyarken tuvalin kurummasına çok az bir süre kaldığı için boyama sürecinin hızını ben kontrol ediyorum.” açıklamalarında *alla prima* tekniğiyle elde etmek istediği ifade ve etkiyi belirtmiştir (Hoban, 2017: 8).

Denzler’in çalışmaları soyut dışavurumculuk hissine sahip ama aynı zamanda Rönesans’tan günümüze gelen resim geleneğiyle de bağlantı kurmaktadır (Becker, 2017: 7). Sanatçı yeni medya teknolojisinin yaşamımıza kattığı görüntülerle geleneksel bir tekniği birleştirerek özgün bir üslup ortaya koymuştur. Sanatçının bir söyleşisindeki "fotoğraf ve filmin çalışmalarımda büyük etkisi var. Resimle-rimde yeni medya hissi ya da sinematik bir dokunuşla ilgileniyorum" ifadeleri bu durumu açıklamaktadır (Denzler, 2014). Denzler, resimlerinin kompozisyo-nunda, ışıklandırmada ve dramada Leica ile çektiği fotoğraflarından yararlan-maktadır. Sanatçının görsel mantığı, sanki parazit varmış gibi, görsel sinyaller karıştırılmış gibi, görüntünün bir tür bozulmasıyla deney yapmamıza izin ver-mektedir (Rosenberg, 2017: 3). Ancak birçok çağdaş ressamın aksine, Denzler, çalışması için bir şablon oluşturmak için fotoğrafik görüntüyü bir tuval üzeri-ne yeniden üretmemektedir. Bunun yerine, fotoğrafı referans olarak kullanarak ve ıslak boya tabakasını katman katman oluşturarak serbest elle boyamaktadır. Tuval boyunca sürüklenen bir spatula tarafından yapılan yatay sıyrıklarla cesur-ca şeritlenen körelmiş görüntü, kalıcı olarak duraklatılan bir videonun etkisine sahiptir ve izleyiciye bir şeyin önce geldiği ve bir şeyin de sonra geleceği hissini vermektedir (Hoban, 2017: 8).

Sanatçı çalışmaları için söz konusu açıklamaları doğrulayarak şu ifadeleri kullanmıştır.

“Kaynak olarak kendi fotoğraflarımı kullanmak, kişisel portreler elde etmenin bir yoludur. Bulunan görüntülerle çalışmak, Baudrillard’ın iddia ettiği gibi, hiper gerçeklik haline gelen, hatta gerçekliğin kendisinden bile daha önemli hale gelen kitle iletişim araçları görüntülerine dahil olma olasılığıdır. Amacım zamanla yarışarak çalışmak. Tuvalde boya çabuk kurduğu için ve yaş boya üstüne yaş çalıştığım için zamana karşı da boyamak zorunda kalıyorum. Resim üzerinde iki farklı katmanın ortaya çıkması, bir bakıma geçmiş ve bugünü, kurgu ve gerçekliği göstermektedir.” (URL-13).

Katmanlar halinde resim yapan Denzler, gerçekçi bir estetiği soyut dışavurumculuk ve aksaklık estetiği ile kaynaştırarak eserlerini yaratmaktadır. Bu kombinasyon, medya ve bellek arasındaki bağı sorgulamaktadır. Aynı zamanda belki de, analog bozulma anlarıyla dijital dünyada ortaya çıkan hataya bir saygı duruşudur. Denzler’in çalışmasındaki gösterimsel dizin, yazılım arızasına ve donma arızalarına işaret ediyor.

Sanatçı, estetik açıdan kusurlu bir mercekle aracılığıyla, gerçek hayattaki fotoğraflarını dijital yapılarla birleştirerek analog/dijital ikiliyle yüzleşmektedir. Bu birleştirmenin sonucu, izleyicinin dijitalin karmaşıklığını analog bir ortam aracılığıyla deneyimleyebileceği gerekli bir mesafe yaratır (Jackson, 2011: 81-82). Denzler bir anlamda dijital medyanın etkisi altındaki görme biçimlerimizle ilişki kurarak resmin kendisini de sorgulamaktadır. Yeni medya ve kitle iletişim unsurlarıyla bağ kurarak güncel olanla birlikte olmak istemektedir. Denzler, bir söyleşisinde çalışmalarına ilişkin şu açıklamaları yapmıştır;

“Çoğunlukla belirli bir proje veya gösteri için kavramsal olarak resim yapıyorum. New York 2005’teki Amerikan Resim Sergisi veya 2007 Lizbon’daki Uykusuzluk Sergisi gibi politik veya eleştirel bir sosyal tema veya günlük hayattan bir fikir olabilir. Konuyla başlıyorum ve biraz araştırma yapıyorum veya kendi filmimi, fotoğrafçılığımı veya polaroidimi kullanıyorum. Bu hammadde zaten bir tablo gibi görünüyor. Efekt, 1960’ların eski bir siyah beyaz televizyonunun *karını* andırıyor. Sanki bir video makinesinde hızlı ileri sardım, sonra duraklat düğmesine bastım, böylece gerçeklik durdu. Boyayı hızlandırıp yavaşlatırım. Geriye, daha yakından bakıldığında çok soyut, ancak uzaktan gerçek gibi görünen çarpık bir an – klasik olarak boyanmış, tuval üzerine yağlıboya – kaldı. Resimlerimin tozlu eski fotoğraflar gibi görünmesini istiyorum.” (URL-13).

Sanatçı açıklamalarında sanatçı hazırlık evresi, kullandığı materyaller ve yaratım sürecine ilişkin bilgi vererek izleyiciye bakış açısı sunmaktadır. Çalışmada öncelikle Denzler’in 2018 yılında hayata geçirdiği *The Dark of the Human Mind* serisinde yer alan *The pool* adlı yapıtı incelenmiştir.

Görsel 7. Andy Denzler, *The Pool*, 2018.

Kaynak: URL-14

Resme bakıldığında geniş bir dış mekan, üç kadın ve bir de hayvan figürü görülmektedir. Resimdeki havuz, *Motel* tabelası ve ilerisinde yer alan belli belirsiz az katlı binalar burasının geçici olarak konaklama, tatil ve dinlenme imkanı sağlayan bir mekan olduğu düşünülmektedir. Sanatçının çalışmalarına yönelik açıklamalarındaki gibi söz konusu resimde de seçilen mekan, insanların günlük yaşamında yer alan sıradan mekandır. Denzler'in ikonografisi bir anlamda gelenekseldir. Portreleri ve iç mekan sahneleri eski tabloları andırmaktadır ve sıradan erkek ve kadınları günlük rutinlerinde betimlemektedir (URL-15). Resimde kadın figürlerin giysileri ve en uzakta yer alan kadın figürünün havuz başında oturması mevsimin yaz olduğunu göstermektedir. Mekan ve figürlerden resmin yaz mevsiminde konaklanılan ya da tatil yapılan bir yerleşim yerinden kısa bir an'a odaklandığı söylenebilir. Sanatçı, üslubunun bir parçası olarak diğer çalışmalarında da olduğu gibi bu resimde de yer verdiği video ve benzeri hareketli görüntülerin beklenmedik bir zamanda aniden durduğu gibi resimde zamanın neredeyse felç olduğu o an'ı resmetmiştir. Denzler, zamanın akışı birden durduğunda figürlerin anlık duygu durumları, beden hareketleri ve savrulmaları, mekan görüntülerinin birbirinin içine girdiği ve renklerin karıştığı görüntüleri resmederek birbirine zıt olan hareket ve durağanlığı karşılaştırdığı söylenebilir. Bununla birlikte izleyicileri durağanlık ve hareket aracılığıyla zaman kavramı üzerine düşünmeye davet ettiği söylenebilir. Andy Denzler, çalışmalarıyla dünyayı farklı bir bakış açısıyla keşfetmemizi sağlayarak yeni bir somut gerçekliği ortaya çıkarmaktadır. Her tuval, zamanda asılı kalmış bir an, benzersiz bir deneyim haline gelmektedir (URL-15).

Resimde ölümsüzleştirilen zaman ise gün batımını andırmaktadır. Sanatçının üs-

lubunun bir parçası olarak diğer çalışmalarında olduğu gibi söz konusu resimde de natural renkler ve yumuşak tonlar kullanılmıştır. Denzler'in renk paletinde lecia kamerasının etkileri hissedilmektedir. Resimde, mekanda yoğun bir hareket ve karmaşa olmamasına rağmen figürler deforme edilmiştir. Üç figür de kompozisyonunun farklı kısımlarında konumlandırılmıştır. Figürlerin beden dilinden birbirleriyle etkileşim ya da diyalog halinde olmadıklarını anlamaktayız. Bu durum bireysellik ve tek başınalık düşüncesini anımsatmaktadır. Böylelikle sanatçının çalışmasında bireylerin varoluşsal durumlarını yansıttığı düşünülebilir.

Görsel 8. Andy Denzler, *Venus In Venetian Blonde*, 2020.

Kaynak: URL-15

Çalışma kapsamında incelenen bir diğer resim *A Moment of Reflection* serisinde yer alan *Venus In Venetian Blonde* adlı eserdir. Denzler'in bu serisindeki resimleri Rönesans ustalarının resimlerini hatırlatmaktadır. Söz konusu çalışma serisinde de kendi çektiği fotoğrafları kullanmaktadır. Söz konusu resimde de tiyatro benzeri ortamlar yaratarak çok katmanlı yağlı boya ile tuval üzerine boyadığı bir yüzey oluşturmaktadır. Yüzey kurumadan önce bir spatula veya palet bıçağıyla

işlem yaparak zamanla donmuş çarpık bir görüntüyü ortaya çıkarmaktadır (URL-15). Resme bakıldığında duran bir kadın figürü yer almaktadır. Figürün vücudu sağa dönük olmasına karşın yüzü izleyiciye dönüktür. Resimdeki titreşim duygusu ve figürün saçlarındaki dalgalanmalar resmin hareket duygusunu oluşturmaktadır. Saçının şeklinden figürün az önce hareket halinde olabileceği anlaşılabilir. Resim mekana ait bir fikir vermemektedir ancak figürün kostümü ve Rönesans dönemi resimlerden alışık olduğumuz geleneksel duruş biçimi ve pozu dikkat çekmektedir. Sanatçı Batı sanatında görmeye alışık olduğumuz geleneksel ikonik görme biçimlerini kitle iletişim araçlarıyla hayatımıza giren ve yeni medya sanatındaki yeni görme biçimleriyle bir arada kullanarak izleyicileri karşılaştırma ve ilişkilendirme yapma fırsatını sunmaktadır. Aynı zamanda geleneksel ve yeni olan üzerine düşündürmektedir. Sanatçının fotoğrafın yakaladığı anlık görüntüyü, o anın yansımalarını ve anlık duygu durumunu başarılı bir biçimde tuvale aktararak izleyiciye hissettirdiği söylenebilir.

Görsel 9. Andy Denzler, The Motel-I, 2021.

Kaynak: URL-16

Son olarak çalışma kapsamında sanatçının 2021 yılında karantina sürecinde hayata geçirdiği *Anatomy of Mind* serisi içerisinde yer alan *The Motel* (2021) adlı çalışması incelenmiştir. Resme bakıldığında öncelikle sanatçının diğer çalışmalarına göre deformasyonun daha belirgin ve yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Söz konusu resimde de sanatçının diğer çalışmalarında olduğu gibi hızlı bir hareket anının görüntüsünü yakaladığımızı ve böylelikle mekan, figürler ve objelerdeki biçim ve renk karışmalarına tanıklık ettiğimizi hissettirmektedir. Ayrıca görüntünün birbirine bulaşma hissi ve resimdeki fluluk; belirsizlik ve kaos hissi de uyandırmaktadır. Söz konusu resmi karantinada gerçekleştirdiği göz önünde bulundurulduğunda sanatçının karantina zamanlarının yarattığı duygu ve düşünceleri eserine yansıttığı düşünülebilir.

Resimde mekan incelendiğinde arka planda aksaklık ve glitch görsellerinden alışıktığımız formu bozulmuş bir bina görülmektedir. Formu bozulan bina parçalarının hemen arkasında ya da altında Denzler'in diğer resimlerinde de gördüğümüz Motel görüntüsünü ve tabela yazısının bir parçasını görerek zihnimize tamamlamaktayız. Motel'in ve iniş yapmakta olan helikopter görüntüsünden ve koşmakta olan at figüründen resmin dış mekanda olduğunu anlamaktayız ancak iç mekanda evlerde kullanılan koltuğu görmekteyiz. Sanatçının birbiriyle ilişkisi olmayan objeleri farklı kompozisyonlarda kullanarak bilinçaltına ve rüyalara göndermeler yaptığı söylenebilir. Böylelikle resim dili ve anlatımına sürreal ifadeler eklemektedir.

Resme daha dikkatli bakıldığında ikisi kadın biri erkek olmak üzere üç insan figürü ve bir de hayvan figürü görülmektedir. Hiçbir figür durağan değildir. Figürlerin beden dili resimdeki hareket vurgusunu destekler niteliktedir. Resmin ön planında yer alan kadın figürünün arkası dönüktür ve yüzü izleyiciler tarafından görülmemektedir. Başını elleri arasına alarak kulaklarını kapatmaktadır ve adeta ortamın sesini duymaktan kaçmaktadır. Figürün beden dilinden ve iniş yapan helikopter görüntüsünden ortamda rahatsız edici bir ses ya da gürültünün olduğu bir mizansenin oluşturulmak istendiği düşünülebilir. Erkek figür ise tripod kullanarak kamerasıyla görüntü almaya çalışmaktadır. Diğer kadın figürü ise izleyiciye dönük ancak başı öne eğik olarak durmaktadır. Bu nedenle yüz ifadesi belirgin bir şekilde görünmemektedir. Beden hareketi olarak kolları iki yana açık ve adım atarken resimlenmesi dengede kalmaya çalıştığı şeklinde yorumlanabilir. Yürüdüğü ya da bastığı yere dikkat kesilmiş ellerini açarak dengede kalmaya çalışır gibidir. Sanatçının resimlerinde figürlerin içinde bulunduğu duygu durumlarını beden dili aracılığıyla yansıtmakta çok başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Denzler'in resmine aktardığı hızlı bir şekilde akan dijital görüntünün birden donduğu andaki glitch etkileri, hayat devam ederken ansızın karşımıza çıkan kriz anlarıyla sonrasındaki kaosu ve korkuyu ifade eden metafor gibidir. Sanatçının dijital teknolojilerde ortaya çıkan ve akışı durduran glitchlerle yaşamlarımızdaki olumsuzlukları ilişkilendirdiği söylenebilir. Sözü edilen resmin karantinada yaptığı düşünüldüğünde glitch etkisinin beklenmedik bir anda kar-

şımıza çıkan hayatın akışını dolayısıyla duygu durumlarımızı ve tepkilerimizi değiştiren bir kriz ya da sorununu başarılı bir şekilde ifade ettiği düşüncesini pekiştirmektedir.

Hareket duygusunu ustaca verişi resim gibi geleneksel bir medya aracılığıyla boyama tekniğini getirdiği seviye; içerik ve üslubun uyumu izleyiciyi etkilemektedir. Bilindiği gibi sanatçının gözlemleri, kendi yaşamı ya da tanık olduğu görüntüleri kayıda aldığı lecia kamerasının resimleri üzerindeki etkisi anlaşılmaktadır. Ressamın kameraya alınan ölümsüzleştirilen bir anı glitch estetiğiyle biçimlendirilmesi, izleyiciye bir film sekansından alınan görüntüyü anımsatmaktadır. Denzler, yaşamın her anının bir filmin sekansları gibi aktığını; her bir anının önemli bir bütünü yani yaşamlarımızı oluşturduğunu resim diliyle anlatmaktadır.

SONUÇ

Yeni medya kapsamında glitch sanatı dijital görüntü üreten teknolojilerde oluşan hata ve aksaklıkların estetik edilmesinden meydana gelmektedir. Yeni medyayı sağlayan dijital teknolojilerin görme ve düşünme biçimlerimize etkisi estetik algımızı ve sanatsal arayışımızı şekillendirmektedir. Bu nedenle yeni medya sanatı gibi nispeten yeni sanat eğilimleri, yeni medya sanatçılarının yanı sıra resim, heykel ve grafik sanatlar gibi diğer sanat alanlarından sanatçılar tarafından da uygulamalara dahil edilmektedir.

Çalışmada dijital teknolojilerde ortaya çıkan glitch etkilerini tuval üzerine yağlı boya tekniğiyle uygulayan Andy Denzler'in The Pool, Venus In Venetian Blonde ve The Motel- I adlı resimleri; sanatçının sanatsal anlayışı ve üslubu üzerine açıklamaları göz önünde bulundurularak glitch sanatı ve resim ilişkisi bağlamında incelenerek yorumlanmıştır. Sanatçı yaptığı açıklamalarda üretim sürecinden söz ederek lecia kamerasıyla çektiği görüntüleri bilgisayar programlarıyla manipüle ederek elde ettiği görsellerden yararlandığını belirtmiştir. 17. yüzyıldan günümüze gelen geleneksel resim tekniği olan *alla prima* tekniğiyle gerçekleştirdiği resimlerini aynı zamanda yeni medyayla ilgili olmasının istediğini eklemektedir. Bir anlamda yeni medya sanatıyla resim sanatını ilişkilendirerek eski ve yeni arasında köprü kurmaktadır. Denzler, resimlerinde video ya da benzeri hareketli dijital görüntülerin aniden durduğu o andaki glitch etkilerini tuvaline aktarmaktadır. Sanatçının eserlerinde glitch estetiği aracılığıyla zaman, hareket ve durağanlık kavramlarına dikkat çektiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında tuvaldeki deformasyonu oluşturan glitch etkileriyle yaşam devam ederken karşılaşılan kriz ve kaos anlarını özdeşleştirdiği söylenilebilir. Bu anlamda zamanın ve yaşamın durmasıyla yaşanan sarsıntıyı, mekan ve objelerdeki deformasyonu, figürlerin savrulmaları ve beden dilindeki ifadesini içeren resimsel anlatım etkileyicidir.

Sonuç olarak Denzler; dijital teknolojiler, sinema, film, sosyal medya, video oyunları ve farklı dijital medyalar aracılığıyla günlük yaşamımızın her anına nü-

fuz eden yeni medya teknolojilerinin algılama, düşünme ve görme biçimlerimiz üzerindeki etkisini ortaya koyarken mağara resimlerinden günümüze gelen resim sanatının serüvenine eklenmektedir. Sanatçı bir anlamda yeni medya sanatı ve geleneksel bir medyum olan resim sanatını ilişkilendirerek resim sanatının günümüzdeki yerine ilişkin sorgulamalara katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Barker, T. (2011). Aesthetics of error: Media art, the machin the unforeseen and errant. M.Nunes. *Glitch, Noise and Jam in New Media Cultures*. (s.42-58). New York: The Continuum International Publishing Group.
- Becker, N. (2017). Suspended reality—Elongated into frozen eternities. *Fragmented Identity Exhibition Catalogue*. Opera Gallery, Monaco.
- Blumenkranz, A. (2012). *Instrumentalising the accident critical methodologies in glitch art*. MA Interactive Media, Centre for Cultural Studies, Goldsmiths, University of London.
- Ümit, D. (2019). *Yeni medya sanatı: teknoloji-sanat birlikteliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göç, S. ve Erişti, S. D. B. (2019). Yeni medya sanatı olarak ‘glitch’ ileti sürecinin sorgulanması. *YEDİ: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Yaz 2019 (22), s.113-128.
- Grau, O. (2010). Media arts challenge for our societies. O. Grau, O. T. Veigl. içinde *Imagery in the 21st century*. (s.349-374). Cambridge, Massachusetts; Lon-don: MIT Press.
- Hoban, P. (2017). Fragmented identity. *Fragmented Identity. Exhibition Catalogue*. Opera Gallery, Monaco.
- Jackson, R. (2011). *Glitch aesthetics*. Master Thesis. College of Arts and Sciences. Georgia State University.
- Kane, L. C. (2019). *High-tech trash: glitch, noise, and aesthetic failure*. Oakland: University of California Press.
- Moradi, I. (2004). *Glitch aesthetics*. School of Design Technology, Department of Architecture. The University of Huddersfield.
- Quaranta, D. (2011). Rosa Menkman: Life and Death of An Image. Order and Progress Exhibition Brochure, Fabio Paris Gallery, Brescia.
- Rona, Z. ve Beykan, M. (1997). *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi (1.cilt)*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi
- Rosenberg, D. (2017). Introduction. *Fragmented Identity Exhibition Catalogue*. Opera Gallery, Monaco.
- Sağlamtimur, Z. Ö. (2017). Yeni medya sanatı ve fotoğraf. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*. 7(2) s.82-100.
- Sotiraki, V. (2014). *Glitch art narratives an investigation of the relation between noise and meaning*. Master thesis. Department of Arts and Cultural Sciences, Lund University, Sweden.

Tribe, M. (2006). *New media art*. (Ed. R. Jana) London: Taschen.

Yetişkin, E. (2012). Sular artık tersine akıyor: Yeni medya sanatı nasıl okunabilir? *Artunlimited*. 17 s.78-79.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 <http://www.sanatatak.com/view/hatanin-estetigi-olarak-glitch-sanati> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-2 <https://beyondresolution.info/Glitch-Studies-Manifesto> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-3 <https://beyondresolution.info/ABOUT> (Erişim tarihi: 21.03.2022)

URL-4 <https://beyondresolution.info/A-Vernacular-of-File-Formats> (Erişim tarihi:21.03.2022)

URL-5 <https://zkm.de/en/artwork/art-must-be-beautiful-artist-must-be-beautiful>. (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-6 <https://icamiami.org/collection/various-artists-no-ghost-just-a-shell-no-ghost-just-a-shell-1999-2002/> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-7 <https://www.estherschipper.com/exhibitions/563-no-ghost-just-a-shell-episode-ii-pierre-huyghe/>

(Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-8 <http://www.beflix.com/works/glitch/> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-9 <https://www.sabatobox.com/about> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-10 <https://www.sabatobox.com/hfw2-hartford-fashion-society#0> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-11 <https://www.artic.edu/artworks/147003/woman-descending-the-staircase-frau-die-treppe-herabgehend> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-12 <https://www.operagallery.com/artist/andy-denzler> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-13 <https://metalmagazine.eu/en/post/interview/andy-denzler-freeze-frame-paintings-carlota-winder> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-14 <https://www.andydenzler.com/paintings/0z15ltxpr36dc56ey4kveo535fs0g2> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

URL-15 <https://www.andydenzler.com/exhibitions1> (Erişim tarihi:21.03.2022).

URL-16 <https://www.andydenzler.com/paintings> (Erişim tarihi: 21.03.2022).

SINIFSAI AYRICALIK/EŞİTSİZLİK TEMELİNDE BİREYE AİT PEYZAJIN ÇERÇEVESİ

Esra ÖZHANCI

Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
eozhanci@nevşehir.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-2789-6380>

Ahmet KOÇ

Dicle Üniversitesi, Türkiye
ahmetkoc0625@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6932-6680>

<i>Atf</i>	ÖZHANCI, E.; KOÇ, A. (2022). SINIFSAI AYRICALIK/EŞİTSİZLİK TEMELİNDE BİREYE AİT PEYZAJIN ÇERÇEVESİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 329-350.
------------	--

ÖZ

Toplumsal yapıyı regüle eden temel dinamikler geçmişten bugüne farklı güçlerin elinde şekillenmiş, başlangıçta doğanın şekil verdiği toplumsal düzen giderek din, politika ve paranın hakimiyetine dayalı bir sınıfsal yapıya dönüşmüştür. Sınıfsallık; toprak sahibi-köylü sınıfı, beyaz tenli-siyah tenli, sermaye-işçi, soylu-köle ve zengin-fakir gibi çok çeşitli şekillerde ortaya çıkmış, insan popülasyonunun yoğun olduğu her ülke, bölge ve kentte farklı düzeylerde hissedilir hale gelmiştir. İkili kombinasyonların bir tarafı hep yüksek standartları temsil ederken diğer taraf son noktada açlığa ve ölümlere kadar varan zayıf toplumsal yapıyı temsil etmiştir. Sosyal ayrışma mekânsal ayrışmayı da beraberinde getirmiş, ülkelerin ve toplumların alt ve üst kesimleri arasında yaşamsal mekanlar açısından da uçurumlara neden olmuştur. Bu aşamada gözle görülebilir hale gelen sınıfsal ayrışma; kültürel peyzaj alanlarında bir yanda yokluk, azlık, yetersizlik veya sağlığa aykırılık diğer yanda optimal, aşırı veya ekolojik açıdan üstün gibi seviyelerde çeşitlenmektedir. Bu sınıfsallık makro ölçekte bölge ve ülkeler olarak ortaya çıkarken, mikro ölçekte kentsel desen içinde de gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Dünya Bankası verilerine göre dünya ülkelerinin kişi başına düşen milli gelirdeki yeri baz alınarak, zengin ve fakir ülkeler sıralamasında yer alan örnekler üzerinden kentsel kamusal alanlar, konut çevreleri, eğitim

Geliş tarihi: 28.04.2022 – Kabul tarihi: 28.06.2022, DOI: 10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3005

Araştırma Makalesi-Bu makale iThenticate programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

birimleri, özel peyzaj alanları gibi kültürel peyzaj çevrelerinde ortaya konan plan ve tasarımların niteliği analiz edilmiştir. Sonuç olarak, esasında global ve ulusal ölçekte gelir eşitsizliklerinin sosyal ayrışma ve beraberinde getirdiği mekânsal ayrışmayı doğurduğu bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda mekânsal sınıflandırmanın alt katmanlarda bireyler üzerinde oluşturduğu, kabullenme, yetinme, kötü hissetme gibi yaşam boyu sürecek tüm olumsuz etkilerinin yanında, aynı zamanda kamusal hak eşitliği açısından da doğru anlaşılması gerekmektedir. En azından kamusal açık alanlar ve kentsel hizmetler ölçeğinde bireylere eşit koşullar sağlanma çabasında olunmalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal Sınıflar, Sınıfsal Peyzaj, Elit Peyzaj, Mekânsal Sınıflandırma, Mekânsal Farklılaşma.*

THE FRAMEWORK OF THE INDIVIDUAL LANDSCAPE ON THE BASIS OF CLASS PRIVILEGE/INEQUALITY

ABSTRACT

The basic dynamics regulating the social structure have been shaped in the hands of different powers from past to present, and the social order initially shaped by nature has gradually turned into a class structure based on the dominance of religion, politics and money. Classification emerged in various forms such as landowner-peasant class, white-skinned-black-skinned, capital-worker, noble-slave and rich-poor, and became felt at different levels in every country, region and city where the human population is dense. While one side of the binary combinations always represents high standards, the other side represents the weak social structure, which ultimately leads to starvation and death. Social segregation has brought with it spatial segregation, and it has also caused gaps between the upper and lower parts of countries and societies in terms of vital spaces. At this stage, the class segregation that becomes visible in cultural landscapes is diversified at levels such as poverty, scarcity, inadequacy or unhealthy on the one hand, and optimal, extreme or ecologically superior on the other. While this classism emerges as regions and countries at the macro scale, it can also be observed in the urban pattern at the micro scale. In this context, the quality of the plans and designs in cultural landscape environments such as urban public spaces, residential environments, educational units, private landscape areas were analyzed through the examples in the ranking of rich and poor countries, based on the place of the world's countries in per capita national income. As a result, it is a fact that income inequalities on a global and national scale cause social segregation and the spatial segregation it brings with it. In this context, besides

all the life-long negative effects of spatial classification on individuals in the lower layers, such as acceptance, contentment, and feeling bad, it should also be understood correctly in terms of equality of public rights. Efforts should be made to provide individuals with equal conditions, at least on the scale of public open spaces and urban services.

Keywords: *Social classes, Privileged Landscape, Elite Landscape, Spatial Classification, Spatial Differentiation.*

GİRİŞ

Toplumsal Sınıflar-Sınıfsallık ve Peyzaj

2005 yılında yayınlanan İkinci Binyıl Ekosistem Değerlendirme Raporu, uygarlığımızın insan yaşamını ve dünyadaki diğer tüm yaşamları destekleyen doğal sistemleri ne kadar ciddi şekilde aşağıladığını ve aşırı strese soktuğunu göstermiştir. Şu anda beşeri bilimlerde çok popüler olan kültürel peyzaj kavramı, mekanik (non-human) aktörleri önemsiz gösteren veya gizleyen ve ayrıca insanları “peyzajlar” olarak adlandırılan şeyin varlığında hak sahibi olarak sunan bir kavram örneğidir (Plumwood, 2006).

Bu gelişim ve yaklaşımlar sonucunda peyzajı bütünüyle saf, masum, temiz ve bozulmamış olarak nitelendirmek mümkün değildir. İnsanla şekillenen tüm kültürel peyzajlar, insan toplumlarının yaşayış şekilleri ve toplumsal kurgularının bir yansıması olagelmıştır. Bir grup bilim adamına göre peyzaj; kapitalizm ve ona ait aygıtların işlediği ve dönüştürdüğü alandır. Peyzajın ekolojik ve doğal tüm zamansal/tarihsel süreçlerin dışında, kapitalizmin etkin izlerini taşıdığını düşünmektedirler.

Kapitalizmin etkileri açısından bakıldığında, peyzaj ve güç ilişkileri arasında çok yönlü bir etkileşim vardır. Peyzaja bu açıdan bakan bilim adamları; peyzajın kırsal ve romantize edilmiş özelliklerine itiraz etmektedirler. Onlara göre peyzajın doğallığı önemli oranda ortadan kalkmış, doğa defalarca üretilmiş ve işlenmiş; adil olmayan gelişmelerin izleri ortaya çıkmıştır. Peyzajdaki değişiklikler ile ekonomik işleyişi daha net ortaya koymaktadır. Bu nedenlerle peyzaj eşitsiz gelişmenin, sınıfsal çatışmaların ve sömürünün izlerini taşımaktadır. Bu izler beraberinde zıtlıkların olduğu ve keskin sınıfsal farklılıkların göze çarptığı peyzajları ortaya çıkarmaktadır (Özey et al., 2018). David Harvey (2002), Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı adlı kitabında; kapitalizmin belirli zaman ve mekânda sınıf çıkarlarının sermaye ve emek arasındaki temel iktidar ilişkisinden başka güçler çevresinde biçimlenebileceği bir aşamaya doğru evrildiğini öne sürdüğünü ifade etmiştir.

Harvey’e göre bu güçler; sınıfsal yapılanmanın ikincil etmenleridir. İki gruba ayrılan etmenlerin ilk grubu “kalıntı etmenler”dir. Bunlar ya önceki üretim biçiminden ya da egemen üretim biçimleri arasındaki coğrafi ilişkiden doğmaktadır. Kapitalizmin başlangıcında, feodal düzenden kalan, örneğin “toprak sahibi aristokrasi ve köylü sınıfı” çok önemliydi. Ayrıca bu kalıntılar süreklilik taşımış, toplumsal ilişkilerde yüzyıllar boyunca varlığını korumuştur. Aynı zamanda, coğrafi yayılım ve sömürgecilik kalıntılar yaratmıştır. Kalıntı öğeler zamanla ortadan kaybolabilir, fakat aynı zamanda, varlığını sürdürme olasılığı da vardır. Kapitalist bir üretim biçiminde yeni-sömürgeci egemenliğe bağımlı olan ve sürekli bir alt sınıfa (Örneğin, ABD’deki siyahiler, Porto Rikolular ve Çinliler) dönüşen gruplar, toplumsal bileşimin, sınıf yapılanmasının açıklanması gereken

yönleridir. Yapılanmanın ikinci etmenleri kapitalist toplum dinamiklerinden tüer. Bu “türev ögeler”, emeğin bölünmesi ve işlevlerde uzmanlaşma, tüketim sınıfları ya da dağıtımdan kaynaklanan tabakalaşmalar, otorite ilişkileri, sınıf bilinci ve ideoloji, mobilite imkânları şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Toplumların büyük bölümünde, mülkün aileler için sınıf statüsünün belirleyicisi olan bir gösterge olması ve peyzajın da buna dahil bir parça olması, zaman sürecinde etkinliğini artırmış bir gerçekliktir. Modern kentler, kente ait işlevlerin ve sosyal sınıfların mekânda ayrışıp farklılaşarak yerleşimine olanak tanıyacak biçimde planlanmıştır. Nitekim Andersen (2004) sosyal ayrışmayı gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıklara yol açan, etnik ya da sosyal olarak farklı grupların mekânsal ayrışması şeklinde tanımlamıştır.

Harvey’e göre; mekânsal farklılaşmanın etkin olduğu yerlerde, bireyler tercihlerini buna uydurmak durumundadırlar. Piyasa seçim yelpazesini daraltır (en yoksullar, daha varlıklı gruplar seçiminden sonra geriye kalanla yetinmek durumundadırlar). Varlıklı grupların tercihlerinde reklamcılık, statü ve saygınlık nedenleri benzer ölçüde önemlidir. Harvey’e göre mekânsal farklılaşma, toplumsal ilişkilerin oluşturduğu bir tercihler sisteminin edilgen ürünü değil, sınıfsal ilişkilerin ve toplumsal farklılaşmaların üretilerek sürdürüldüğü süreçlerde tamamlayıcı bir aracı etkidir.

Peyzajda mekânsal farklılaşmanın bir başka şekli, ırksal ayrıcalıktır. En çok bilinen örneği Amerika’da yaşayan siyahiler üzerindeki ırksal ayrımcılık ve beyaz ayrıcalıktır. Leonard (2013) ise; Güney Afrika’da sömürgeciliğin ilk günlerinden ve özellikle 1948’de apartheid rejiminin yürürlüğe girmesinden bu yana, ırksal özellikli ve ayrıcalıklı ikamet, çalışma ve boş zaman alanları ile beyaz ırk ayrıcalığını pekiştirmesinden söz etmiştir. Bugün hala bölgede bu durumun toplumsal etkileri süregelmektedir.

Bu bütün sınıfsal çerçeve; kentsel ya da kırsal, dünyanın her yerinde yaşanılan kültürel dokunun bir sınıfı temsil etmesi sonucunu doğurmuştur. Her sınıfa ait yaşamın kurgusu, çoğunlukla ekonomik birliktelikli ve ayrıca köylü, işçi, ırka dayalı gibi biçimlerde şekillenerek hak edilen/uygun/yeterli bir peyzaj algısı oluşturulmuştur.

Kentsel Sınırlar

Şüphesiz gelişmiş endüstriyel dünyada yoksulluk hala ciddi bir sorundur. Zenginliğe rağmen, büyük zorluklarla karşılaşan ve geçinemeyen haneler ve bireyler mevcuttur. Fakir olmaları nedeniyle, varlıklı toplumlardan yardım almak yerine, onlara şüphe ve korku ile bakılmakta, ötekileştirilmekte ve dışlanmaktadır (Mingione, 1996).

Mingione (1996)’ye göre kentlerde mekânsal dağılım bolluk ve yokluk alanları olarak iki türdür. Modern kentlerde, kent yaşamı içerisinde birbirinden keskin

sınırlarla ayrılan yaşam alanları oluşmaktadır. Büyük ölçüde sosyo-ekonomik göstergelerin şekillendirdiği bu alanlar, mülkiyet ilişkilerine dayalı, gelir düzeyi ile doğru orantılı ve sınıfsal sınırları belirginleştiren bir özelliğe sahiptir (Alpman ve Göker, 2010).

Örneğin Alpman ve Göker, 2010'a göre; kent yaşamı içerisinde diğer yaşam alanlarından kolaylıkla ayırt edilebilen rezidans alanları ve lüks siteler kapitalist mülkiyet ilişkilerinin tipik temsili olarak ortaya çıkmaktadır. Zenginliğin ve yalıtılmışlığın bir göstergesi olarak dikkati çeken bu alanlar, bir anlamda hijyene ve arındırılmışlığa dair aseptik olarak nitelendirilirken diğer taraftan toplumsal farklılık ve çeşitlilik ile büyük kentlerin standartlaştırılmış olumsuzluklarından yalıtılmışlığı da içeren aseptik mekanlardır. Rezidanslardaki yüksek güvenlik önlemleri, yalıtılmışlık halinin yeniden üretilmesi için gerekli olan bir somutlaştırma işlemidir.

1960 yılında Rio de Janeiro'da 5 milyon insan yaşarken (URL-1), 2022 yılında 13,63 milyona yükselmiş ve şehri Brezilya'nın ikinci büyük şehri haline getirmiştir. Kent, komşu banliyö topluluklarından daha fazla bireye ev sahipliği yapmakta ve bugün bile büyümesini sürdürmektedir (URL-2). Rio de Janeiro (Brezilya) 6.2 milyonluk nüfusu ile zenginler ile fakirler arasında büyük bir boşluğun olduğu (Schwambach, 2011; Aydın ve Çamur, 2016), büyük bir kent örneğidir. Milyonlarca insan iş ve yaşam koşulları için kırdan Rio de Janeiro'ya göç etmişlerdir. Göç 1980'lerden sonra giderek artmıştır (Xavier, 2003; Aydın ve Çamur, 2016). Bu durum Rio de Janeiro şehrinde çarpık kentleşmeye ve gecekondulaşmaya neden olmuştur. Kent nüfusunun yaklaşık üçte biri gecekondu alanlarında kötü şartlar altında yaşarken, sadece bir kısmı elektrik ve su gibi temel ihtiyaçlarına ulaşabilmektedir. Bu durum, kanalizasyon alt yapısı olmaması, çöplerin toplanmaması gibi kirlilik koşullarına da neden olmaktadır (Şişman ve Kibaroğlu, 2009; Aydın ve Çamur, 2016).

Günümüzde bu kentsel deformasyon dışardan da net olarak gözlemlenebilmekte, kent iki uçta sosyal ve ekonomik yapıyı ibret verici bir biçimde sergilemektedir (Resim1).

Resim 1. Rio de Janeiro Kentsel Sınıfsallığın İyi Bir Örneği
Kaynak: URL-3, URL-4

Kentlerdeki sınıfsallığın temel faktörü olan gelir düzeyi kavramına global açıdan yaklaşıldığında; dünya ülkelerindeki gelir seviyesi parametreleri üzerinden belirlenen zengin ve fakir ülke sıralamaları kentsel alanlarla ilgili önemli veriler ortaya koymaktadır.

Fizyolojik gereksinimlerden başlayarak, güvenlik, ait olma, saygınlık ve kendini gerçekleştirmeye doğru daralan Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi piramidi (Maslow, 1943) (Resim 2), insani gereksinimlerin öncelik sıralamasını net biçimde göstermektedir. Esasında tüm toplumlara tüm insanlığa, temelde insani ihtiyaçlara yönelik yeme-içme gibi en temel fizyolojik taleplerin karşılanmadığı bir dünya düzeninden söz ettiğimiz bilinciyle yola çıkılması gerektiği de olayın bir başka yönüdür. Nitekim bu toplumların beklentisi de temelde tüm bu sıralamanın gerçekleşmesidir.

Resim 2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi

Dünya Açlıkla Mücadele Örgütü (WFP) tarafından; dünya genelinde 811 milyona yakın insan (onlarca ülke nüfusuna tekabül edecek) yeterli gıdaya sahip olmadığı ve son tahminlere göre, 38 ülkede 44 milyon insanın, açlıktan veya hastalıktan ölümlerle sonuçlanabilecek açlığın en aşırı biçimi olan kıtlığa sürüklenme riskiyle karşı karşıya olduğu ortaya konmuştur. Yemen, Güney Sudan ve Madagaskar'ın bazı bölgelerinin kıtlığa yakın veya şimdiden kıtlığın pençesinde olduğu, bu gezegendeki herkesi beslemek için yeterli gıda üretilmesine rağmen, geçen yıl boyunca COVID-19 pandemisinin sosyo-ekonomik sonuçlarının, milyonlarca savunmasız insanı daha fazla gıda güvensizliğine iterek durumu daha da kötüleştirdiği belirtilmiştir (URL-5). Açlığa bağlı nedenlerle 4 saniyede 1 kişi hayatını kaybetmekte, açlığa bağlı ölümler çeşitli hastalıklara bağlı ölümleri aşmakta (AIDS, sıtma ve tüberkülozun yol açtığı toplam ölümler), her 5 dakikada bir çocuk açlıktan ölmekte, genetik olarak nesilden nesle devam eden açlık sonucu anneleri yetersiz beslediği için her yıl normalden az kiloda 17 milyon çocuğun doğumuna neden olmaktadır (Çalışkan, 2022).

Bu çalışmada dünya ekonomisinin iki ucunu temsil eden bu ülkelerde kentsel kamusal alanlar, konut çevreleri, eğitim birimleri, özel peyzaj alanları gibi çevrelerde ortaya konan plan ve tasarımların niteliği örnekler üzerinden analiz edilmiştir. Söz konusu ülkelerden; İsviçre, Lüksemburg, Singapur, Danimarka, Nijer, Burundi ve Mozambik örnekleri üzerinde analiz ve değerlendirmeler yapılarak, sonuçlar ortaya konmuştur.

MATERYAL

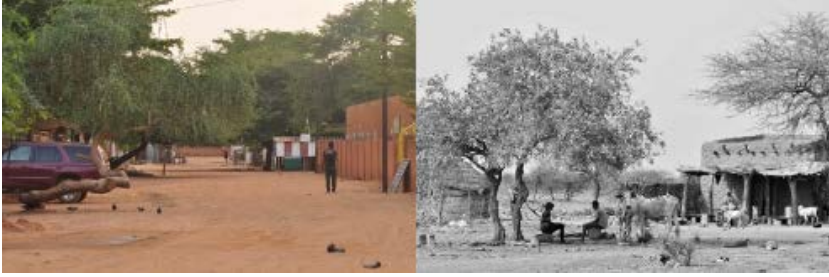
Çalışmanın materyalini; İsviçre, Lüksemburg, Singapur, Danimarka, Nijer, Burundi ve Mozambik ülkelerinde bulunan bazı kentsel kamusal alanlar, konut çevreleri, eğitim birimleri, özel peyzaj alanları oluşturmaktadır.

Dünya Bankası sistemi kapsamında, düşük gelirli ülkeler, 01 Temmuz 2021 itibariyle gayri safi milli geliri (mevcut ABD dolarına göre ayarlanmış) 1.046 doların altında olan ülkelerdir. Buna göre dünyanın en yoksul 10 ülkesi; Burundi (270 \$), Somali (310\$), Mozambik (460\$), Madagaskar (480\$), Sierra Leone (490\$), Afganistan (500\$), Orta Afrika Cumhuriyeti (510\$), Liberya (530\$), Nijer (540\$), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (eski adıyla Zaire) (550\$) (URL-6). Dünya Bankası verilerine göre kişi başına düşen milli gelirden dünyanın en zengin 10 ülkesi ise; Lüksemburg (\$118,001), Singapur (\$97,057), İrlanda (94,392\$), Katar (93,508\$), İsviçre (72,874\$), Norveç (65,800\$), Amerika Birleşik Devletleri (63,416\$), Brunei Sultanlığı (62,371\$), Hong Kong Özel İdari Bölgesi (59,520\$), Danimarka (58,932\$) (URL-7).

BULGULAR

Sosyal ve mekânsal ayrışmanın temel nedeni giderek artan toplumsal gelir eşitsizliğidir. Tüketime dayalı yapıda, harcama gücü göstergeleri sınıfsal konumlara karşılık gelmektedir. Nitekim konut alanları, bunun bir göstergesidir. Tüketim talepleri piyasada çok çabuk karşılık bulmakta ve bundan konut alanları da nasibini almaktadır. Ayrıca kent içi yaşam kalitesi düşmekte, mahallelerin karakterini yitirmesi nedeniyle toplum yeni arayışlara yönelmekte ve harcama kapasitesi olan kesime hitap eden konut alanları oluşturulmakta ve pazarlanmaktadır (Özgür, 2006). O halde günümüzde tüketim toplumunun sınıfsal simgeleri içinde en önemli alanlar, bariz bir statüsel simge olan konut çevreleri haline gelmiştir.

Denize kıyısı olmayan bir batı Afrika ülkesi olan Nijer, 2022 yılı verilerine göre 25,6 milyon nüfusa sahiptir (URL-8). Ülkenin sadece %3'ünün 65 yaş ve üzerinde olması genç nüfusa sahip ülkede, ekonomik altyapı zayıf olduğu için genç nüfusun iş gücü üretimi de sağlanamamaktadır. Kuraklık, sağlıklı içme suyuna erişememe ve yeterli temiz su kaynağı olmaması haliyle ciddi sağlık sorunları doğurmaktadır (sıtma ve tifo oldukça yaygın) (URL-9)(Resim3).

Resim 3. Nijer, Hem Temel İnsani İhtiyaçlar Hem Açık Alanlar Açısından Oldukça Sorunlu Bir Ülke

Kaynak: URL-9

Nijer, kentsel nüfus yüzdesinin düşük olduğu, insanların kabaca %19'unun kentsel alanlarda yaşadığı ve bu nedenle pek çok büyük şehri olmayan bir ülkedir. Aynı zamanda ülkenin başkenti olan açık ara en büyük şehir Niamey, sınırları içinde yaşayan 1.302.910 kişi nüfusa sahip bir şehirdir. Nijer Nehri üzerinde yer alan Niamey, hem ülkenin ordusuna hem de tarımına ev sahipliği yapmaktadır (URL-8).

Niamey'de konut yetersizliğine çözüm olarak, united4design ekibi tarafından üretilen yüksek yoğunluklu yeni bir kentsel konut modeli Niamey 2000 projesi hazırlanmıştır. Timbuktu, Kano ve Zinder gibi bölgenin sömürgecilik öncesi, yüksek yoğunluklu kentlerinden ilham alan, pişirilmemiş toprak işçiliği ve pasif soğutma teknikleri kullanılan proje Nijer'in yakıcı sıcaklarından korunurken, yerel kaynaklar ve malzemeler kullanarak, geniş bir kesime düşük maliyetli konutlar sağlamaktadır (İtez 2017) (Resim 4).

Resim 4. Niamey'de Konut Yetersizliğine Yerel Kaynaklarla Çözüm

Kaynak: İtez (2017).

İsviçre, 45.000 m² yüzölçümüne sahip küçük bir Orta Avrupa ülkesidir. 2019 yılı rakamlarına göre 8.5 milyon nüfusa sahiptir. Zürih, Cenevre, Lozan gibi şehirlerin yer aldığı ülkede başkent Bern'dir (Çetin, 2020). İsviçre denince akla genellikle yüksek dağlar (İsviçre Alpleri), bakımlı kentsel ve kırsal peyzaj gelmektedir. Ekonomik açıdan sahip olduğu güçlü yapı ve peyzajıyla üst düzey bir yaşam tarzını temsil etmektedir.

İsviçre'de Cenevre Gölü kıyısında konumlanan Cenevre, Zürih şehriden sonra en yüksek nüfuslu ikinci şehridir (2017 yılı rakamları 198.979 kişi) (URL-10). Cenevre'de bulunan eski şehir merkezi, arnavut kaldırımları ile kaplanmış yolları, sokakları ve özgün kent karakteri ile dikkati çeken bir bölgedir (Resim 5). Böylesi karakterli kentsel yapı da yine üst sınıf bir peyzajın işareti olmaktadır.

Resim 5. Cenevre'de Eski Şehre Giden Yol
Kaynak:URL-11.

Zengin ya da fakir tüm toplumlarda, temel insan hakkı olan eğitim hakkının verilebilmesi için, ülke ekonomik koşulları ölçüsünde okullar kurulmaktadır. Yani peyzajın sınıfsal mukayesesi açısından yaygın kullanımlardır.

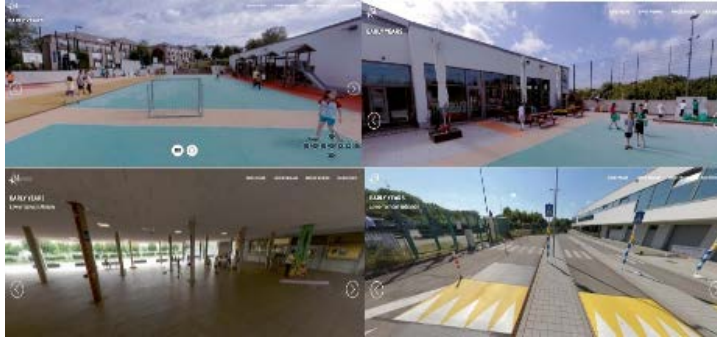
Batı Avrupa'da küçük bir ülke olan Lüksemburg (2586 m2), başkent Lüksemburg'la birlikte 12 şehirden oluşmaktadır. Bu şehir ayrımı coğrafi bir ayrım değil yasal bir ayrım şeklindedir (URL-12). 2021 verilerine göre nüfusu 639.589 kişi olan ülke (URL-13) Almanya, Fransa ve İsviçre gibi Avrupa'nın önemli ekonomik güçlerinin merkezinde yer almaktadır (Resim 6).

Resim 6. Batı Avrupa'nın gelişmiş bir ülkesi Lüksemburg

Kaynak: URL-14

Ülkede 4-16 yaş arası zorunlu eğitim dönemidir (URL-15). Resim 7'de ülkedeki bir eğitim kurumu olan Lüksemburg Uluslararası Okulu yer almaktadır (International School of Luxembourg). Okul kapalı ve açık tüm imkanlara sahip, modern bir eğitim kurumu niteliğindedir.

Resim 7. Tüm Açık Ve Kapalı Alan Standartları Üst Düzeyde Olan Lüksemburg Uluslararası Okulu

Kaynak: URL-16

Orta Afrika'da küçük bir ülke olan Burundi, yönetsel ve ekonomik iki başkente sahiptir. Yönetmel başkenti Gitega, ülkenin 17 şehrinden biridir. 19. yy'ın sonlarından itibaren uzun dönem batılı devletlerin sömürgesi olan Burundi, 1962 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir.

Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan Burundi'de artan nüfusla birlikte tarım alanlarının artması ormansızlaşma, erozyon ve habitat kaybına yol açmıştır. 2005'te ülkede orman alanlarının oranı %6'nın altına düşmüştür. Yoksulluğa ek olarak Burundi yolsuzluk, altyapı eksiklikleri, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşım zorlukları ve açlık sorunlarıyla uğraşmaktadır. 2018 Dünya Mutluluk

Raporunda Burundi dünyanın en mutsuz ülkesi olmuştur (URL-17). Bujumbura kentindeki Burundi Üniversitesi (University of Burundi) ülkedeki tek devlet üniversitesidir (Resim 8). Yapı çevresi peyzaj düzenlemeleri, genellikle sembolik ve minimal özellikte olup, standartlar orta düzeyde yeterliliği hedefleyen bir görüntü vermektedir.

Resim 8. Bujumbura Kentindeki Burundi Üniversitesi, Bulunduğu Bölge İçin Umut Veren Açık Alan Yapısına Sahip

Kaynak: URL-18, URL-19

Afrika'nın güneydoğusunda, Mozambik Kanalı kıyısında yer alan, 32,7 milyon nüfusa sahip Mozambik (786,380 km² yüzölçümü), fakirlik ve nüfus artışının getirdiği (yıllık %2,93), sağlık ve eğitime erişimin sağlanması (ve bu hizmetlerin kalitesinden ödün verilmesi) ve işsizlik gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya olan Afrika ülkelerinden biridir.

Yoksulluk içinde yaşayan ülke nüfusunun yarısından fazlası, tarımsal sübvansiyonlardan faydalanabilmektedir. Özel arazi mülkiyeti kesinlikle yasak olduğu Mozambik'te, siyasi yolsuzluk ve polis haraçları olağan hale gelmiştir. Siyaset ve ticaret sağlıklı bir şekilde el ele gitmekte ve ülke insanını çok talihsiz koşullarda yaşatmaktadır (URL-20) (Resim 9).

Resim 9. Mozambik’de Bir Grafiti Yazısı; “*Vive E Ajuda A Viver*” -Yaşayın Ve Yaşamaları İçin Yardım Edin

Kaynak: URL- 21

Ülkenin büyük çoğunluğunun baraka evlerde yaşadığı Mozambik’de, Maputo diğer şehirlere oranla daha fazla şehir görünümüne sahiptir. Yıllardır kullanılan, tamamlanmış bir okul binasının (Resim 10), olması gereken asgari koşullara sahip olmadığı görülmektedir. Nitekim ilkokul çağındaki çocukların çoğu aileleri tarafından çalıştırılmak zorunda ve okula gitme imkânlarına sahip olmaması, Afrika’da eğitim ve okuma-yazma oranının düşük olmasına neden olan temel faktörlerdendir (URL-21).

Resim 10. Maputo’da Bir Okul Ve Bahçesi

Kaynak: URL- 21

Niamey (Nijer)’de bulunan Uluslararası Amerikan Okulu (The American International School of Niamey) eğitim kurumu olarak açık alan imkânları ile iyi bir seviyededir (URL-22) (Resim 11). Nitekim bu ülkelerdeki dış kaynaklı okullar mekân standartları açısından belli bir kaliteye işaret etmektedir.

Resim 11. Niamey Uluslararası Amerikan Okulu

Kaynak: URL-22

Düşük gelirli ülkelerde kamusal alan standartlarının da oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ana ve ara ulaşım ağları üzerinde en alt düzey zemin standartları sağlandığı, mekân organizasyonunun oluşturulmadığı, özel ya da kamusal alan bütünlüğüne dair bir süreklilik olmadığı da anlaşılmaktadır. Elbette böylesi bir ortamda, araç ve yaya oryantasyonuna işaret eden bir görüntüde elde edilememiştir (Resim 12). Mekân standartları yalnızca temel donatılara sahip olmamakla kalmayıp, bu eksiklikler nedeniyle güvenlik algısından da uzak olduğu ve hatta aksine suçu ve tehlikeyi mekanlaştıran, somutlaştıran bir zemin yarattığı içinde yerli ya da yabancı insan varlığı ve faaliyeti açısından daha da diplere inmektedir. Nitekim özellikle modern peyzaj anlayışının önemli bir parçası üst düzey ve/veya özgün bir kalite algısı ve bununla bütünleşen güven hissidir.

Resim 12. Maputo ve Nijer’de Kamusal Alan Durumu

Kaynak: URL- 21, URL-9

Gelişmiş, zengin ülke sokaklarında ise; zemin boyutunda ortaya konan yüksek standartların yanında, insan ölçeği ve bütüncül algı boyutunda da başarılı tasarımın ve “kalitenin” işaretlerini veren bir kompozisyon sergilenmektedir. Yaya-araç oryantasyonu geniş, göz alıcı ve karakterli düzenlemelerle ortaya konmuş, yapısal ve bitkisel donatılarla desteklenmiş, tamamlayıcı yapı hatları tüm yüzey ve ölçüleriyle kompozisyonu tamamlamıştır (Resim 13).

Resim 13. Kent İçi Güzergahların Cenevre'de Sunduğu Kalite

Kaynak: URL-23, URL-24

IMD Dünya Rekabetçilik Merkezi 2021 Yılı Akıllı Kentler Endeksine göre, önceki yıllarda da yer aldığı şekilde dünyanın en başarılı akıllı kenti Singapur'dur. Listenin ilk onunda yer alan diğer akıllı kentler ise sırasıyla Zürih, Oslo, Taipei, Lozan, Helsinki, Kopenhag, Cenova, Auckland, Bilbao şehirleridir (URL- 25). Dünyanın en zengin ülkeleri arasında yer alan Singapur, öncü ve yenilikçi peyzaj alanları ile tüm dünyada dikkat çekmektedir.

Nitekim Singapur biyofilik şehircilik konusunda öncü bir rol oynamaktadır (Russo ve Cirella 2018). Omar vd. (2018)'e göre; biyofilik tasarım, insanların özellikle yapılı çevrelerde, doğayla temas kurmalarını sağlayan bir yaklaşımdır. Portland, Chicago, Toronto kentlerinde de örneklerine rastlanan bu alanlar sosyolojik ve ekolojik üstünlükleri beraberinde getirmektedir. Russo ve Cirella (2017) 'e göre biyofilik tasarım uygulamaları şehirciliğin gelişimi, hava kalitesini artırma, CO2 oranı azaltma, mikro iklim oluşturma, taşkın kontrolü ve su kalitesini artırma, gıda üretimi ve ekonomik faydalar dahil olmak üzere çeşitli ekosistem hizmetleri sunabilir.

Singapur'da yeşil altyapıya dayalı biyofilik uygulamalara yatay–dikey bahçeler, cadde ve yollar, tematik park ve bahçeler gibi alanlarda yaygın bir biçimde rastlanmaktadır. Örneğin (Hadi vd., 2018); Gökyüzü bahçelerinin en önemli çağdaş örneklerinden biri olan *Pinnacle@Duxton*, Singapur'da bulunmaktadır. 2009'da tamamlanan bu geliştirme, gökyüzü bahçelerinin yüksek katlı bir konut projesine ilk büyük ölçekli entegrasyonunu temsil etmektedir. 26. ve 50. katlarda yilankavi gökyüzü bahçeleri ile birbirine bağlanan 50 katlı yedi kuleden oluşur ve zemin ve üçüncü katta ek kamu tesisleri bulunur. 26. kat, sakinler tarafından paylaşılan ortak gökyüzü bahçelerini barındırırken, en üst kat halka açık olarak kabul edilir. 26. kattaki gökyüzü bahçeleri, sadece yeşil alanlardan ziyade, tipik olarak zeminde bulunan işlevleri içerir. Bunlar arasında kuleleri birbirine bağlayan 800 m'lik bir koşu parkuru, yaşlılar, çocuk oyun alanı ve bölge sakinleri toplum merkezi (hepsi şehirden yaklaşık 80 m yükseklikte) (Resim 14).

Resim 14. Gökyüzü Bahçelerinin (Singapur) Planı ve Kentteki Görünümü, En Büyük Bahçe Meadows Bahçesi

Kaynak: Hadi vd., (2018).

Aynı zamanda bu öncü kentsel alanlar, sınıfsal peyzaj algısının çok güçlü hissedildiği alanlar niteliğindedir. Gerçekte iki farklı ucu temsil eden sosyolojik ve ekolojik düzey/katkıları ile sınıfsal ayrıcalık hissi Singapur’da aynı tarafta yer almıştır.

Danimarka’nın nüfusu (2020 yılı) 5,83 milyondur (URL-26). Kopenhag ise 1,35 milyon nüfusla Danimarka’nın en büyük şehri ve başkentidir (Resim15). Şehrin tarihi en az 11. yüzyıla kadar uzanır ve birçok müzesi, bahçesi, Küçük Deniz Kızı Heykeli ve Avrupa’nın en iyi üniversitelerinden biri olan Kopenhag Üniversitesi ile tanınır. Metropol alanı düşünüldüğünde, Kopenhag’ın nüfusu 1,99 milyona kadar çıkmaktadır. Zelanda’nın doğu kıyısında, Odense’nin doğusunda yer alan Kopenhag’ın nüfus yoğunluğu ortalama olarak Danimarka’dan yaklaşık 45 kat daha yoğundur (URL-27).

2023’de toplanacak olan 28. Dünya Mimarlar Kongresi’ne ev sahibi kent Kopenhag, üç yılda bir verilen UNESCO Dünya Mimarlık Başkenti unvanını almıştır. Daha önce Lozan, Pekin, Berlin ve Seul gibi farklı şehirlerde yapılan etkinliğin ilk İskandinav şehri olan Kopenhag, “Kültür, hoşgörü, yeşil alan ve hayranlık verici mimarının eşsiz birleşimini sunan, dünyanın en yaşanabilir şehirlerinden biri” diye tanımlamıştır (URL-28).

Belediyenin “iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve büyüme, kalkınma ve daha yüksek yaşam kalitesi ile daha düşük CO₂ emisyonlarını birleştirmenin mümkün olduğunu gösterme sorumluluğu olduğu” ifade edilmiş, 2025 yılına kadar dünyanın ilk karbon nötr başkenti olma hedefi konmuştur (URL-29).

Resim 15. UNESCO Dünya Mimarlık Başkenti Kopenhag

Kaynak: URL-28.

2021 Yılı Akıllı Kentler Endeksine göre, dünyadaki en başarılı akıllı kentler sıralamasında yedinci sırada yer alan Kopenhag (URL-25), önceki yıllarda da bu listenin üst sıralarında yerini almıştır. Çevre ve yaşam kalitesi çok yüksek olan kent, 2014 yılında, “kentlerin insanların yaşam kalitesini yükseltmesi ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltması gerektiği” mesajıyla, çevre dostu kentsel yaşama öncülük eden kentleri teşvik etmek için verilen “Avrupa Yeşil Başkenti” ödülünü kazanmıştır (Cömertler, 2020). Kopenhag ayrıca, “Yeşil Ekonomi Lideri”, “Dünyanın En İyi Bisiklet Kenti” ve “Dünyanın En Yaşanabilir Şehri” unvanıyla ödüllendirilmiştir (URL-30, Cömertler, 2020). Kopenhag’da bisiklet ulaşımı, entegre ulaşım sistemi, mavi dönüşüm ve stratejik şehir planlaması gibi planlama yaklaşımları ile çevresel bağlamda CO₂ ve diğer kirletici ve zararlı baskının azalması, üretim süreçlerindeki ve binalarda enerji tüketiminin azalması, yeni yeşil alanlar ile kentin daha yaşanabilir hale gelmesi, gereksiz kentsel yayılmanın önüne geçilmesi gibi kazanımlar sağlanmıştır (Cömertler ve Cömertler 2021).

Akıllı ve sürdürülebilir gelişmenin politik bir öncelik olarak ele alınması, Kopenhag’ı yaşamak, çalışmak ve iş yapmak için avantajlı kılmaktadır. Kopenhag’ın hızla büyüyen akıllı şehir endüstrisi içinde 250 şirket bu faaliyetlere katılmaktadır. Ayrıca, yatırım kolaylığı nedeniyle Kopenhag, diğer finans kuruluşlarına da ev sahipliği yapmaktadır (Cömertler ve Cömertler 2021).

SONUÇ

Temel yaşam standartlarından mekânsal standartlara kadar değişen ve çeşitlenen geniş bir yelpazede yaşanan sınıfsallığın, elbette en çok kamusal dış mekânlarda varlığı hissedilebilir hale gelmektedir.

Ekonomik açıdan bakıldığında; fakir, az gelişmiş ülkelerde yetersiz insani koşullar, hızla artan nüfusla birlikte daha büyük bir çıkmaza dönüşmektedir. Zengin ülkelerde ise durum tam ters biçimdedir. Nüfus artış hızı düşüktür. Zengin ülkelerde nüfusun az olması iş gücü açısından sorun olarak ortaya çıksa da, sosyal ve kültürel yaşam standartları açısından avantaja dönüşmüştür. Standartların yükselmesini kolaylaştırmıştır.

Ancak Avrupa'nın refah ve zenginliği temsil eden profili, mülteci göçü almasına neden olurken, kimliksizleşen, kabullenilmeyen, asimile yeteneği düşük bireylerin oluşturduğu sınıflar doğurmaktadır. Bu durumda mekânsal olarak gettolaşmaya ve ona eşlik eden niteliksiz kentsel çevrelerin üretimine neden olmaktadır.

Rio de Janeiro gibi bir başka kentsel yapı örneğinde, kentsel banliyölerin giderek yayılması ve etkinleşmesi, çarpık kentleşmeyi ileri boyutlara taşıırken ne yazık ki sınıfsal ayrımı da güçlendirmektedir. Bu alanlar sadece görsel ve mekânsal bir ayrımı temsil etmemekte, sınıfsal piramit yapının tabanında yer alan peyzajların çoğu zaman suçla özdeşleştiği de bilinmektedir. Suçun ve mekânda güvensizliğin getirdikleri, yaşanabilirlik ve ekonomik gelişmenin önünde duran bir başka olumsuzluktur.

Üst sınıf peyzajlar yalnızca yüksek ekonomik değeri olan yapı ve donatılar barındırmamakta, özgün yapıları ile de kalite algısına neden olmaktadır. Bu özgünlük, bazen eski bir sokağın yaşamın izlerini anlatan bileşenleri olurken bazen de köklü gastronomik geleneklerin olduğu mekanlara ait bileşenler olmaktadır.

Akıllı ve yenilikçi şehircilik, biyofilik tasarım gibi yaklaşımlar mekânsal sınıfsallığın zirvesini temsil eden örnekler olmalarının yanında, optimal sistemleri ve bileşenleri ile izlenecek yola dair en güzel örnekler olarak kendilerini göstermektedirler.

Tüm bunların ışığında; esasında global ve ulusal ölçekte gelir eşitsizliklerinin sosyal ayrışma ve beraberinde getirdiği mekânsal ayrışmayı doğurduğu bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Baudrillard (2004), bugünün toplumu-nun tüketim göstergelerine göre katmanlaştığını ve tüketim biçimlerine yüklenen anlamların, aşağıya yani alt sınıflara doğru süzülmesi ile toplumun farklılaştığını ifade etmektedir.

Bu bağlamda bu mekânsal sınıflandırmanın alt katmanlarda bireyler üzerinde oluşturduğu, kabullenme, yetinme, kötü hissetme gibi yaşam boyu sürecek tüm olumsuz etkilerinin yanında, aynı zamanda kamusal hak eşitliği açısından da doğru anlaşılması gerekmektedir. En azından kamusal açık alanlar ve kentsel hiz-metler ölçüğünde bireylere eşit koşullar sağlanma çabasında olunmalıdır.

KAYNAKÇA

Alpman, P. S. & Göker, G. (2010). Sınıfsal Farklılıklar Bağlamında Aseptik Me-kanların Temsili: Konut Reklamları Örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , (13) , 67-92.

Andersen, H. S. (2004). Urban Sores. On the Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods, *Danish Building and Social Research*.

Aydın, A. H. & Çamur, Ö. (2016). Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 6 (1) , 53-68.

Baudrillard, J. (2004), Tüketim Toplumu, Çev. H. Deliçaylı, F. Keskin, *Ayrıntı Yay.*, İstanbul.

Cömertler, S. (2020). Yaşanabilir Kentler İçin Yeşil Alanlar, Yeşil Başkent Kopenhag'dan Öğrenmek. Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Akademik Çalışmalar (Ed.: B. Manzak), *Gece Kitaplığı*, Ankara, s. 267-285.

Cömertler, S, Cömertler, N. (2021). Akıllı Kentlerde Çevresel, Sosyal ve Ekonomik Sürdürülebilirlik, Kopenhag Örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 6 (1), 317-333.

Çalışkan, E., (2022). Dünya Gıda Programı. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, XXII, Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

Çetin U., (2020). “Neuer Wein”, Albert Anker ve İsviçre Yemek Kültürü. Sanatta Tema: Yemek. İstanbul, 2020, 224-249.

David H., (2002). Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı. 20. Yüzyıl Kenti, Alkan, A., Duru B., (Der. ve Çev.), İmge Yayınevi, Ankara, 147-172.

Hadi, Y., Heath, T., Oldfield, P., (2018). Gardens in the sky: Emotional experiences in the communal spaces at height in the Pinnacle@Duxton, Singapore, *Emotion, Space and Society*, Volume 28, Pages 104-113.

İtez, Ö, (2017). Nijer’de Yeni Bir Kentsel Konut Modeli: Niamey 2000. Arkitera.

Leonard P., (2013). Landscaping Privilege: Being British in South Africa. *Book Geographies of Privilege* Chapter 4, 1st Edition, Routledge, eBook

Maslow, A. H., (1943), A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50 (4): 370-396.

Mingione, E., (1996). *Urban Poverty and the Underclass*. Cambridge/Massachusetts: Blackwell Publishers.

Omar SR, Sohaili J, Rahman NHA (2018). Adapting biophilic design in urban riparian, IFLA World Congress 2018, 1180-1189.

Özey, R., Bilgili, M. & Kocalar, A. O. (2018). Landscape theory in geography. *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 127-141.

Özgür E. F., (2006). Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği. *Planlama*, 4.

Plumwood V., (2006). The Concept of a Cultural Landscape: Nature, Culture and Agency in the Land . *Ethics and the Environment*, 11(2), pp. 115-150.

Russo A, Cirella GT., (2018). Modern compact cities: How much greenery do we need?, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15, 2180, 1-15.

Schwambach, F. K.. (2011). Mega-Events in Rio De Janeiro and Their Influence on the City Planning. 15th International Planning History Society Conference, Universität Bauhaus Weimar.

Şişman, A. ve Kibaroğlu, D.. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı: 1-9.

Xavier, H. N.. (2003). The case of Rio de Janeiro. *Urban Slums Reports: The Case of Rio de Janeiro, Brazil*.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1. <https://earthobservatory.nasa.gov/images/88103/rio-de-janeiro-a-changing-city> (Erişim Tarihi:02.02.2022)

URL-2. <https://worldpopulationreview.com/world-cities/rio-de-janeiro-population> (Erişim Tarihi:02.02.2022)

URL-3.https://en.wikipedia.org/wiki/Favela#/media/File:1_rocinha_favela_closeup.JPG (Erişim Tarihi:06.03.2022)

- URL-4 . <http://www.newgeography.com/content/003438-the-evolving-urban-form-rio-de-janeiro?page=1> (Erişim Tarihi:07.03.2022)
- URL-5. <https://www.wfp.org/ending-hunger> (Erişim Tarihi:14.03.2022)
- URL-6. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/poorest-countries-in-the-world> (Erişim Tarihi:02.02.2022)
- URL-7. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/richest-countries-in-the-world> (Erişim Tarihi:02.02.2022)
- URL-8. <https://worldpopulationreview.com/countries/niger-population> (Erişim Tarihi:2.2.2022)
- URL-9. <https://reshontheway.com/nijer-gezi-rehberi/> (Erişim Tarihi:04.02.2022)
- URL-10. <https://www.un.org/en/> (Erişim Tarihi:12.04.2022)
- URL-11 <https://www.robbreport.com.tr/luksu-yeniden-dusunmek-cenevre/> (Erişim Tarihi:06.02.2022)
- URL-12.<https://tr.wikipedia.org/wiki/L%C3%BCksemburg> (Erişim Tarihi:06.03.2022)
- URL-13.<https://worldpopulationreview.com/countries/luxembourg-population> (Erişim Tarihi:02.02.2022)
- URL-14 . <https://www.enuygun.com/bilgi/dunyanin-en-zengin-10-ulkesi/> (Erişim Tarihi:14.01.2022)
- URL-15. <https://www.scholaro.com/pro/Countries/Luxembourg/Education-System> (Erişim Tarihi:18.2.2022)
- URL-16.<https://storage.net-fs.com/hosting/6070181/1/index.htm?v=1565536998755> (Erişim Tarihi:06.02.2022)
- URL-17. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Burundi> (Erişim Tarihi:04.03.2022)
- URL-18. <https://www.google.com/maps/> (Erişim Tarihi:04.03.2022)
- URL-19. <http://www.ub.edu.bi/> (Erişim Tarihi:09.03.2022)
- URL-20.<https://worldpopulationreview.com/countries/mozambique-population> (Erişim Tarihi:02.02.2022)

URL-21. <https://www.ahmetakcay.org/maputo-mozambik-gezi-notlari/> (Erişim Tarihi:20.02.2022)

URL-22. <https://www.searchassociates.com/leadership-vacancies/director-american-international-school-of-niamey-niger-2021-2/> (Erişim Tarihi:14.01.2022)

URL-23. <https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/dunyadaki-ucuncu-sehir-olacak-cenevre-reklam-panolarini-yasakliyor-6663393/> (Erişim Tarihi:14.01.2022)

URL-24. <https://www.tatilsepeti.com/cenevre-sehir-rehberi> (Erişim Tarihi:14.01.2022)

URL- 25. <https://www.quantumesco.it/en/2021-global-smart-city-index/> (Erişim Tarihi:14.01.2022)

URL-26. <https://www.dst.dk/en/Statistik/emner/borgere/befolkning> (Erişim Tarihi:09.02.2022)

URL-27. <https://worldpopulationreview.com/world-cities/copenhagen-population> (Erişim Tarihi:02.02.2022)

URL-28. <https://yapidergisi.com/2023-unesco-dunya-mimarlik-baskenti-kopenhag/> (Erişim Tarihi:11.01.2022)

URL-29. <https://urbandevlopmentcph.kk.dk/node/5> (Erişim Tarihi:24.01.2022)

URL-30. <https://international.kk.dk/artikel/copenhagen-facts> (Erişim Tarihi:02.02.2022)

FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME: SOSYAL MEDYADA HAKİKATİ İFADE EDENİ BULMAK YA DA HAKİKATİ İFADE EDEN OLMAK

Hakan TAN
Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye
ghtan@windowslive.com
<https://orcid.org/0000-0002-5837-1846>

<i>Atıf</i>	TAN, H. (2022). FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME: SOSYAL MEDYADA HAKİKATİ İFADE EDENİ BULMAK YA DA HAKİKATİ İFADE EDEN OLMAK. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 351-379.
-------------	--

ÖZ

Aristoteles, ünlü *Metafizik* adlı eserine “bütün insanlar, doğal olarak bilmek isterler” diyerek başlamıştır. Diğer yandan, Platon, *Devlet* adlı eserinde bir “Mağara Metaforu/Alegorisi” yaparak, bilgilerimizin, duyduklarımızın, algılarımızın ve inandıklarımızın bir “Gölgeler Oyunu” olma ihtimalini olduğunu ve bu durumda da yaşamımızın bir “Gölgeler Oyunu” olduğunu da bilmemizin de bir yolunun olmadığını açıklamıştır. Sosyal medya sahnesi ve uzamında bir “Gölgeler Oyunu” oynanmaktadır. Günümüzde MIT Üniversitesi’nin yaptığı araştırmaya göre, sosyal medya mecralarındaki haberlerin üçte ikisi, Oxford Üniversitesi’nin yaptığı araştırmaya göre ise, sosyal medya mecralarındaki haberlerin yarısı yalandır. Günümüz düşünürleri bu durumu, “post-truth” (hakikat sonrası) olarak kavramlaştırmaktadır. Hakikat-sonrası (post-truth) ile kişi ve kitlelerin doğruluğu, gerçekliği ve hakikati sorgulamaması, hatta bu yalan haberleri olduğu gibi kabul etmekte olduğu durum kavramlaştırılmaktadır. Parrhesia kavramı ise “post-truth” kavramının tersine, Antik Yunanca’da hakikati ve doğruyu söylemek anlamına gelmektedir. Parrhesiastes kavramı ise “parrhesia”yı kullanan, yani hakikati, doğruyu, açıksözlülük, açık yüreklilik içinde söyleyen ve konuşma özgürlüğünü kullanan kişiyi tanımlamaktadır. Araştırmada, sosyal medyada hakikati ifade bulmak ya da hakikati ifade eden olmak için fenomenolojik yöntem önerilmektedir. Husserl’in kurucusu olduğu fenomenoloji, öncelikle kendimizden başlamak üzere, öğrenmiş ve öğretilmiş tüm kavramları sorgulamamızı, nesnelere ve nesnelere olan yukarıda açıkladığımız naif tutumunu değiştirerek, “refleksif” bir edimle, indirgeme

yapmamızı önermektedir. Araştırma öncelikle tarihsel olarak hakikati ifade eden kişi olan “parrhesia” kavramı ile günümüzün “hakikat sonrası” kavramlarını betimsel olarak araştırdıktan sonra, “kim parrhesia yapmaktadır, diğer bir deyişle kişinin parrhesiastes olduğunu nasıl ayırt edebiliriz? sorunsalını incelemeyi amaçlamaktadır. Makalede bu sorunun cevabı fenomenoloji olarak verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Parrhesia, Fenomenoloji, Post Truth, Sosyal Medya.

A PHENOMENOLOGICAL EXAMINATION: FINDING THE TRUTH OR BEING THE TRUTH EXPRESSION IN SOCIAL MEDIA

ABSTRACT

Aristoteles started his famous work called “Metaphysics” by saying “All people naturally want to know”. On the other hand, Plato, by making a “Cave Metaphor / Allegory” in his book which name is “State”, is that there is no way to know that our knowledge, what we hear, perceptions and beliefs are likely to be a “Game of Shadows” and in this case our life is a “Game of Shadows”. A “Game of Shadows” is being played on the social media scene and space. Nowadays, according to conducted the two research, the first one made by MIT University is to explain two thirds of the news lie in social media channels and also second the second one made by Oxford Universities is to explain half the news lie in social media channels. Contemporary thinkers conceptualize this situation as “post-truth”. With the post-truth concept, people and masses do not question accuracy, reality and truth, and even accept these false news as they are. Contrary to the concept of “post-truth”, Parrhesia means to tell the truth and truth in Ancient Greek. The concept of Parrhesiastes, on the other hand, defines the person who uses “parrhesia”, that is, who tells the truth, truth, frankness, open heartedness and uses freedom of speech. In the research, phenomenological method is suggested to find the truth expression in social media or to be the one who expresses the truth. In the phenomenology that Husserl is the founder of, he suggests that we begin to question all the concepts that have been learned and taught, starting with ourselves, by changing the naive attitude we have explained above to the objects and the images of the objects, to reduce them with a “reflexive” act. The research firstly investigates the concept of “parrhesia”, which is the person who expresses the truth historically, and the “post-truth” concepts of today, descriptively. And “who is parrhesiastic, in other words, how can we distinguish that a person is a parrhesiastes? It aims to examine its problematic. In the article, the answer to this question is given as phenomenology.

Keywords: Parrhesia, Phenomenology, Post Truth, Social Media.

GİRİŞ

Parrhesia kavramı Antik Yunanca’da hakikati ve doğruyu söylemek anlamına gelmektedir. Parrhesiastes kavramı ise “parrhesia”yı kullanan, yani hakikati ve doğruyu, açıksözlülük, açık yüreklilik içinde söyleyen ve konuşma özgürlüğünü kullanan kişiyi tanımlamaktadır. Foucault’un *Doğruyu Söylemek, Öznenin Yorumbilgisi* ve *Hakikatin Cesareti* adlı eserlerinde de vurguladığı gibi parrhesia, “retorik”in kesin karşıtıdır. Çünkü retorik bir teknik ve sanattır. Ayrıca retorik öğrenilir ve öğretilir. Oysa parrhesia kavramında hakikati keşfetmek, doğruyu söylemek ve iktidar ilişkilerine karşı eleştirel bir duruş vardır. Üstelik parrhesia kavramında, hakikat, açıksözlülük ve doğruyu söylemek ile kişilerin yaşam pratiklerindeki eylemleri arasında bir ilişki de söz konusudur.

Aristoteles, ünlü *Metafizik* adlı eserine “bütün insanlar, doğal olarak bilmek isterler” diyerek başlamıştır (2017: 107). Günümüz insanı da bilmek ister, diğer yandan hem kişiler hem de devlet yapıları, hükümet, şirket, marka, sivil toplum kuruluşları, medya ve yöneticiler de bildirmek ister. Dolayısıyla, günümüz imge, piktogram ve göstergeler ile oluşturulan bir ileti ve içerikler dünyasıdır. Günümüz kişileri de bu imge, gösterge ve piktogramlar ile oluşturulan ileti ve içerikler ile kuşatılmıştır. Kişi çaresizdir. Bunun nedeni ise, insan doğasında yatmaktadır. İnsan beş duyu organıyla duyar, görür, koklar, dokunur ve tadar. Bunu fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını gidermek, sosyalleşmek, etkileşime girmek, bulunduğu ortamı anlamak, kendini gerçekleştirmek, olumlu imaj ve izlenime sahip olmak ve anlamlandırmak için yapmaktadır. İnsan doğal olarak duyu organlarıyla duymalara sahip olmakta, algılama yapmakta ve algılara sahip olmaktadır. Ayrıca, insan herhangi bir engelleme yapmaz ise gelen tüm duyumları algılamaktadır. İnsan doğası gereği iletişime açık olduğu için savunmasızdır (Tan, 2017a: 3). Aristoteles, “bireysel şeylerle ilgili olarak bize en güvenilir bilgileri verdikleri halde, duyularımızdan hiçbirine bilgelik olarak bakamayız” demektedir (2017: 111). Aristoteles, duyularımızdan aldığımız algılara şüphe ile bakmamızın önemine dikkat çekmektedir. Diğer yandan insan toplumsal bir varlıktır ve yaşadığı toplum içinde var olabilmektedir. İnsanın yaşadığı toplumda var olabilmesi için, iletişim kurması, benliğini, karakterini, kişiliğini ve kimliğini ifade etmesi, benliğini beslemesi, ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye elde etmesi ve sosyal ilişkiler de kurması gerekmektedir.

Günümüz dijital göçmen ve yerlileri zamanlarını dijital, sanal ve sosyal medyada geçirmekte ve diğer kişi, şirket, marka, devlet yapıları, ülke ve küresel uzam hakkındaki olay, olgu ve haberler hakkındaki ileti ve içerikler ile etkileşime, paylaşım, katılıma ve işbirliği içerisine girmektedir. Aristoteles’in de altını çizdiği gibi bu durum her insanın doğasında vardır, çünkü insanlar bilmek ister. Diğer yandan Rene Descartes’da yazmış olduğu eserlerde bilgi, bilgelik, bilgi kuramı, aklın yönetimi, felsefenin ilkeleri ile maddeler dünyası, görünüşler, insanın

duygu ve ruh hallerine değinmektedir. Rene Descartes’da insanın bilmek isteğine vurgu yapmaktadır. Rene Descartes’a göre bilgeliğe giden yolun birincisi; anlayış, “Anlayış iyi olan her şeyi bilmez”. İkincisi ise anlayışı izlemeye hazır olan istençtir” (2014; 26). Rene Descartes kişinin önüne hazır olarak gelen her tür veri, bilgi, enformasyon ve bilgiye şüphe etmesinin gerekliliğine de tüm eserlerinde vurgu yapmıştır. Ona göre kişinin gerçek anlamda var olabilmesi için şüphe yetisini hayatın her alanında kullanması gerekmektedir (2013; 2014; 2015).

Diğer yandan rneğin, MIT niversitesi’nin yaptığı araştırmaya göre, sosyal medya mecralarındaki haberlerin üçte ikisi, Oxford niversitelerinin yaptığı araştırmaya göre ise, sosyal medya mecralarındaki haberlerin yarısı yalandır. Facebook, hem Amerika’daki başkanlık seçimi hem de İngiltere’deki Brexit sürecinde manipülasyona sebep olmasından dolayı beş milyar dolar ceza alabileceği ne sürülmektedir. Esasında bu durum yeni değildir. Bill Fawcett, *Tarih Boyunca Yalan ve Propaganda* adlı eserinde, iktidar ilişkilerinin yaptığı yalan haber ve propagandaları anlatmaktadır (2011). Ya da McIntyre’nin vurguladığı gibi, “İktidar sahiplerinin yalancılığı yeni bir şey değil (...) Bill Clinton’ın Monica Lewinsky, George Bush’un Irak’ın işgali, Richard Nixon’un Watergate yalanlarını bir çırpıda hatırlarız” (2019: 15).

Kakutani, *Hakikatin lm* adlı eserinde ABD Başkanı Trump’ın ilk yılında topluma söylediği yanlış ve yanıltıcı bilgilerin sayısını 2.140 olarak açıklamaktadır (2018: 15). Ek olarak sigara üreten şirketlerin, bilim insanlarını ve araştırmalarını kullanarak, sigaranın zararlı olup olmadığını olduğunu açıklayan araştırmalar da kolaylıkla hatırlanmaktadır. Platon’a göre kişinin kötüye, yanlışa ve karanlığa sırtını çevirmesi için, “varlığın en ışıklı yönüne, “iyi” dediğimiz yönüne çevirebilmesi gerekir” demektedir (Platon, 2013: 174). Özne böylelikle hem kendi kendini “aşkınsal özneye” dönüştürmekte hem de “Doğruluğun Gölgelerin”den yardım alarak, aşkınlığın ruhsal gerçekliği olan “noesis” ve ruhsal gerçekliğin anlamı olan “noema”ya ulaşabilmektedir. Platon’a göre eğitim, “ruhun bu gücünü “iyi”den tarafa çevirme ve bunun için en kolay, en kesin yolu bulma sanatıdır” (2013: 174). Makalede bu yollardan biri olarak fenomenoloji önerilmektedir.

Araştırmanın konusu ve sosyal medyada yeni olan “sanki yalan enformasyon çağında yaşamakta olmalarına rağmen, kişilerin bu yalan haberleri araştırmadan ve soruştırmadan olduğu gibi kabullenmeleridir”. Hatta, kişiler yalan olan bu veri, bulgu, bilgi, enformasyon ve haberlerin etrafında toplanmaktadır. İktidar ilişkileri de eskiden olduğu kadar “yalan haberlerden” etkilenmemektedir. Günümüz düşünürleri bu durumu, “post-truth” (hakikat sonrası) olarak adlandırılmaktadır. Bunlara ek olarak Platon, *Devlet* adlı eserinde bir “Mağara Metaforu” yaparak, bilgilerimizin, duyduklarımızın, algılarımızın ve inandıklarımızın bir “Gölgeler Oyunu” olma ihtimalini ve bu durumda da yaşamımızın bir “Gölge-ler Oyunu”

olduğunu bilmemizin de bir yolunun olmadığını açıklamıştır (2013). Platon’un “Mağara” metaforunda/alegorisinde kişiler boyunlarından zincire vurulmuş, kımıldayamayan, sadece önlerindeki gölgeleri görebilen kişilerdi. Kişiler kendilerini tutan herhangi bir kısıtlama unsuru olmamasına rağmen, ötekiler ile bir kitle oluşturarak gölgeleri seyretmektedir. Kişilerin bu “Gölgeler Oyunu”na katılmalarının kaçınılmaz olduğu da bir aşikârdır. Çünkü insan yukarıda da vur-guladığımız gibi istemsiz olarak duyu organları ile algılar ve toplumsal bir var-lıktır ve yaşadığı toplum içinde var olabilmektedir. Bu durumda bu gölgeleri taklit eden, paylaşımlarını beğenen, tekrar paylaşan ve yorum yapan kişiler için ne “doğrunun”, ne “hakikatin” ne de “gerçeğin” bir önemi yoktur. Kişiler, “So-fist”, “Uzamsal”, “Benmerkezci” ve “Yönetimsel Gölgeler”in oluşturduğu gü-cün bir parçası olmak istemektedir. “Sofist gölgeler”, sadece iktidar ilişkilerine yakın olan; “yönetimsel gölgeler”, yönetim ve iktidar ilişkilerinin sözcülüğünü yapan; “uzamsal gölgeler” ve “benmerkezci gölgeler” sadece benmerkezciliği benimseyen, olumlayan ve paylaşan kişiler olarak açıklanabilmektedir. Tüm “so-fist”, “yönetimsel”, “uzamsal” ve “benmerkezci” gölgeleri yöneten ise iktidar ilişkileridir. Diğer yandan, “doğruluğun/hakikatin Gölgesi” parhesia’yı kullanan, parrhesiastes’dir. Foucault’dan ödünç alırsak, “sorunlaştırma” açısından asıl me-sele, “gölgeler oyununda”, “doğruyu” oynayan “gölgenin” nasıl tespit edilebile-ceğidir? (2015; 2017; 2017a).

Araştırma öncelikle tarihsel olarak hakikati ifade eden kişi olan “parrhesia” kavramı ile günümüzün “hakikat sonrası” kavramlarını betimsel olarak araştırdıktan sonra, “kim parrhesia yapmaktadır, diğer bir deyişle kişinin parrhesiastes olduğunu nasıl ayırt edebiliriz? sorunsalını incelemeyi amaçlamaktadır. Makalede bu sorunun cevabı fenomenoloji olarak verilmektedir.

Husserl’in kurucusu olduğu fenomenolojide, öncelikle kendimizden başlamak üzere, öğrenmiş ve öğretilmiş tüm kavramları sorgulamamızı, nesnelere ve nesnelere imgelerine olan yukarıda açıkladığımız naif tutumunu değiştirerek, “refleksif” bir edimle, indirgeme yapmamızı önermektedir. Fenomenolojik yöntemle göre, kişiler gündelik yaşam pratikleri içerisinde her şeyi olduğu gibi kabullenmemeye yönlendirilerek, kişiler hakikate ve doğruya doğru yönelmeleri teşvik edilmektedir. Foucault’nun yapmış olduğu araştırmaların temelini, iktidar teknikleri ve iktidar teknolojisi oluşturmada ve onun araştırmalarının merkezinde iktidarın, sahip olduğu teknik ve teknolojilerle, kişilere tahakküm uygulayarak, kişileri kendisine nasıl itaat ettirdiği oluşturmaktadır (Tan, 2019a: 193). Foucault, *Hermenötüğün Kökeni* adlı eserinde, teknikleri şöyle açıklamaktadır: “Bireylere, kendi kendilerine, kendi bedenleri, kendi ruhları, kendi düşünceleri, kendi tutumları üzerinde bir dizi işlem gerçekleştirme ve bunu kendi kendilerine dönüştürecek ve değiştirecek, belli bir mükemmellik, mutluluk, saflık, doğüstü ve güç, vb. seviyesine ulaşacak davranışlarda bulunmalarına izni veren teknikler” (2017: 41). Sosyal medyada dijital göçmen ve yerliler, kendi bedenleri, benlikleri, düşünceleri ve davranışlarını sergilemekte; kişiler bu yeni medya teknolojisinde yeni yatkınlar

sistemi ile ilişkiye, işbirliğine, etkileşime, katılıma ve paylaşımına girmekte; yeni yatkınlıklar sistemi ile bir çok olgu, kavram ve yaşam pratiği dönüşmekte; kişiler yeni medya teknolojisi sayesinde ekonomik, sosyal, simgesel ve kültürel sermaye sahip olarak, bir güç elde edebilmektedir. Foucault, iktidar teknikleri ile bir duruma daha açıklama getirmektedir: “İktidar ilişkileri sistemi de, diğerlerini etkileyebilecekleri ve diğerlerinin tutumlarını belirleyebilecekleri bir durumda bulunan kişiler olduğu andan itibaren, diğerlerinin tutumları tamamen özgür olmayacaktır” (2017: 134). Foucault, kişinin gölgeler oyunundaki rolleri iki başlıkta açıklamaktadır: a) iletişim yönetimi bilen aktörler/gölgeler, b) iletişim yönetimini maruz kalan aktörler/gölgeler. Günümüzde bir kişi ya da bir marka, imge (işitsel/görsel/kavramsal), sembol ya da göstergeleri, bir düzlemde, bir iletişim yönetimi yaparak, doğru bir şekilde birleştirebilirse, diğer bir deyişle bir mesajın içinde bütünleştirebilirse, kitleleri ikna etme, inandırma ve olumlu imajlara sahip olma gücüne sahip olabilmektedir. İnsanın ödevi ne olmalıdır? Ki bunu bildiğimiz gibi Kant, çok önceden açıklamıştır. “Sosyal medyada parrhesia olunabilir mi? Sosyal medyada, kimin parrhesia yaptığını nasıl anlayabiliriz?” konuları, makalenin, sosyal medya kavramı ve olgusuna fenomenolojik bir bakış başlığında betimlenmektedir.

PARRHESİA KAVRAMI

Foucault’un *Doğruyu Söylemek, Öznenin Yorum Bilgisi ve Hakikatin Cesareti* adlı eserlerinde de vurguladığı gibi “parrhesia” kavramı Antik Yunanca’da, “özgür konuşma” anlamına gelmektedir. “Parrhesiastes ise parrhesia kullanan, yani hakikati söyleyen kişiyi tarif eder” (Foucault, 2017a:10; 2018: 9). Foucault’ya göre etimolojik olarak, parrhesia kavramı her şeyi söylemek olarak ifade edilse de, aslında parrhesia kavramı açık sözlülük, açık yüreklilik, açık konuşma ve konuşma özgürlüğü anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla “parrhesia” kavramı ile doğruluk, dürüstlük, özgürlük, açıklık kavramlarına; “Parrhesiastes” ile ise dürüst, güvenilir, özgür bir kişinin niteliklerine gönderme yapılmaktadır. Foucault, “Sokrates’in rolü tipik bir şekilde Parrhesiastes rolüdür” demiştir (Foucault, 2017a: 21). Platon, *Sokrates’in Savunması* adlı eserinde, Sokrates’i ölümü pahasına doğruyu, hakikati söyleyen bir kişi olarak anlatmaktadır (2014). Platon’a göre, Sokrates tüm yaşamı boyunca kişilere, etik, norm, ahlâk ve hukuk kurallarına uyararak bir toplum içerisinde yaşamının önemine dikkat çekmektedir. “Parrhesia’da hakikati söylemek bir ödev olarak görülür” (Foucault, 2017a:17). Kant’a göre “Bir eylemin yükümlülükten dolayı nesnel zorunluluğuna da ödev denir” (2015: 57). Kant, “ödev”in herkese ait olduğunu ise şu cümlelerle açıklamaktadır; “Ödev, amaçlar krallığında baş olana değil, her üyesine, hem de hepsine aynı derece yakışır” (2015: 52). Günümüz etik kurallarının belirlenmesinde Kant’ın rolü açıktır. Kant, öznenin eyleminin temeli, evrensel yasalara dayanmalıdır olarak belirtmiştir. Bu durumda Sokrates, Kant’ın deyişimiyle evrensel ödevi yerine getirmekteydi.

Foucault “Parrhesia Oyunu”ndan bahsetmektedir. “Parrhesia Oyunu” iki aşamalıdır. Doğruyu, hakikati, özgürce söyleyen kişinin, birinci aşaması hakikati bilmesi; ikinci aşaması ise Sokrates’in sahip olduğu ahlak ve etik kurallar çerçevesinde, hakikati ve doğruyu ötekilere aktarmasıdır. Diğer yandan “Parrhesia Oyunu” sadece hakikati keşfetmek ve hakikat ile insan yaşamını ilişkilendirmek de değildir. Aynı zamanda parrhesia, iktidar ilişkilerinin kendi menfaatleri için yarattıkları nomos (kurallara) ve iktidar ilişkilerine bir eleştirel tavidir da. Foucault’ya göre “Parrhesia ve insan ilişkileri, a) küçük insan grupları ya da cemat yaşamı, b) kamusal yaşam, c) kişisel ilişkiler bağlamında” gerçekleşebilmektedir (Foucault, 2017a: 92). Sosyal medyada hem küçük grupların, hem cemaat yaşamlarının, hem kamusal yaşamın, hem de kişisel ilişkilerin gerçekleştiği bir sahne, bir pazar, superpanoptikon ve sanal uzamdır.

PARRHESİA KAVRAMININ RETORİK VE DEMOS İLE İLİŞKİSİ

Foucault, “parrhesia”nın, “retorik”in kesin karşıtı olarak açıklamaktadır. Tabii ki bu karşıtlık, Foucault’nun da şu cümlelerle açıkladığı gibi, sadece Sokratesçi ve Platoncu gelenek için geçerlidir, “Sokratesçi-Platoncu gelenekte parrhesia ile retorik kesin bir karşıtlık arz eder” (Foucault, 2017a:18). Örneğin, Aristoteles için, “Retorik, belli bir durumda, elde var olan inandırma yollarını kullanma yetisi olarak tanımlanabilir” (2016: 37). Aristoteles için “retorik”, kaynaktan, hedefe (alıcıya) bir mesajın kodlanması, hedefinde kodlanan mesajı, kaynağın istediği şekilde kodaçılmasıdır. Aristoteles *Retorik* adlı eserinde ikna ve inandırma yeti ve yollarını üç bölümde incelemektedir. Bunlar a) “ethos” (kaynak ve kaynağın güvenilirliğini), b) “logos” (bilgi, doğru enformasyon, kodlama, mesaj), c) “pat-hos” (hedefin/alıcının kodaçılması, kaynağın alıcının neyi kodaçıldığının anlaması) olarak üç bölümde incelemektedir. “Retorik herşeyden önce bir tekniktir (...) hitap edilenleri inandırma sanatıdır” (Foucault, 2015: 320). Foucault’un da belirttiği gibi, retorik bir teknik ve sanattır. Ayrıca retorik öğrenilir ve öğretilir. Retorik bir ikna, inandırma ve iltifat sanatıdır. Retorikte, kaynağın amacı doğrultusunda hedef kitleyi, ikna etmek, etki etmek ve yönlendirmek amaçlanmaktadır. Oysa parrhesia kavramında hakikati keşfetmek ve doğruyu söylemek, iktidar ilişkilerine karşı eleştirel bir duruş ve hakikat, açıksözlülük ve doğruyu söylemek ön plandadır.

Yukarıda da vurguladığı gibi parrhesia’yı kullanan, parrhesiastes rolünü oynayan “doğruluk gölgesi” Sokrates’tir. Sokrates, savunmasında “ilk kez mahkemeye çıktığım için buradaki konuşma (lexeos) tarzına yabancıyım” demiştir ve mahkemede diyalekt bir konuşma yapacağını açıklamıştır. Sokrates, Atinalılara yabancı bir izlenim vermektedir. Sokrates, “Fakat lexis’imi mazur görün, der Sokrates, “sadece söylediklerimin doğru olup olmadığına dikkat yöneltin” demiştir (Bruns, 2001: 69). Sokrates, savunmasında, Atinalılara şöyle seslenmektedir, “Yalnızca kesin gerçeği söyleyeceğim. Ne var ki, Zeus’a andolsun Atinalılar, deyimlerle, özenle seçilmiş sözcüklerle bezeli, ustaca düzenlenmiş

sözler olmayacak duyacaklarınız, dilimin ucuna gelen, sözcüklerle çatılmış, sanatsız oyunsuz tümceler olacak. Yalnızca gerçeği söyleyeceğim size” demiştir (Platon, 2014: 19-20). Sokrates, Atina mahkemesine ve bu mahkemeyi izleyen kişilere, sizlere verdiğim izlenimi önemsemeyin, sadece ve sadece sözlerime odaklanın, demektedir. Çünkü Atinalılar ve Atina mahkemesi retorik yapılmasına; kişinin mahkemeye ve mahkemeyi izleyen kişilere karşı olumlu bir imaj sağlamak amacıyla kıyafetlerinin düzgün olmasına; kişinin mahkemede iltifatlar içeren, ikna ve etkileme içerikli sözler söylemesine; kişinin ikna, inandırma ve iltifat sanatını icra etmesine alışkındırlar. Oysa Sokrates’in vermek istediği izlenim her zamanki normal yaşantısında ne ise, o dur. Ayrıca Sokrates, Atina mahkemesine ve mahkemeyi izleyenlere vermiş olduğu bu izlenimle, Sokrates sahip olduğu kişiliğini de korumak istemiştir. Dolayısıyla Sokrates ne tekhné (sanat) yapmış, ne sahip olmadığı bir izlenim ile mahkemeyi yönlendirmek istemiş, ne de mahkemeye “yaltaklanmak” istemiştir. Sokrates savunmasında da açıkladığı gibi “hakikati, doğruyu ve gerçeği” söylemek istemiştir. Böylelikle Sokrates’in eylemi olan parrhesia kavramında “ahlaki davranış”, “cesaret”, “konuşma özgürlüğünü kullanma” ve bunların icra edilmesinden dolayı “risk” kavramları öne çıkmaktadır. “Parrhesiastes risk alan kişidir” (...) Zira Parrhesia’da tehlike daima söylenen hakikatin dinleyici incitebilecek ya da öfkeliendirebilecek nitelikte olmasından kaynaklanır” (Foucault, 2017a:14-15). Sokrates bu riski almıştır. Bilindiği gibi Sokrates hakikati söylemesine rağmen, Atina Meclisi tarafından ölüme mahkûm edilmiş ve Sokrates Atina’nın önde gelenlerinin ve sevenlerinin tüm ısrarlarına rağmen kaçırma çabalarını reddetmiş, yasalara uymuş ve kendisine verilen ölüm cezasının uygulanmasını sağlamıştır (Tan, 2019a: 197).

Parrhesia, demokrasi için bir tehlikedir. Foucault “Aristokratik tez şudur: Demos yani halk, en kalabalık kesimdir” demiştir (2017a: 67). Aristokratik ve elistist düşünürler için kitle büyük bir tehlikedir. Örneğin Gustave LeBon *Kitleler Psikolojisi* adlı eserinde, kitlelerin yıkıcı gücüne değinmekte, kitlelerin iktidarı ele geçirebileceğine belirtmekte ve en önemli cevabı ise “lakin bunun nasıl önüne geçilir” olarak açıklamaktadır (2014: 15). LeBon, iktidarların isterlerse, bu kitleleri rahatlıkla yönlendirebileceğini ve yönetebileceğini açıklamaktadır. Foucault’ya göre iktidar ilişkileri, sahip olduğu “Kendilik Teknikleri” veya “Teknolojisi” ile “Tahakküm Teknikleri” ve bu iki tekniğin etkileşimi ve işbirliği ortaya çıkan bütüncül teknikler ile kitleleri yönetebilmektedir. Parrhesia’nın sadece “her şeyi söylemek” olmadığını, hakikatin, doğrunun ve gerçeğin bilinmesi ve bunun aktarımının olduğunu daha önce açıklamıştık. Dolayısıyla LeBon’a katılmamakla birlikte, bir topluluğu, toplumu oluşturan tüm kişilerin her akıllarına geldiği söyler ise, o topluluk ya da toplumda bir yönetim, bir hiyerarşi, kurallar ile düşünce ve davranışlar sistemi olamayacaktır. Kolaylıkla gözlemlenebildiği gibi, günümüz sosyal medyasında, bazı kişiler rahatlıkla diğer kişi ve kurumlar hakkında kötü sözler söyleyebilmekte, hatta küfür edebilmekte; bazı haber, bilgi, olgu ve olayları çarpıtarak, kişi ve kurumlara zarar verebilmekte; hatta kötü ve ahlaksızca paylaşımlar bile yapabilmektedir.

SOSYAL MEDYA VE POST-TRUTH KAVRAMLARININ İLİŞKİSİ

Sosyal medya kavramı ve olgusu düşünörlere göre yayılabilir bir medya, ortam ve sahnedir. Diğer bir deyişle sosyal medya mecrasında hesabı olanların içerik üretip, bu üretimleri paylaşabilme, etkileşime girebilme, katılabılme olanaklarına sağlayan ve bu üretimleri tüketebildikleri bir medya, ortam ve sahnedir. Markalar için ise sosyal medya bir pazaryeridir (Jenkins, Ford ve Green, 2013: Ackland, 2013: 3: Dijk, 2016: 251: Tan 2019a, 2019b: Jenkins, H. ve vd. 2009). Diğer yandan, “sosyal medya, teknolojik ağ, düğüm ve akışlar dizgesinde bir “sanal uzamıdır” ve birden fazla sahibi (iktidar ilişkileri) vardır”. Sosyal medya ağ ve akışlar içerisindeki bir dizgeler sistemidir ve bir çok unsurun bütünleşmesi ile oluşmuştur. Kişiler bu sahne ve pazaryerinde aynı gerçek dünyadaki gibi “tüketim ve gösteri toplumunu” yaşabilmekte ve gerçekleştirebilmekte; aynı gerçek dünyadaki gibi ekonomik, simgesel, kültürel ve sosyal sermaye üretip, konumlanabilmekte ve haz gereksinimleri doyrurabilmekte hatta sanal da olsa bir güc elde edebilmektedir. Sosyal medyanın kodu dijitaldir. Dijitalleşme ile sosyal medyadaki dijital kimlikler, “a) Dijital dinozor (yaşlı), b) Dijital göçmen (orta kuşak), c) Dijital yerli (genç kuşak)” olarak açıklanmaktadır (Sütçü ve Aytekin, 2018: 60: Palfrey ve Gasser, 2016). Araca bağımlılık derecesine göre dijital kimlikler sınıflanmaktadır.

Dijital göçmen ve yerlilerin sosyal medyaya yönelmesinin nedenleri; a)“haz isteğini”, b)“kendini sergileme, sunma ve gerçekleştirme isteğini”, c) “mutlu olma isteğini”, d) “bir konum elde etmek isteğini”, e) “şiddeti uygulama isteğini”, f) “bir uzamda var olma isteğini”, g) “bilme ve bildirme isteğini”, h) “kaygı sorunu giderme isteğini” ve i) “güç kazanma isteğini –doyrurması-” olarak açıklanmaktadır. Sosyal medyaya yukarıda açıklanan yönelimlerimizin nedenlerinden dolayı hem sosyal medyaya ve hem de akıllı mobil telefonuna (AMT) penetrasyon daha da artmaktadır. İktidar ilişkilerini rahatsız etmeyen kişilerin ve bu kişilerin paylaşımları daha da artacaktır. Çünkü bu kişiler, mekanın sahipleri olan iktidar ilişkilerine hizmet etmektedir.

Şiddet, empati eksikliği, duyarsızlık, yoksunluk, eksiklik ve kaygı hem toplumsal yaşamda hem de sanal yaşamda etkileri daha da hissedilebilmektedir. Diğer yandan bir mekanda (şirket, kurum, sosyal ortam vb.), bir yere yükselerek, bir konum sahibi olmak iyidir ama diğer yandan her yükselen konum aynı zamanda bir “yükte” getirmektedir. Daha çok kitle elde etmek için daha çok paylaşım, tüketim ve içerik demektir. Unsurları yöneten gölgelerin için, diğer unsur ve gölgelerin ne dediğinin de bir önemi yoktur. Gölgeler sadece kendi unsurlarını, paylaşımlarıyla besleyecektir. Bu paylaşımlar etrafında birleşen unsurlar için ise, gölgelerin paylaşım, içerik ve iletilerinin doğru olup, olmamasının da bir önemi de yoktur. Sosyal medya mecralarındaki paylaşımlar, ekonomik, siyasal, kültürel ve imgesel sermaye üretme olanağı ile imaj, prestij, bilinirlik ve farkındalık fırsatı verirken, bu paylaşımlardaki içeriklerin “doğruluğu” ve “gerçekliği”, Tablo 1’e göre sorunludur.

Tablo 1. Yalan Haberleri Ele Alan Medya İçerikleri

Kaynak	Açıklama
URL-1: Sözcü Gazetesi	Sözcü’de “Yılmaz Özdil”in haberine göre, başta Rusya ve Amerika olmak üzere Çin, İran, İsrail, Hindistan ve Suriye gibi ülkelerde hem iktidara gelmek, iktidarı sürdürmek ve hem de rekabet içinde oldukları devletleri ve halklarını manipüle etmek, yönlendirmek için ve etkilemek için dijital ve sosyal medyada içerik üretilmektedir.
URL-6: Sabah Gazetesi ve Mcintyre, 2019	Sabah’ın haberine göre, MIT’nin yaptığı araştırmaya göre yalan haberler sosyal medyada 6 kat daha hızlı yayılmaktadır. Ve yapılan araştırmada incelenen 126 bin 285 haberin üçte ikisinin yalan olduğu ortaya çıktı. Ayrıca, yalan haberler, gerçeklere kıyasla altı kat hızlı yayılıyor.
URL-1:Sözcü Gazetesi	Habere göre Oxford Üniversitesi’nin 37 ülkede yaptığı araştırmaya göre, “dünyada internet üzerinde en fazla yalan haber görülen ülke, Türkiye. Türkiye’de yalan haber ortalaması %49”
URL-2: Star Gazetesi	Star’da “Mehmet Yeşilkaya’nın haberine göre, Türkiye’de yalan haber ortalamasında birinci olmasının nedeni; “a) haberin doğruluğunu teyit etmeyip, haberi ilk ben duyuran olmak isteyen gazeteciler, b) terör örgütleri, c) kişilerin gerçek bilgileri saptırmalarıdır”.
Kakutani, 2019	Kongreye bir açıklamada bulunan Facebook, Amerikan seçimleriyle ilgili olarak, Rusya adına çalışan ajanların Haziran 2015 ve Ağustos 2017 tarihleri arasında Facebook üzerinden yaklaşık 80 bin paylaşım yaptıklarını bildirdi. Bu paylaşımları 126 milyon Amerikalı tarafından görülmüş olabilir.
URL-8: Bloomberght	Bloomberght’in haberine göre, ABD Federal Ticaret Komisyonu Cambridge Analytica skandalından dolayı, Facebook’a 5 milyar dolar ceza kesebilir.
URL-4: Hürriyet Gazetesi	Hürriyet’in haberine göre, sosyal medyadaki yalan haberler şirketlerin itibarlarını yerle bir edebilmektedir. Haberde verilen örnekler biri şu şekildedir, “Testla’nın tedarikçisi Samsung SDI’ı değiştireceği yalan haberi Samsung SDI’ın Pazar değerini yarım milyar düşmesine yol açtı”.
Mcintyre, 2019	Pew’in yaptığı araştırmaya göre, ABD’li yetişkinlerin yüzde 62’si haberlere sosyal medyadan, bunların da yüzde 71’i Facebook’tan ulaşım sağlıyor

Tablo 1’e göre ülkelerin yönetim ve iktidarı hem kendi ülkelerinde hem de diğer ülkelerdeki kişileri etkilemek ve yönlendirmek için sahte hesaplar üzerinden, sahte içerikler üretilip paylaşabilmektedir. MIT Üniversitesi’ne göre sosyal medya mecralarındaki haberlerin üçte ikisi, Oxford Üniversitelerinin yaptığı araştırmalara göre ise, sosyal medya mecralarındaki haberlerin yarısı yalandır. Facebook’un hem Amerika başkanlık seçimlerinde hem de İngiltere’nin Brexit sürecinde manipülasyona sebep olmasından dolayı beş milyar dolar ceza alabileceği öne sürülmektedir. Tablo 1’e göre kişiler haberleri, Facebook sayfalarından öğrenmekte hatta bu haberleri paylaşabilmektedir.

Bu haberlerin kaynakları; a) ülkeyi manipüle etmek isteyen başka ülkenin ajanları, b) ülkenin iktidarı destekleyen ya da ülkenin iktidarına zarar vermek isteyen muhalif kişiler, c) sırf kendi çıkar ya da zevki için ülkeyi kaosa sürüklemek isteyen

kişiler, d) kendi markasına fırsat yaratmak için rakip şirket ve markalar hakkında uydurma haber üreten ve paylaşan kişiler, e) haberin kaynağı kontrol etmeyen kişiler olabilmektedir. Kişiler bu haberlerin “doğruluğunu”, “gerçekliğini” neden kontrol etmemekte ya da “hakikati” neden öğrenmek istememektedir. Ve kişiler neden bu haberleri olduğu gibi kabul etmektedir.

Tablo 1’de açıklanan durum, günümüz düşünürler tarafından “post-truth” (hakikat-sonrası) kavramı ile açıklanmaktadır. Descartes’in “düşünüyorum öyleyse varım” (cogito ergo sum) yaklaşımı, “hakikat-sonrası” kavramıyla “biliniyorum, biliyorum öyleyse inanıyorum” ile “öyle ise doğru inandığım şeyler için diğerlerinin algılarını yönetmeliyim” yaklaşımına dönmektedir. Hakikatin, doğruluğun ve gerçekliğin sahip olduğu nesnel bakış açısı yerini, “hakikat-sonrası” kavramı ile öznelliğe, kendiliğe ve kişisel duygu, inanç, kanaat ve yargılara bırakmaktadır. “Hakikat-sonrası” kavramıyla hakikat düşmüş, hakikatin yerine “bir yalan etrafında birleşme”, “gerçekliğin inşa edilmesi”, “analitik düşünmenin engellenmesi”, “bilginin dönüştürülmesi, çarpıtılması ve tahrip edilmesi” ve “uydurma haberlerin dolaşımında” olma durumu açıklanmaktadır.

Mcintyre, *Hakikat-Sonrası* adlı eserinde post-truth (hakikat sonrası) kelimesinin Oxford sözlükleri arasında yılın kelimesi seçildiğinden bahsetmektedir (2019). Post-truth (hakikat sonrası) kelimesi, “nesnel hakikatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu” olarak tanımlanmaktadır” (Şimşek ve Yalı, 2019: 50; Mcintyre, 2019: 26). Hakikat-sonrası kavramı ile kişi ve kitleler doğruluğu, gerçekliği ve hakikati sorgulamamakta, hatta bu yalan haberleri olduğu gibi kabul etmektedir. Mcintyre, bu durum, “Görünüşe bakılırsa hakikat-sonrası çağına özgü olan şey, gerçekliği bilme düşüncesinin değil, bizzat gerçekliğin varlığının hiçe sayılmasıdır” (2019: 31). Ve Mcintyre, gerçekliğin hiçe sayılmasının nedeni ise, “Belirli şeylere inanmayı “arzu etmek” üzere güdülendiysek eğer, hele değer verdiğimiz kişilerin de inancı bu yönde ise, bunlara inanmak çok da zor olmayacaktır” diyerek açıklamaktadır (Mcintyre, 2019: 70). Mcintyre, değer verilen kişi ile “ethos”a; arzu etmek üzere güdülenmek ile “logos”a; inanç ve bu inancın yeşerdiği ortam, sahne ile “pathos”a gönderme yapmaktadır.

Michiko Kakutani *Hakikatin Ölümü: Trump Çağında Yalancılık Sanatı* adlı eserinde Hannah Arendt’in *Totalitarizmin Kaynakları* adlı eserine atıf yapmaktadır; “Totaliter rejim için ideal kişi, davaya kendini kalpten adanmış bir nazi veya komünist değildir. Gerçekle hayal ürünü arasındaki ayrımı ve doğruyla yanlış arasındaki farkı artık önemsemeyen kişidir” (Kakutani, 2019: 13). Kakutani, Arendt’e atıf yaparak, iktidar ilişkilerinin istediği kişi tipinin özelliğini, doğru ile yanlış ve gerçek ile sanal arasında ayırım yapabilme kapasitesinden yoksunluk olarak açıklamaktadır. Sosyal medya sanaldır ama haberlerin bir

nesnellik özelliği olmalıdır oysa sosyal medyada haberler, nesnellik kontrolünden geçmemektedir. Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları* adlı eserini 1951 yılında yazmıştır. Foucault'da çalışmalarının özünü özne, hakikat ve iktidar ilişkileri ve iktidar teknikleri oluşturmaktaydı. Foucault ve Arendt, iktidar ilişkilerinin, iktidar teknikleriyle oluşturulan bu yalan haberler bombardımanı ile “şüpheli sorular sorma yetisini”, “akıl yürütme yetisini” ve “analitik düşünme yetisini” ortadan kaldırmaya çalıştıklarını belirtmektedir.

Ralph Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma* adlı eserinde, yalan söylemenin grup etkisi içinde arttığına; hakikat sonrası ile etiksel açıdan bir alacakaranlık kuşağını yaşadığımızı; kişilerin güvensizlik, eğlence, kandırma zevki, macera ve yönetimi ele almak için yalan söylediğine dikkat çekmektedir (2019). Nilgün Toker Kılınç, kitabın “hakikat kaybolunca” adlı sönsözünde, bilimin Kant'tan beri görünüşe (yaşamın kendisine) odaklandığını, oysa Marx ve Nietzsche'nin görünüşü örten ideolojik örüntülerin temizledikten sonra kalan olan görünen şeye, yani görünüşün arkasında olan anlama yönelmemizi, böylelikle kişinin görme gücünü tekrar kazanıp, kişinin özgürleşeceğini anlattıklarını açıklamaktadır. Post-truth kavramı ile hakikatin düşmüş olduğu, doğruluğun ve gerçekliğin önemsenmediği ve hiçe sayıldığı bir çağdan bahsedilmektedir. Kelimeleri, içerikleri üreten, bilinir ve güvenilir olduğu düşünülen kişiler, post-truth çağında, diğer kişiler için hakikate sahip olan kişiler olarak kabul edilebilmektedir. Kişiler nesnel düşünceleriyle değil, öznel duygu, inanç ve kanaatleriyle inandığı kişilerin peşinde koşmakta, bu kişilerin paylaşımlarının etrafında bir kitle oluşturabilmektedir. Ama diğer yandan az çok tarih bilgisi olanların bilebildiği gibi, hakikatin düşmüş olduğu, doğruluğun ve gerçekliğin önemsenmediği toplum, ülke ve devletler, tarih sahnesinden silinmişlerdir. Tarihsel olarak görünüşün arkasındaki anlama yönelmemizi ve böylelikle kişinin görme gücünü tekrar kazanmasını Platon mağara metaforu ile anlatmaktadır.

PARRHESİA, MAĞARA METAFORU VE GÖLGELER OYUNU

Platon'un mağara metaforunda kişiler boyunlarından zincire vurulmuş, kıyılayamayan, sadece önlerindeki gölgeleri görebilen kişilerdi. Oysa günümüz kişisi için bu durum geçerli değildir. Günümüz kişisi ne boyunlarından zincire vurulmuş, ne kıyılayamayan ne de sadece önlerini göre kişiler değildir. Kendilerini tutan herhangi bir kısıtlama unsuru olmamasına rağmen kişiler, ötekiler ile bir çokluk/kitle oluşturarak gölgeleri seyretmektedir. Bu durumda kişiler için ne “doğrunun”, ne “hakikatin” ne de “gerçeğin” bir önemi yoktur. Sosyal medyada bu durum aynı haberin veya bir paylaşımın yankılanmasıyla gözlemlenebilmektedir. Popüler bir sosyal medya mecrası olan Twitter'da bir

paylaşım çok kısa zamanda “TT (Trend Topic)” olabilmektedir. Ünlü bir marka ya da ünlü bir kişinin Instagram sayfasından bir paylaşımı kısa sürede onbinler, yüzbinler hatta milyonlarca beğeni ve yorum alabilmektedir. Kişiler dokunmatik ekranlarında beğeni, yorum ve hatta yeniden paylaşım eylemlerini, bu paylaşımların içerikleri çok da sorgulamadan, eylemlerini gerçekleştirebilmektedir. Kişiler bu haberin, ünlü kişinin ya da marka paylaşımının bir parçası olmaktadır. Kişiler bu bütünün bir parçası olarak, onbinler, yüzbinler, milyonların yarattığı bütünün sahip olduğu “sahte” ya da “gerçek” gücün bir parçası olmak mı istemektedir?

Bireysel psikolojinin kurucusu olan Adler, “güç” konusunu araştırmalarının temel konusu yapmıştır. Schultz ve Schultz göre, “Adler insan davranışının biyolojik güçler tarafından değil, sosyal güçler tarafından belirlendiğine inanmıştır” (2007: 654). Adler’e göre, kişinin güç isteğinin altında yatan sebepler; a) kusursuzluk amacını gerçekleştirmek, b) ötekilere ve nesnelere egemen olmak, c) ötekiler ve nesnelere ile özdeşleşmek, d) sosyal uyumdur (Adler, 2011, 2017, 2018a, 2018b, 2018c). Adler’e göre kişi doğaya karşı güçsüzdür. Doğa vahşidir ve insanın kendini kurtaracak ne pençeleri, ne kanatları, ne çok güçlü dişleri vardır. İnsan doğaya karşı bu güçsüzlüğünden ötürü diğer insanlarla birlikte kabile, topluluk ve toplum içinde yaşamaktadır. Kişi yaşamı boyunca yaşam dünyasında uyumu sürecini yaşamaktadır. Diğer yandan kişi, toplumsal yapılar (ekonomi, hukuk, siyaset, bürokrasi vb. devlet, şirketler, sosyal ilişkiler) karşısında da güçsüzdür. Adler bu durumu şöyle açıklamaktadır, “Sosyal uyum, aşağılık duygusu sorunun öbür yüzüdür. Tek insan yetersiz ve güçsüz olduğundan, insanlar bir toplum içinde yaşar. Bu bakımdan, toplumsallık duygusu ve toplumsal işbirliği bireyin kurtuluş ve esenliğini oluşturur” (Adler, 2018a: 232). Kişi bunun sonucunda güvenlik isteği gerçekleştirir; kendisinde hissetmeye başladığı eksiklikleri giderir; yenme ve üstünlük kazanma çabalarını gerçekleştirerek, gereksinimleri doyurur; aşağılık duygusu bastırır. Horney’in çalışmalarında ise “kaygı” kavramı öne çıkmaktadır. “temel kaygıya karşı korunmanın üçüncü girişimi “güç” – olgusal güç, başarı, mülkiyet, takdir ya da entelektüel üstünlük kazanarak güvenlik elde etmeye çalışmak – aracılığıyla. Bu korunma girişiminin temel şiarı şudur: Eğer güce sahipsem hiç kimse beni incitemez” (Horney, 2018: 67). Horney’e göre kişinin kaygılarından korunmasının yollarından biri de “güç”tür. Adler ve Horney’e göre kişi yaşam dünyasına uyum sağlar; güç elde ederek, kaygılarından kurtulur; böylelikle ötekiler kendisini incetemez; doğaya ve ötekilere karşı “güç” sahibi olur.

Yukarıda bilgiler ışığında denilebilir ki, kişiler, ötekiler ile özdeşleşerek “Gölgeler Oyunu”nu birlikte seyretmektedirler. Adler’e göre, “Tiyatroya giden bir kimse sahnede geçenleri kendi içinde hissedecek, oyundaki çeşitli rolleri kendi içinde oynamadan duramayacaktır. Kısaca, tüm yaşantımızla, özdeşleşme arasında sıkı

bir bağ vardır” (2018c: 85). Sosyal medya yukarıda da belirtildiği gibi kişi ve çokluk/kitleler için bir sahnedir de. Kişiler bu tiyatro sahnesinde “Gölgeler Oyunu”nu seyretmekte, gölge oyuncularının rolleri, paylaşımlarıyla, haberleriyle özdeşleşmekte ve bu rolleri tekrar oynayarak, “sosyal medya yankılanmasını sağlayan” eylemlerini gerçekleştirmektedirler. Bu durumda hem gölge oyuncuları hem de gölge oyuncularının rollerini tekrarlayan kişiler bu durumdan memnundur. Gölgelerin “doğruyu” ya da “yalanı” söylüyor olması kişiler için önemli değildir. Kişiler için önemli olan, gölgelerin hayran kitlesi, imajı ve onun sahip olduğu imgesel, sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik sermayelerinin toplamıdır. Yaratılan bu toplam değer, bir güç oluşturmakta ve kişiler de bu gücün bir parçası olmak istemektedir.

Burada şu varsayımda bulunulabilir: “Kişiler potansiyel yaşam pratikleri, yaşam dünyaları ve toplumsal yaşam içerisinde, bu gölgeler oyununa katılarak güç elde etmek istemelerinin sebebi, bir nevrotik eğilim geliştirmeleridir”. Bunun da psikanalist, psikiyatrist ve psikologlar tarafından doğrulanması ya da yanlışlanması gerekmektedir. Adler şöyle demektedir, “Her nevroz, bir üstünlük duygusu kazanmak amacıyla kişinin kendisini bir aşağılık duygusundan kurtarma girişimi olarak anlaşılabilir” (2018b: 37). Horney ise Adler’i destekleyerek, “Potansiyel tehlikelerden korkması nedeniyle çocuğun, dünyayla güvenli bir yoldan başa çıkmasını mümkün kılan bazı “nevrotik eğilimler” geliştirmesi gerekir” demektedir (Horney, 2017a: 9). Adler’e göre kişi, aşağılık duygusundan kurtulmak için, bir üstünlük kazanma çabası içindedir, diğer bir deyişle, kişi, güç ile etkileşime, katılma ve işbirliğine geçmek istemektedir, demektedir. Horney ise, kişi kaygıları içinde yaşar, güvenli bir liman arar, bu liman “nevrotik eğilimlerdir”, demektedir. Horney ve Adler, “sahte olan gücü kazanma” arayışında olan kişilerin, “nevrotik eğilimler” ile “nevrotik savunma mekanizmasını” geliştirdiklerini açıklamaktadır. Adler’in insanın psikolojisindeki “güç” olgusunun önemini ortaya çıkarması, maalesef Freud kadar ilgi çekmemiştir. “Güç istencinin oldukça önemli bir rol oynadığı tartışmasızdır (...) Nevroz güdümlü bir biçimde yönlendirilmektedir. Adler bu saptamayı yaparken en küçük bir takdir bile görmemişti” (Jung, 2015a: 54). Jung, Adler’in nevrozda, nevrotik eğilimlerde ve savunma mekanizmalarında “güç istencinin” önemine yaptığı vurguya katılmaktadır. Kişiler, Oxford ve M.I.T Üniversite’lerinin yaptığı araştırmalarda vurgulandığı gibi, yalan haberleri “neden hemen sorgulamadan kabul etmektedir?” ve “bunun altında bir güç elde etme, güç ile işbirliğine girip, gücün bir parçası olmak istemesi mi yatmaktadır”. Bu konunun psikanalistlere ve psikologlardan araştırılması makalede bir öneri olarak sunulmaktadır.

Yaratılan bu güç “yalan” ise kişilerin yaşam dünyaları, yaşadıkları topluluk ve toplum yalanlar ile dolu bir toplum olmaktadır. Bu toplumu yönetmek ise çok

kolay olur, çünkü gölgeler hangi rolleri oynuyorlar ise kişiler de bu rolleri oynayacaktır. Kişilerin doğru olmayan olgu, olay, haber, enformasyon ve bilgi ile ilişkisi ve paylaşımı, sadece “bir sankinin” geliştirilmesinden başka bir şey değildir. “Sofist Gölgeleler”, sadece iktidar ilişkilerine yakın olan; “yönetimsel gölgeler”, yönetim ve iktidar ilişkilerinin sözcülüğünü yapan; “uzamsal gölgeler” ve “benmerkezci gölgeler” sadece benmerkezçiliği benimseyen, olumlayan ve paylaşan kişilerdir. Tüm “sofist”, “yönetimsel”, “uzamsal” ve “benmerkezci” gölgeleri yöneten ise iktidar ilişkileridir. Kişilerin bu “Gölgeler Oyunu”na katılmalarının kaçınılmazdır. Çünkü insan toplumsal bir varlıktır ve bir toplum içinde var olabilmektedir. Sorunlaştırma açısından “Gölge Oyunu”nda “doğruyu” oynayan gölgeyi nasıl tespit edileceğidir? Platon’a göre kişinin kötü, yanlış ve karanlığa sırtını çevirmesi için, “varlığın en ışıklı yönüne, “iyi” dediğimiz yönüne çevirebilmesi gerekir” demektedir (Platon, 2013: 174). Platon’u bu durumu bilindiği gibi “idea” kavramıyla açıklamaktadır. “Dünyada iyi ve güzel ne varsa, hepsinin ondan geldiğini anlamış olması gerekir” (Platon, 2013: 173). Dolayısıyla, özne böylelikle hem kendini aşkınsal özneye dönüştürebilmekte hem de “Doğruluğun Gölgelelerin”den yardım alarak, aşkınlığın ruhsal gerçekliği olan “noesis” ve ruhsal gerçekliğin anlamı olan “noema”ya ulaşabilmektedir. Araştırmada bu yöntemlerden biri olarak fenomenoloji önerilmektedir.

FENOMENOLOJİ

Kişiler, ötekiler (diğerleri), nesne/nesnelerin imgeleri ve toplumsal yapılar ile iletişim, paylaşım, katılım, etkileşim ve işbirliği içerisinde “yaşam dünyasında”, “yaşam sahnesinde” yaşarken, aynı zamanda, “sofist”, “yönetimsel”, “uzamsal”, “benmerkezci” ve “doğruluk” gölgeleriyle, iletişim, paylaşım, katılım, etkileşim ve işbirliği içerisinde olup, “Gölgeler Oyunu”nu da oynamaktadır. Kişinin öncelikle öğrendiği ya da öğretilen; geçmiş, yaşantılanmış, öğrenilmiş, öğretilmiş, uygulanmış ve deneyimlenmiş “bilgi stoku”dur. Kişi ailesiyle, öğretim aldığı okulda ya da kişi herhangi bir toplumsal yapıyla her ilişkiye girdiğinde, bu “bilgi stokunu” öğrenmekte ve deneyimlemektedir. Diğer yandan kişi bu geçmiş bilgi stokuna neden uyar? Bu sorunun cevabı sosyal bilimciler tarafından şöyle verilmektedir; “kaygı”. Arkonaç, uyma davranışının altında kişinin sahip olduğu iki kaygının olduğundan bahsetmektedir. “Birincisi kişiler düşünceleri, eylemleri, duyguları ve hissettikleri şeylerin doğru ve uygun olduğunda emin olma ihtiyacıdır. İkincisi ise kişinin kendisi hakkında olumsuz düşünülmesinden sakınması ve diğer kişiler” (2016). Husserl’de kişinin ötekilere, yaşadığı topluma uymasının iki nedeni “doğru düşündüğünden emin olma ihtiyacı” ile “iyi bir izlenime sahip olma ihtiyacı” olarak açıklamaktadır. Bu durumda kişinin yaşadığı topluma, toplumda dolaşımda olan bilgiye karşı eleştirel bir duruşu olamamakta ve ayrıca kişi, dolaşımda olan haber, olgu, olaylar ve bunların dolaşımda olan

veri, bulgu, yorum ve bilgilerini olduğu gibi kabullenmektedir. Husserl bu durumu *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders* adlı eserinde, “Doğal tinsel bakış, bilgi eleştirisine karşı ilgisizdir” olarak açıklamaktadır (2017). Husserl, “şimdi “doğal bakışın”, yani doğal düşünme güdülerinin karşısına “felsefi bakışı” koyuyoruz” diyerek fenomenolojiyi ve fenomenolojik yöntemi önermiştir (2017: 13-14). Husserl’in önerdiği fenomenoloji ve onun önerdiği fenomenolojik yöntem, kişinin her şeyi olduğu gibi kabullenme düşüncesinin karşısındadır.

Edmund Husserl (1859-1938) fenomenoloji okulunun kurucusudur. Lyotard’a göre Husserl öğrencisi olduğu Franz Brentano’nun etkisi altındadır, “Brentano psikolojisinin anahtar fikri bilincin her zaman birşeyin bilinci olduğu, başka deyişle bilincin yönelimselliği olduğu idi” (Lyotard, 2007: 24). Yönelimsellik, bilinç ile dünya arasında kurulan ilişkinin açıklamasıdır. Levinas’a göre yönelimsellik kavramıyla şu soruya cevap aranılmaktadır: “Özne, nasıl kendisini aşkın olan nesneye erişir” (2016: 68). Husserl, Franz Brentano’nun derslerini takip etmiştir. Franz Brentano’nun derslerini aynı dönemde Freud’da takip etmiştir. Husserl, Lyotard’ın da ifade ettiği gibi Brentano’dan etkilenecek, fenomenolojinin, “epokhe” (epoche), “indirgeme” (reduction) ve “refleksiyon” yaparak, bilincin yöneldiği nesnelere özlerinin kavranacağını ve özlerin anlamlarının betimlenebileceğini açıklamıştır. Freud ve kurucusu olduğu psikanalize göre ise, kişinin yöneldiği nesnenin imgesine yaptığı enerji yatırımına, nesne seçimi ya da nesne kateksisi (object cathexis) olarak adlandırılmaktadır. Enerjinin yatırımı veya nesnenin seçimi, kişinin yönelimini belirtmektedir. Ayrıca yönelinen nesne/imgeye verilen değer, kişinin yöneldiği nesneye yatırım yaptığı enerji miktarı ile ölçümlenebilmektedir. Husserl, görüşlerin arkasındaki görününen şeyin özlerini betimlemek iddiasıyla yola çıkarken, Freud’da arzu edilen nesnelere yönelmemizin nedeni cinsellik-haz olarak açıklamıştır. Husserl, Platon’un “idea” kavramındaki bilincin yönelimselliğinin ruhsal gerçekliği ile bu ruhsal gerçekliğin anlamı aramış; Freud’un ise bulunduğu çağın baskın bilimleri olan biyoloji, fizik ve antropoloji ile mekanik yaklaşımının etkisinde kalarak, kişinin sahip olduğu biyoloji ve fizyolojisinin, kişinin yönelimini belirlediğini öne sürmüştür (Freud, 2000; 2014; 2014a; 2015; 2018; 2019; 2019a). Dolayısıyla ya kişi kendisinden ya da arzulanan nesnenin bir enerjisinden dolayı, bir fenomene, nesneye ve nesnenin imgesine yönelmektedir. Bu yönelimde kişinin arzusu, arzulanan nesne, nesnenin imgesi ve fenomenin “görünüşü”, verili olan “görünüş şey”, “yaratılan anlam” ve “fenomenin öz anlamı” etkindir. Kişi ya “içkin” olana ya da “aşkın” olana yönelmektedir.

Husserl’e göre fenomenoloji (Görüngübilim, Fr. Phenomenologie, İng. Phenomenology) “nesnelere yönelmiş bilinç yoluyla nesnelere özünü kavrama ve betimlemek bilimi”dir. Lewis ve Staehler göre fenomenoloji, “şeyler hakkında

konuşmaya çalışmaz; yalnızca şeylerin kendilerini gösterme biçimleri hakkında konuşmaya çalışır ve dolayısıyla bu türden bir görünüşün doğasını betimlemeye çalışır” (2019: 16). Sartre’a göre, “Fenomenoloji, aşkın bilincin yapılarının özerlerinin sezgisine dayanak bu yapıların betimlenmesidir” (2016b: 124). Bir başka tanıma göre, “Fenomenoloji, muhayyeledeki her nesneyi, o nesnenin değişmez özünü (eidos) buluncaya kadar değiştirir. Dolayısıyla bir fenomeni kavramak demek, onun değişmezini, özünü kavramak demektir” (Ergiydiren, 2007: 25). Husserl, Lewis ve Staehler, Sartre ve Ergiydiren, fenomenolojinin betimsel bir bilim olduğunu; fenomenolojinin indirgeme, epokhe ve refleksiyon yaparak o nesnenin değişmez özünü, anlamını ve o görünüşünün doğasını keşfettiğini açıklamaktadır. Dolayısıyla Husserl, özneyi fenomenolojinin merkezine yerleştirmektedir. Husserl’ e göre, “(Hua, 18/240, 3/127) Eğer bilen özne doğruluk ile yanlışlık, geçerlilik ile geçersizlik, olgu ile öz, apaçıklık ile saçmalık arasında ayırırda bulunabilme yetisine sahip olmasıydı, nesnel ve bilimsel bilgi de olanaklı olmazdı” demiştir (Zahavi, 2018: 24).

Husserl, bilen öznenin karşıtlıkları ayırabildiğini, bilen öznenin bu yetiye sahip olduğunu ve bilen öznenin bu yetisinin olmaması durumunda nesnel ve bilimsel bilginin ve bilimin olamayacağını da söylemektedir. Husserl, indirgeme yaparak, salt bilgiye ulaşan özneyi, “transandantal ben” olarak açıklamıştır. Husserl hem yaşarken Nazilerin hışmına uğramış, hem de Husserl’in ölümünden sonra Naziler, Husserl’in eserlerini yakmışlardır. Ama Leo Van Breda, Husserl’in geride bıraktığı stenografili olan, yaklaşık 40 bin sayfa el yazmasını, Alman sınırından geçirilip kurtulması sağlamıştır (Waldenfels, 2010: 55). Husserl’in yayınlanmamış 40.000 sayfaya yakın el yazmaları daha sonradan, “Husserliana” adı altında basılmaktadır.

Fenomenoloji, fenomenlerin bilimidir. “Büyük Felsefe Sözlüğü”ne göre fenomen (Yunanca “görünüş” phainomenon; İng. phenomenon), “1) algılanan nesnesi, algılanan şey, gözlemlenebilir olan olay ya da olgu olarak, 2) fiziki dünyadan bir nesnenin kendisini bilincimize sunan algısı” olarak açıklanmaktadır (Cevizci, 2017: 794; Timuçin, 2004). “Fenomen, varlığından hiçbir zaman kuşku uyandırmayan, doğrudan doğruya apaçık verilen içerikli ve somut bir yaşantıyı dile getirmektedir” (Uygur, 2016: 44). Husserl’in fenomenolojisinde “epokhe”, “indirgeme ve refleksiyon” kavramları öne çıkmaktadır. “Epokhe”, yargının askıya alınmasıdır: Grekçe epekhein; askıya almak, imtina etmek ve paranteze almak anlamlarına gelmektedir. Hususi anlamda fenomenolojik epokhe, dünyanın varlığına dair yargının ne olumsuzlamak ne de yadsımak suretiyle askıya alınmasıdır” (Lewis ve Staehler, 2019: 31). Epokhe’de amaçlanan kişinin yaşamsal dünyasına sırt çevirmesi değildir; sadece “işlenmiş” fenomen, nesne ve imgelerin sahip olduğu “anlam” ve “görüşler” paranteze alınmaktadır. “Epokhe

(...) beni var olan gerçekliğe edilgen teslimiyetinden kurtarıp bana fenomenlere bir anlam ve bir yüz verme, bir şekilde onlara kucak açarak onları doğurma – ve böylece dünyayı yeniden-meydana getirme- gücü verir” (Rogozinski, 2018: 167). Epokhe ile özne, fenomen, nesne ve nesnelere imgelerine tekrar anlam verme hakkı elde etmektedir. Ayrıca, epokhe ile özne, verili olana, yani deneyimlerinden arındırılmış haline, görünen şeye, görüldüğü gibi nesnelere odaklanmaktadır. Epokhe’de yapılan refleksiyon, Husserl’e göre, “Varoluşsal” temelden kaynaklanan bütün refleksiyonlar doğal olarak eleştireldir” demiştir (Husserl, 2016: 178). Husserl bu sözleriyle, öznenin kendisine, kendi yaşamına, yaşam dünyasına, yaşam sahnesine, deneyimlemesine/deneyimlenmesine, “Gölge Oyunu”nun gölgelerine, “arzulanan nesne ve nesnenin imgelerine” karşı eleştirel bir tavır almasına vurgu yapmaktadır.

Zahavi’ye göre “Noemanın ancak epokhe ve indirgemeye keşfedilen bir şey olduğu yaygın olarak kabul edilir. Ancak o zaman yönelineni yönelinen olarak, yani tam olarak kastedildiği ve yöneldiği biçimiyle nesneyi temalaştırırız” (2018: 97). Schütz’a göre de, Husserl, “noema” ve “noesis”e ulaşmasının yolunu, “epokhe” (epoche) kavramıyla açıklamaktadır; “Ancak dış dünyaya olan naif inancımızı bir inançsızlığa dönüştürerek değil, var olduğuyla ilgili kanımızı zıddıyla değiştirerek de değil, bu inancı askıya alarak” (2018: 69). Askıya almak, paranteze almak, “epokhe” kavramıyla açıklanmaktadır. Uygur ise, Schütz’ün sözlerini şu sözlerle desteklemektedir; “Husserl’e göre, doğal davranışı kökten değiştirmek demek, bu davranışın genel savını kendine özgü bir “epoche”ye uğratmak demektir” (Uygur, 2016: 40). Rogozinski’ye göre ise paranteze olmak demek, verili olan dünyayı parantez içine almaktır. “Dünyasal tecrübemde verili olan her şeyi “parantez içi”ne alırım” (Rogozinski, 2018: 167). Zahavi, Schütz, Uygur ve Rogozinski’ye göre, Husserl, “epokhe” kavramı (paranteze alma, askıya alma) ile kişinin “doğal düşünme”, “olduğu gibi kabullenme”, “kişinin yaşam dünyasındaki kendi deneyimlemesiyle” algıladığımız ve bu algılama ile edindiğimiz kabullenme, değerlendirme, yargı ve inançlarımızı askıya almamızı önermektedir.

“İndirgemeye uğratılmış bir fenomenin verilmişliği, saltık ve kuşku taşımayan bir verilmişliktir” (Husserl, 2017:42). “Verililiği”, Lewis ve Staehler, “bir şeyin bizim deneyimimiz tarafından herhangi bir şekilde çarpıtılmadığından emin olduğumuz şekliyle görünüşe çıkmasını ifade eder” olarak açıklamaktadır (2019: 17). Husserl, indirgeme yapılan fenomen ile kast ettiği, kişisel deneyimleri, kolaylıkla ve sorgulamadan kabullenmeleri askıya ve paranteze alınmış, salt ve kuşku duyulmayan fenomenen olarak anlaşılmasını istemektedir. Lyotard göre indirgeme kavramı, “doğal doxa’yı (nesnenin varoluşunun spontane konumu) devre dışı bırakarak, nesneyi hedeflenen ya da fenomen olarak açığa çıkarır” (Lyotard, 2007: 38). Lyotard, Husserl’in indirgeme yaparak “doğal doxa’yı devre dışı bıraktığını, böylelikle asıl hedeflenen fenomenin ortaya çıktığını açıklamaktadır. Uygur ise “(reduktion) normal diye adlandırdığımız yaşamayı kökten değiştirdiğimiz zaman özünü açığa vuran bir buyruk, bir ödevdir” (Uygur, 2016: 38) diyerek,

indirgemenin normal yaşam pratiklerinde değil, bu deneyimlerden kurtulduğumuz zaman, bir başka deyişle günlük doğal yaşamımızdaki deneyimleri askıya alınarak yapılabileceğini belirtmiştir.

Husserl'e göre refleksiyon kavramı, "orijinal yaşantıyı salt olarak "koyan bilinç" tir" (...) yaşantının varlık-biçimi, ilkece reflexion halinde algılanmasıdır" (Uygur, 2016: 57). Merleau-Ponty'e göre ise, "Refleksiyon, dünyadan kendini çekip, dünyanın temeli olarak bilincin birliğine yönelmez; aşkınlıkların ortaya çıkışını görmek için geri çekilir, bizi dünyaya bağlayan yönelimsel bağları görünür kılmak amacıyla gerer" demiştir (2017a: 18). Husserl'e göre "doğal yaşamı" salt ve saf olarak ortaya çıkmasını sağlayan refleksiyon yapan bilinçtir. Merleau-Ponty'e göre ise refleksiyon ile kişi sadece aşkınlıkları keşfetmez, ayrıca kişinin kendisinin dünyada yöneldiği bağlarını da keşfeder. Sartre *Egonun Aşkınlığı* adlı eserinde "ben" in ancak rekleksif bir düşünüm edimiyle ortaya çıkacağını belirtmektedir. Sartre'a göre, "Aslında, olanaklı ile gerçek, görünüş ile varlık ve istenilen ile maruz kalınan arasında bir ayırım Ego sayesinde gerçekleşebilecektir" (2016a: 92). Sartre, Husserl'in "bilinç" kavramını, "ego" (ben) olarak açıklamakta ve ona göre benler "etkin" ve "edilgen" ve "transandantal ben" olmak üçe ayrılır. Sartre göre "transandantal ben" yeniden bir varoluştur. Sartre, Husserl ve Heidegger'in görüşlerini izlese de daha çok "varoluşçuluk" kuramı ile hatırlanmaktadır. Sartre, "Aristoteles, arzu edeni harekete geçirenin arzu edilen olduğunu söylemişti" der, ve ilave olarak Sartre, "Refleksiyon arzuyu "zehirler" demektedir. (2016a: 63-65). Freud, bildiği gibi, bizlere "arzu" (libido) kavramını, kişinin yaşamının cinsel yaşamı çerçevesinde belirlendiğini, kişilerin neredeyse tüm nesnelere birer cinsel haz objesi olarak gördüğünü, kişilerin bu nesnelere yatırım yaptığını, kişinin de ortaya çıkan bu gereksinimlerini "doymak" için, yatırım yaptığı nesnelere ile nesnelere imgelerine, yaşamı boyunca eylemde bulunduğunu açıklamaktadır. Sartre ise, Aristoteles'e atıf yaparak bize "arzu eyleminde" kişinin edilgen olduğunu, asıl etkinin arzulanan nesneden geldiğini söylemektedir.

Sartre göre, "refleksiyon yapmak", nesneden gelen bu etkiyi, yönlendirmeyi, nesnenin ve imgenin sahip olduğu bu "anlamı" zehirlemektir. Merleau-Ponty, *Algının Fenomenolojisi* adlı eserinde, "anlamı inşa edersen, algıyı da inşa edersin" demektedir (2017a). Örneğin, "elma" bir meyvedir ama "elma" kavramının bizlerde varolan anlam içeriği ya da "apple" (elma) kavramının bizlerdeki içeriği, sadece bir "elma" mıdır? (Tan, 2017). Dolayısıyla Merleau-Ponty, bugün neredeyse marka imaj yönetimi olarak açıklanan, -algılananı değiştiremezsin, ama algılananın yani, algılananın sahip olduğu kavramsal, işitsel ya da görsel imgenin içeriğini doldurursan, kişi algıladığında, algılananın yaratılmış anlamını kişinin zihninde olmasını sağlayabilirsin- demektedir. Bu "anımlar" sadece marka imaj yönetimleri tarafından yaratılmamaktadır. İlave olarak bu "anımlar" aynı zamanda "Sofist", "Uzamsal", ve "Benmerkezci" gölgeler tarafından da yaratılmaktadır. Husserl'e bize toplumsal yaşamda, dolaşımda, gölgelerin kurguladığı ve yarattığı bu "anımları" sorgulamadan kabullenmememizi ve özellikle sorgulamamızı önermektedir.

Husserl'in fenomenolojisi, işlenmiş bilgiyi reddetmekte, fenomenlerin sahip olduğu sadece içkin bilgiyi değil, aynı zamanda aşkın bilgiyi de betimlemek istemektedir. Husserl, yukarıda da açıklandığı gibi öznenin yaşam dünyasındaki fenomen, nesne, nesnelerin imgeleri, kavramsal/işitimsel/görsel imgeleri ve olguları olduğu gibi kabullenmemesini istemekte ve sorgulanmanın zorunluluğuna vurgu yapmaktadır. Parrhesia Oyununun birinci aşaması hakikati, doğruyu bilmek; ikinci aşaması ise, öznenin bildiği hakikati, doğruyu aktarmasıdır. Öznenin, hakikati, doğruyu bilmesi için ise felsefesinin birinci ilkesi olan "sorgulama" yapması gerekmektedir. Fenomenoloji, bu sorgulamanın yapılması için bir yöntem olarak önerilmektedir. İndirgeme yapılarak, fenomen ile ilgili deneyimsel bilgiler, hali hazırda kabul gören yargılar askıya alınarak fenomenin özüne ulaşılmakta ve bu öz betimlenilmektedir.

Bauman *Hermenötik ve Sosyal Bilimler* adlı eserinde, Husserl'i eleştirmektedir; "Fakat Husserl'in bizden, gerçek ve sağlam anlama adına terk etmemizi istediği bu aynı dünyadır (...) Husserl'in çabaları hiçbir ikna edici veya en azından inandırıcı sonuçlar doğurmamıştır" (Bauman, 2017: 170). Bauman'a göre Husserl, toplumsal, tarihsel, sosyal ve kültürel bir dünya içinde yaşayan öznenin fenomenleri nasıl "yeniden inşa edeceği" sorusuna yanıt veremediğini ve ayrıca öznelarası kuramının, Husserl'in önerdiği fenomenolojik yöntemde problem yaratmasını, eleştirisinde temel olarak kullanmaktadır. Bauman, "Dahiler asla boşuna başarısız olmaz.

Yenilgilerinde bile aydınlatırlar. Devlin hatası bizim keşfimizdir" demiştir (2017: 172). Bauman, Husserl'in kuramının bir benzeri olan, ama kuramında "aşkınsal özne", salt eylem", "refleksif düşünce" ve "eleştirel ben" olmayan, "eyleyici" ve "aktör" kavramlarını öne süren, sosyal sistem kuramıyla tanınan Talcott Parsons'ı ise övmektedir. "İnsan eylemini anlamak, sosyal ve kültürel sisteminin yapısının iç yüzünü anlamaktır (...) Parsons'un fenomenolojik sosyolojisi, saf metodolojik anlamda, Husserl'in faydasızca başarmaya çalıştığını başarmıştır" (Bauman, 2017: 191-193). Bauman, eyleyicilerin eylemlerini anlamak ile Bourdieu'nun alan kuramını oluşturan "simgesel, kültürel, ekonomik ve sosyal" yapılara gönderme yapmakta ve Bauman, bilim insanının, kişinin (aktörün) eylemine ve bu eylemin anlamına odaklanması istemektedir. Bauman, kelimenin dar anlamıyla, "içkinliğe" odaklanılmasını önermektedir (Tan, 2019a: 2019b). Örneğin Merleau-Ponty, "Dolayısıyla algıda içkinlik ve aşkınlık bir paradoksu vardır: Algılanan algılayana yabancı olmayacağı için bir içkinlik; her zaman edimsel olarak verili olanın bir ötesini barındırdığı için ise aşkınsallık" demiştir (Merleau-Ponty, 2017b: 53). Merleau-Ponty, özne ve aktörün yaşadığı yaşam dünyasının bir içkinliği, bir de aşkınlığı var, demektedir. Talcott Parsons, toplumsal yapıdaki görünüş ve deneyimleri, bir bakıma içkinliği kuramsallaştırırken, Husserl ise deneyimsel olmayandan, verili olandan, fenomenlerin özlerine yönelmekten ve onlara yönelen bilinci, bu bilincin gerçekliği ve anlamı olan noesis ve noema'ya odaklanmaktadır. Dolayısıyla Parsons ve Husserl'in kuramları başka alanlara gönderme yapmaktadır. Ayrıca

Foucault'un da belirttiği gibi, ya bu eyleycilerin eylemleri ve yönelimleri, iktidar ilişkileri tarafından belirleniyor ise ve insanın/öznenin/aktörün kendisi sadece gölgeleri görüyor, iktidar ilişkilerine göremiyor ise bu durumda Bauman'ın yukarıdaki tespitini tekrar düşünmesi gerekebilmektedir.

SONUÇ

Sosyal medya sahnesi ve uzamında bir “Gölgeler Oyunu” oynanmaktadır. Sosyal medyadaki gölgeler; “sofist”, “yönetimsel”, “benmerkezi” ve “uzamsal” ile hakikati ifade eden “parrhesia”dır. Gölgelerin amacı, sosyal medya sahnesi, uzamı ve pazaryerindeki kullanıcıları, bir retorik ve bilgi bombardımanı ile etkilemek, ikna etmek ve yönlendirmektir. Makalede de vurgulanan araştırmalara göre sofist”, “yönetimsel”, “benmerkezi” ve “uzamsal” gölgelerin sosyal medyadaki bu retorik ve bilgi bombardımanlarındaki içerikleri doğru olmayabilmektedir. Makalenin konusu ve sosyal medyada yeni olan, sosyal medya kullanıcıların sanki yalan enformasyon çağında yaşamakta olmalarına rağmen, bu yalan haberleri araştırmadan ve soruşturmadan olduğu gibi kabullenmeleridir. Hatta, kişiler sosyal medyada yalan olan bu veri, bulgu, bilgi, enformasyon ve haberlerin etrafında toplanmaktadır.

Sosyal medyadaki bu olgu post-truth (hakikat sonrası) kavramı ile ifade edilmektedir. Sosyal medyadaki post-truth (hakikat sonrası) olgusu ile hakikat düşmüş, hakikatin yerine “bir yalan etrafında birleşme”, “gerçekliğin inşa edilmesi”, “analitik düşünmenin engellenmesi”, “bilginin dönüştürülmesi, çarpıtılması ve tahrip edilmesi”, “uydurma haberlerin dolaşımında olması”, “doğruluğun ve gerçekliğin önemsenmediği ve hiçe sayıldığı” bir çağ başlamaktadır. Sosyal medyada kullanıcılar, nesnel düşünceleriyle değil, öznel duygu, inanç ve kanaatleriyle inandığı bu kişilerin peşinde koşmakta ve hatta bu kişilerin paylaşımlarının etrafında bir kitle oluşturabilmektedir. Böylelikle, sosyal medyadaki gölgelerin isteği olan sosyal medya kullanıcılarının doğru ile yanlış ve gerçek ile sanal arasında ayırım yapabilme kapasitesinden yoksunluğu da gerçekleşebilmektedir. Gölgelerin sosyal medyada yarattığı bu kitlelerin sayısı, paylaşımları, paylaşımlara gelen yorum ve beğenilerin nitel ve nicel etkisi bir güç olgusu da yaratmaktadır. Sosyal medya uzamı bir tiyatro/film/sinema sahnesidir ve kişiler de bu sahnede rollerini oynamaktadır. Kişiler bu sahnede rollerini oynarken ya gölgeler ile ya da parrhesia ile özdeşleşmektedir. Sosyal medyayı kullanan kişiler için önemli olan, gölgelerin hayran kitlesi, imajı ve onun sahip olduğu imgesel, sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik sermayelerinin toplamıdır. Yaratılan bu toplam değer, bir güç oluşturmakta ve kişiler de bu gücün bir parçası olmak istemektedir.

Sosyal medyadaki post-truth (hakikat sonrası) çağında kişiler/kullanıcılar için sorunlaştırma açısından asıl soru; “parrhesia olmak”, “parrhesia’yı bulmak” ve “gölgeler oyununda” “doğruyu, hakikati ve gerçeği oynayan “Doğruluk” gölgesinin nasıl tespit edilebileceğidir? İkinci soru ise, “parrhesiastes” bu “mekân” da var olmalı mıdır? Araştırmada, sosyal medyada hakikati ifadeni bulmak

ya da hakikati ifade eden olmak için fenomenolojik yöntem önerilmektedir. Fenomenolojik yönetime göre, kişiler gündelik yaşam pratikleri içerisinde herşeyi olduğu gibi kabullenmemeye yönlendirilerek, kişilerin hakikate ve doğruya doğru yönelmeleri teşvik edilmektedir.

Sosyal medyada “sofist”, “yönetimsel”, “benmerkezi” ve “uzamsal” gölgeler retorik sanatını kullanmaktadır. Retorik bir ikna, inandırma ve iltifat sanatıdır. Retorikte, kaynağın amacı doğrultusunda hedef kitleyi, ikna etmek, etki etmek ve yönlendirmek amaçlanmaktadır. Oysa parrhesia kavramında hakikati keşfetmek ve doğruyu söylemek ile iktidar ilişkilerine karşı eleştirel bir ön plandadır. Sosyal medyada hakikati ifade eden olan parrhesia’dan öncelikle hakikati bilmesi ve daha sonra bildiği hakikati ve doğruyu ötekilere aktarması beklenmektedir.

Sosyal medyada hakikati ifaden olan parrhesia’nın hakikati bilmesi için fenomenolojik yöntemi kullanması, araştırmada önerilmektedir. Fenomenolojik yöntem ile kişinin sosyal medya kavramı, olgusu ve sosyal medyadaki kişiler, paylaşılan haberler hakkındaki yargılarını bir “epokhe” yaparak askıya alması gerekmektedir. Epokhe’de amaçlanan kişinin yaşamsal dünyasına sırt çevirmesi değildir. Sadece “işlenmiş” fenomen, nesne ve imgelerin sahip olduğu “anlam” ve “görüşler” paranteze alınmaktadır. Böylelikle sosyal medya kullanıcısı, fenomen, nesne ve nesnelere imgelerine tekrar anlam verme hakkı elde etmektedir. Ayrıca, epokhe ile sosyal medya kullanıcısı, verili olana, yani deneyimlerinden arındırılmış haline, görünen şeye, görüldüğü gibi nesnelere odaklanmaktadır. Kişiler “epokhe” yaparak, fenomenolojik yöntemdeki indirgeme aşamasını ulaşmaktadır. İndirgeme aşamasında kişiler “kişisel deneyimlerini, kolaylıkla ve sorgulamadan kabullenmelerini” askıya ve paranteze almışlardır. Kişiler indirgeme ile sosyal medyadaki görünüş ve verililiğin arkasındaki anlama ve gerçekliğe odaklanabilmektedir. Fenomenolojik yöntemdeki bir sonraki aşama ise “refleksiyon” yapmaktır. Refleksiyon yapmak, eleştirel bir tavır sergilemektir. Refleksiyon yapma sürecinde sosyal medya kullanıcısının, sosyal medyadaki kişi, nesne ve imgelere nesne yatırımı yapması istenmemektedir. Tam tersi olan sosyal medyaya olan arzusuna eleştirel bir tavır sergilemesi beklenmektedir. Kişi refleksiyon aşaması sonucunda görünüşlerin arkasındaki görününen şeyin özlerini betimleyebilmektedir.

Fenomenolojik yöntem ile hakikate ulaşan parrhesiastes’e sosyal medya mekânı, uzamı, pazaryeri, sahnesi ve superpanoptikonunda, diğer kişi ve kurumlara hakikati, doğruyu ve gerçeği bildirme ve aktarma olanağını sağlamaktadır. Bu uzamda olmamak, bu fırsatı kullanmamaktır. Bu bir seçimdir ama kabul etmek gerekir ki “doğruluğun gölgesinin” bu uzamda olmaması demek, parrhesia’nın aktarılmamasına yol açar ki bu durumda parrhesia oyunu gerçekleşmemektedir.

Gölgenin paylaşımlarında, bir güç arayışı, bir arzulanan nesne olma isteği, diyalekt olmayan bir paylaşım, arzuların doyumu, tüketime yöneltme, gösteri toplumu oluşturma, bir markayı hem kendisinin hem de diğer kişilerin nesne

seçimi yapma isteği, iktidar ilişkilerini ve iktidar ilişkilerinin sevdiği kişileri yüceltme, idealleştirme, benimsetme ve özdeşleşme isteği “doğruluğun gölgesinin” göstergesi değildir. Kim deyimlerle, özenle seçilmiş sözcüklerle, ustaca düzenlenmiş sözler ile imaj yönetimi ve retorik ile sesleniyor ise bu da “doğruluğun gölgesinin” göstergesi değildir. İktidar ilişkilerinin sözcülüğünü yapan, gölgeler de “doğruluğun gölgesi” değildir. Eğer bir gölge sadece görünüşe odaklanmamızı istiyor ise bu da “doğruluğun gölgesi” değildir. Kim bizim “şüpheli sorular sorma yetimizi”, “akıl yürütme yetimizi” ve “analitik düşünme yetimizi” ortaya çıkmasını istiyor ise o “doğruluğun gölgesi”dir. Kim bir süreç sonunda risk alıp, iktidar ilişkilerine ve onun gölgelerine bir eleştirel duruş sergiliyor ve risk alıyor ise o gölge “doğruluğun gölgesi”dir.

Kim görünüşün arkasında yatan ruhsal gerçekliğe (noesis) ve anlama (noema) yönelmemizi istiyor ise, o “doğruluğun gölgesi”dir.

Sosyal medya kavramı, görünüşü, anlamı ve olgusu, iktidar ilişkileri ve onun gölgeleri tarafından bir algı ve algılama yönetimi yapılarak, inşa edilmektedir. Hakikati, doğruyu ve gerçeği bilen kişi, düşünür, filozof ve bilim insanı, “göremeyen”, “karanlık içinde kalmış”, “görmek isteyen” ve “aydınlanmak isteyen” kişi, grup, kabile, toplum ve küresel ağdaki dijital göçmen ve dijital yerlilerin önünü aydınlatmaları gerekmektedir. Sosyal medyada parrhesia olmak yeterli değildir, parrhesia’nın sosyal medyadaki oyuna katılıp, hakikatin, gerçeğin ve doğrunun aktarılması demektir ve Kant’ın deyişiyle bu evrensel bir ödevdir. Post-truth kavramı bir toplumun gerçekliği olamaması gerekir ama bu bir tespittir. Bu tespit bir ön tanı ve teşhistir ama her tanı ve teşhisin, tedavisi de gerekmektedir. Araştırmada bu tedaviye bir yöntem önerisi olarak parrhesia oyunu ve fenomenoloji önerilmektedir.

Sosyal medya, ağ ve akışlar içerisindeki bir dizgiler sistemidir ve bir çok unsurun bütünleşmesi ile oluşmaktadır. Sosyal medya kavramı, iktidar ilişkileri ve onun gölgeleri tarafından inşa edilmiştir ve kişiler, “yaratılan, inşa edilen bu anlamlar ile sosyal medyadaki görünüşe (fenomene)” yöneltilmektedir. Diğer yandan kişilerin de, “şüpheli sorular sorma yetisini”, “akıl yürütme yetisini” ve “analitik düşünme yetisini” kullanarak, neden ben sosyal medyaya yöneliyorum? sorusunun yanıtlarını aramaları gerekmektedir. Kişiler sosyal medyada bu nesnelere neden yöneldiklerini anlarsa, nesnenin görünüşüne değil, görünüşün arkasındaki ruhsal gerçekliği (noesis) ve anlamına (noema) ulaşarak, salt bilgiye ulaşabilmektedir.

Sadece sosyal medyada değil, günümüzün tüm yaşam pratiklerinde karşımıza çıkan veri, bulgu, enformasyon ve bilgiyi sorgulamadan kabullenmelerimizi de tekrar gözden geçirmemiz gerekmektedir. Her gözden geçirme ile yeni bir gerçekliğe, hakikata, anlama ve farkındalığa sahip olunabilir. Doğal olarak her insan sosyal bir varlıktır ve bir toplum içinde yaşamakta, var olmakta ve gölgeler oyununu oynamaktadır. Ayrıca, her insan sadece doğal olarak bilmek

istememez aynı zamanda özgür olmak da ister. Kişi, toplumsal yapılar, iktidar ilişkileri ve gölgeler tarafından kuşatılmışken, kendinde olan kimyasal/biyolojik/fizyolojik özellikleri doyuma ulaştırmak için çabalarken ve kişi topluma uyum çabaları arasında yaşamını sürdürürken, bir “özgürlükten” söz edilemez ama yine de bir “özgürleşmeden” bahsedilebilir.Özgürleşme için “şüpheli sorular sorma yetisini”, “akıl yürütme yetisini” ve “analitik düşünme yetisini”, yaşamımızın her anında bir refleksiyon içerisinde gerçekleştirmemiz gerekir. Bunun içinde fenomenlere ayırdığımız vakti, enerjiyi ve yönelimlerimiz ile yöneldiğimiz fenomenlerin yapısını ve fenomenlerin görünüşünün arkasındaki anlamı, hakikati ve gerçekliğe ulaşmamız ya da sorgulamamız gerekmektedir. Araştırmada bunun bir yöntemi olarak fenomenoloji ve fenomenolojik yöntem öneri olarak sunulmaktadır. Sosyal medyadaki yalan haberleri, sosyal medya kullanıcılarının hemen sorgulamadan kabul etmelerinin altında bir güç elde etme, güç ile işbirliğine girip, gücün bir parçası olmak istemesi mi yatmaktadır? sorunsalının araştırılmasını, makalede bir araştırma önerisi olarak sunulmaktadır.

KAYNAKÇA

Ackland, R. (2013). *Web Social Science: Conmobilts, Data And Tools For Social Scientists In The Digital Agesage*, UK: Publications Ltd. Printed And Bound By CPI Group

Adler, A. (2011). *Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu Ve Toplumsal İlgi*, Çev: Çorakçı, B. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2017). *Yaşamın Anlamı Ve Amacı*, Çev:Şipal, K. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2018a). *Yaşama Sanatı*, Çev:Şipal, K. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2018b). *Bireysel Psikoloji*, Çev:Kılıçoğlu, A. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2018c). *İnsanı Tanıma Sanatı*, Çev:Şipal, K. İstanbul: Say Yayınları.

Aristoteles (2016). *Retorik*, Çev:Doğan, M, H. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Aristoteles (2017). *Metafizik*, Çev: Arslan, A. İstanbul: Divan Kitap

Arkonacı, S, A. (2016). *İnsan İnsan İçinde: Ana Akım Ve Eleştirel Sosyal Psikoloji*, İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Bauman, Z. (2017). *Hermenötik Ve Sosyal Bilimler: Anlama'ya Dair Yaklaşımlar*, Çev: Oruç, H. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bruns, G. (2001). *Antik Hermenötik*, Çev: Durdu, İ. İstanbul: Yeni Zaman Yayınları.

Cevizci, A. (2017). *Büyük Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları.

Descartes, R. (2013). *Aklın Yönetimi İçin Kurallar*, Çev: Yılmaz, K. Ankara: Divan Kitap.

Descartes, R. (2014). *Felsefenin İlkeleri*, Çev: Akın, M. İstanbul: Say Yayınları.

Descartes, R. (2015). *Duygular Ya Da Ruh Halleri*, Çev: Dürüşken, Ç. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Dijk, J. V. (2016). *Ağ Toplumu*, Çev: Sakin, Ö. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Ergiydiren, S. (2007). *Eleştiride Fenomenolojik Yaklaşımlar*, Ankara: Hece Yayınları.

Fawcett, B. (2011). *Tarih Boyunca Yalan Ve Propaganda*, Çev: Önoğlu, N. İstanbul: Hit Kitap.

Foucault, M. (2015). *Öznenin Yorumbilgisi: College De France Dersleri (1981-1982)*, Çev: Keskin, F. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Foucault, M. (2015a). *İktidarın Gözü*, Çev: Ergüden, I., İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2017). *Hermenötiğin Kökeni: Kendilik Hakkında-Dartmouth Konferansları, 1980*, Çev: Solmaz, Ş, Ç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2017a). *Doğruyu Söylemek*, Çev: Eksen, K. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2018). *Hakikatin Cesareti: Kendinin Ve Başkalarının Yönetimi II, College De France Dersleri (1984)*, Çev: Beyaz, A. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Freud, S. (2000). *Metapsikoloji*, Çev: Yardımlı, A. İstanbul: İdea Yayınevi.

Freud, S. (2014). *Haz İlkesinin Ötesinde*, Çev: Ökten, M. Ankara: Tutku Yayınevi.

Freud, S. (2014a). *Bir Yanılsamanın Geleceği*, Çev: Ökten, M. Ankara: Tutku Yayınevi.

Freud, S. (2015). *Narsizm Üzerine Ve Schreber Vakası*, Çev: Büyükkal, B Ve Tura, S, M. İstanbul: Metis Yayınları.

Freud, S. (2018). *Psikanalize Giriş Dersleri*, Çev: Budan, S. İstanbul: Öteki Yayınevi.

Freud, S. (2019). *Narsisizm Üzerine*, Çev: Öztürk, D. Ankara: Tutku Yayınevi.

Freud, S. (2019a). *İçgüdüler Ve Baskılama*, Çev: Öztürk, D. Ankara: Tutku Yayınevi.

Horney, K. (2017a). *Psikanalizde Yeni Yollar*, Çev: Budak, S. İstanbul: Totem Yayınları.

Horney, K. (2018). *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*, Çev: Kıcırcı, B. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Husserl, E. (1952). *Ideas: General Introduction To Pure Phenomenology*, Translated By: Gibson, B. London: George Allen & Unwin Ltd., New York: The Macmillan Company, Printed In Great Britain By Jarrold And Sons Ltd, Norwich.

Husserl, E. (2014). *Kesin Bilim Olarak Felsefe*, Çev: Kaygı, A. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Husserl, E. (2015). İçsel Zaman Bilincinin Fenomenolojisi Üzerine, Der: Heidegger, M. İstanbul: Avesta Basın Yayın.

Husserl, E. (2016). *Bunalım*, Çev: Özşar, L. Bursa: Biblos Yayınları.

Husserl, E. (2017). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, Çev: Tepe, H. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Jung, C. G. (2015a). *Analitik Psikoloji Üzerine İki Deneme*, Çev: Yılmaz, İ, H. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Jenkins, H., Ford, S. Ve Green, J. (2013). *Spreadable Media: Creating Value And Meaning In Anetworked Culture*, New York University Press, New York And London. Manufactured İn The United States Of America.

Jenkins, H. Ve Vd. (2009). *Confronting The Challenges Of Participatory Culture: Media Education For The 21st Century*, London, Enland: The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, Kakutani, M. (2019).

Hakikatin Ölümü: Trump Çağında Yalancılık Sanatı, Çev: Mizrahi, C. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Kant, E. (2015). *Ahlaki Metafiziğin Temellendirilmesi*, Çev: Kuçuradi, İ. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Keyes, R. (2019). *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık Ve Al-datma*, Çev: Özçetin, D. Delidolu, Tudem Yayın Grubu.

Lebon, G. (2015). *Kitleler Psikolojisi*, Çev: Can, H. Ankara: Tutku Yayınevi.

Lewis, M. Ve Staehler, T. (2019). *Fenomenoloji*, Çev: Kaplan, O. Ve Diğerleri, Ankara: Fol Kitap.

Levinas, E. (2016). *Husserl Fenomenolojisinde Görü Teorisi*, Çev: Uslu, Y, C. İstanbul: İthaki Yayınları.

Lyotard, J, F. (2007). *Fenomenoloji*, Çev: Birkan, İ. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Mcintyre, L. (2019). *Hakikat-Sonrası*, Çev: Biçici, M, F. İstanbul: Tellekt Yayınları.

Merleau-Ponty, M. (2017a). *Algının Fenomenolojisi*, Çev: Sarıkartal, E. Ve Hacımuratoğlu, E. İstanbul: İthaki Yayınları.

Merleau-Ponty, M. (2017b). *Algının Önceliği Ve Felsefi Sonuçları*, Çev: Yıldırım, Y. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Palfrey, J. Ve Gasser, U. (2016). *Doğuştan Dijital: Dijital Yerlilerin İlk Kuşağını Anlamak*, Çev: Aydın, N. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Platon. (2013). *Devlet*, Çev: Bozkurt, A, G. İstanbul: Avrupa Yakası Yayıncılık.

Platon. (2014). *Sokrates'in Savunması*, Çev: Rifat, S. İstanbul: Everest Yayınları.

Rogozinski, J. (2018). *Ben Ve Ten: Ego-Analizine Giriş*, Çev: Aktaş, M. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Sartre, J, P. (2014). *Varlık Ve Hiçlik: Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, Çev: Ilgaz, T. Ve Eksen, G, Ç. İstanbul: İthaki Yayınları.

Sartre, J, P. (2016a). *Egonun Aşkınlığı*, Çev: Kırkoğlu, R. İstanbul: Hill Yayın.

Sartre, J, P. (2016b). *İmgelem*, Çev: Tümertekin, A. İstanbul: İthaki Yayınları.

Schultz, D. Ve Schultz, S, E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*, Çev: Aslay, Y. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Schütz, A. (2018). *Fenomenoloji Ve Toplumsal İlişkiler*, Çev: Akan, A. Ve Kesikoğlu, S. Ankara: Heretik Basın Yayın.

Sütçü, C, S. Ve Aytekin, Ç. (2018). *Veri Bilimi*, İstanbul: Paloma Yayınevi.

Şimşek, A. Ve Yalı, S. (2019). *Gerçekte(N) Öyle Mi Olmuş?: Post-Truth Zamanlarda Tarihin Temsili*, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Tan, H. (2017). *İtibar Kavramında Reklamın Önemi Ve Reklamın Marka Dünyasına Etkisi*, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, Nisan, Vol. 9. S:1-23. DOI.10.17932/IAUD.13091352.2017.9/34.1-23. Dergipark.Gov.Tr/İaud/35220/390727

Tan, H. (2019a). "Dijital Kinizm", Ed: Karadağ, G. *Dijital Hastalıklar*, İstanbul: Der Yayınları. S: 191-225.

Tan, H. (2019b). "Kişisel Ve Marka İmaj Yönetiminin Sosyal Medya Dönüşümü" (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Timuçin, A. (2004). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Bulut Yayın Dağıtım.

Uygun, N. (2016). *Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Waldenfels, B. (2010). *Fenomenolojiye Giriş*, Çev: Keskin, M. İstanbul: Avesta Basın Yayın.

Zahavi, D. (2018). *Husserl'in Fenomenolojisi*, Çev: İstanbul: Say Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL1:<https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/yilmaz-ozdil/canli-yayini-kim-yonetsin-,5115610/> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

URL2:<https://www.star.com.tr/yazar/nedir-bu-fake-news-meselesi-yazi-1355207/> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

URL-3: <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/magazin-haberleri/sosyal-medya-halit-kivanci-oldurdu/> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

URL-4:<https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/sosyal-medyada-sirketinizin-itibarinin-sifirlanmaması-icin-bunlari-yapın-41269118> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

URL-5: <https://www.haberturk.com/turkiyedeki-yalan-haberleri-tespit-edecek-2499271-teknoloji> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

URL-6: <https://www.sabah.com.tr/galeri/teknoloji/yalan-haberler-sosyal-medya-da-daha-cabuk-yayiliyor> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

URL-7: <https://digitalage.com.tr/sosyal-medyada-en-fazla-zaman-geciren-ulkeler/> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

URL-8: <https://www.bloomberght.com/facebook-a-5-milyar-dolar-ceza-2228460> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

BÖLGESEL KALKINMA ALANLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ PERFORMANS ANALİZİ

Kaan KOÇALI
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye
kaan.kocali@kampusmadencilik.com.tr
<https://orcid.org/0000-0002-1329-6176>

<i>Atıf</i>	KOÇALI, K. (2022). BÖLGESEL KALKINMA ALANLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ PERFORMANS ANALİZİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 381-405.
-------------	---

ÖZ

Tüm dünya ülkelerinde sosyal ve ekonomik hedeflerin tek ortak noktası kalkınma ve sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Bu amaçla ülkeler, kalkınmanın ülkenin her bir tarafına eşit olarak dağılabilmesi ve kendi içlerinde bölgelerarası kalkınma farklılıklarını giderilmesi için çeşitli politikalar geliştirmişlerdir. Ülkemizde de bölgesel kalkınma alanları belirlenerek bu alanların koordinasyonu ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için ajanslar kurulmuştur. Ajansların koordinatörlüğünde ve kalkınma planları çerçevesinde istihdam politikaları ortaya konulmaktadır. Bu politikaların arasında iş sağlığı ve güvenliği konusu çok fazla göz önünde bulundurulmamaktadır. Ülkemizdeki yasal düzenlemelere rağmen iş kazaları her geçen yıl arttığı iş kazaları göstergeleri ve istatistikleri ile ortaya konmaktadır. Bu çalışmada; Türkiye’de belirlenmiş olan 26 kalkınma bölgesinin faaliyet gösterdiği iller tek tek gruplanarak 2012 – 2020 yılları arasındaki iş kazaları verileri incelenmiştir. Elde edilen veriler ile iş kazası olabilirlik oranları, iş kazası ağırlık oranları ve iş kazası sıklık hızları hesaplanmıştır. Hesaplanan göstergeler bölgesel kalkınma alanlarının iş kazaları performansını ortaya koymak ve kalkınma politikasına katkı sağlamak açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kalkınma Ajansı, Kalkınma Bölgesi, İş Kazası, Sıklık Hızı, Ağırlık Oranı.*

OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PERFORMANCE ANALYSIS OF REGIONAL DEVELOPMENT AREAS

ABSTRACT

The only common point of social and economic goals in all countries of the world is development and sustainability. For this purpose, countries have developed various policies in order to distribute development equally to all parts of the country and to eliminate interregional development differences within themselves. In our country, regional development areas have been determined and agencies have been established to coordinate these areas and ensure sustainable development. Employment policies are put forward under the coordination of agencies and within the framework of development plans. Among these policies, the issue of occupational health and safety is not taken into account. Despite the legal regulations in our country, occupational accident indicators and statistics are presented, as the number of occupational accidents increases every year. In this study; Occupational accidents data between 2012 and 2020 were examined by grouping the provinces in which 26 development regions operate in Turkey one by one. Occupational accident likelihood ratios, occupational accident severity rates and occupational accident frequency rates were calculated with the obtained data. The calculated indicators are important in terms of revealing the occupational accident performance of the regional development areas and contributing to the development policy.

Keywords: *Development Agency, Development Region, Occupational Accident, Frequency Rate, Weight Rate.*

GİRİŞ

Dünyadaki tüm ülkeler için ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma konuları büyük önem arz etmektedir. Sanayi Devrimi sonrasında bu konularda yapılan atılımlar değişen ve gelişen ekonomi politikalarına uyum sağlayarak ekonomik büyüme ve kalkınma konularında süreklilik sağlanmasına yardımcı olmuştur. 1980 sonrasında yerel kavramı küresel sistem ile adapte edilmiş ve yerel kalkınmanın öneminin de artması ile “bölgesel” kavramı çerçevesinde kalkınma politikaları oluşturulmuştur (Ünsal, 2002: 61). Böylece bölgesel dengesizliklerinin ortadan kaldırılması için yapılması gereken çalışmaların kapsamı artarak ulusal bazda değerlendirilmeye başlanmıştır. Kısacası, kalkınma politikası uygulanan bölgeler, ulusal planlar ve sınırlar bağlamında değerlendirilmiştir (DPT, 2000: 5). Yeni bölge kavramında ise, temel dinamikler ve bölgesel kalkınma için kullanılan yöntemler/araçlar farklılıklar göstermiş ve ulusal kalkınmanın temeli, bölgesel kalkınmaya dayandırılmıştır (Aksoy, 2002: 14-16). Böylece bölgelerin yükselişi, ekonomik bir gerçeklik çatısı altında toplanmıştır. Bölgesel çalışmaların oluşturduğu ekonomik ağlar ve güçler, yeni bölge kavramının temelini oluşturmaktadır (Lovering, 1998: 6).

Türkiye'nin Avrupa Birliği giriş süreci ile, uygulamakta olduğu teşvik sisteminin üzerine geliştirilen bölgesel gelişme politikalarını terk ederek tamamen yeni bir uygulama strateji içine girmiştir. Avrupa Birliği tarafından tüm aday ülkeler için benimsetilen bu yaklaşım açısı; bölgesel, özel sektör ve sermaye rekabetini ön planda tutmaktadır. Bu yaklaşım anlayışının ülkemizdeki en temel kurumları Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Bölgesel gelişme farklılıklarını ortadan kaldırma amacı güden Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın temel gayesi; hizmetler ile bölge içindeki ekonomiyi canlandırarak, bölgesel yatırımların artmasını sağlamak ve bölge halkının kalkınmasına katkı sağlamaktır (Berber ve Çelepçi, 2005: 149). Avrupa Birliği ülkelerinin 1950'li yıllarda başladığı kalkınma çalışmaları 1990 sonrasında iş sağlığı ve güvenliği konusunu da kapsayacak şekilde genişletilerek Avrupa Birliği mevzuatına iş sağlığı ve güvenliği alanında yapılması gereken hususlar da eklenerek üye ve aday üye ülkelerin bu konuda çalışmalar yapmaları sağlanmıştır. Buradaki amaç, kalkınmanın temelinde insan gücü olduğu için insanı ne kadar korursak kalkınmayı da o kadar sürekli ve dengeli hale getirebiliriz düşüncesidir. Ülkemizde de bu alanda birçok hukuki mevzuat çalışması yapılmış ve en temel olarak 2012 yılında İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yayınlanmıştır. Yayınlanan bu kanun 2013 yılında yürürlüğe girerek iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin tam olarak sağlanmasını ve mevcut olan güvenlik ve sağlık durumları ile işyeri ortamlarının iyileştirilmesi için yapılması gereken çalışmalara ışık tutmaktadır (Koçali, 2021a: 24-25).

Toplumun refahını artırmanın yollarından biri iş kazalarını ve meslek hastalıklarını azaltmaktır. 2012 yılından itibaren bu konuda Türkiye'de yapılan çalışmalara baktığımızda; bağımsız bir İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na ek olarak bazı düzenlemeler yapılmış, iş güvenliği profesyonelleri yetiştirilmiş, işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği profesyonelleri atanmış, teftişler artırılmış ve en önemlisi iş

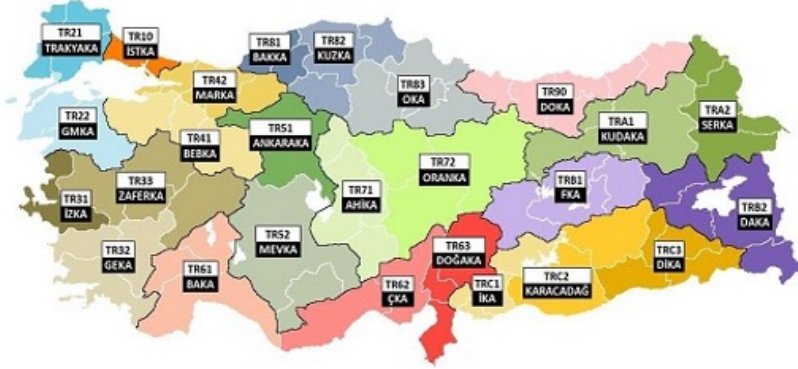
kazaları ve meslek hastalıkları konusunda farkındalık yaratılmıştır. Bu çalışmalar hatırı sayılır düzeyde olmakla birlikte iş kazalarını ve meslek hastalıklarını azaltmada yeterli olmamıştır.

İşyerlerindeki güvenlik ve sağlık koşulları ekonomik sektörler ve sosyal gruplar arasında farklılık göstermektedir. Nüfusun büyük bir bölümünün tehlikeli faaliyetlerde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde ölümler ve yaralanmalar özellikle ağır bedellere sebep olmaktadır. Sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sadece işçiler açısından arzu edilen bir durum olmakla kalmaz, aynı zamanda işgücü verimliliğine önemli ölçüde katkıda bulunur ve sonuç olarak ekonomik büyümeyi etkiler. İş kazaları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir sorun olmuştur. (Bilim vd., 2014: 7; Unsar ve Sut, 2009: 615).

Bölgesel Kalkınma Ajansları sorumlu oldukları ve faaliyet gösterdikleri illerdeki bölgesel gelişimin sağlanması için farklı farklı destekler sağlamaktadırlar. Bu destekler; KOBİ’lere yönelik destekler, eğitim ve yaşam boyu öğrenme olanaklarının geliştirilmesi, sosyal içermenin sağlanması ve yoksullukla mücadele edilmesi, çevre kirliliğini önleme ile çevrenin korunması ve verimli kaynak kullanımı, Ar-Ge ve yenilik çalışmaları, istihdam ve işgücü hareketliliğinin desteklenmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir ulaşım ağlarının sağlanması ve kurumsal kapasitenin artırılarak etkin kamu yönetimi uygulamalarının sunulması şeklinde sıralanabilir (Çelikkol, 2014: 332). Bu desteklerin temel amacı, bölgenin gelişmişlik düzeyinin ve istihdam olanaklarının çeşitlenerek iş gücünün arttırılmasına katkıda bulunmaktır. Artan istihdam beraberinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda daha da odaklanmayı mecbur kılmaktadır. Çünkü gerekli iş sağlığı ve güvenliği önlemleri alınmayan işyerlerinde iş kazaları artarak bölgenin kalkınmasına katkı sağlamak yerine zarar verecektir. Ülkemizdeki Bölgesel Kalkınma Ajansları, sosyoekonomik analizlerinin yapılması amacı ile Avrupa Birliği İstatistik Sistemi’ne uygun olarak kurulmuştur. 81 il Düzey-3 kapsamında tanımlanmıştır. Düzey-2 kapsamında istatistiki bölgeler ayrı ayrı il bazında değerlendirilerek Tablo 1’de de gösterildiği üzere 26 kalkınma bölgesine ayrılmıştır. Bölgesel Kalkınma Ajansları ise Resim 1’de görüldüğü üzere Düzey-2 kapsamında belirlenen 26 bölgeyi temsil edecek şekilde kurularak, sosyoekonomik kalkınmaları da göz önünde bulundurularak il bazında ve komşu iller bazında gruplara ayrılarak sınıflandırılmışlardır (Güler, 2005:7; Berber ve Çelepci, 2005:150; Özasan ve Ünlü, 2016:78).

Tablo 1. Kalkınma Ajansları ve Faaliyet Gösterdikleri İller

Bölge	Kalkınma Ajansı İsmi	Kısaltması	Faaliyet Gösterilen İller
TR10	İstanbul	İSTKA	İstanbul
TR21	Trakya	TRAKYAKA	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
TR22	Güney Marmara	GMKA	Balıkesir, Çanakkale
TR31	İzmir	İZKA	İzmir
TR32	Güney Ege	GEKA	Aydın, Denizli, Muğla
TR33	Zafer	ZEKA	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak
TR41	Bursa Eskişehir Bilecik	BEBKA	Bilecik, Bursa, Eskişehir
TR42	Doğu Marmara	MARKA	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
TR51	Ankara	ANKARAKA	Ankara
TR52	Mevlana	MEVKA	Karaman, Konya
TR61	Batı Akdeniz	BAKA	Antalya, Burdur, Isparta
TR62	Çukurova	ÇKA	Adana, Mersin
TR63	Doğu Akdeniz	DOĞAKA	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR71	Ahiler	AHİKA	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir
TR72	Orta Anadolu	ORAN	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR81	Batı Karadeniz	BAKKA	Bartın, Karabük, Zonguldak
TR82	Kuzey Anadolu	KUZKA	Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR83	Orta Karadeniz	OKA	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
TR90	Doğu Karadeniz	DOKA	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
TRA1	Kuzey Doğu Anadolu	KUDAKA	Bayburt, Erzincan, Erzurum
TRA2	Serhat	SERKA	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TRB1	Fırat	FKA	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
TRB2	Doğu Anadolu	DAKA	Bitlis, Hakkari, Muş, Van
TRC1	İpekyolu	İKA	Adıyaman, Gaziantep, Kilis
TRC2	Karacadağ	KARACADAĞ	Diyarbakır, Şanlıurfa
TRC3	Dicle	DİKA	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

Resim 1. Kalkınma Ajanslarının Faaliyet Gösterdikleri İller

Kaynak: (URL-4)

YÖNTEM

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ölçmek, takip etmek ve birbirleriyle karşılaştırmak amacıyla ekonomik ve sosyal kalkınma göstergeleri kullanılmaktadır. Dünya Bankası kişi başına düşen milli geliri, Birleşmiş Milletler Kalkınma Komitesi ise kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'yı, üretim payını ve okuma yazma oranını gösterge olarak kullanmaktadır (Alonso vd., 2014: 21-22). Gelişmişlik düzeyini gösteren istatistiksel çalışmalarda ekonomik ve sosyal kalkınma ile iş güvenliğinin de ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Li vd., 2011: 83) Bu alanda yapılan akademik çalışmalardan Barth vd. (2007), GSYH'daki artış ile iş kazaları sonrası meydana gelen yaralanmaların sayısında ilişki olduğunu ortaya koymuş ve bu çalışma Mouza ve Targontsidis (2012)'in İngiltere'deki 1971-2012 yılları arasındaki göstergeler ile desteklenmiştir. Broszkiewicz (2016) ise ölümcül olan yaralanma sayısı ile kişi başına düşen GSYH arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak iş kazalarının ekonomik ve sosyal kalkınma göstergelerindeki önemini vurgulamıştır. Ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalar da dünyada ortaya konulan sonuçları desteklemektedir. Palaz ve Çelik (2017), ekonomik kalkınma ile iş kazaları arasındaki ilişkiyi OECD ülkelerinde incelemiş ve GSYH ile ilişkilendirmiştir. Baradan vd. (2018), insani yaşam endeksi çalışması yaparak inşaat sektöründe meydana gelen iş kazalarını 23 ülke için analiz ederek iş kazaları ve ekonomik büyüme arasındaki ters ilişkiyi istatistiksel olarak ortaya koymuştur. Bu ters ilişki Gümüş ve Gülsün (2020) tarafından yapılan çalışma ile de desteklenmiştir. Kahraman vd. (2019) ise güvenlik ve sağlık harcamaları, kültürel ve sosyal gelişmeler, milli gelir ve işsizlik gibi ekonomik faktörler iş kazalarının meydana gelmesinde etkili olduğunu göstermiştir.

İş kazaları sonucunda hem çalışanlar hem de işverenler açısından ortaya çıkan işgücü kaybı ülke ekonomisi ve kalkınmasını etkilemektedir (Süzek, 2017: 895). Bu sebeple, işverenlerin ortaya çıkabilecek olan iş kazalarının önlenmesi

için hukuki düzenlemelerde belirtilen sorumluluklarını yerine getirerek güvenli çalışma ortamları oluşturmaları ve bir iş kazası yaşanması durumunda ise iş kazalarını bildirmeleri oldukça önemlidir (Güner, 2015: 233) İş kazası bildirimlerinin yapılması iş kazası geçiren çalışana yapılacak olan sosyal güvenlik yardımlarının başlaması açısından önem arz etmektedir (Şakar, 2017: 200).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki kaza oranlarındaki fark dikkat çekicidir. Gelişmiş ülkelerdeki pek çok işletme, hedefleri için sıfır kaza politikasını benimserken, gelişmekte olan ülkelerdeki altyapı inşası ve sanayileşme yeni durumları gün yüzüne çıkarmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki işletmeler bu nedenle tehlikelerini belirleyememektedir. Bu nedenle iş kazalarının meydana gelmesi olasıdır (Larsson, 1996: 144-145). Küçük işletmelerde iş kazası meydana gelme riski büyük işletmelere göre daha yüksektir (Macedo ve Silvia, 2005: 272). Gelişmekte olan ülkelerdeki iş kazaları, sanayileşme hızının yüksek olması ve kentsel yaşama tarzının daha fazla benimsenmesinin de etkisi ile gelişmiş ülkelere göre önemli ölçüde daha yüksektir (Çalış ve Büyükakıncı, 2021: 576).

İş kazalarının istatistiksel çalışmaları bir ülkenin gelişmişlik düzeyini tanımlamanın ve değerlendirmenin iyi bir yoludur (Jorgensen, 1998: 16; Rantanen vd., 2001: 44). İstatistiksel çalışmaların yapılabilmesi için Dünya Çalışma Örgütü (ILO) 1941 yılından itibaren mesleki yaralanma verilerini toplamaya başlamıştır (Rantanen ve Fedotov, 2011: 27). 1999 yılından sonra ise üye olan ülkelere iş kazası sayılarını, iş görmezlik sayılarını, kaybedilen gün sayılarını ve kaza oranlarını kendisine sunmalarını istemiştir (Ivascu ve Cioca, 2019: 12)

Ülkemiz Dünya Çalışma Örgütü (ILO)'ne üye olduğu için iş kazaları verileri devlet tarafından Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'na kayıt altında tutulmaktadır. Kayıt altındaki tüm kazalar SGK'ya bildirilen kazalar olup hukuk sistemimizde iş kazası bildirim yükümlülüğü ve bildirim yapılmamasından kaynaklanan hukuki sorumluluk durumu 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 13. ve EK-5 maddelerinde düzenlenmiştir. Bildirim usulü ise Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 35. maddesinde belirtilmiştir. Bunların yanında, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte iş kazalarının bildirilmesi kanununun 14. maddesinde "Sağlık hizmeti sunucuları kendilerine intikal eden iş kazalarını, ..., en geç on gün içinde Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirir." şeklinde düzenlenmiş olup, sağlık hizmeti veren kurum ve kuruluşlar kendilerine ulaşan iş kazalarını SGK'ya bildirmekle yükümlüdürler. Böylece iş kazası bildirimleri sadece sigortalı ve işveren ile sınırlı tutulmamıştır. 4/1-a ve 4/1-c kapsamındaki sigortalılar için işveren iş kazasını bildirmekle yükümlü iken 4/1-b kapsamında işverenler bir işverene bağlı olarak çalışmadıkları için 2016-21 sayılı SGK Genelgesi uyarınca iş kazalarını Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'na kendileri bildirmelidir. (Kaynak, 2018: 589; Karakaş, 2019: 451-453).

Çalışmada kullanılan Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerinde tüm sigorta kolları yerine sadece 4/1-a statüsündeki işçiler baz alınmıştır. Bunun nedeni 4857 sayılı İş Kanunu ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası

Kanunu'nun özellikle 4/1-a statüsündeki işçilere odaklanmasıdır. Bu nedenle 4/1-b (işveren) ve 4/1-c (memur) statüsündeki sigortalılar çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca hiçbir sigortası olmayan ve kayıt dışı çalıştırılan işçilerin geçirdikleri kazalar Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) sisteminde yer almadığı için bu veriler de çalışma kapsamı dışındadır. Bu durum araştırmanın kısıtlılıkları içinde değerlendirildiğinde ve çalışmanın tüm Türkiye'yi kapsayan bir çalışma olmasından dolayı alan daraltma sistemi ile kalkınma bölgeleri içerisinde analiz yapıldığı için istatistiksel olarak genel çalışmayı etkilememektedir. Çalışma içerisinde yer alan çalışan, işçi ve sigortalı kelimeleri, 4/1-a kapsamındaki çalışan ve zorunlu sigortalıları ifade etmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri hesaplanırken 1 takvim yılı için 300 iş günü, 1 iş günü ise 7,5 saatlik çalışma olarak kabul edilmektedir (URL-1; URL-2). Çalışma kapsamında kullanılan ve iş kazası göstergelerinin hesaplanmasını sağlayan formüller (1), (2) ve (3)'de verilmiş olup, bu formüllerde yıllık ve hastalıklardan dolayı meydana gelen izinler kapsam dışında tutulmaktadır (Ceylan, 2012: 911-912; Koçali, 2021b: 311-313).

Çalışmada kullanılan Formül (1) ile Kaza Sıklık Hızı (KSH) hesaplanmakta olup, bir takvim yılı içerisinde çalışılan her 1.000.000 iş saatine karşılık kaç adet iş kazası olduğu göstermektedir. Formül (2) ile Kaza Olabilirlik Oranı (KOO) hesaplanmakta olup, bir takvim yılı içerisinde 100.000 çalışanın kaza geçirme olasılığını ifade etmektedir. Formül (3) ile Kaza Ağırlık Oranı (KAO) hesaplanmakta olup, bir takvim yılı içerisinde 1.000.000 çalışma saatinde kaç iş gününün iş kazası sebebi ile kayba uğradığını göstermektedir. Bu formüller, Avrupa Birliği İstatistik Ofisi tarafından ortaya konulmuş ve iş kazaları göstergelerinin hesaplamak için kullanılan formüllerdir (URL-3; Koçali, 2021b: 311-313).

$$Kaza\ Sıklık\ Hızı = \frac{Toplam\ İş\ Kazası\ Sayısı}{Toplam\ İnsan\ Saat\ Çalışma\ Süresi} \times 1.000.000 \quad (1)$$

$$Kaza\ Olabilirlik\ Oranı = \frac{Toplam\ İş\ Kazası\ Sayısı}{Toplam\ Çalışan\ Sayısı} \times 100.000 \quad (2)$$

$$Kaza\ Ağırlık\ Oranı = \frac{Toplam\ İş\ Görmezlik\ Gün\ Sayısı}{Toplam\ İnsan\ Saat\ Çalışma\ Süresi} \times 1.000.000 \quad (3)$$

Çalışma, Türkiye'nin tüm kalkınma bölgelerindeki 2012-2020 dönemini kapsayan iş kazaları verilerine odaklanmıştır. Kullanılan veriler Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) veri tabanından alınmıştır. Alınan veriler, verimli ve objektif sonuçların elde edilmesi için sektör ayrımı olmadan ve tüm iş kollarını kapsayacak şekilde seçilerek iş kazaları, sürekli/geçici iş görmezlik süreleri ve çalışan sayıları gibi parametreler ile irdelenmiştir. Veriler, Türkiye'de belirlenmiş olan 26 kalkınma bölgesinin faaliyet gösterdiği iller tek tek gruplanarak analiz edilmiştir. Kalkınma bölgeleri yıllara göre incelenerek yıllık ortalamaları dikkate alınarak iş kazası sıklık hızları ve iş kazası ağırlık oranları gibi göstergeler hesaplanmıştır. Analiz sonuçları ile kalkınma bölgelerinin iş sağlığı ve güvenliği performansı belirlenmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın kapsadığı 2012 ve 2020 yılları arasındaki dönemde ülkemizde 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yayınlanmıştır. 2013 yılı itibari ile yürürlüğe giren bu yasa ile iş kazası bildirimleri sadece işverence yapılmamakta olup aynı zamanda iş kazası sonrası gidilen sağlık kurumlarınca da yapıldığından dolayı çok eksenli bir kontrol mekanizması oluşturulması sağlanmıştır.

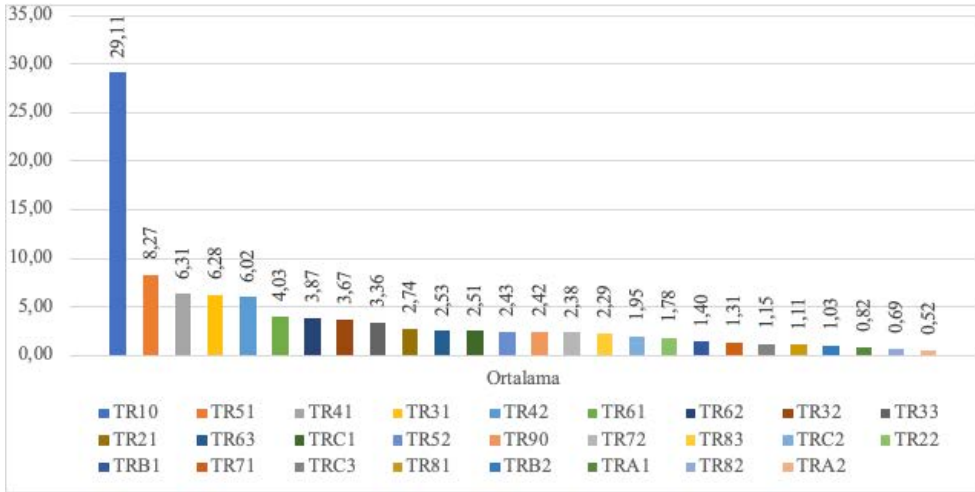
Tablo 3'te kalkınma bölgelerinde gerçekleşen iş kazaları sayısının yıllar içinde artış gösterdiği görülmektedir. Özellikle 2012 yılındaki iş kazası sayısının 2013 yılında ortalama %251 arttığı görülmüştür. 2012 yılının seçilmesinin sebebi 6331 sayılı kanun öncesindeki döneme ışık tutarak iş kazası bildirimlerinin eksik yapıldığı ya da hiç yapılmadığının görülmesidir. Çünkü aynı artış oranı 2013 ile 2020 yılları arasında yakalanmaktadır. Çalışma kapsamında 2012 yılındaki verilerin de kullanılmasının önemi bu şekilde ortaya çıkmaktadır. 2013 yılı itibari ile de iş sağlığı ve güvenliği hukuki düzenlemelerinin de etkisi ile iş kazası bildirimleri ve kayıtlarının genel performans ölçümleri sağlanmaktadır. Çalışmada iş kazalarındaki değişimlerinin 2012 ve 2020 yılları arasındaki verilerin kullanarak tüm dönemlerin istatistiksel olarak irdelenmesi ile 26 kalkınma bölgesinin iş sağlığı ve güvenliği göstergelerinin incelenmesi, bölgelerin kalkınmalarına katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Çalışma kapsamında ilk olarak çalışan sayıları irdelenmiştir. 2012 ve 2020 yılları arasında çalışan sayıları incelendiğinde Tablo 2'de de görüldüğü üzere tüm kalkınma bölgelerinde istihdam artışı olmuştur. Yıllık toplam çalışan sayısının toplam çalışana oranı ile kalkınma bölgesinin toplam çalışan istihdamının ne kadarını temsil ettiği hesaplanmış ve Çizelge 1'de gösterilmiştir. TR10 (İstanbul)'un %29,11 ile ilk sırada yer aldığı; %8,27 ile TR51 (Ankara), %6,31 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), %6,28 ile TR31 (İzmir) ve %6,02 ile TR42 (Doğu Marmara)'nın ilk beş sırayı aldığı ve toplam istihdamın yaklaşık %55,99'unu kapsadıkları görülmüştür.

Tablo 2. Kalkınma Bölgelerinde Çalışanların Sayısı

Bölge	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
TR10	3702462	3730604	3971464	4097388	4050072	4126798	4041665	4130578	4248775
TR51	1101642	1048844	1125125	1225685	1206519	1143615	1124799	1116500	1165944
TR41	784276	790983	833775	869646	875026	921310	899743	897344	946269
TR31	785230	791499	828314	867821	865178	917262	897785	889856	945234
TR42	715133	731102	787822	826856	835812	872159	862340	870373	964345
TR61	489371	516172	552984	575030	521939	563110	577068	595351	603699
TR62	487794	479006	505046	541039	532928	568770	548785	549577	592064
TR32	447308	455678	481710	514707	506626	546694	521575	519301	558913
TR33	421241	415488	435826	465952	466426	496259	477059	474937	515532

TR21	327992	332394	356254	375000	377904	401852	392701	397631	432851
TR63	309944	312889	327235	351907	346465	371629	366207	364106	392127
TRC1	294395	308427	324862	335746	330928	365658	363461	371968	412656
TR52	299255	300857	319897	343378	334517	359647	340172	346287	374732
TR90	312049	300508	311988	339193	330870	355360	343621	339140	364254
TR72	298336	302453	318148	342574	322582	335100	332464	333065	361441
TR83	292131	281501	297617	322179	311253	337650	328684	320246	350536
TRC2	232093	221236	234177	261152	253170	288982	300131	298923	324562
TR22	213495	212473	227082	245186	243574	263092	260258	258341	285211
TRB1	174543	166381	174038	189052	177467	207278	205234	201003	243074
TR71	161994	155557	171597	191619	179729	189872	188763	186663	203925
TRC3	126545	124056	128939	131199	140347	190328	186955	191304	207795
TR81	160023	141511	147395	158057	148988	157407	152907	150473	157337
TRB2	116486	111764	108619	127321	126978	159091	172956	176150	183986
TRA1	105404	98739	102966	113690	109921	125920	121237	116403	126201
TR82	88743	82915	88407	97633	92245	101667	101178	97121	109001
TRA2	64760	57455	59110	68957	66352	83388	84142	79222	82682

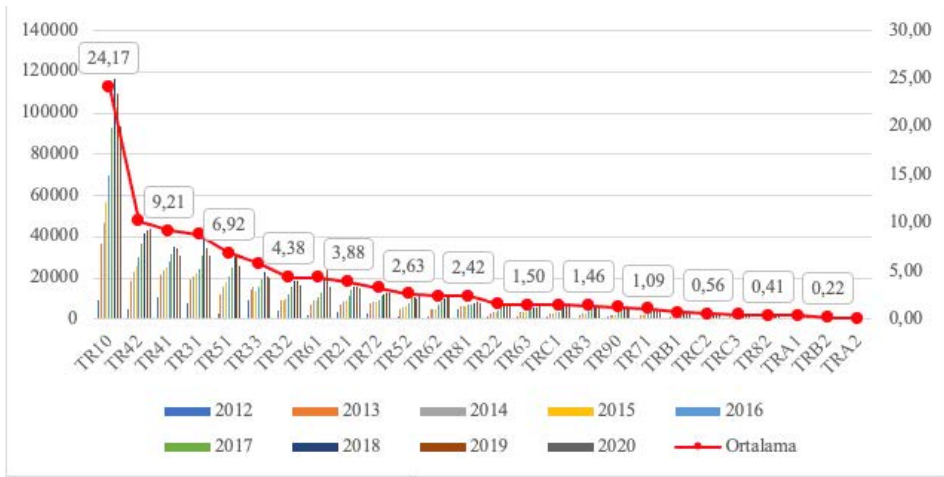
Çizelge 1. Kalkınma Bölgelerindeki Çalışanların Oranları

Kalkınma bölgelerindeki iş kazaları ortalamaları incelendiğinde ise Çizelge 2’de de görüldüğü üzere tüm kalkınma bölgelerinin iş kazası sıralamasının 2012’den 2020’ye kadar değişmediği belirlenmiştir. Bu nedenle iş kazalarının ortalamaları baz alınarak yapılan sıralamada ilk sırayı %24,17 ile TR10 (İstanbul)’un aldığı; %10,25 ile TR42 (Doğu Marmara), %9,21 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), %8,86 ile TR31 (İzmir), %6,92 ile TR51 (Ankara) ve %5,82 ile TR33 (Zafer)’in toplamının yaklaşık iş kazalarının %65’inin gerçekleştiği kalkınma alanları olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 3. İş Kazaları Sayıları

Bölge	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
TR10	9450	37076	46559	56623	69637	93003	116914	109695	93465	632422
TR42	5022	18675	23069	26026	30398	36542	41673	43072	43720	268197
TR41	10787	21517	23510	25423	28145	31615	35331	34199	30616	241143
TR31	7596	19429	20814	22572	24774	31024	40164	34618	30946	231937
TR51	3081	12530	15595	17693	21041	24970	30225	30286	25621	181042
TR33	9628	14383	15635	13478	15744	19448	22971	20986	19967	152240
TR32	4299	9038	9684	10145	12064	15781	18742	18594	16287	114634
TR61	1844	7537	9219	9208	10964	13167	19889	25280	16072	113180
TR21	3695	7293	8829	9474	11573	14246	15606	15669	15164	101549
TR72	2852	7717	8694	8405	9650	11307	12508	12878	12653	86664
TR52	1379	5035	5607	6155	7675	10819	10943	10070	11175	68858
TR62	1578	4688	4857	5127	7323	8489	10083	10623	10960	63728
TR81	5118	6318	6339	6729	6865	7495	7592	8607	8140	63203
TR22	1232	3029	3344	3750	4590	6097	6235	6342	6352	40971
TR63	1392	3378	3595	3675	3996	5068	5940	5960	6285	39289
TRC1	1211	2551	2865	3302	3481	4804	6194	6692	7804	38904
TR83	883	2433	2580	2942	4222	6030	6535	6044	6558	38227
TR90	1208	2198	2350	2021	3429	4947	5789	6239	6042	34223
TR71	644	1962	2505	3069	3368	4195	4702	4139	3972	28556

TRB1	704	1205	1425	1541	1754	2786	3443	3268	3500	19626
TRC2	257	864	1228	1227	1345	2036	2580	2614	2442	14593
TRC3	287	1133	1207	1206	1383	1923	2304	2126	1974	13543
TR82	287	686	806	946	1544	1477	1680	1551	1807	10784
TRA1	510	758	857	822	906	1650	1770	1604	1554	10431
TRB2	105	291	350	327	419	740	1121	1216	1098	5667
TRA2	23	210	275	202	348	665	703	459	385	3270

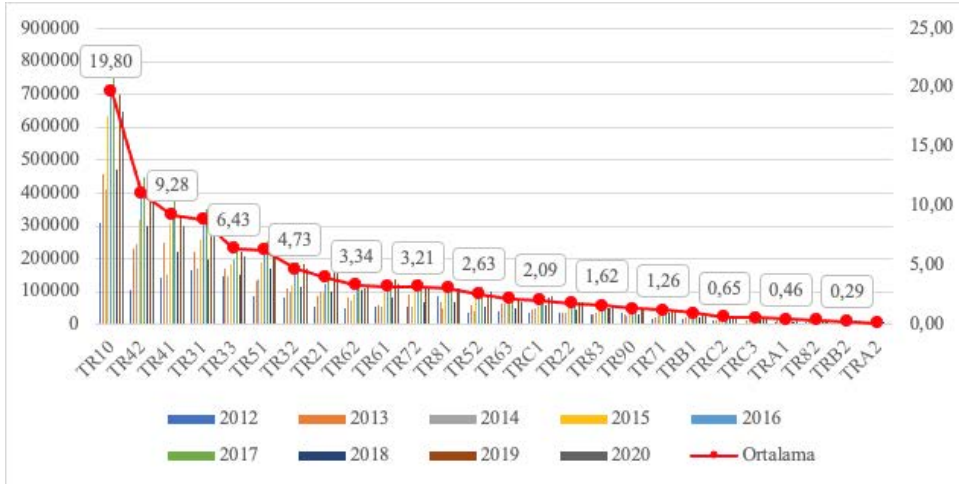

Çizelge 2. İş Kazaları Ortalamaları

İş kazaları sonrasında yaralanan (ayakta veya yatarak tedavi olan) işçilerin iş görmezlik süreleri incelendiğinde Tablo 4’te görüldüğü üzere yıllar içinde sürekli bir artış meydana gelmektedir. Meydana gelen artışlar iş kazaları ile doğru orantılı olarak artış eğilimindedir. Çünkü iş kazası sayısı arttıkça iş başı yapamayan çalışan sayısı da o oranda artmaktadır. Hatta iş kazasının şiddetine bağlı olarak bazı çalışanların 1 gün sonra iş başı yaptığı fakat bazılarının ise yatarak tedavi olma süreleri de göz önünde bulundurulduğunda aylarca iş başı yapamadıkları görülmüştür. Çizelge 3’te kalkınma bölgelerinin iş görmezlik ortalamaları verilmiştir. %19,80 ile TR10 (İstanbul), %11,06 ile TR42 (Doğu Marmara), %9,28 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), %8,93 ile TR31 (İzmir), %6,43 ile TR33 (Zafer) ve %6,30 ile TR51 (Ankara)’nın toplamının yaklaşık iş görmezlik sürelerinin %61,79’unun gerçekleştiği kalkınma alanları olduğu hesaplanmıştır.

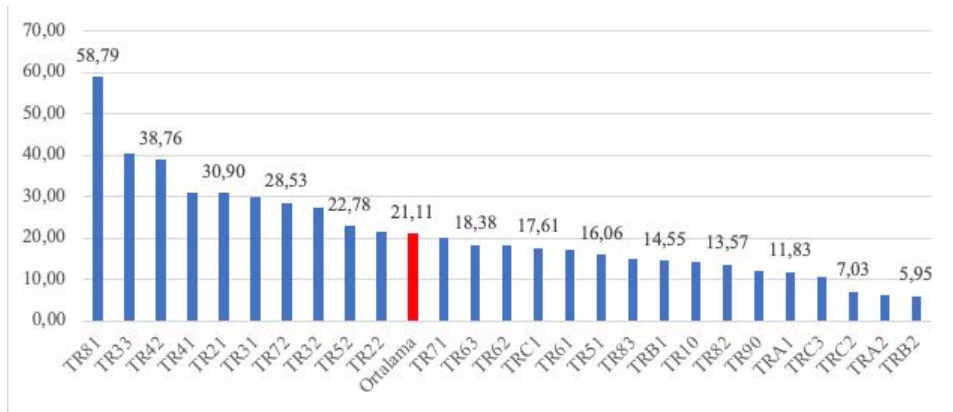
Tablo 4. İş Görmezlik Süreleri

Bölge	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
TR10	312255	459904	410633	635387	718116	824504	472753	697844	650049	5181445
TR42	107177	231353	243598	317498	391787	448761	299042	435130	419527	2893873
TR41	142539	249617	153030	308227	336165	384809	220326	332242	302560	2429515
TR31	164217	222595	172379	260325	306574	352740	200630	338322	319042	2336824
TR33	148889	170936	146259	187193	199800	248412	152709	221152	206474	1681824
TR51	89731	134469	137433	191522	245476	255610	169652	214421	209557	1647871
TR32	81563	108969	103672	120746	162726	191662	115635	184682	169426	1239081
TR21	53450	85897	103040	99859	125878	157043	100294	159836	163491	1048788
TR62	53020	83561	72185	92015	111688	123365	105732	113215	120010	874791
TR61	53860	62193	57694	97082	115806	122967	82263	138756	123683	854304
TR72	55905	92053	53754	111440	112099	123658	69895	108874	112972	840650
TR81	89091	71583	50575	102553	98990	102636	69257	112512	110602	807799
TR52	37321	60496	40607	81866	99127	116825	55027	93213	103214	687696
TR63	40976	66155	62463	70374	67738	74190	52528	73795	69401	577620
TRC1	36382	47597	50242	55402	57975	71158	60061	82751	85735	547303
TR22	36843	37505	35359	52384	57031	72926	47242	70831	67491	477612
TR83	30329	30740	37001	42547	48511	73964	51729	51088	57084	422993
TR90	35880	31952	27192	30773	46214	62949	30080	47665	51618	364323
TR71	16703	25183	28761	38689	45934	50537	37679	43288	42353	329127
TRB1	20305	24881	21269	28250	33153	41225	23377	27941	32492	252893
TRC2	13069	12921	17671	14805	19316	27294	22900	23322	18484	169782
TRC3	6248	13887	13178	16019	17023	24573	20752	22555	19141	153376
TRA1	9599	15843	11659	17563	14110	18249	9901	11257	12496	120677
TR82	10103	12834	9538	14507	15180	16361	10462	11878	15718	116581
TRB2	3358	5739	6719	7117	8430	9427	9505	13512	12545	76352
TRA2	1130	3043	2223	3499	4469	8987	7539	5660	3481	40031

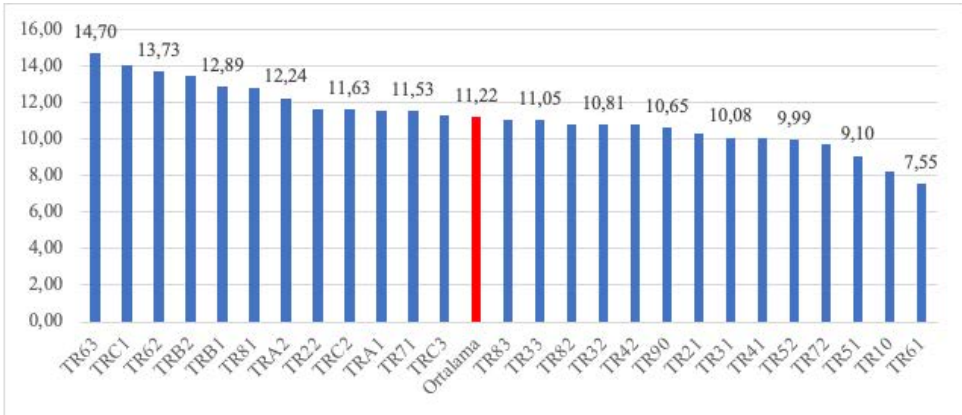
Çizelge 3. İş Görmezlik Süreleri Ortalamaları

Kalkınma bölgelerinin iş kazaları ortalamaları sıralamaları ile iş görmezlik ortalama sıralamaları aynıdır. Bu nedenle bölgeler arası iş görmezlik ilişkisinin bulunması için çalışan başına iş görmezlik oranının hesaplaması gerekecektir. Böylece kalkınma bölgesinde kaza geçiren 1 çalışanın ortalama kaç gün işbaşı yapamadığı ve iş görmezlik süresi geçirdiği görülecektir. Ortaya çıkan sonuç ise kalkınma bölgesinin iş kazası karşısında en az kaç günlük bir mesai kaybı yaşayarak üretimden ve hizmetlerden uzak kaldığını ve bölgesel kalkınmasının hangi oranda etkilendiğini göstermek açısından önem arz etmektedir.

Çizelge 4. Çalışan Başına İş Görmezlik Süreleri

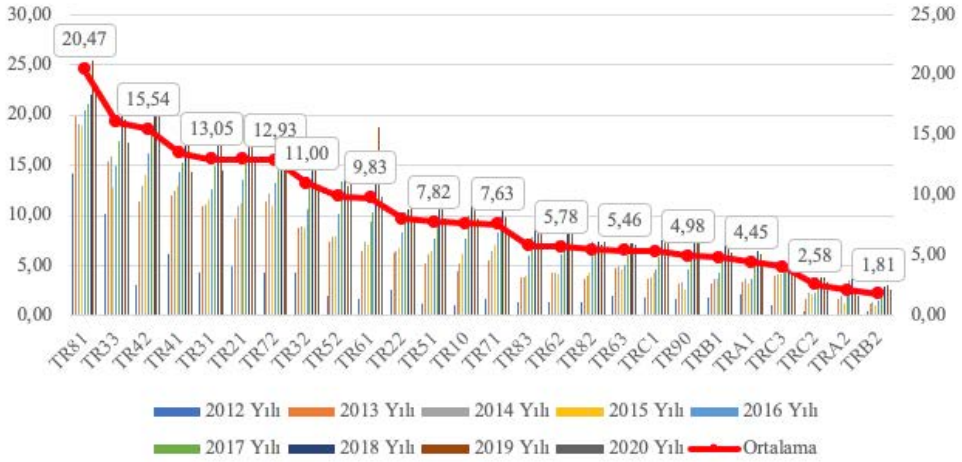
Çizelge 4’te de görüleceği üzere tüm kalkınma bölgelerinde çalışan başına iş görmezlik ortalaması 21,11 gün olarak bulunmuştur. Bu oranın üstünde 58,49 gün ile TR81 (Batı Karadeniz), 40,34 gün ile TR33 (Zafer), 38,76 gün ile TR42 (Doğu Marmara), 31,07 gün ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 30,90 gün ile TR21 (Trakya), 30,00 gün ile TR31 (İzmir), 28,53 gün ile TR72 (Orta Anadolu), 27,72 gün ile TR32 (Güney Ege), 22,78 gün ile TR52 (Mevlana) ve 21,62 ile TR22 (Güney Marmara) olmak üzere toplam 10 kalkınma bölgesi olduğu görülmüştür. Çalışan başına iş görmezlik süresi hesabından sonra iş kazası başına iş görmezlik süresinin de hesaplanması gerekmektedir. Çizelge 5’te de görüleceği üzere iş kazası başına iş görmezlik ortalaması 11,22 gün olarak bulunmuştur. Bu oranın üstünde 14,70 gün ile TR63 (Doğu Akdeniz), 14,07 gün ile TRC1 (İpekyolu), 13,73 gün ile TR62 (Çukurova), 13,47 gün ile TRB2 (Doğu Anadolu), 12,89 gün ile TRB1 (Fırat), 12,78 gün ile TR81 (Batı Karadeniz), 12,24 gün ile TRA2 (Serhat), 11,66 gün ile TR22 (Güney Marmara), 11,63 gün ile TRC2 (Karacadağ), 11,57 gün ile TRA1 (Kuzey Doğu Anadolu), 11,53 gün ile TR71 (Ahiler) ve 11,33 gün ile TRC3 (Dicle) olmak üzere toplam 12 kalkınma bölgesi olduğu görülmüştür.

Çizelge 5. İş Kazası Başına İş Görmezlik Süreleri

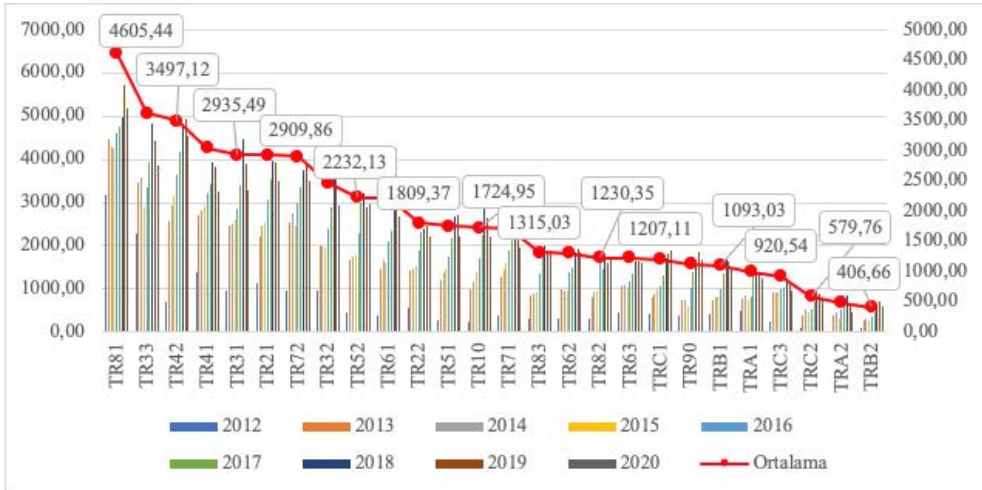
Çizelgelerde de görüldüğü üzere çalışan başına ve iş kazası başına iş görmezlik süreleri sıralaması iş kazası ve iş görmezlik sıralaması ile aynı değildir. Bu nedenle iş sağlığı ve güvenliğinde istatistiksel çalışmaların yapılarak daha ayrıntılı işlemler ile net sonuçlar ortaya konulmalıdır. Sadece genel hatları ile çizilen çerçeveler hatalı sonuçların yorumlanmasına yol açacağı için gerçeklerden de uzak olacaktır. Bu kapsamda daha net ve uluslararası geçerliliği olan iş kazası sıklık hızı, iş kazası olabilirlik oranı ve kaza ağırlık oranlarının tek tek hesaplanmalıdır.

İş kazası sıklık hızı hesaplandığında; 20,47 ile TR81 (Batı Karadeniz), 16,11 ile TR33 (Zafer), 15,54 ile TR42 (Doğu Marmara), 13,56 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 13,05 ile TR31 (İzmir), 13,01 ile TR21 (Trakya), 12,93 ile TR72 (Orta Anadolu) ve 11,00 ile TR32 (Güney Ege)’nin 1.000.000 iş saatinde karşılık 10’dan fazla iş kazasına sahip olduğu bulunmuş ve Çizelge 6’da gösterilmiştir.

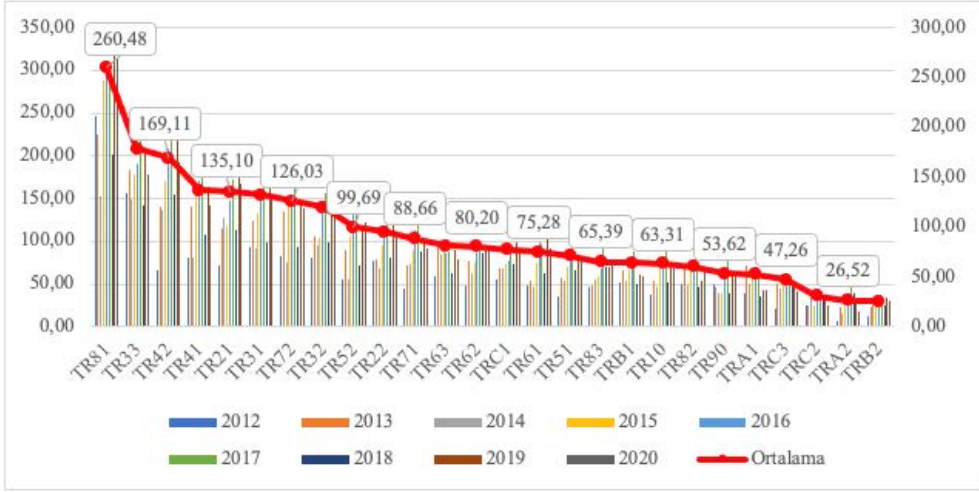
Çizelge 6. İş Kazası Sıklık Hızları

Kaza olabilirlik oranı hesaplandığında; 4605,44 ile TR81 (Batı Karadeniz), 3625,40 ile TR33 (Zafer), 3497,12 ile TR42 (Doğu Marmara), 3051,13 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 2935,49 ile TR31 (İzmir), 2927,89 ile TR21 (Trakya), 2909,86 ile TR72 (Orta Anadolu)'da 100.000 çalışandan kaza geçirme olasılıkları bulunmuş ve 2500 çalışandan fazla oldukları hesaplanarak Çizelge 7'de gösterilmiştir.

Çizelge 7. Kaza Olabilirlik Oranları

Kaza ağırlık oranı hesaplandığında ise; 260,48 ile TR81 (Batı Karadeniz), 178,64 ile TR33 (Zafer), 169,11 ile TR42 (Doğu Marmara), 136,89 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 135,10 ile TR21 (Trakya), 132,27 ile TR31 (İzmir), 126,03 ile TR72 (Orta Anadolu), 119,68 ile TR32 (Güney Ege)'nin 1.000.000 çalışma saatinde en az 100 iş gününe kayba uğradığı bulunmuş ve Çizelge 8'de gösterilmiştir.

Çizelge 8. Kaza Ağırlık Oranları

Yapılan tüm hesaplamalarda da görüleceği üzere kalkınma bölgelerinin iş kazaları göstergeleri sıralamaları farklılık göstermektedir. Bu nedenle tüm kalkınma bölgelerinin tek bir tabloda sıralamalarının gösterilerek 2012 – 2020 yılları arasındaki iş sağlığı ve güvenliği performanslarının en net şekilde ortaya konulması önemlidir.

Tablo 5. Kalkınma Bölgeleri İş Kazaları Göstergeleri Sıralaması

Bölge	Çalışan Sayısı	İş Kazası Sayısı	İş Görmezlik Süresi	Çalışan Başına İş Görmezlik Süresi	İş Kazası Başına İş Görmezlik Süresi	Kaza Sıklık Hızı	Kaza Olabilirlik Oranı	Kaza Ağırlık Oranı
TR10	1	1	1	19	25	13	13	19
TR21	10	9	8	5	19	6	6	5
TR22	18	14	16	10	8	11	11	10
TR31	4	4	4	6	20	5	5	6
TR32	8	7	7	8	16	8	8	8
TR33	9	6	5	2	14	2	2	2
TR41	3	3	3	4	21	4	4	4
TR42	5	2	2	3	17	3	3	3
TR51	2	5	6	16	24	12	12	16
TR52	13	11	13	9	22	9	9	9
TR61	6	8	10	15	26	10	10	15
TR62	7	12	9	13	3	16	16	13
TR63	11	15	14	12	1	18	18	12
TR71	20	19	19	11	11	14	14	11
TR72	15	10	11	7	23	7	7	7
TR81	22	13	12	1	6	1	1	1
TR82	25	23	24	20	15	17	17	20
TR83	16	17	17	17	13	15	15	17
TR90	14	18	18	21	18	20	20	21
TRA1	24	24	23	22	10	22	22	22
TRA2	26	26	26	25	7	25	25	25
TRB1	19	20	20	18	5	21	21	18
TRB2	23	25	25	26	4	26	26	26
TRC1	12	16	15	14	2	19	19	14
TRC2	17	21	21	24	9	24	24	24
TRC3	21	22	22	23	12	23	23	23

Kalkınma ajanslarının iş kazaları göstergeleri sıralaması yapılan Tablo 5’te; en iyi olan skor için yeşil, en kötü olan skor için ise kırmızı kullanılmıştır. Böylece kalkınma ajanslarının faaliyet gösterdikleri il bölgelerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından değerlendirmeleri daha kolay yapılmıştır. Çalışan sayısı olumlu bir durum olduğu için 1 en iyi, 26 en kötü olarak tanımlanmıştır. İş kazasına bağlı parametrelerde birinci sırada olmak o kalkınma bölgesi için; iş kazası sayısı, iş görmezlik süresi, çalışan başına iş görmezlik süresi, iş kazası başına iş görmezlik

süresi, iş kazası sıklık hızı, iş kazası olabilirlik oranı ve iş kazası ağırlık oranında ise 1 en kötü, 26 en iyi olarak tanımlanmıştır.

SONUÇ

Tüm dünyada olduğu gibi teknoloji, sanayi ve üretimdeki artışa bağlı olarak işgücü piyasası gelişmiş ve İSG uygulamaları buna bağlı olarak ilerlemiştir. İSG kapsamında iş yerlerinde çalışanların kaza yapma olasılığının azaltılması, can kayıplarının en aza indirilmesi ve maddi kayıpların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Çalışanların haklarının korunması ve güvenli bir çalışma ortamının oluşturulması için çeşitli yasal düzenlemeler yapılırsa da dünyada olduğu gibi ülkemizde de iş kazaları ve meslek hastalıkları önemini korumaktadır.

Türkiye'deki iş kazası istatistikleri iş kazası bildirimlerinin yapılmaması, kayıt dışılık, kayıt dışı işçi çalıştırılması ve zayıf kayıt ve raporlama sistemlerinden dolayı önemli sayıda kazanın rakamlara dahil edilmediği bilinmektedir. Bu nedenle birçok işletmede iş kazalarını Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'ya bildirmediği gibi iş kazası geçiren çalışanların gittikleri sağlık kuruluşlarında da iş kazası olayını kayıtlara geçirmemek için yaralanmaları hakkında yanlış bilgiler verdikleri de bilinmektedir. Aynı durum çalışan işçi sayısı kayıtları için de geçerlidir. Örneğin; inşaat sektöründe işçisi sayısı fiilin çalışan işçi sayısından fazladır. Bunun temel nedeni SGK'nın inşaatları denetlemek yerine, ödenen primleri esas almasıdır. İnşaatlarda kendi çalışan işçisini sigortalı olarak bildirmeyen işveren, belediyeden oturma ruhsatı ya da çalışma izni almak için SGK'dan prim borcu olmadığına ilişkin yazısına ihtiyaç duyan kişileri, prim borçlarını kendilerinin ödemesi şartı ile işyerinde çalışmayan kişileri bildirebilmektedir. Bu durum gerçekte hiç çalışmayan kişilerin inşaatlarda çalışmış gibi sahte çalışan olarak SGK'ya bildirilmelerine sebep olmaktadır. Bu da SGK kayıtlarında inşaat sektöründe çalışan işçi sayısını olduğundan çok daha fazla göstermektedir (Karadeniz, 2012: 45).

Bu araştırma, Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Alanı olarak belirlenen bölgelerde 2012 ile 2020 yılları arasında meydana gelen iş kazalarının bölgesel dağılımını incelemek ve bölgelerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki kültürünü ve performansını incelemek amacıyla yapılmıştır. Kazalar sonucu meydana gelen kayıpları azaltarak önleyici tedbirlerin bölgelerde faaliyet gösteren işletmelerin sürdürülebilirliğine katkısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

TR10 İstanbul'un %29,11 ile ilk sırada yer aldığı; %8,27 ile TR51 (Ankara), %6,31 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), %6,28 ile TR31 (İzmir) ve %6,02 ile TR42 (Doğu Marmara)'nın ilk beş sırayı aldığı ve toplam istihdamın yaklaşık %55,99'unu kapsadıkları görülmüştür. %24,17 ile TR10 (İstanbul), %10,25 ile TR42 (Doğu Marmara), %9,21 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), %8,86 ile TR31 (İzmir), %6,92 ile TR51 (Ankara) ve %5,82 ile TR33 (Zafer)'in toplamının yaklaşık iş kazalarının %65'inin gerçekleştiği bölgeler olduğu bulunmuştur. 19,80 ile TR10 (İstanbul), %11,06 ile TR42 (Doğu Marmara), %9,28 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), %8,93 ile TR31 (İzmir), %6,43 ile TR33 (Zafer) ve %6,30 ile TR51 (Ankara)'nın toplamının yaklaşık iş görmezlik sürelerinin %61,79'unun gerçekleştiği kalkınma alanları olduğu hesaplanmıştır.

Tüm kalkınma bölgelerinde çalışan başına iş görmezlik ortalaması 21,11 gün olarak bulunmuştur. Bu oranın üstünde 58,49 gün ile TR81 (Batı Karadeniz), 40,34 gün ile TR33 (Zafer), 38,76 gün ile TR42 (Doğu Marmara), 31,07 gün ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 30,90 gün ile TR21 (Trakya), 30,00 gün ile TR31 (İzmir), 28,53 gün ile TR72 (Orta Anadolu), 27,72 gün ile TR32 (Güney Ege), 22,78 gün ile TR52 (Mevlana) ve 21,62 ile TR22 (Güney Marmara) olmak üzere toplam 10 kalkınma bölgesi olduğu görülmüştür. İş kazası başına iş görmezlik ortalaması 11,22 gün olarak bulunmuştur. Bu oranın üstünde 14,70 gün ile TR63 (Doğu Akdeniz), 14,07 gün ile TRC1 (İpekyolu), 13,73 gün ile TR62 (Çukurova), 13,47 gün ile TRB2 (Doğu Anadolu), 12,89 gün ile TRB1 (Fırat), 12,78 gün ile TR81 (Batı Karadeniz), 12,24 gün ile TRA2 (Serhat), 11,66 gün ile TR22 (Güney Marmara), 11,63 gün ile TRC2 (Karacadağ), 11,57 gün ile TRA1 (Kuzey Doğu Anadolu), 11,53 gün ile TR71 (Ahiler) ve 11,33 gün ile TRC3 (Dicle) olmak üzere toplam 12 kalkınma bölgesi olduğu görülmüştür.

İş kazası sıklık hızı hesaplandığında; 20,47 ile TR81 (Batı Karadeniz), 16,11 ile TR33 (Zafer), 15,54 ile TR42 (Doğu Marmara), 13,56 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 13,05 ile TR31 (İzmir), 13,01 ile TR21 (Trakya), 12,93 ile TR72 (Orta Anadolu) ve 11,00 ile TR32 (Güney Ege)'nin 1.000.000 iş saatinde karşılık 10'dan fazla iş kazasına sahip olduğu bulunmuştur. Kaza olabilirlik oranı hesaplandığında; 4605,44 ile TR81 (Batı Karadeniz), 3625,40 ile TR33 (Zafer), 3497,12 ile TR42 (Doğu Marmara), 3051,13 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 2935,49 ile TR31 (İzmir), 2927,89 ile TR21 (Trakya), 2909,86 ile TR72 (Orta Anadolu)'da 100.000 çalışandan kaza geçirme olasılıkları bulunmuştur. Kaza ağırlık oranı hesaplandığında ise; 260,48 ile TR81 (Batı Karadeniz), 178,64 ile TR33 (Zafer), 169,11 ile TR42 (Doğu Marmara), 136,89 ile TR41 (Bursa Eskişehir Bilecik), 135,10 ile TR21 (Trakya), 132,27 ile TR31 (İzmir), 126,03 ile TR72 (Orta Anadolu), 119,68 ile TR32 (Güney Ege)'nin 1.000.000 çalışma saatinde en az 100 iş gününe kayba uğradığı bulunmuştur.

Yapılan hesaplamalar ile kalkınma bölgelerinin iş sağlığı ve güvenliği konusunda ciddi önlemler almalarının gerektiği görülmüştür. Her ne kadar kalkınma ajansları bölgelerinin kalkınması için birçok destek kalemi açıklasa da özellikle iş sağlığı ve güvenliği konusunda ciddi adımlar atılması gerektiği açıktır. Çünkü meydana gelen 1 iş kazası bile bölgenin kalkınmasının önünde bir engeldir.

İş kazaları ile işverenler maddi kayıplar yaşamakta, dolayısıyla hem üretim hem de ülke ekonomisi olumsuz etkilenmektedir. İş kazalarının çoğu önlenemez nitelikte olup alınacak önlemlerle kaza olasılığı azaltılabilir. Güvenli bir çalışma ortamının oluşturulabilmesi için öncelikle çalışanlar ve işverenler arasında bir İSG kültürü oluşturulmalıdır. Çeşitli eğitimlerle tüm çalışanların ve işverenlerin bilinçlendirilmesi ve herkesin daha özverili çalışmasının sağlanması gerekmektedir. İSG dersleri üniversitelerin ilgili bölümlerinde okutulmakta ve farkındalık yaratmak için yeterli olmamaktadır. Daha sonra bilinç kazanmak ve çalışma alışkanlıklarını değiştirmek zor olduğundan, İSG konusu erken yaşlarda eğitim ve öğretimde işlenmelidir. Çalışanların kendi alanlarındaki bilgi ve dene-

yimleri de kaza riskini azaltacaktır. Bu sayede daha bilinçli ve farkındalığı yüksek bireyler yetiştirilecektir. İşyerlerinde denetimlerin artırılması ve kaza raporlarının şeffaf tutulması, işverenlerin İSG alanını daha ciddiye almalarını sağlamaktadır. Bu denetimlerde bölgesel kalkınma ajanslarına da rol verilerek çok yönlü denetim sistemi ile koordineli bir şekilde iş kazalarının önlenmesi amaçlanmalıdır.

İş kazalarının önlenmesi için tehlikeli davranışların temel sebeplerinden olan bilgisizlik, ihmal ve ekipman eksikliği araştırılmalı ve bu sebeplerin en aza indirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu noktada sistematik iş güvenliği eğitimleri kilit rol oynamaktadır. Ayrıca işçiler, uygun olmayan uygulamaları bildirmeli, iş güvenliği kurallarına uymalı ve idareden önlem alınmasını talep etmelidir. Tüm konuları ve riskleri kapsayan eğitici, öğretici ve bilgilendirici iş güvenliği seminerleri yapılmalıdır. Hem işletme hem de tüm sektör tarafından hazırlanan iş güvenliği raporları incelendikten sonra hata oluşmaması için gerekli müdahaleler yapılmalıdır. Risk değerlendirme çalışmaları, kazaların neden ve sonuçlarının detaylı olarak incelenmesi ışığında odaklanmalı ve revize edilmelidir. İş kazalarını en aza indirmek ve çalışanları uzun vadede korumak için geleneksel üretim yöntemlerinin yerini gelişmiş üretim teknolojileri almalıdır.

Yapılan çalışma ile ülkemizdeki kalkınma bölgelerinin kuruluş amaçları doğrultusunda bölge istihdamı ve katma değer artışını, bölgede meydana gelen iş kazalarının sayısının azaltılarak da arttırabileceği vurgulanmıştır. İş kazası geçiren her işçinin çalışma gücü açısından bir kayıp olduğu ve iş görmezlik süresi içindeki işçinin mevcut işgücüne katılmadığı ve bölge kalkınmasına katkıda bulunmadığı belirtilmiştir. Bölgesel kalkınma ajanslarının, kalkınma politikaları ve işgücü istihdam projeleri oluştururken iş kazalarını önleme ve sıfır iş kazası amacı ile hareket etmeleri kalkınmaya katkı sağlayacağı ortadadır.

Bu amaç doğrultusunda ülkemizde daha önce bu alanda yapılmış olan bilimsel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Hatta bölgesel kalkınma ajanslarının yıllık raporlarında da iş kazaları ile ilgili bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Bu nedenle yapılan çalışma ile özellikle bölgesel kalkınma ajanslarının bu konuya dikkatini çekerek, bölgesel kalkınma alanlarındaki çalışan sayısı, iş kazaları sayısı, iş görmezlik süreleri, çalışan başına iş görmezlik süreleri, iş kazası başına iş görmezlik süreleri, kaza sıklık hızı, kaza olabilirlik oranı ve kaza ağırlık oranı tek tek hesaplanmıştır. Böylece bölgesel kalkınma alanlarının kendi aralarında başarı sıralaması oluşturularak, iş kazalarına daha çok dikkat edilmesi gereken bölgesel kalkınma alanları ve bu alanlardan sorumlu olan bölgesel kalkınma ajansları gösterilmiştir. İlerleyen çalışmalarda kalkınma seviyesi ilişkisinin il, ilçe, sektör vb. bazda ve daha detaylı olarak incelenmesine yol gösterici olacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, M. (2002). *GAP Bilgi Notu*, Ekonomistler Platformu, Kasım 2002. 14-18.

Alonso, J. A., Cortez, A. L., & Klasen, S. (2014). *LDC And Other Country Groupings: How Useful Are Current Approaches to Classify Countries in a More Heterogeneous Developing World? CDP Background Paper No. 21 ST/ESA/2014/CDP/21*, Madrid: Department of Economic & Social Affairs.

Baradan, S., Dikmen, S. U. & Akboğa Kale, O. (2019). Impact of Human Development on Safety Consciousness in Construction. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*, 25(1), 40-50. Doi: 10.1080/10803548.2018.1445069

Barth, A., Winker, R. & Ponocny-Seliger, R. (2007). Economic Growth and The Incidence of Occupational Injuries in Austria. *Wien Klin Wochenschr.* 119(5-6), 158-163. Doi: 10.1007/s00508-006-0726-7

Berber, M. & Çelebi, E. (2005). *Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*, Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 13-14 Ekim, S. 149-157.

Bilim, N., Kekeç, B. & DüNDAR, S. (2014). *General Assessment and Estimations of Occupational Accidents and Disasters in Turkey Coal Mines*, Thirty-First Annual International Pittsburgh Coal Conference 2014, Pittsburgh, USA.

Broszkiewicz, R. (2016). Affluence, Occupational Safety and Ergonomics: Are They Interdependent? *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*, 22(4), 577-579. Doi: 10.1080/10803548.2016.1231778

Ceylan, H. (2012). Analysis of Occupational Accidents According to The Sectors in Turkey. *Gazi University Journal of Science*, 25(4), 909-918.

Çalış, S. & Büyükkakıncı, B. (2021). Türkiye'nin İş Kazaları Açısından Durumu: İLOSTAT ve SGK Verileri Karşılaştırması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 574-585. Doi:10.32709/akusosbil.623803

Çelikkol, M.M. (2014). Bölgesel Kalkınma Ajansları: Sağlanan Desteklerin Bir İl Ölçeğinde Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 324-349.

Dpt, Devlet Planlama Teşkilatı, (2000), *Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Politikalar, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: Dpt.

Güler B.A. (2005). Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? M. Turan (Ed.) İçinde, *Ekonomik ve Toplumsal Örgütlenme Sorunları* (S. 3-10), Ankara: Paragraf Yayınları.

Gümüş, R. & Gülsün, Z. (2020). Occupational Health and Safety Indicators of Turkey and Their Relationships with Social and Economic Development Factors Between 1998 and 2014. *International Journal of Healthcare Management*, 13(2), 99-107. Doi: 10.1080/20479700.2017.1308669

Güner, R. (2015). İşverenin İş Kazası ve Meslek Hastalığı Bildirim Yükümlülüğü, *İSMMMO*, 131, 169-175.

Ivascu, L. & Cioca, L. I. (2019). Occupational Accidents Assessment by Field of Activity and Investigation Model for Prevention and Control. *Safety*, 5(1), 1-23. Doi: 10.3390/safety5010012

Jorgensen, K. (1998). Audits, Inspections and Investigations: Reporting and Compiling Accident Statistics. ILO (Ed.) içinde *ILO Encyclopedia of Occupational Health and Safety* (S. 1-31), Geneva: ILO.

Kahraman, E., Akay, Ö. & Kılıç, A. M. (2019). Investigation Into the Relationship Between Fatal Work Accidents, National Income, And Employment Rate in Developed and Developing Countries. *Journal Of Occupational Health*, 61(3), 213-218. Doi: 10.1002/1348-9585.12021

Karadeniz, O. (2012). Dünya’da ve Türkiye’de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği. *Çalışma ve Toplum*, 34(3), 15-75.

Karakaş, İ. (2019). *Tüm İşyerleri İçin Uygulamalı Sosyal Güvenlik El Kitabı*, Ankara: Gözlem Yayıncılık.

Kaynak, Z. (2018). *Sosyal Sigorta ve Uygulaması*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Koçali, K. (2021a). *Maden Kazalarında Sorumluluklar ve Kusur Oranları*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Koçali, K. (2021b). Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2012-2020 Yılları Arası İş Kazaları Göstergelerinin Standardizasyonu. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 12(2), 302-327. Doi: 10.54688/Ayd.1012081

Larsson, T. & Betts, N. (1996). The Variation of Occupational Injury Cost in Australia: Estimates Based on A Small Empirical Study. *Safety Science*, 24(2), 143-155. Doi: 10.1016/S0925-7535(96)00073-2

Li, S. O. N. G., Xueqiu, H. E. & Li, C. (2011). Longitudinal Relationship Between Economic Development and Occupational Accidents in China. *Accident Analysis & Prevention*, 43(1), 82-86. Doi: 10.1016/j.aap.2010.07.014

Lovering, J. (1998). *Theory Led by Policy? The Inadequacies of The New Regionalism in Economic Geography Illustrated from The Case of Wales Institutions and Governance*, London: Cardiff University

Macedo, A. C. & Silva, I. L. (2005). Analysis Of Occupational Accidents in Portugal Between 1992 and 2001. *Safety Science*, 43(5-6), 269–286. Doi: 10.1016/J.Ssci.2005.06.004

Mouza, A. M. & Targoutzidis, A. (2012). The Impact of The Economic Cycle on Fatal Injuries The case of UK 1971–2007. *Quality & Quantity International Journal of Methodology.*, 46(6), 1917-1929.

Özaslan, A. & Ünlü, H. (2016). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Değişim ve Kalkınma Ajansları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), 64-83.

Palaz, S. & Çolak, O. (2017). Economic Development and Incidence of Fatal Occupational Accidents: Evidence from The Selected OECD Countries. In DIEM: *Dubrovnik International Economic Meeting*, 3(1), 913-924.

Rantanen, J. & Fedotov, I. A. (2011). *Standards, Principles and Approaches in Occupational Health Services*. In: Stellman, J.M., Ed., Encyclopaedia of Occupational Health and Safety, 4th Edition, Part II, Chapter 16. *Occupational Health Services*. Doi: 10.1093/acprof:oso/9780195380002.003.0001

Rantanen, J., Kauppinen, T., Toikkanen, J., Kurppa, K., Lehtinen, S. & Leino, T. (2001). *Work and Health Country Profiles: Country Profiles and National Surveillance Indicators in Occupational Health and Safety*, Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health.

Süzek, S. (2017). *İş Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Şakar, M. (2017). *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Ünsal, F. (2002). *Avrupa Birliği’ne Katılma Sürecinde Bölgeselleşme ve Bölge Planlamada Yenilikçi Araçlar*, 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 17-18 Ekim, 61-68.

Ünsar, S. & Şut, N. (2009). General Assessment of the Occupational Accidents That Occurred in Turkey Between the Years 2000 and 2005. *Safety Science*, 47(5), 614–619. Doi: 10.1016/J.Ssci.2008.08.001

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1:http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari (Erişim Tarihi: 10.02.2022).

URL-2:<https://www.wshi.gov.sg/-/media/wshi/past-publications/2014/global-estimates-of-occupational-accidents-and-work-related-illness-2014.pdf> (Erişim Tarihi: 22.02.2022).

URL-3:https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Accidents_at_work_statistics (Erişim Tarihi: 11.02.2022).

URL-4:https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Turkiye-Avrupa_Birligi_Mali_Isbirligi_Kapsaminda_Bolgesel_Kalkinma_Programlari.pdf (Erişim Tarihi: 11.02.2022).

DISCURSIVE OPPORTUNITIES FOR MOBILISATION IN THE TIME OF ‘WAR ON DRUGS’ IN MEXICO: THE CASE OF MOVIMIENTO POR LA PAZ CON JUSTICIA Y DIGNIDAD

Onur AĞKAYA

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye

onuragkaya@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3044-5978>

<i>Atıf</i>	AĞKAYA, O. (2022). DISCURSIVE OPPORTUNITIES FOR MOBILISATION IN THE TIME OF ‘WAR ON DRUGS’ IN MEXICO: THE CASE OF MOVIMIENTO POR LA PAZ CON JUSTICIA Y DIGNIDAD. <i>Istanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 407-433.
-------------	---

ABSTRACT

From 2006, the state’s highly securitised and militarised anti-narcotics strategies resulted in an unprecedented level of violence and casualties in Mexico. Furthermore, political and judicial channels have been partially closed to the civil society suffering from the ongoing violence and war on drugs. This study elaborates on the emergence and development of *Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad* (MPJD), which took place in 2011 as a civil society response to the increasing extrajudicial killings. Aiming to analyse how Mexican authorities’ policies and strategies of the movement relationally shaped each other and forged the pathway of MPJD, the paper deploys the Discursive Opportunities Structure (DOS) approach. Drawing on the theoretical and conceptual toolkit of DOS and its conceptualisations, the article argues that MPJD has succeeded in achieving many of its goals, most notably making the victims of the war on drugs visible and becoming a considerable political movement in Mexican politics. By analysing the case of MPJD, which emerged and developed during the ongoing war on drugs in Mexico, the study contributes to the social movements studies that aim to understand the drug wars and political opportunities that arise in these environments.

Keywords: *Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad, War on Drugs, Social Movements, Discursive Opportunities, Mexico.*

Geliş tarihi: 17.03.2022 – Kabul tarihi: 28.04.2022, DOI: 10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v14i3008

Araştırma Makalesi-Bu makale iThenticate programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

“UYUŞTURUCUYA KARŞI SAVAŞ” ZAMANLARINDA MEKSİKA’DA MOBİLİZASYON İÇİN SÖYLEMSEL FIRSATLAR: ADALET VE SAYGINLIKLA BARIŞ HAREKETİ ÖRNEĞİ

ÖZ

Meksika’da, devletin 2006’dan itibaren artan güvenlikleştirilmiş ve militarize hâle gelmiş uyuşturucu karşıtı stratejileri, daha önce görülmemiş bir seviyede şiddet ve zayıfla sonuçlanmıştır. Buna ek olarak, siyasal ve adli kanallar, süregiden şiddet ve uyuşturucuya karşı savaştan zarar gören sivil topluma büyük ölçüde kapanmıştır. Bu çalışma, 2011’de sivil toplum sürekli artan yargısız infaz cinayetlerine karşı bir tepki olarak ortaya çıkan ve gelişen *Adalet ve Saygınlıkla Barış Hareketi*’ni (MPJD) ele almaktadır. Hem Meksikalı mercilerin siyasalarının ve stratejilerinin hem de hareketin ilişkisel biçimde birbirlerini nasıl şekillendirdiğini ve MPJD’nin seyrine yön verdiğine analiz etmeyi amaçlayan çalışma, Siyasal Fırsatlar Yapısı (SFY) yaklaşımını kullanmaktadır. SFY’nin kuramsal ve kavramsal araçlarından faydalanmak suretiyle, çalışma, MPJD’nin en başta uyuşturucuya karşı savaşın kurbanlarını görünür hâle getirmek olmak üzere birçok hedefine ulaştığını ve Meksika siyasetinde önemli bir siyasal harekete dönüştüğünü savunmaktadır. Meksika’da devam eden uyuşturucuya karşı savaş sırasında ortaya çıkan ve büyüyen MPJD örneğini inceleyerek, çalışma, uyuşturucu savaşlarını ve bu şartlarda ortaya çıkan siyasal fırsatlarını anlamayı hedefleyen toplumsal hareketler çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Adalet ve Saygınlıkla Barış Hareketi, Uyuşturucuya Karşı Savaş, Toplumsal Hareketler, Söylemsel Fırsatlar, Meksika.*

INTRODUCTION

The dispatch of more than six thousand federal security forces to the State of Michoacán in 2006 epitomised the militarisation of the fight against organised crime and drug trafficking in Mexico, where the level of violence and death toll had escalated to an extreme threshold (Morton, 2012). The following year, as much as fifty thousand federal security officers, ‘almost the entire police force and much of the military’, were assigned to six Mexican states –Baja California, Chihuahua, Guerrero, Nuevo León and Tamaulipas– to maintain the ‘war on drug cartels’ (Boullosa and Wallace, 2015: 89-92). Deploying the army against the drug-trafficking was not the first of its kind in Mexican history. Previous presidents and governments had deployed the military forces in anti-narcotic operations (Mendoza Cortés, 2016). However, President Calderón’s new strategy fuelled the soldiers’ installation in inner-cities and a prominent securitisation discourse. Consequently, the war on drugs escalated to an egregious level resulting in approximately 80.000 murderings and more than 25.000 forced disappearances between 2006 and 2012 (URL–11; Berents and ten Have, 2018).

On the other hand, the deteriorating effects of organised crime, drug trafficking, in particular, did not become prominent in Mexico in the 2000s. The roots and the early forms of the organised networks specialised in the trade date back to the 20th century (Astorga, 2003). Furthermore, the initial patterns of the big cartels emerged in the mid-1980s; however, these groups kept low profiles compared to their Colombian counterparts, granted protection from the Mexican authorities, and, most importantly, abstained from resorting to violence and targeting civilians for decades (Astorga, 1999). These regulations were accepted as norms between the authorities and Mexican organised crime groups until the late 1990s (Campbell, 2009: 23). Nonetheless, with the dismantling of the transnational Colombian cartels in 1996, the Mexican groups became the leader of the drug trade in the region, and the competition among these organisations paved the way to unprecedented violence across the country, where cartels and security forces relentlessly fought each other until the present day.¹

The exercise of heavy-handed policy towards the drug-trafficking and ubiquitous violence in Mexico have led to two consequences. First, the security-oriented state

¹ Within this configuration, two ‘big federations of cartels’ emerged in 2003. While the Sinaloa Cartel, or the Sinaloa Federation, based in the state of Michoacán, controlled the drug trade and transport routes on the western side of Mexico, the Gulf Cartel, which eventually lost its presence to its splinter group, namely the *Los Zetas* Cartel, controlled the borders to the United States of America in the state of Tamaulipas, the east. Both federations deployed violence primarily to intimidate the smaller groups in regions under their control and invested in buying the communities’ loyalty through social aid and charity work. The Mexican authorities were criticised for cooperating with or favouring the Sinaloa Cartel during anti-narcotic operations from the early 2000s. These allegations reached a climax during the trials of Joaquín ‘*El Chapo*’ Guzmán, who was the cartel leader until his capture in 2016. For a more detailed analysis of the cartel wars in Mexico, see Hernández (2010).

policy, prioritising the militarised response to escalating violence, ended with thousands of civilian deaths dubbed as ‘collateral damage’ (Lajous, Olvera and Vadillo, 2018; Díaz Cepeda, 2020). Second, the hardening of strategies against drug trafficking made it impossible for Mexican civil society to defend peace or participate in peace-building processes as the political and public discourse were thoroughly securitised and the implementation of militarisation strategies. Accordingly, the conflict between the state and drug cartels, depicted as a war, has obstructed the participation of the Mexican society in this process (Anaya Muñoz and Saltalamacchia, 2019: 224).

Regardless of the consequences of the militarised campaign of the state in the face of organised criminal activities and the inaccessibility of traditional channels for political representation to the civilian society, the *Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad* (MPJD) emerged in 2011, following the discovery of seven assassinated people in Morelos. The MPJD has proved to be a pertinent case as the movement has posed distinct characteristics since its offspring and achieved a considerable number of its many goals compared with other coeval social movements in Mexico. While MPJD has established itself as a compelling endeavour to affect Mexican politics, exerting influence on the law regulations, it has reached one of its primary objectives: making the victims of the war on drugs visible before public opinion and facilitating them political access to the institutions.

Many studies have addressed the MPJD deploying different theoretical and conceptual approaches.² However, this paper argues that there is a dearth of scholarly interest and focus on how the MPJD emerged and expanded itself and finally impacted Mexican politics. At this juncture, this study aims to understand how the effects of the war on drugs in Mexican politics and contemporary

² For instance, Rius (2012), Gräbner (2015), and Muñoz Martínez (2015) take hold of the MPJD through the effects and specification of the spatial relations. According to these authors, the deliberative decisions of the MPJD’s leaders to take to the plazas, such as Zócalo, and the routes of the caravans significantly contributed to the visibility and success of the movement. Likewise, Bateson (2012) and Armenta (2012) argue that the MPJD’s strategy and actions for making the victims of the drug war more visible were determinant factors that developed the movement and bolstered its prominence in the public agenda. On the other hand, Garza Placencia (2015) and Gordillo García (2015) evaluate the success of the movement by focusing of the political participation and public policies in the Mexican politics. In a similar vein, Carpinteiro (2013), Carrillo et. al. (2014), and Gallardo Gómez (2017) argue how the subjectivity and the effects of the neo-liberal democracy triggered the emergence and development of the MPJD. Jimenéz and Pacheco (2016), and Pacheco (2017) accentuate the contribution of the collective action, human rights mobilisations and international solidarity to the MPJD while Treré and Cargnelutti (2014), and García (2017) stress the role of the social media and its impact on the movement. Linares Ortiz (2012), Villarreal Martínez (2014), Rivera- Hernández (2015), and Guerra (2017) explore the catalysing effects of the violence related to organised crime in Mexico. The authors contend that the consequences of the war on drugs and the increasing numbers of disappeared people have reached to an extreme threshold and triggered the social mobilisation and collective action in the country. Lastly, Barroso and Tirado Segura (2019a) focus on Javier Sicilia’s role in the emergence and development of the MPJD while Tirado Segura (2019b) analyses the effects of rituals and myths on the effectiveness of the movement.

history could be understood through the lenses of social movements theories, and relatedly, how the MPJD could be placed in its historical and political place within this composition.

As there has been little attention to the emergence of the MPJD and also its strategies that paved the way to its effectiveness, this study draws on the Discursive Opportunities Structure (DOS) approach, introduced by Koopmans et al. (1999, 2004) and Ferree et al. (2002, 2003), to accentuate the priority of the political dimension and explore the development of the movement. Drawing on the DOS, the study argues that the MPJD occurred and developed compellingly due to its efficient strategies, which posited the victims of the war on drugs to the fore and claimed their rights. Followingly, the article evaluates the achievements and shortcomings of the MPJD by focusing on its advancement process. To this end, the first section undertakes DOS and its main assumptions. The following section recounts the emergence and development of the MPJD, while the third section posits a detailed analysis of the movement and Mexican politics.

The study advances the drug trafficking violence literature by exploring how social movements effect and contribute to the mainstream policies and states' tightly securitised strategies in countries where the consequences of these implementations and discourses are neglected, and most victims are criminalised. By focusing on the political side and successful discursive strategies of the MPJD, which is mainly a product of the war on drugs, the study provides insights into the social movements literature as it tests a relatively outdated theoretical approach and its corollary concept of discursive opportunities.

RESEARCH METHODOLOGY AND DATA

The method applied in this study rests on a content analysis of several prominent Mexican and international newspapers, such as *Animal Político*, BBC, *El País*, *La Jornada*, and *Proceso*, along with a comprehensive review of the articles that appeared in academic journals both in Spanish and English between 2011 and 2018. *Proceso* is the primary source of the analysis since the weekly magazine had been regularly publishing Javier Sicilia's writings before the emergence of MPJD and paid more attention to the movement than has done alternative sources. Descriptive statistics presented in this paper were comparatively drawn from diverse resources, including Human Rights Watch, and from several studies of scholars focused on the subject of this study.

FROM POLITICAL OPPORTUNITIES THEORY TO DISCURSIVE OPPORTUNITIES STRUCTURE

First and foremost, this study tackles the question of how the MPJD emerged and seized an opportunity for becoming an efficient collective action in an environment relatively close to civil society due to the war on drugs. To unravel the ‘political’ inherent within the MPJD and conditions that paved the way for the emergence and development of the movement, the study draws on the Discursive Opportunities Structure (DOS) approach framework. Consistent with the main assumptions of DOS, relational interactions of political institutions and the emergence and strategies of MPJD will be analysed as discursive opportunities that paved the way to the effectiveness of the movement. To this end, this section presents the main features and mindset of the DOS.

‘Political Opportunity Structures’ (POS) was introduced by Eisinger (1973) and further developed in McAdam’s (1982), and Tarrow’s (1994 [2011]) works. Defined broadly, the concept refers to the responsiveness and openness of a political system to the demands of civil society and the environment that allows and empowers the mobilisation of a specific group to reach their goals. McAdam (1996) noted that elite allies’ presence or absence, the capacity of the state, and its propensity for and exertion of repression are complementary aspects of political opportunities. On the other hand, from the early 1980s, the approach was divided into two reception lines. In comparison, the first group of scholars have followed and emphasised the more temperamental and volatile aspects of political opportunities, such as the changes and conditions of a political environment that encourage or deter actors from joining a collective action, the second body of scholarship traced and developed a more ‘static’ aspect of the political opportunities by focusing on the ‘more stable aspects of political opportunities and tried to account for differences in the forms, levels, and outcomes of social movements and protest activities, above all across countries’ (Giugni, 2011: 272).

As the POS theory grew more popular and dominant in social movement studies, the main conceptualisations and arguments of the approach became highly contestable (Koopmans, 1999: 96). ‘Identified as a sponge that soaks up everything’ and criticised for having an all-encompassing character (Gamson and Meyer, 1996: 275) the concept of the political opportunity and its characteristics have been considered as ‘overly structural’ by some scholars (Rohlinger and Gentile, 2017: 14). At this juncture, a significant line of criticism targeted the neglect of POS on cultural and symbolic elements which constrain and empower practical collective actions (Giugni, 2011: 274; McCammon, 2013: 211). According to this stance, while the explanatory power of the institutional approach is undebated, the discursive side and cultural context of a movement matter as much as the openness of a political system to the grievances, demands and claims of these actors (Koopmans and Statham, 1999; Ferree, 2003; Koopmans and Olzak, 2004; Koopmans et al., 2005: 19).

Defined as ‘the aspects of the public discourse that determine a message’s chances of diffusion in the public sphere’ (Koopmans and Olzak, 2004: 202), the concept of discursive opportunities acknowledge that opportunities that are available to social movements are related to both institutional regulations and also to identities and the perceptions of society and elite allies towards the legitimacy of the claims made by collective action in a given country (Koopmans et al., 2005: 19-26). As Ferree (2003: 308) notes in her influential work, demands and claims of a social movement emerge and develop as a part of a specific historical and cultural background encompassing ‘a dynamic model of interaction between challengers and power holders’ over ‘codes (repertoires), core values, identities, and interpretation of material interests of social groups (ideologies)’. In this respect, while discursive hegemony partially constrains the demands and strategies of a social movement, it also moulds and translates these ideas, expectations and repertoire into a sound, realistic, and legitimate sense (Koopmans and Statham, 1999: 228; Koopmans et al., 2005: 234). On the other hand, even though the new claims, actions and ‘collective identity’ (Koopmans et al., 2005: 35) of the mobilisation are framed³ by the existing order, they are not utterly and directly dictated by the institutions. Within this domain, social movements and their representatives contest and re-interpret the existing codes, values, identities and ideologies (Ferree, 2003: 309-310).

Existing legal texts, socio-cultural discourses and the structuration of mass media could be regarded as the main components of DOS (Ferree, 2003). While contesting actors, whether institutional, formal or civil, might apply discursive strategies, their relationships and capacities differ in accordance with their types, given the DOS is ‘embedded in asymmetrical power relations’ (Motta, 2014). On these ‘complex playing fields’, which dynamically provide advantages and disadvantages to the contestants, as Ferree et al. (2002: 12-13) term, the access to the public sphere is more open to the more hegemonic actors, particularly the state and its institutions. For instance, in their influential work, Koopmans and Statham (1999) deploys DOS and analyse how the cultural discourses embedded in national identities constrained and contributed to the success of extreme-right movements in Germany and Italy. According to the authors’ findings, the most influential actor that deployed and resonated effective discursive strategies were the nation-states, given their authoritarian characters and eminent control over the ‘public sphere’ in both countries.

The ‘mass-media, parliaments, courts, party conventions, townhall assemblies, scientific congresses, streets’ along with the social media are the components of ‘sets’ that provide for conveying discourses to the public sphere, mass media being the most significant site among the others (Ferree et al., 2002: 10). Each contestant actor observes the effects of their discursive strategies and actions on

³ For a detailed review and analysis of the conceptualisation and use of ‘frames’ within POT and DOS see Koopmans and Duyvendak (1995), and Ferree (2003: 308).

their challengers and potential allies, and further formulates new strategies and goals within reach through the public sphere (Koopmans and Olzak, 2004: 202).

The main components of discursive opportunities that stem from a specific socio-cultural context that lead a social movement to success are specified as (1) *visibility*, (2) *resonance*, and (3) *legitimacy* (Koopmans and Olzak, 2004; Koopmans et al., 2005). According to this stance, *visibility* refers to the appearance and recurrence of a message or collective identity conveyed in the public sphere. This mechanism constitutes a fundamental step since a social movement cannot develop and progress without attracting interest and influencing the public. On the other hand, resonance does not necessarily suggest a positive reception: A discursive message or an acclaimed identity might provoke both negative (*dissonance*) and also supportive reactions (*consonance*) in the public sphere (Koopmans and Olzak, 2004: 204-205). *Legitimacy* is regarded 'as the degree to which, on average, reactions by third actors in the public sphere support an actor's claims more than they reject them' (Koopmans and Olzak, 2004: 205). Consequently, legitimacy does not imperatively reflect a linear relationship with resonance. At this juncture, exceedingly legitimate grievances, acknowledgement and collective identities might cause poorer *resonance* among the public; however, contentious messages can evoke strong *resonance* even if their legitimacy is polemical (Koopmans and Olzak, 2004: 205; Motta, 2014). For instance, in a recent study deploying the DOS approach, Ushiyama (2019) presents how the case of Aum Shinrikyō and its terrorist acts paved the way for its members and defenders of brainwashing and mind control theories to propagate their messages in Japan until recently. According to the author, even though Aum's deeds were considered abhorrent crimes, its techniques and indoctrinations widely resonated in the mass media and academic field.

In general terms, in most cases, actors and repertoires of collective action and the authorities' choices are deemed as sense and rational in social movements scholarship (Opp, 2013). As this assumption translates into DOS, within the dynamic surrounding structures and the advantages and constraints they create, actors formulate and deploy discursive strategies to reach their goals and make claims when they perceive opportunities. Accordingly, aware of institutional and cultural structures of the political environment, actors observe the contestants' actions, evaluate their options and possible outcomes of their strategies. At this juncture, as the DOS approach suggests, cultural aspects, such as values, images, belief systems are applied to shape creative discourses along with exercising charismatic leadership and, forging alliances and solidarity, and engaging with associate groups or institutions (Ferree et al., 2002: 62-63; Ushiyama, 2019). The effectiveness and responsiveness of these features characteristically facilitate the movement's advancement. More specifically, the charisma and popularity of a social movement leader could significantly contribute to the prominence and

visibility of the movement's message in the public sphere. At the same time, the *legitimacy* of the identities of the same collective action plays a decisive role in the success of mobilisation. On the other hand, as specific exemplary cases demonstrate, the dynamics of DOS and actors' strategies might prove these rationales inaccurate given the 'contours of the playing field can change suddenly' as the political environment is a dynamic domain (Ferree et al., 2002; Koopmans et al., 2005: 28; Ushiyama, 2019).

To reiterate, the DOS approach addresses cultural context elements that facilitate and lead to the emergence and development of social movements within a political environment. The application of the approach has been used to measure and capture the visibility and resonance capacity of social movements and whether their claims are perceived legitimate in the eyes of the public and authorities. To this end, numerous prominent works of this tradition have paid attention to the media coverage of social movements, mainly deploying quantitative and comparative methods (for instance, see Ferree, 2003; Koopmans and Olzak, 2004; Giugni et al., 2005; Bail, 2012; Brown, 2013; Motta 2014; Vasi et al.; 2015; Bail et al., 2017; Anderson, 2018), as other scholars focused on the role of framings (McCammon et al., 2007), emotions (Bröer and Duyvendak, 2009), and transnational diffusion of intellectual discourses (Ushiyama, 2019). At this juncture, the explicitly interactive character of the DOS approach provides the researcher to explore the dynamic interaction between the state, social movements and the public sphere. In this respect, this article argues that the DOS offers a convenient framework since it focuses on the emergence and development over time of a given social movement with reference to the changes in the political system while also prioritising the role of cultural context. In other words, elaborating the rise and timing of protest, the DOS adequately explains both the occurrence and the efficacy of discursive strategies of social movements. Theoretical assumptions of the DOS can be utilised to discuss how political opportunities and dynamics, which led to the emergence of MPJD and the discursive and collective strategies of its participants, contributed to the achievements of its goals compared to the other social movements that occurred in Mexico.

As the article explores in detail, particularly in the last section, a comprehensive analysis of the MPJD requires the presentation of political dynamics and historical background into research. In this respect, the relationship between authorities and the social movement in question needs to be analysed in order. To this end, the following section presents how the policy change implemented under the Calderón government favoured the militarisation of the war against organised crime, and its consequences epitomised the political opportunities that stimulated the occurrence of the MPJD.

MPJD: THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT

After taking over the presidency from Vicente Fox Quesada, who had ended almost seven decades of *Partido Revolucionario Institucional* (PRI) rule in Mexico, Felipe Calderón Hinojosa launched a war against organised crime in Mexico in 2006 (Morton, 2012). The military units had been deployed in anti-narcotics operations, including the fight against contraband and eradication of illegal crops, since the early 1940s (Astorga, 2003; Mendoza Cortés, 2016).⁴ However, the government's militarised campaign from 2006 resulted in an unprecedented escalation both in numbers and in the level of violence in the country's modern history. Between 2006 and early 2011, nearly 46.000 deaths and 20.000 enforced disappearances were reported related to organised crime, particularly narco-trafficking (URL-11). In the same course of time, the CNDH [National Human Rights Commission] received almost 31.000 complaints of human rights violations which included torture, excessive violence, enforced disappearances, and sexual violations allegedly committed by the security officials (Armenta, 2012: 575; Boyce et al., 2015). Discoveries of mass-graves and exhibitions of tortured, mutilated and decapitated bodies in public places also became a daily routine of Mexican people (Campbell, 2014: 65).

In such an environment, where Mexican people ostensibly got accustomed to egregious violence (Misra, 2018), bodies of seven people, bearing signs of torture before asphyxiated to death, were found inside and around a deserted vehicle in Cuernavaca, Morelos in March 2011. One of the victims was Juan Francisco Sicilia Ortega, the distinguished poet, journalist, and activist Javier Sicilia's son (URL- 12). As criticised by numerous observers, in accordance with the official discourse, which 'placed blame on victims' (Staudt and Méndez, 2015), first, the case was portrayed as 'settling of accounts' between criminals (Gibler, 2011). In his speech two days after his son's death, in a 'rare media opening' given to a victim's relatives (Ibid), Javier Sicilia spoke out his son's as well as his son's murdered friends' names, Julio César Romero Jaimes, Luis Antonio Romero Jaimes, Jaime Gabriel Alejo Cadena, Álvaro Jaimes Avelar, Jesús Chávez Vázquez and María del Socorro Estrada in the same incident to make them visible. Sicilia also condemned the authorities and organised crime members for the ongoing violence in the country before calling Mexicans to 'go out on the streets' and 'demand an end to this bloodshed' (URL-13).

⁴These activities were mainly the eradication operations of marijuana crops during the terms of Luis Echeverría and José López Portillo from the 1960s to 1982. On the other hand, Ernesto Zedillo and Vicente Fox deployed the military units to fight against the drug cartels (López-González, 2012: 84-85). However, the scale and duration of these operations in the 1990s and 2000s were explicitly limited compared to the campaign initiated in 2006 in big Mexican states.

In an open letter published in the *Proceso* magazine within the same week, Sicilia expressed the situation of Mexican society with a traditional saying, ‘*Estamos hasta la madre!*’ [We had enough!] (URL–20) which would be shared and repeated as a motto in the following days (Tirado Segura, 2019a: 102). In the exact text, Sicilia called for civil society to gather around and raise their voice against the prevalent violence and demand for justice, peace, governance with justice and dignity on 6 April 2011 in *Caminata del Silencio* [the Silent Walk], taking off from the monument of *Paloma de la Paz* [Peace Pigeon], in Cuernavaca, Morelos (Ibid).

Thousands of citizens and dozens of organisations responded to Sicilia’s call. They protested violence in more than twenty Mexican cities and New York, Buenos Aires, Barcelona, and Paris (URL–7). During his speech at the central plaza of Morelos, Sicilia, as the speaker on behalf of the families of all victims, recommended President Calderón to convene every Mexican citizen around a ‘national pact’ centred on security, drugs, labour, education and culture to ‘restore the Mexican social fabric and make a move towards peace, justice and dignity’ (Morelos-Cruz, 2011). Sicilia also declared that they were to stay one more week in the plaza with other families of the victims who lost their relatives during the violence, welcome any participant who would join them, and announced a march would take place to the capital given the situation remained the same (URL–8).

In the face of inefficiency and neglect of the authorities, ‘*Marcha por la Paz*’ departed from Cuernavaca on 5th of May to arrive at D. F. Ciudad México on the fourth day to unite with other families and groups coming from the states of Chihuahua and Oaxaca, and also from the cities of Zacatecas, Acapulco, Morelia, San Cristóbal de las Casas (URL–16). On 8 May 2011, when the march ended in Zócalo, Sicilia restated his proposition for a ‘Citizen Pact for Peace’, which would be signed in Ciudad Juárez, where people have felt the most destructive effects of war on drugs for decades (see Bowden, 2010). The proposed pact had the following aims: 1) to restore and regulate truth and justice; 2) end the war strategy and undertake a focus on the civilian security; 3) combat the corruption and impunity; 4) combat the economic sources and gains of the crime; 5) give particular attention to the youth and effective actions for the recovery of the social fabric; 6) enable participant democracy and democratisation in the communication channels and mass media (Azaola, 2012: 160).

Consequently, Sicilia’s and other families’ calls reached out to thousands of Mexicans in less than a month. They found an opportunity in the forms of a platform to raise their voices against the prevalent violence in the public sphere. This call for mobilisation transformed the marches and manifested into one of the most significant collective movements in the modern history of Mexico under the name of *El Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad* [Movement for

Peace with Justice and Dignity] (Díaz Cepeda, 2020). In the following period, the MPJD organised two caravans for the most emblematic figures of the movement (Garza-Placencia, 2015: 59).

The caravans traversed numerous cities to allow the victims to express their feelings about their losses and make grieves visible. The first caravan consisting of thirteen buses and other 25 vehicles, called *Caravana del Consuelo* [Solace Caravan], headed to the north of the country on 4 June 2011, while a second caravan, Caravan for Peace, ran to Southern Mexico, passing through the states of Guerrero, Veracruz, Oaxaca, Tabasco, Chiapas and arrived in Guatemala. They both had the intention to raise awareness to Central American migrants, *campesino* and Indian communities which have been the victims of violence as a result of a ‘dirty war’ (see Calderón et al., 2012) in the 1970s (URL–18). Consequently, the two caravans were welcomed by crowds who manifested their pain and solidarity with victims and their claims. The presence of the convoys contributed to the visibility of the victims of the war on drugs, who were the protagonists of the movement. On the other hand, while the Solace Caravan captured more attention, the second caravan rallied to the south received little interest due to the lack of media coverage (Díaz Cepeda, 2020).

A third caravan began its tour to reach Washington on 12 September 2012, traversing through twenty big states including California, Arizona, Texas, Georgia and New York, where the participants gathered with representatives of organisations, to demand from the US government to ‘end the war which they created’ (URL–1). Internationally distinguished film directors, Alejandro González Iñárritu, Alfonso Cuarón, and Guillermo del Toro, and actors Kate del Castillo and Diego Luna gathered with the convoy in Los Angeles. They expressed their solidarity and support to the movement (Rathbun, 2019: 129). However, the expedition in the United States did not grab a sufficient interest, and its impact remained limited.⁵

Having gained visibility and consonance and proved its claims legitimate in the public sphere, the MPJD established itself as candid to dialogue with the authorities to restore democracy since its emergence. First, Javier Sicilia was received by President Felipe Calderón at the presidential palace in the aftermath of his son’s death (URL–6). Following the demands made in marches and manifests, first, the *Comisión Permanente del Congreso de la Unión* [Permanent Committee] invited Javier Sicilia and other representatives of the movement to discuss their demands on public security, the combat against organised crime, and the potentiality of a bill to prevent kidnappings in the country (Azaola, 2012: 160). Similarly, on 23 June 2011, the representatives of the MPJD met with President Felipe Calderón

⁵For a brief review of the impact of the third caravan in the United States see Staudt and Méndez (2015).

in Chapultepec Castle. Both sides agreed to set work-tables during which representatives of the civil society and officials would further explore the opportunities for *i*) a new administration of justice; *ii*) a new national model of relations, assessment and justice for the victims' rights; *iii*) a new model of security strategy which would orient towards the human rights and peace; *iv*) impetus of participant democratic mechanisms and democratisation of communication channels before their next reunion (Garza-Placencia, 2015: 64).

On 28 July 2011, a second meeting took place between the representatives of the MPJD and the legislative branch. The prominent issues of the meeting were the legislation of *Ley General de Víctimas* [General Law for Victims], the establishment of a Truth Commission to hear and investigate the victims, and the veto of the National Security Law, which proposed to legalise and broaden the army's involvement in public security issues and also granted the framework for the definition of crime (Díaz Cepeda, 2020: 54). The law was strongly criticised by the participants of the MPJD as the authorities' intention of cutting the dialogues. Sicilia and other leaders of the movement mobilised people around protesting the enactment of the law in Mexico City with a march in silence towards the national palace (URL-3).

As a consequence of this broad opposition by the MPJD and other civil organisations that allied with the movement, such as *Las Abejas*, *Otra Campaña* and various campesino syndicates (URL- 10)⁶, not only the National Security law but also the approbation of Federal Code of Penal Proceedings, which contained potential human rights violations and the modifications of the Organic Law of Judicial Power, which pretended to create a specialisation of military justice, was suspended (Azaola, 2012). Additionally, MPJD effectively supported the Political Reform, Crèche Law, establishment of a special auditor for Federal Police Force, the formation of a Truth Commission, and the inclusion of five civil consultants to the National Public Security Council. Eventually, the Crèche Law and some points of the Political Reform and an initiative to federalise the crime of forced disappearances were approved (Ibid).

The MPJD representatives and President Calderón had a second meeting on 14 October 2011 in the Chapultepec Castle (URL-15). However, the meeting explicitly differed from the first since the movement had lost momentum compared to the previous months. As Garduño and Méndez (URL-9) note, the dialogues acquired a 'double-character' in which 'the civil society defended its rights, and the

⁶ It should be further noted that the biggest social mobilisation in Mexico, the *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (EZLN) declared various communiqués stating they supported and stood alongside the MPJD while leaders of the latter expressed their solidarity with the guerrilla army. In one of the most indicative cases, more than fifteen thousand indigenous people gathered and 'marched in silence' on 7 May 2011, in San Cristóbal de las Casas where the EZLN exerts power. See 'Movimiento por la Paz refrenda su hermandad con el EZLN' (URL - 2).

state-officials resisted to be controlled'. Even though the meetings between the MPJD representatives and authorities appeared 'as spaces of tension' (Garza-Placencia, 2015: 60), alternative solutions and public policy implementations were effectively formulated, mainly those concerned the civic demands for the victims of violence as materialised in *Ley General de Víctimas*. Despite the unanimous approval by the Senate and Chamber of Deputies on 26 March 2012, President Calderón vetoed the final form of the Law on the basis of the unconstitutional controversies of the proposal in July (URL-19). However, the formation of *Procuraduría Social de Atención a Víctimas de Delitos*, an institution criticised by the MPJD representatives for being ineffective and neglecting the months of bilateral work of *Ley General de Víctimas*, was confirmed (Díaz Cepeda, 2020: 57).

At the end of 2012, the political influence of the MPJD (*re*)epitomised when all four candidates voluntarily agreed to meet with the representatives of the movement before the presidential elections. Eventually, the newly-elected President Enrique Peña Nieto enacted the *Ley General de Víctimas* on 9 January 2013 as he promised before the elections (URL-5). In a similar fashion, the current president of Mexico, Andrés Manuel López Obrador, gathered with the MPJD representatives and dedicated a significant part of the campaigns and governmental programs to the eradication of violence, aid to the victims of the war on drugs and promoting human rights in 2019 (URL-17).

ANALYSIS OF MPJD: AN ILLUSTRATIVE CASE OF EFFECTIVE DISCURSIVE STRATEGIES

The MPJD was not the first but one of the most compelling grassroots mobilisations that emerged in Mexican society recently. As Bizberg (2015: 264-266) notes, although various significant social mobilisations took place, such as the Zapatista movement, the Mexican civil society had been 'absent' from the politics as a result of the disassociation or weakly representation by the political parties from the 1990s. As a result, unlike the efficacious protests and mobilisations from the 1970s to 1990s, most social movements could not grow to nation-wide participation or achieve their primary goals. From the 1990s to the mid-2000s, scales, scopes, effects and achievements of numerous protests and mobilisations remained limited in Mexico. To mention specific and comparable cases, activist incentives of Miranda de Wallace and Alejandro Martí, who had run determined and persistent anti-kidnapping campaigns, did not generate satisfactory outcomes until the early 2010s despite having resonated on a national scale (Barroso, 2014: 220). After having suffered from the violence at the hands of both criminal organizations and security officers (HRW, 2011), civilians were not only convinced but also had ongoing learning that the political realm, which had become an exclusive domain of the '*partidocracia*' (Bizberg, 2015), and coercive

apparatus of the state, was closed to them. In this respect, facing a coercive state and an unprecedented increase in the number of victims of violence compelled the Mexican society to seek new and applicable discursive strategies in its search for peace and justice.

As briefly mentioned through the examples of incentives by de Wallace and Martí⁷ it was that insecure environment, mainly created by the Calderón government, increased the chance for the emergence of various social groups outside institutional channels of the state and political parties. The initiation of the war against *narcos* prompted a moment in which collective reactions augmented significantly. Additionally, the escalation of violence in the country, prevalent and the persistent impunity (Human Rights Watch, 2011, URL–11) and the security crisis in conjunction with an intrinsic stigmatising discourse that placed blame on victims changed the peoples' perception and put an end to their belief in the restoring of peace in society through traditional political channels. The process ended up channelling civil action and protests toward specific paths, such as streets, squares, roads and caravans, where the MPJD emerged and forged itself through these cartographies. Participants of the MPJD repeatedly stressed that President Calderón's war against organised crime led to unprecedented violence in Mexico since the days of the Mexican Revolution. In short, participants of the MPJD, of whom the majority were victims of the war on drugs, used their opportunity to protest and open the room for alternative political instruments.

The initial target of the MPJD's discursive strategies has been Mexican public opinion. The movement appeared as a consciousness-raising mobilisation. The first step for resolving the problem of violence the MPDJ formulated was to develop consciousness on the question of violence in Mexican society. That is why the principal demand of the movement was centred on the victims and their family members. The primary assumption of the MPJD was that victims of drug-related violence were predominantly neglected in the public sphere. Accordingly, the presence of the MPJD essentially became related to prompting changes in public opinion. The movement effectively impacted public opinion regarding the subject of injustice against the victims, and the situation of the disappeared people, in particular, became a problem to be openly discussed in the public space. Hence, its outcomes were often most visible in the arenas of everyday life and culture.

On the other hand, MPJD's discursive and practical repertoire were not thoroughly immaculate. Victims' activism was already dynamic when MPJD emerged, and numerous organisations and widely-known activists, including

⁷It should be noted that each figure experienced the abduction and murdering of one of their children in 2005 and 2008, respectively (Barroso, 2014: 220).

Pietro Ameglio Patella and Emilio Álvarez Icaza, along with *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (ELZN), responded to Sicilia's call. The eminence of Sicilia and other intellectuals redounded to the visibility and resonance of MPJD from the beginning in this respect. Additionally, the presence of intellectuals, such as Sicilia, influenced the movement's language and discourse as it adopted and demonstrated a rational and aesthetic repertoire compared to the traditional movements. With Sicilia's influence, MPJD's discourse resonated with human rights, feminist, and anti-militarization activists. That discourse emerged from the 'deaths, destruction, and resistance among survivors, but was articulated with a vision of dignity, hope and consolation' (Staudt and Méndez, 2015: 146). As a result, the movement's protagonists' grievances as emotions were strongly felt in the public sphere. For instance, as Díaz Cepeda (2020: 45) notes 'different from the customary chants, poetry was read. Further, this time it was the victims, and not the politicians or core activists who were speaking at the demonstrations.'

This relatively innovative mechanism articulated the victims' emotions and sufferings while increasing the visibility and legitimacy of their claims in the public sphere. In Bizberg's (2015) words, 'as it is a habit in every political meeting, in mentioned manifests, leaders of different organizations spoke, while the victims were kept silent. The MPJD was the first to give the victims the word; many Mexicans were astonished.' Accordingly, numerous participants stated that they were marching or travelling with caravans to 'demand justice'. They were 'encouraged not to stay mute' and finally could 'speak out for the first time (BBC, 2011b, URL-4). To paraphrase one of the prominent participants, Nepomuceno Moreno Núñez, who was assassinated in 2011, 'no one was paying attention to me until I joined the movement' (URL-14).

The strategy of making the victims and their families visible and saving them from dehumanisation became more salient with spatial tactics of the movement. The first 'Silent March' and following the occupation of the Zócalo, which is the symbolic, cultural, and political centre of México City, and 're-appropriation' of public spaces in which cartel members perpetrated violent acts against vulnerable groups explicitly attested to these strategies (Muñoz-Martínez, 2015: 166; Ameglio Patella, 2016). In a nutshell, making the victims of the prevalent violence visible were the key discursive strategies that kept the MPJD flowing and effective.

The movement had the character of a combination of many social movement organisations, defending different methodologies and goals. At this juncture, the organisational structure of the MPJD attested both to vertical and horizontal dimensions. On the one hand, a decisive leadership was materialised under the name of Sicilia; on the other hand, a consistent discourse against violence and for restoring peace was successfully formulated. The movement mostly remained

horizontal in structure in the sense that it had a leader who was a publicly known figure. The leadership of Sicilia and other representative figures, such as Emilio Álvarez Icaza, as well as the attention they attract by the media, have created tensions in terms of whose voice has been included within the movement. However, it should be underscored that Sicilia's authority was more symbolic rather than hierarchical. From 2012, Sicilia announced that the MPJD needed a more horizontal re-structuration, and he planned to temporarily retire from the position in the movement. Furthermore, another pioneering figure of the movement, Icaza, left his active role to the end of the same year (Díaz Cepeda, 2012).

The discursive strategies of the MPJD were developed and adopted following the inability of the government to provide security despite its increasingly militarised policies. During the institutionalisation process, each social movement enters into dialogue with political institutions or participate in the states' policy-making processes and seek to shape political outcomes (Johnston, 2014). As Polletta (2008) indicates, various social movements relied on the so-called old strategies, including political dialogue and participation in legislative processes. Put succinctly, recent social movements have moved into the state systems, and some of their activities were oriented towards the state.

The ultimate goal of the MPJD has never been the unconditional alteration of the existing political power configuration. Instead, the movement has aimed at transforming and reforming policies, political institutions, and legal regulations. Accordingly, instead of completely rejecting the traditional political channels and discourses, the movement has strived for reconciling and form a dialogue with the authorities. Its emphasis on police and judicial reform has been an explicit mark of its objective to transform Mexican politics and hegemonic security discourse. To reiterate, the movement and declarations made by its representatives have maintained developing and adopting some 'strategies' to keep it away from contentious politics and place it in a rather conventional political realm. Hence, the movement aimed at re-organising the relationship between the state and drug cartels and the hegemonic discourse in the long run.

According to the participants of the movement, sporadic violence in the Mexican society has primarily been the result of the states' policies, both the Mexican and the US, while the securitisation of the drug-trafficking persists at aggravating the situation. At this juncture, it is critical to note that opportunities occur with concomitant risks, which lead the movement leaders and participants to calculate the possible outcomes and costs of activism. In the case of the MPJD, the provisional, and even the inevitable given the prevailing insecurity, risks were threats and death to its participants. Conscious of the potential jeopardy against victims and their families, the speakers of the movement have paid

extreme attention while addressing the authorities and narco-traffickers. For instance, Sicilia's manner and statements were explicitly restrained and incisive even though he intensely expressed his grief and frustration. In his declarations, Sicilia asserted that he was aware that the situation was unlikely to change over a night; however, he respectfully declared that President Calderón was mistaken in his strategy of war against organised crime. In his following words, Sicilia demanded that the army members continue to defend the nation, respect human rights, and consider each citizen as a 'Mexican with a name'. He appealed to the authorities, first and foremost the President, legislatures, governors and mayors, to attend to the poverty prevailing in the communities, municipals, states from where numerous youngsters leave for joining the lines of *narcos* due to the lack of education, job and opportunities. Followingly, he continued to ask for the authorities to understand their responsibility and role in destroying the nation, turning it into a 'hell', and search for other remedies 'before there would be no return'. Finally, Sicilia (2011) respectfully appealed to '*señores narco-traffickers*' to take up their codes of honour and respect to society, cease executions of innocents, and attempt to 'tie-up and control their demons'. However, even this extremely cautious and respectful discourse could not prevent the murders of forty-eight movement participants (Díaz Cepeda, 2020: 58).

As aforementioned, the MPJD primarily aimed at transforming and reforming policies, political institutions and legal regulations through specific and tangible outcomes such as the enactment of *Ley General de Víctimas*. In this sense, combined with the past experiences of the movement leaders, of whom the majority had been pursuing political activism for decades, the movement was centred and institutionalized around a reasonable and achievable goal that would pave the way for further confrontations and dialogue with the state. The Law obliged the authorities of three governmental sectors and three Constitutional Powers and 'any office, agency, organism or public and private institution' to offer help, assistance, and integral compensation to the victims (see Espinosa and Gordillo, 2017). On the other hand, it is safe to argue that the Mexican government enabled enacting the *Ley General de Víctimas* in order to take the movement under control. With the making of the law, the MPJD started to lose its dynamism, and the media lost its early interest in the movement. Furthermore, as the DOS approach reiterates, the contours of the playing field changed suddenly in the Mexican public sphere, given the effects of the upcoming presidential elections. Meantime, the allegations over the frauds became rampant, and another nationwide social mobilisation, *YoSoy132*, which targeted the PRI candidate Enrique Peña Nieto, gained increasing reception in the mass media (García and Treré, 2014). Consequently, with the effects of internal complications such as the departure of Icaza and Sicilia, and the decline of its visibility and resonance due to the diminishing media coverage, the government has succeeded in abiding by the movement.

CONCLUSION

This study scrutinised the emergence and development of *Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad*, which emerged in an environment where extreme violence and securitised discourse prevail, through the lenses of the Discursive Opportunities Structure approach. Applying the three main components of the DOS –visibility, resonance, and legitimacy– the analysis demonstrated that the movement has managed to receive a response both in the public sphere and from the authorities since it effectively formulated claimed compelling and legitimate demands. MPJD initially took advantage of its leaders' recognition and established networks and used this opportunity to capture nationwide media coverage. Furthermore, leading figures, such as well-known poet Sicilia largely shaped the movement's discourse which has manifested both an aesthetic and rational language rooted in strong post-materialist cultural values, including death, destruction, grief while also referring to human rights anti-militarisation, resistance, dignity, hope and consolation.

Despite consisting of various civil society organisations, MPJD endured its dynamism and upheld its main objectives: making the victims of the war on drugs visible without stigmatisation in the public sphere and taking concrete steps towards building peace in Mexican society. To this end, the movement adopted a relatively innovative repertoire of action by touring the country with caravans and performing pacifist gatherings in which the victims were enabled vocal. This stance and consistent methodology of MPJD both kept its visibility alive and compelled the authorities to open dialogues with its representatives. On the other hand, MPJD further succeeded in formulating discursive strategies along with rational and legitimate claims and did not target the existing political system. Accordingly, these efforts were materialised in the General Law of Victims, which was considered unprecedented in modern Mexican history compared to contemporary social movements. Quintessentially, the opportunities and constraints of the Mexican politics, termed as playing field in the study following the DOS' lexicon, changed to the end of 2012. The resonance of MPJD's claims and its dynamism partially diminished. Overall, the study contends that using effective discursive strategies, MPJD proved a significant and influential movement in Mexico in recent years.

As the development of MPJD verifies, mobilising and contesting the hegemonic discourses in highly securitised societies and threatening environments require stark cautious and rational strategies. The findings of this study demonstrate that seizing discursive opportunities and performing resonant discursive strategies could supply an efficient toolkit for a social movement to achieve its goals even in challenging and repressive systems. In this sense, the DOS approach provides the researcher with a practical and consistent conceptual and theoretical framework

for future studies and debates that seek to understand the emergence and evaluate the effectiveness of social movements in risky conditions. Consequently, by analysing the case of MPJD, which emerged and developed during the ongoing war on drugs in Mexico, this study contributes to the growing social movements studies that aim to understand the drug wars and opportunities that arise in these environments.

REFERENCES

- Ameglio Patella, P. (2016), Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad: Construir Paz en la Guerra de México, *Polis: Revista Latinoamericana*, 43. <https://journals.openedition.org/polis/11539#ftn3>.
- Anaya-Muñoz, A, and Saltalamacchia, N. (2019), Factors Blocking the Compliance with International Human Rights Norms in Mexico, A. Anaya-Muñoz, and B. Frey in *Mexico's Human Rights Crisis*, (p. 207-225), Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Anderson, E. (2018), Policy Entrepreneurs and the Origins of the Regulatory Welfare State: Child Labor Reform in Nineteenth-Century Europe, *American Sociological Review*, 83(1), 173-211. doi:10.1177/0003122417753112.
- Astorga, L. (1999), Cocaine in Mexico: a prelude to 'los Narcos', P. Gootenberg in *Cocaine: Global Histories* (pp. 183-191), New York: Routledge.
- Astorga, L. (2003), México, Colombia y las drogas ilegales: variaciones sobre un mismo tema, María C. Ramírez in *Análisis histórico del narcotráfico en Colombia* (pp. 40-65). [eBook].
- Azaola, E. (2012), El Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad, *Desacatos*, 40, 159-170.
- Bail, C.A. (2012), The Fringe Effect: Civil Society Organizations and the Evolution of Media Discourse about Islam since the September 11th Attacks, *American Sociological Review*, 77 (6), 855-879. doi:10.1177/0003122412465743.
- Bail, C. A., Brown, T. W., and Mann, M (2017), Channeling Hearts and Minds: Advocacy Organizations, Cognitive-Emotional Currents, and Public Conversation, *American Sociological Review*, 82 (6), 1188-1213. DOI:10.1177/0003122417733673.
- Barroso, J. (2014), 'Javier Sicilia: Public Mourning for the Sons of Mexico', D. A. Castillo, and S. A. Day in *Mexican Public Intellectuals* (pp. 217-235), New York: Palgrave Macmillan.
- Bateson, R. (2012), Crime Victimization and Political Participation, *The American Political Science Review*, 106 (3), 570-587.
- Berents, H., and ten Have, C. (2018), Staying Safe in Colombia and Mexico: Skilled Navigation and Everyday Insecurity, K. Carrington, et al. in *The Palgrave Handbook of Criminology and the Global South* (pp. 433-450), [eBook]. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-65021-0>.

Bizberg, I. (2015), Los Nuevos Movimientos Sociales en México: El Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad y #YoSoy132, *Foro Internacional*, 219, 262-301.

Boullosa, C., and Wallace, M. (2015), *A Narco History: How the United States and Mexico Jointly Created the "Mexican Drug War"*, London: OR Books [eBook].

Bowden, C. (2010), *Murder City: Ciudad Juárez and the Global Economy's New Killing Fields*, New York: Nation Books [eBook].

Boyce, G. A., Banister, J. M., and Slack, J. (2015), You and What Army? Violence, The State, and Mexico's War on Drugs, *Territory, Politics, Governance*, 3 (4), 446-468.

Brown, H. E. (2013), Race, Legality, and the Social Policy Consequences of Anti-Immigration Mobilization, *American Sociological Review*, 78 (2), 290-314. doi:10.1177/0003122413476712.

Bröer, C., and Duyvendak, J. W. (2009), Discursive opportunities, feeling rules, and the rise of protests against aircraft noise, *Mobilization*, 14, 337-356. <https://doi.org/10.17813/mai.q.14.3.kx87723664558jm4>.

Calderón, F. H., and Cedillo, A. (2012), *Challenging Authoritarianism in Mexico: Revolutionary Struggles and the Dirty War, 1964-1982*, New York: Routledge.

Campbell, H. (2009), *Drug War Zone: Frontline Dispatches from the Streets of El Paso and Juárez*, Austin: University of Texas Press.

Campbell, H. (2014), Narco-Propaganda in the Mexican "Drug War": An Anthropological Perspective, *Latin American Perspectives*, 41 (2), 60-77.

Carpinteiro, F. J. (2013), The Subject's Tracks: The Other Campaign, Self-Knowledge, and Subjectivity in the Liberal Democratic Cycle, *Latin American Perspectives*, 40 (5), 138-152.

Carrillo, A. M., Pérez-Torres, A., and Tavera, L. (2014), Protesta Social, Política Deliberativa, y Democracia: Un Análisis de los "Diálogos por la Paz" en México, *Revista de Ciencia Política*, 34 (3), 623-643. Díaz Cepeda, L. R. (2020), *Social Movements and Latin America: From Ciudad Juárez to Ayotzinapa*, London: Lexington Books [eBook].

Eisinger, P. K. (1973), The Conditions of Protest Behavior in American Cities, *The American Political Science Review*, 67 (1), 11-28.

Espinosa, R., and Gordillo, J. (2017), Ley General de Víctimas: Una victoria colectiva sin precedente, M. I. Hernández, and L. P. Parra in *Cabildeo Ciudadano y Democracia en México: 10 años de Sociedad Civil e Incidencia Efectiva* (pp. 255-293), Ciudad de México: Centro de Colaboración Cívica.

Ferree, M. M. (2003), Resonance and Radicalism: Feminist Framing in the Abortion Debates of the United States and Germany, *American Journal of Sociology*, 109 (2), 304-44.

Ferree, M. M., Gamson, W. A., Gerhards, J., and Rucht, D. (2002), *Shaping Abortion Discourse: Democracy and the Public Sphere in Germany and the United States*, Cambridge: Cambridge University Press.

Galaviz Armenta, T. (2012), Províctima... ¿Una Paradoja? Análisis Sistémico de la Procuraduría Social de Atención a Víctimas, *Revista Mexicana de Sociología*, 74 (4), 561-585.

Gallardo Gómez, L. R. (2017), Movimientos Sociales Mexicanos del Quinquenio 2011-2016. Denuncia y Resistencia a la Economía Criminal y al Estado Narco, L. R. Gallardo-Gómez in *Movimientos Sociales del México Contemporáneo: Denuncia, Resistencia, Construcción de Alternativas* (pp. 73-120), Guadalajara: Universidad de Guadalajara.

Gamson, W. A., and Meyer, D. S. (1996), Framing Political Opportunity, D. McAdam, J. McCarthy, and M. N. Zald in *Comparative Perspectives on Social Movements: Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings* (pp. 275-290), New York: Cambridge University Press.

García, R. G., and Treré, E. (2014), The #YoSoy132 Movement and the Struggle for Media Democratization in Mexico, *The International Journal of Research Into New Media Technologies*. <https://doi.org/10.1177/1354856514541744>.

García, L. Á., (2017), Los Medios de Comunicación y su Relación con los Movimientos Sociales por la Paz en México (2011-2013), *Comunicación*, 7 (3), 95-119.

Garza-Placencia J. (2015), Políticas Públicas y Violencia en México: La Incidencia del Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad, *Iberoamérica Social: Revista-red de Estudios Sociales*, 5, 55-66.

Gibler, J. (2011), *To Die in Mexico, Dispatches from Inside the Drug War*, San Francisco: City Light Books [eBook].

Giugni, M. (2011), Political Opportunity: Still a Useful Concept? M. Hanagan, and C. Tilly in *Contention and Trust in Cities and States* (pp. 271-283), New York: Springer.

Guigni, M., Koopmans, R., Passy, F., and Statham, P. (2005) Institutional and Discursive Opportunities for Extreme-right Mobilization in Five Countries, *Mobilization*, 10, 145–162. <https://doi.org/10.17813/mai.10.1.n40611874k2311v7>.

Gräbner, C. (2015), Public Spaces and Global Listening Spaces: Poetic Resonances from the Movement for Peace with Justice and Dignity in Mexico, *Liminalities: A Journal of Performance Studies*, 11 (3). <http://liminalities.net/11-3/resonances.pdf>.

Guerra, E. (2017), Política de Drogas, Violencia Criminal y Protesta Social, ¿Cómo ha Respondido la Sociedad ante el Terror? *Movimientos*, 1, 14-42. DOI: 10.24201/es.2018v36n106.1432.

Hernández, A. (2010), *Los Señores del Narco*, México D. F.: Grijalbo.

Jiménez, S. H., and López, J. A. (2016), Ciclos de Movilización y Crisis de Derechos Humanos. La Acción Colectiva de las ONG Nacionales y los Derechos Humanos en México, *Revista de Estudios Sociales*, 56, 26-38.

Johnston, H. (2014), *What is a Social Movement?* Cambridge: Polity Press.

Kathleen, S., and Méndez, Z. Y. (2015), *Courage, Resistance, and Women in Ciudad Juárez: Challenges to Militarization*, Austin: University of Texas Press.

Koopmans, R., and Statham, P. (1999), Political Claims Analysis: Integrating Protest Event and Political Discourse Approaches, *Mobilization*, 4, 203–221. <https://doi.org/10.17813/mai.4.2.d759337060716756>.

Koopmans and Duyvendak (1995), The Political Construction of the Nuclear-Energy Issue and Its Impact on the Mobilization of Antinuclear Movements in Western Europe, *Social Problems*, 42, 235-251. <https://doi.org/10.2307/3096903>.

Koopmans, R. and Olzak, S. (2004), Discursive Opportunities and the Evolution of Right-Wing Violence in Germany, *American Journal of Sociology*, 110, 198–230. <https://doi.org/10.1086/386271>.

Koopmans R., et al. (2005), *Contested Citizenship: Immigration and Cultural Diversity in Europe*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Linares Ortiz, J. (2012), Opacidad y Visibilización. Prácticas de Visibilización y Resistencia Simbólica ante la Violencia de la Guerra Contra el Narco, *Razón y Palabra*, 80. <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=199524426014>.

López-González, J. A. (2012), Civil-Military Relations and the Militarization of Public Security in Mexico, 1989–2010: Challenges to Democracy, G. Philip, and S. Berruecos in *Mexico's Struggle for Public Security: Organized Crime and State Responses* (pp. 71-97), New York: Palgrave Macmillan.

López, J. A. (2017), Ong de Derechos Humanos y Violencia en México: Institucionalización, fragmentación y dinámicas contenciosas, A. Estévez, and D. Vázquez in *Razones para (des)Confiar de las Luchas por los Derechos Humanos* (pp. 31-55), México, D. F.: Flasco.

Madrazo Lajous, A. et al. (2018), La “Guerra contra las Drogas”: Análisis de los Combates de las Fuerzas Públicas 2006-2011, *Política y Gobierno*, 25 (2), 379-402.

McAdam, D. (1982), *Political Processes and the Development of Black Insurgency*, Chicago: The University of Chicago Press.

McAdam, D. (1996), Political Opportunities: Conceptual Origins, Current Problems, Future Directions, D. McAdam, J. D. McCarthy, and M. N. Zald in *Comparative Perspectives on Social Movements* (pp. 23-40), Cambridge: Cambridge University Press.

McCammon, H. J. (2013), Discursive Opportunity Structure, D. Snow D. et al. in *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements* (pp. 211-215), New York: John Wiley & Sons.

McCammon, H.J., Muse, C.S., Newman, H.D., and Terrell, T.M. (2007), Movement Framing and Discursive Opportunity Structures: The Political Successes of the US Women's Jury Movements, *American Sociological Review*, 72, 725–749. <https://doi.org/10.1177/000312240707200504>.

Mendoza Cortés, A. P. (2016), Operaciones del Ejército mexicano contra el tráfico de drogas: revisión y actualidad, *Revista “Política y Estrategia”*, 128, 17-53.

Misra, A. (2018), *Towards a Philosophy of Narco Violence in Mexico*, Cham: Palgrave Macmillan [eBook].

Morton, A. D. (2012), The War on Drugs in Mexico: a Failed State?, *Third World Quarterly*, 33 (9), 1631-1645. <https://doi.org/10.1080/01436597.2012.720837>.

Motta, R. (2014), Transnational Discursive Opportunities and Social Movement Risk Frames Opposing GMOs, *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*. <http://dx.doi.org/10.1080/14742837.2014.947253>

Muñoz-Martínez, H. (2015), The Politics of Scale, Place, and Mobility in the Mexican Peace Movement, 2006-2012, *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies / Revue canadienne des études latino-américaines et caraïbes*, 40 (2), 157-175.

Opp, K. (2013), Rational Choice Theory and Social Movements, D. Snow in *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements* (pp. 540-546), New York: John Wiley & Sons [eBook]. DOI: 10.1002/9781405198431.wbespm073.

Polletta, F. (2008), Culture and Movements, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 619 (1), 78-96.

Rathbun, L. (2019), Javier Sicilia: Advocate of Deliberative Democracy in the Americas, *Annales: Ethnics in Economic Life*, 21 (4), 113-133.

Rivera-Hernández, R. D. (2015), Contra Estados Unidos. Crónicas Desamparadas de Diego Enrique Osorno, *Revista de Literatura Mexicana Contemporánea*, 66, 145-148.

Rohlinger, D. A. and Gentile, H. (2017), Sociological Understandings of Social Movements: A North American Perspective, C. Roggeband and B. Klandermans in *Handbook of Social Movements Across Disciplines* (pp. 9-31), Springer [eBook].

Rius, M. B. (2012), Emplazamientos: Construcción de Estrategias Políticas desde el Padre Subvertido y sus Narrativas del Consuelo, *Debate Feminista*, 46, 29-46.

Suh, D. (2001), How Do Political Opportunities Matter for Social Movements? Political Opportunity Misframing, Pseudosuccess, and Pseudofailure, *The Sociological Quarterly*, 42 (3), 437-460.

Tarrow, S. (2011), *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Mass Politics in the Modern State*, 3rd edition, Cambridge: Cambridge University Press.

Tirado Segura, R. (2019a), Javier Sicilia como Celebridad Trágica y los Performances del Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad, *Revista Mexicana de Ciencias Políticas y Sociales*, 237, 95-118.

Tirado Segura, R. (2019b), La Política del Sacrificio: Símbolos y Mitos en el Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad de Javier Sicilia, *Cultura y Representaciones Sociales*, 26, 161-196.

Trére, E., and Cargnelutti, D. (2014), Movimientos sociales, redes sociales y Web 2.0: el Caso del Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad, *Communication & Society / Comunicación y Sociedad*, 27 (1), 183-203.

Ushiyama, R. (2019), Discursive Opportunities and the Transnational Diffusion of ideas: ‘brainwashing’ and ‘Mind Control’ in Japan after the Aum Affair, *The British Journal of Sociology*. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12705>.

Vasi, I. B., Walker, E. T., Johnson J. S., Tan, H. F. (2015), “No Fracking Way!” Documentary Film, Discursive Opportunity, and Local Opposition against Hydraulic Fracturing in the United States, 2010 to 2013, *American Sociological Review*, 80 (5), 934-959. doi:10.1177/0003122415598534.

Villarreal Martínez, M. T. (2014), La Desaparición de Personas en Veracruz, *Revista Clivajes*, 1. <http://revistas.uv.mx/index.php/Clivajes/article/view/829/1515>.

Zachrisson, A., and Lindahl K. B. (2019), Political Opportunity and Mobilization: The Evolution of a Swedish Mining-Sceptical movement, *Resources Policy*, 64. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2019.101477>.

ELECTRONIC REFERENCES

URL–1:<https://www.animalpolitico.com/2012/08/mexico-esta-sufriendo-porque-eu-evita-el-tema-del-alto-consumo-de-drogas-sicilia> (Access date: 21.07.2021).

URL–2:<https://www.animalpolitico.com/2013/01/movimiento-por-la-paz-refrenda-su-hermandad-con-el-ezln/> (Access date: 16.07.2021).

URL–3:<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-14523605> (Access date: 16.07.2021).

URL–4:<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-13664739> (Access date: 08.06.2021).

URL–5:<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-20968899> (Access date: 16.06.2021).

URL–6:<https://www.jornada.com.mx/2011/05/25/politica/007n2pol> (Access date: 13.06.2021).

URL-7:https://elpais.com/internacional/2011/04/06/actualidad/1302040801_850215.html (Access date: 22.06.2021).

URL-8:<https://expansion.mx/nacional/2011/04/06/marchan-en-ciudades-de-mexico-por-la-paz-tras-el-asesinato-de-sicilia> (Access date: 08.06.2021).

URL-9:<https://www.jornada.com.mx/2011/08/05/politica/007n1pol> (Access date: 09.06.2021).

URL-10:<https://www.jornada.com.mx/2011/08/24/politica/016n3pol> (Access date: 22.06.2021).

URL-11:https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/mexico1111webwcover_0.pdf (Access date: 22.9.2021).

URL-12:<https://www.jornada.com.mx/2011/03/29/politica/018n1pol> (Access date: 09.06.2021).

URL-13:<https://www.jornada.com.mx/2011/04/02/politica/010n1pol> (Access date: 09.06.2021).

URL-14:<https://martamoli.wordpress.com/2012/11/26/nepo-la-sonrisa-del-camion-seis/> (Access date: 21.06.2021).

URL-15:<https://mpjd.mx/pronunciamientos/discurso-de-javier-sicilia-al-poder-ejecutivo/> (Access date: 03.03.2022.).

URL-16:https://elpais.com/internacional/2011/05/08/actualidad/1304805607_850215.html (Access date: 09.06.2021).

URL-17:<https://www.gob.mx/presidencia/prensa/presidente-lopez-obrador-presenta-plan-de-implementacion-de-la-ley-general-en-materia-de-desaparicion-forzada-de-personas> (Access date: 09.06.2021).

URL-18:https://elpais.com/internacional/2012/09/04/actualidad/1346781701_537239.html (Access date: 11.06.2021).

URL-19:<https://www.jornada.com.mx/2012/07/06/opinion/018n1pol> (Access date: 08.06.2021).

URL-20:<https://www.uv.mx/blogs/lectores/files/2011/04/cartaAbierta.pdf> (Access date: 04.03.2022).

21. YÜZYILDA POSTMODERN ÖZNE DENEYİMİ OLARAK PROFESYONEL DÜĞÜN FOTOĞRAFI ÇEKİMLERİ VE SOSYAL MEDYA ETKİSİ

Rabiya SALTİK
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye
rsaltik@gelisim.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-4378-3490>

Atıf	SALTİK, R. (2022). 21. YÜZYILDA POSTMODERN ÖZNE DENEYİMİ OLARAK PROFESYONEL DÜĞÜN FOTOĞRAFI ÇEKİMLERİ VE SOSYAL MEDYA ETKİSİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 14(3), 435-463 .
------	---

ÖZ

Düğün fotoğrafları aile fotoğraflarının en güzide örnekleri olarak kuşaktan kuşağa ritüel biçiminde aktarılmaktadır. Ne var ki bu ritüel günümüzde kendini revize etmiş, profesyonel dış çekim düğün fotoğrafçılığı konseptine dönüşmüştür. Gerçek mekânlarda, arzu ve beklentilere yanıt verecek biçimde değişim geçiren düğün çekimleri, çeşitli mizansenler aracılığıyla günü kaydetme geleneği şeklinde popülerleşmiştir. Bu fotoğrafların çekim deneyimi, arzuya uygun görüntüleri inşa etme pratiği olarak postmodern özne deneyimleri yaşatmaktadır. Bu deneyimlerin paylaşım evreni konumundaki sosyal medya ise dış çekim düğün fotoğraflarının popülerleşmesini sağlayan önemli bir unsurdur. Bu çalışmada 21. yüzyılda dış çekim düğün fotoğrafı pratiğinin deneyimlenme biçimi ve bu pratiğin popülerleşmesinde sosyal medya etkisinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Yürütülen etnografi araştırmasıyla profesyonel düğün çekimleri sahasına inilerek çekim yaptıran 10 çift ve 3 düğün fotoğrafçısıyla görüşme yapılmıştır. Toplanan veriler içerik analizine tabii tutularak kategori ve temalara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda dış çekim düğün fotoğraflarının kurgulanmış, özel ve planlı bir estetik süreci içeren postmodern bir deneyim olarak anlamlandırıldığı ve bu pratiğin benimsenmesinde sosyal medyanın etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Düğün Fotoğrafları, Profesyonel Düğün Çekimleri, Sosyal Medya, Postmodern Deneyim, Fotoğraf Kültürü.*

PROFESSIONAL WEDDING PHOTO SHOOTS AND SOCIAL MEDIA EFFECT AS A POSTMODERN SUBJECT EXPERIENCE IN THE 21ST CENTURY

ABSTRACT

Wedding photographs, as the most outstanding examples of family photographs, are transmitted from generation to generation in a ritual form. However, this ritual has revised itself today and has turned into a professional outdoor wedding photography concept. Wedding shots, which have changed in real places to respond to desires and expectations, have become popular as the tradition of recording the day through various mise-en-scènes. The shooting experience of these photographs provides postmodern subject experiences as a practice of constructing images suitable for desire. Social media, which is the universe of sharing these experiences, is an important factor that makes outdoor wedding photos popular. In this study, it is aimed to reveal the experience of outdoor wedding photography practice in the 21st century and the effect of social media on the popularization of this practice. With the ethnographic research carried out, 10 couples and 3 wedding photographers were interviewed by going down to the professional wedding shooting area. The collected data were subjected to content analysis and categories and themes were reached. As a result of the research, it has been concluded that outdoor wedding photographs are interpreted as a postmodern experience that includes a fictionalized, special and planned aesthetic process, and that social media is effective in the adoption of this practice.

Keywords: *Wedding Photography, Professional Wedding Photography, Social Media, Postmodern Experience, Photography Culture.*

GİRİŞ

Fotoğraf anda bulunmanın garantisini, vizörün kayda aldığı gerçekliğin kopyasıdır. Fotoğrafın gerçeklikle bağı onu daima bellekle ilişkili bir kavram haline getirir. Özel günlerin, mutlu anların ve otobiyografinin görsel kesitlerini sunan fotoğraf, yeni medyanın egemen olduğu dijital dünyada sosyal medyanın da etkisiyle eskisinden daha etkin biçimde kullanılmaya başlamıştır. Geçmişte mutlu anların belgesi ve hatırlamanın koşulu olarak kullanılan fotoğraf, sosyal medya çağında profil hesaplarını doldurmanın nesnesi haline gelmiştir.

Sosyal medya görüntülerin hâkimiyet sürdüğü imgeler dünyasında fotoğrafı bir kimlik aracı haline getirirken, fotoğraf deneyimlerini de dönüştürmeye başlamıştır. Bu dönüşümün önemli bir yüzü düğün fotoğrafları alanında ortaya çıkmıştır. Düğün fotoğrafları, fotoğrafın bellekle bağının önemli bir yüzünü temsil eder ve geçmişten günümüze aile belleğinin ideal imgesini inşa etmek üzere yaygın biçimde kullanılır. Bir zamanlar stüdyoda birkaç kare ile çekilen, aile albümlerinde ve yatak odalarında sergilenen düğün fotoğrafları günümüz dünyasında gerçek mekânlarda, çeşitli mizansenlerle, estetik kaygılar gözetilerek gerçekleştirilen postmodern özne deneyimlerine dönüşmüştür. Fotoğraf teknolojisinin gelişmesi ve bireylerin fotoğrafa verdikleri anlamın dönüşmesinin sonucu olarak ortaya çıkan profesyonel düğün çekimleri günümüz dünyasının popüler fotoğraf pratiği haline gelmiştir. Bu pratiğin çıktıları olan fotoğraflar da mukavva albümler ve yatak odası duvarlarının ötesine geçerek sosyal medyada paylaşımına açılmıştır. Sosyal medyanın profesyonel düğün çekimlerinin gerçekleştirilmesinde etkin biçimde rol aldığı da gözlemlenmektedir. Geçmişten günümüze aile belleğinin inşasında önemli birer araç olarak kullanılan düğün fotoğraflarının bugün gelinen noktadaki halinin araştırılması bir gereklilik halini almıştır. Zira postmodern dünyanın haz ve arzularla doyum bulan öznelerini anlamının bir yolu, profesyonel düğün fotoğrafçılığını anlamadan geçmektedir. Geleneksel bir ritüelin postmodern dünyadaki arzularla bütünleşerek yeni anlamını kurması önemlidir. Bu durumun analizini postmodern öznelerin hayatlarındaki yansımalar üzerinden ele almak ise gerekliliktir. Yürütülen bu çalışma, postmodern dünya öznelerinin durumunu, geleneksel bir ritüelin dönüşümü üzerinden anlamaya yardımcı olacaktır. Yürütülen çalışmada ilgili konu üzerinden aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Profesyonel tekniklerle estetik kareler almak üzere gerçekleştirilen dış çekim düğün fotoğrafçılığında özneler nasıl deneyimler yaşamaktadır?
- Çiftlerin stüdyo çekimi yerine dış çekim yapmak istemelerinde etkili olan unsurlar nelerdir?
- Sosyal medya dış çekim düğün fotoğrafçılığını etkilemekte midir?

Bu amaçla çalışmada ilk olarak düğün fotoğrafları literatürüne yer verilecektir. Geçmişten günümüze aile belleğinin inşasında aracı olarak kullanılan düğün fotoğraflarının dün ve bugün anlatılacaktır. Ardından tüm dünyada popüler hale gelen profesyonel düğün çekimlerinin özne deneyimi, postmodern dünyanın tüketimcilik anlayışı çerçevesinde irdelenecektir. Araştırmanın yöntem bölümünde bir etnografi araştırması yürütülerek profesyonel düğün çekimleri sahasına inilecektir. Çekim alanında gözlem yapma imkânı bulan araştırmacı, çekim yaptırılan çiftler ve düğün fotoğrafçılarıyla görüşmeler yapacaktır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilecek, kategori ve temalara ulaşılabilecektir. Bulgulardan hareketle sonuç bölümünde tartışma yürütülecektir.

DÜĞÜN FOTOĞRAFLARI

Fotoğraf keşfedildiği ilk günden itibaren insan hayatında yer etmiş ve giderek etkinliğini artırmıştır. Anın belgelenmesinde önemli birer aracı olarak işlev gören fotoğraflar, yaşanmış mutlu deneyimlerin yeniden hatırlanmasını mümkün kılar. Fotoğraf, insan hayatının en özel deneyimlerine şahit olur ki bu özel deneyimlerden bir tanesi düğündür. Düğün fotoğrafları geçmişten günümüze aile fotoğraflarının en güzide örnekleri olmuştur. Bu anlamda öncelikle düğün fotoğraflarının geçmişte var olan geleneksel yapısına bakarak başlamak anlamlı görünmektedir.

Evlilik ve düğün olguları aile hayatının başlangıcını temsil eder. Düğün, aile hayatının kolektif bilincini oluşturan, küresel anlamda egemen bir ritüeldir. Bu ritüel kültürden kültüre farklılaşsa da aile hayatının başlangıcını bir kutlamayla yüceltme anlamı sabittir. Bir ritüel olarak düğün de ideali yaratmak amacıyla tasarlanan bir dizi tören ve görüntü oluşturma pratiğidir (Lin, Yeh & Lan, 2012: 339). Bu ritüeli gerçekleştirirken ana şahitlik eden görsel kayıtlar oluşturulur. Zamanı yakalamanın ve onu sonsuza dek korumanın aracı olarak fotoğraf kullanılır. Gelin ve damadın kişisel yaşantılarının parçası olarak düğün fotoğrafları özünde hep aynı tasviri yapar: ideal aile tasviri. Aile belleğinin ideallliğini kurgulayan bu fotoğraflar aile fotoğraflarının önemli birer parçasıdır (Strano, 2006: 37-38). Kadın ve erkeğin aile olma yolunda attığı adımın ideallik belgesi olarak var olan düğün fotoğrafları, otobiyografik yaşantının önemli adımlarından biri olması nedeniyle geçmişten günümüze önemli olmuş ve ritüeli kayıt altına almak gerekli görülmüştür.

Düğün fotoğrafları bireylerin hatıralarında yarattıkları imgelerle aile fotoğraflarının parçası olarak bir ömür saklanır. Bu anlamda aile fotoğrafları ilk olarak toplumsal belge anlamı taşır. Bu fotoğraflar yoluyla aile imgesi ideal ve arzu edilen bir temsil içinde sunulur. Öte yandan bu fotoğraflar aile belleğinin zaman ve mekânda kurgulanmasını sağlar. Oluşturulan albümler deneyim anından bağımsız kurguyu inşa eder (Erkonan, 2014: 128). Aile hatıraları olarak muhafaza edilen bu fotoğraflar ömürlük birer hazine şeklinde yeniden deneyimi mümkün kılar (Bezner, 2002: 5). Bu anlamda düğün fotoğrafları ailenin kurulma aşamasının ürünü olsa da anlamını zamanda ve mekânda sürekli olarak inşa eder.

Dünden Bugüne Düğün Fotoğrafları

Aile fotoğraflarının parçası olarak düğün fotoğrafları minimum bir yüzyıl kadar süredir popüler bir ritüeldir. Her aile düğün fotoğrafları yoluyla kendi ailesinin portre tarihini çıkarır ve bu belgeleri aziz bir hatıra olarak saklar. Geçmişte bu fotoğraflar kayda alınırken geleneksel bir kompozisyonla, gelin ve damadın önlü arkalı durdukları ve hafif tebessüm ettikleri mutlu aile kareleri inşa edilirdi. Kimi zaman bu karelere aile üyelerinin de dahil olduğu görülebilmekteydi. Aşağıdaki görselde yer verilen örnekler düğün fotoğraflarının dününü ifade etmektedir.

Resim 1. Geçmişte Düğün Fotoğrafları
Kaynak: (URL-1, URL-2)

Düğün fotoğraflarının çekim mekânı geçmişte fotoğraf stüdyoları olmuştur. Sontag (2011: 9) fotoğrafın son yüzyılda aile hayatının bu denli içine yerleşmesini sanayileşme süreciyle beraber geniş aile kavramının terk edilmesi ve yeni oluşan çekirdek aile düzenine bağlamaktadır. Fotoğraf, bu dönemde onun ifadesiyle tehdit altındaki aile hayatını hatıraya dönüştürerek yeniden canlandırma girişimi olarak işlev görmüştür. Ne amaçla sürdürülürse sürdürülsün düğün fotoğrafları pratiği aile belleğini inşa etmenin aracı olarak ritüelleşmiştir. Aile fertleri tarafından oluşturulan fotoğraf albümleri ve yatak odalarına asılan fotoğraflar ile sonsuza dek saklanan düğün fotoğrafları ne var ki bugün pratikte ve anlamda dönüşmeye başlamıştır. Postmodern dünyada fotoğrafla gelen bir özne deneyimine dönüşen düğün fotoğrafları geçmişteki varlığından farklılaşmaya başlamıştır.

Düğün fotoğrafçılığının günümüzdeki profesyonel hali bir anda ortaya çıkmamıştır. Düğün fotoğrafçılığı bugünkü dış çekimlere gelmeden önce düğün davetlerinde yapılan çekimlerle Avrupa ve ABD’de popüler biçimde sürdürülmüştür. Amerikan dergilerinde üst sınıfın düğün imgelerinin paylaşılması bugün gelinen noktayı hazırlamıştır. Bu çekimlerde fotoğrafçı kadraja aldığı kişileri adeta bir dergi çekimindeymiş gibi kompozisyonun merkezine yerleştirmiştir. Kusurların olmadığı fotoğraflarda yüzler ise son derece yumuşak biçimde vurgulanmıştır. Fotoğrafçılar özneyi bir kompozisyon unsuru olacak şekilde aydınlatmıştır (Reyes & McCullough, 2015: 108). Düğün gününün şölen havasında resmedilmesi

bağlamında bu fotoğraflar bugünkü sürecin hazırlayıcısı olmuştur. Gazete ve dergilerde toplumun üst sınıfı üzerinden verilen örneklerle bir yandan ritüellerin önemi dillendirilirken diğer yandan da ritüellerin otoritesi sağlanmıştır (Schuster, 1997: 280). Popüler kültür unsurları üst sınıfın kültür biçiminin önce Amerika’da daha sonra tüm dünyada benimsenmesini beraberinde getirmiştir. 90’lı yıllardan itibaren uydu teknolojisi, video ve yeni medya teknolojilerinin olanaklarının artmasıyla düğün imgelerinin küresel olarak dolaşımı mümkün hale gelmiştir. Instyle gibi moda dergilerinde de gelin fotoğrafçılığına sıklıkla yer verilerek Amerikan ünlü kültürünün küreselleşmesi sağlanmıştır (Lieu, 2014: 138-139). Gazete ve dergilerde başlayan ve dizi, film gibi çeşitli popüler kültür ürünleriyle yaygınlaşan düğün fotoğrafları bugünkü dış çekim formuyla tüm dünyada popüler bir pratik halini almıştır.

Düğün Endüstrisinin Popüler Kolu Olarak Dış Çekimler

Düğün fotoğrafçılığı bugün düğün endüstrisinin önemli bir kolu haline gelmiştir. Howard’a (2008) göre ABD’deki düğün endüstrisi 19. yüzyılın son çeyreğine dek tüketim odaklı değildir. Ona göre düğün endüstrisi 20. yüzyılda kitle pazarı haline gelmiştir. 21. yüzyılda ise büyük bir endüstri halini alan düğünün icat edilmiş bir gelenek halini aldığını belirtmiştir. Bu anlamda düğün fotoğrafları da 21. yüzyılda düğün endüstrisinin önemli ayaklarından biridir.

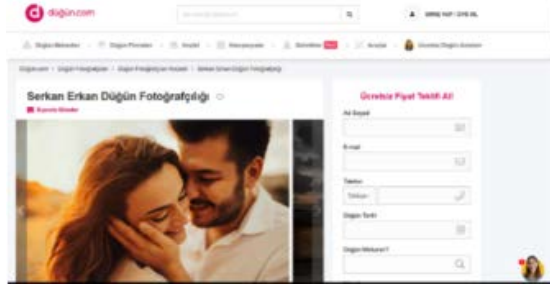

Resim 2. Günümüz Düğün Fotoğrafçılığında Bir Örnek
Kaynak: (URL-3)

Fotoğrafın gündelik yaşamın parçası haline geldiği, iyi fotoğraflar çekme ve çektirmenin meziyet sayıldığı bir dünyada bireyler gerçek mekânlarda, kişinin arzu ve beklentilerine özel deneyimlerle gerçekleştirilen düğün çekimlerini memnuniyetle karşılamıştır. Dünyanın dört bir yanında profesyonel ekip ve ekipmanlar oluşturulmuştur. Sahiller, kumsallar, ormanlar, parklar, kasırlar, saraylar birer çekim mekânı olarak kullanıldığı gibi doğrudan düğün çekimlerine özel olarak ışıklandırılan, çiçekler ve camekânlarla dizayn edilen çekim platoları da ortaya çıkmıştır. Düğün fotoğrafçılığı, düğün öncesi fotoğrafçılığı, gelin fotoğrafçılığı gibi isimlerle adlandırılan yeni meslek alanları tüm dünyada

popüler olarak yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda önceleri daha çok kültürel bellek formu olarak adlandırılan düğün fotoğrafları meselesi küresel bir iletişim formu olarak yükselmiştir. Bununla birlikte gösteriye dayalı bir düğün fotoğrafçılığı endüstrisi de hâkim olmaya başlamıştır.

Günümüz dünyasında düğün olgusu fotoğrafçılıktan düğün mekânına, organizasyon ve gelinlikten pek çok detaya kadar ince ayrıntıların yer aldığı bir endüstriye dönüşmüştür. Düğün fotoğrafçılığı bu endüstrinin yalnızca bir koludur. Aşağıda örnek verilen düğün.com web sitesi düğün endüstrisinin bugününü özetler. Evlilik sürecindeki çiftlere düğün asistanı tanımlayarak çalışan site çiftlerin bütçesine uygun gelinlik, damatlık, profesyonel fotoğrafçı, düğün dansı kursu, kuaför, hediyelikler ve organizasyon detayları gibi pek çok unsurda yüzlerce seçenek sunmaktadır. İlgili web sitesi bugün düğün endüstrisinin tüketim odaklı yapısını görebilmek açısından önem arz eder.

Resim 3. Düğün Endüstrisinin Dijital Hali: Düğün.Com
Kaynak: (URL-4)

Düğün endüstrilerinin tüketimle bağı, postmodern dünyanın tüketimcilik anlayışıyla ortaya çıkar ve postmodern özne deneyimi olarak vücut bulur. Postmodern özne deneyimi tanımlaması, postmodern dünyadaki bireylerin tüketim anlayışını açıklamak üzere kullanılır. Postmodern bireylerin tüketimi, maddi ürün ve hizmetlerin ötesinde arzu, hayal ve fantezilerle gerçekleşmektedir ve postmodern özne deneyimi tanımlaması da arzu, hayal ve fantezilere hizmet eden deneyim anlamını taşır. Öznelerin tüketim faaliyetleri artık maddi ürünlerle sınırlandırılmaz hale gelmiştir. Modern dönemin bilişsel ve rasyonel öznesinin yerini postmodern dönemde sembolik tüketimlerle kendini gerçekleştirebilen postmodern özneler ve deneyimleri almıştır. Merkezden çıkmış ve dağınık yapıya kavuşmuş postmodern özne sürekli farklı nesne ve yaşam deneyimlerinin peşindedir (Özcan, 2015: 135). Bu anlamda profesyonel dış çekim düğün fotoğrafçılığı da moda ve kıyafet kiralamadan, fotoğraf ve videoya uzanan tüketim anlayışı ile maddi tüketim olmanın ötesine geçerek çok yönlü hayal ve fantezilere ulaşmaktadır. Profesyonel düğün fotoğrafçılığı endüstrisi, fotoğrafçılık adı altında romantik aşk fantezileri ve zenginliğin burjuva görüntülerini satar. Fotoğraf endüstrisi gittikçe imaj odaklı hale gelmekte iken düğün hem gelin hem de damat için estetik ve sınıfsal dönüşümler geçirmeyi vaat eder.

Resim 4. Postmodern Düğün Çekimi Deneyimlerine Bir Örnek
Kaynak: (URL-5)

Tüketim kültürüne bu katılım postmodern dünya öznelininin tüketimcilik anlayışını benimsemesiyle vücut bulur. Bu fotoğrafçılık türünde öne çıkan tüketim biçimi “maddi olmayan değer üretimini” sağlamak üzerine kuruludur. Burada değer üretimi kendini sunmada bir cazibe ya da gizem yaratmak arzusuyla biçimlenir. Büyülü bir dünya kurma arzusu bu cazibeyi dinamik tutar. “Gelin saçı” ve “gelin makyajı” gibi zorunluluk haline getirilen unsurlar cazibeyi “parıltı” şeklinde var eder. Makyaj ve saç unsurlarıyla başlayan fotoğrafın manipülasyon süreci dijitalle eklemlendikten sonra ise fotoğrafik benlik tanınmaz hale gelecek kadar dönüştürülebilmektedir. Düğün fotoğrafçılığındaki fotoğrafik manipülasyon hem estetik çekiciliği hem de ihtişamı resmetmek üzerine kuruludur. Çekim sonunda elde edilen kareler düğün çiftinin ilişkilerini, güzelliklerini ve romantik yanlarını idealleştiren görüntülere dönüştürür. Bu görüntüler çoğu zaman popüler kültürde dolaşan ve bu fantezileri gerçekleştirmeyi umut eden mutlu çiftlerin görüntülerinin taklidini sürdürür (Lieu, 2014: 151-153). Bir zamanlar magazin dergilerde, gazetelerde üst sınıfın yaşam biçiminin parçası olarak sunulan bu fotoğraflar şimdilerde toplumun geneline yayılmış bir tüketim biçimi olmuştur.

Düğün fotoğrafçılığı pek çok araştırmacının da ifade ettiği gibi tüketim endüstrisinin önemli bir yüzü olarak 90’lı yıllardan itibaren yükselişe geçmiştir. Özellikle dijital çağda teknik kapasitesi önemli ölçüde artan fotoğraf estetik tüketimin temel aracı haline gelmiştir. Bu çağda düğün fotoğrafları aile tasvirinden bireyselliği inşa etmeye yönelik olarak dönüşmüş, romantik ideal benliklerinin yaratım aracı haline gelmiştir (Lin, Yeh & Lan, 2012: 340). 1990’lı yıllardan itibaren fotoğraf arzu edilen kimlikleri sahnelemenin davetkâr bir aracı olmaya başlamıştır. Düğün fotoğrafları yoluyla benin sunumu gerçeklikle bağlantılı olsa da genellikle fanteziler, arzular ve özlemler baskın biçimde öne çıkmaktadır (Lieu, 2014: 142-143).

Stüdyoda çekilen düğün fotoğraflarından farklı olarak dış çekim düğün fotoğrafçılığında deneyimi kayıt altına almanın ötesinde belirli imgesel anlamlar oluşturulması esastır. Esasında fotoğrafa poz verme deneyiminin kendisi doğrudan fotoğrafın anı muhafaza etme işlevini tartışmalı hale getirir. Sontag’ın (2011: 10-

11) “deneyimi kayıt altına almak için fotoğraf çekirmek aynı zamanda deneyimi reddetmenin bir yoludur” sözü hatırlanabilir. Profesyonel düğün fotoğrafçılığında fotojenik pozları yakalama, kurgusal hikâyeler yaratma gibi unsurlar çekim deneyimini doğrudan arzu ve fantezilerin alanı haline getirir. Elbette stüdyoda çekilen düğün fotoğrafları da kişileri belirli poz verme teknikleriyle kayda alırken fotojenik görüntüler yakalamayı arzuluyordu. Ancak dış çekimler döneminde fotojenik görüntüler yakalamanın ötesinde duygular kullanılarak doğrudan hikâyeler yaratılır.

Resim 5. Kurgusal Çekim Deneyimine Bir Örnek
Kaynak: (URL-6)

Dış çekim düğün fotoğrafçılığında gelin ve damadın düğün anılarını muhafaza etmekten ziyade romantik bir hikâye yaratmak amaçlanır. Bu hikâye popüler kültürün inşa ettiği esas kız ve esas oğlan hikâyesidir.

Duygulara seslenerek ilerleyen bu yaratım süreci sonucunda fotoğraf ve video enstrümanlarıyla arzu edilen imgeler oluşturulur. Çekim sonunda elde edilen fotoğraf ve video albümleri, kişilerin anıları bir ömür duygu yüklü anlamlarla hatırlayabileceği estetik imgeler ortaya çıkarır. Bu estetik imgeler postmodern tüketimin fotoğraflar bazındaki karşılığını teşkil eder. Çiftlerin çekimler sırasında kurgusal bir ortam içinde verdiği pozlar Goffman’ın (2009: 29-31) performans kavramını anımsatır. Çiftler çekim sürecinde oyununu performansla gerçekleştirir. Bu performans arzu edilen imgelerin yer aldığı fotoğraflara ulaşma anının hayaliyle sergilenir. Bu anlamda fotoğraflar “gerçeğin estetik halüsinasyonu” haline gelir (Hossain & Asadi, 2012: 14).

Düğün fotoğraflarının bugünkü hali duygu ve hazların egemen olduğu bir toplumda bireyselleşmenin varlığıyla ilişkilidir. Dijital çağda fotoğraf deneyiminin bireyselleştirilmesi ve yoğunlaştırılmasını içeren geniş bir kültürel dönüşümün parçasıdır (Van Dijk, 2008: 62). Bu anlamda bu fotoğraflar öznelere kendilerine has, bireysel ve özel bir deneyim biçimi yaşamayı vaat eder. Stüdyo dönemindeki standart, her çifte aynı çerçeveleri sunan fotoğrafların bu dönemde bir cazibesi yoktur. 21. yüzyılda çiftler kendilerinin seçtikleri bir ortamda, profesyonel bir

çekim edasında devam eden hikâyeler yaratmanın cazibesıyla düğün fotoğraflarını oluşturmaktadır. Endüstri çiftlere onlarca seçenek sunarak ideal aşk izlenimlerini yönetme olanağı sunmaktadır. Fotoğraflarla inşa edilen anlam, her durumda gelin ve damadın birbirlerine olan sevgilerini görüntülerle var etme ve bu şekilde kendi hayal güçlerini kontrol edebilme anlayışına dayanır. Başka bir ifadeyle görsel tüketimin estetik değeri çiftlerin kendilerine yönelik duygusal bağlanmalarını ifade eder.

Bu amaçla düğün fotoğrafçıları çiftlerin duygusal çağrışımlarını ürün ve hizmetlere dönüştürmektedir (Lin, Yeh & Lan, 2012: 341). Lieu (2014: 155) ise bu fotoğrafları çiftlerin “kendilerini temsil etme biçimlerini şımartma girişimi” olarak tanımlar.

Düğün fotoğrafçılığında, fotoğrafın ürettiği şey gerçekliğin kendisinden ziyade görüntülerdir. Bir zamanların burjuva portre fotoğraflarının dönemin yağlı boya tablolarını örnek alarak estetik kaygıyı temel alması gibi dış çekim düğün fotoğrafları da estetik fotoğraf anlayışını benimser. Fotoğrafın değeri 18. yüzyıl yağlı boya tablolarında nasıl belgesel bir form sunmanın ötesinde ise günümüz düğün fotoğrafçılığında da görüntülerden anlam inşası esastır (Freund, 2016: 63-65). İdeal ilişki betimlemeleri yapan profesyonel düğün fotoğrafları, fotoğrafın öneminin arttığı ve izlenimleri yönetmenin aracı haline geldiği bir dönemde teknik ve kurgusal olanaklar ile estetik kareler almayı hedefler. Bu noktada betimlenecek görüntüleri ise çekim yaptıracak çiftler kendileri belirler.

Düğün fotoğrafları çiftlerin romantizm ve aşk imajlarını gerçekleştirme fırsatı sunar. Fotoğrafların amacı mutluluğu romantizmle yakalayarak zamana bırakmaktır. Fotoğraflar da bu amacı gerçekleştirecek biçimde çiftlerin, özellikle de gelinin göz kamaştırıcı ve idealize edilmiş bir kadın olarak belgelenmesiyle sonuçlanır. Bu bakımdan düğün endüstrisinin tüketim evreninde öncelikli hedef kitle kadınlardır. Gelin rolü kişinin ve elde edilen statünün romantizm ve arzu edilirliliğini “hayal edilen deneyim” olarak anlamlandırır (Lieu, 2014: 144-147)

Resim 6. Düğün Fotoğrafçılığında “Gelin” Deneyimi
Kaynak: (URL-7)

Adrian (2003) düğün fotoğrafçılığında kadınların “başrol” olarak konumlandırıldığını, buna karşılık erkeklerin ise “seyirci” olarak konumlandırıldığını ifade eder. Düğün endüstrisi kadın bilincini hedef alırken düğün fotoğrafçılığı da çoğu zaman kadınların arzu ve beklentilerine yanıt verecek biçimde şekillenir. Görsel bir prodüksiyon olarak düğün fotoğrafçılığında kurgulanan romantizm teması genel olarak geline dair vizyonların oluşturulmasına hizmet eder. Prodüksiyonun amacı kadının bireyselliği ile ütopyik vizyonunu başkaları üzerinde var etmektir (Lieu, 2014: 148). Çoğu zaman fotoğraflardaki güzel, narin, ince kadın imajı güzel ve gösterişli kostümlere, ekonomik refaha ve ideal aşka sahip bir kadın olmanın imajıyla birleşir. Bu sebeple tüketim maddi olarak başlasa bile maddi olmayana da içine alacak şekilde genişler. Kadınlar bu durumda düğün fotoğraflarıyla romantizm odaklı bir estetik tüketimi gerçekleştirir ve prodüksiyonun “yıldız” ya da “ünlüsü” olarak ele alınır (Lin, Yeh & Lan, 2012: 341-349). Bu anlamda geleneksel düğün fotoğraflarında inşa edilen ideal aile izlenimi artık postmodern dünya özneleri için yeterli değildir.

Çekim Deneyiminden Sosyal Medya Deneyimine

Tüm dünyada hâkimiyet süren profesyonel düğün çekimleriyle elde edilen karelerin yatak odası ve mukavva albümlerdeki varlığı tamamen ortadan kalkmasa da fotoğrafların gösteriye çıktığı ortamlara sosyal medya eklenmiştir. Çiftler düğün çekimlerini sosyal medyalarında hatıralaştırmaya başlamıştır. Bu noktada son yılların popüler düğün ritüeli haline gelen profesyonel düğün çekimlerinin sosyal medyayla ilişkisini açıklamak önem arz eder. Zira düğün çekimlerinin bu denli popülerleşmesinde sosyal medyanın etkin biçimde rol aldığı gözlemlenmektedir.

Dijital dünyada imgelerin her yerdeliği profesyonel düğün çekimlerinin cazibe unsuru haline gelmesini sağlamıştır. Geçmişte ve günümüzde Cosmopolitan, Bride, Instyle gibi dergilerde yer verilen düğün imgeleri bugün sosyal medyada kolaylıkla dolaşıma çıkmaktadır. Üstelik sosyal medyadaki düğün imgeleri çoğu zaman kullanıcı üretimidir. Bunun da ötesinde endüstrinin profesyonelleri konumundaki fotoğrafçılar reklamlarını doğrudan sosyal medya üzerinden yapmaktadır. Çiftler çekim sırasında sergiledikleri kurgusal performansı sosyal medyanın vitrin alanında sergilemektedir.

Fotoğrafın hayatın bir parçası haline geldiği dijital dünyada düğün fotoğraflarının cazibesinin bu kadar yüksek olması şaşırtıcı değildir. Sosyal medya, görüntü bolluğu içinde yaşamın gösteri sahnesi haline gelmiştir (De Lima, 2015: 10). Gösteri, giderek artan imajlar dünyasında toplumun yegâne üretimidir (Debord, 1996: 18). Düğün fotoğrafları da gösterinin nadide imgeleri olarak sosyal medyada sunuma çıkar. Sosyal medyada gösteriye çıkan bu fotoğraflar gerçeğin simüle edilmiş versiyonlarıdır. Simülasyonlar gerçekmiş gibi yapmak yerine gerçek olanın tüm özelliklerini üreterek gerçekliğin yerini alır (Baudrillard, 2011: 16). Düğün fotoğraflarının gösterisi de gerçekliğin simüle edilmiş versiyonlarını imajlar biçiminde sosyal medyadaki kullanıcılara açar. Gösteri bireylerin arzula-

rı, görmek ve duymak istedikleri ile hayallerinden yola çıkarak sosyal medyada kendine yer açar. Aşağıdaki görselde düğün fotoğrafçılığına dair sponsorlu bir reklam fırsatının görüntüsü sunulmuştur.

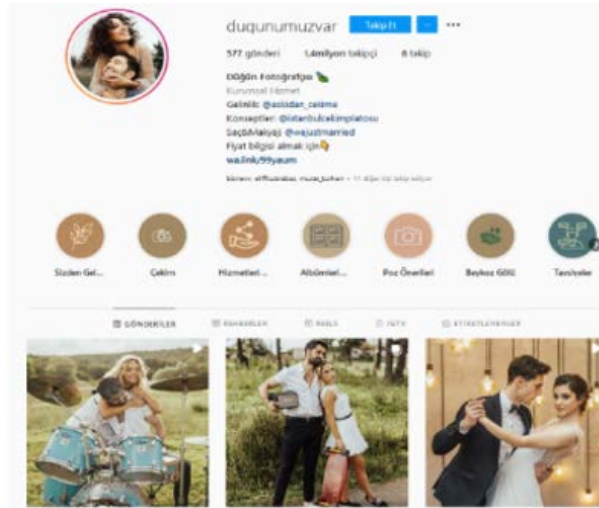
Görselde düğün klibinin “Instagram klibi” olarak adlandırılması dikkat çekicidir. Zira dijital çağda tüm görüntü oluşturma teknikleri sosyal medyada paylaşımaya çıkma gayesindedir. Evlilik sürecindeki çiftler de sosyal medyada paylaşımaya üzere çekim yaptırır.

Resim 7. Düğün Klibi Tanımı Yerine “Instagram Klibi” Yaklaşımı

Kaynak: (URL-8)

Fotoğraf ve video, günümüz dünyasında hatıraları ölümsüzleştiren imgeler olmaktan ziyade internetin başlıca gösteri malzemesi haline gelmiştir (Çakır, 2015: 139). Anggawi (2016: 76) profesyonel dış çekim düğün fotoğraflarının üç temel işlevinden bahsederken dijital medyaya atıfta bulunur ve bu fotoğrafların dijital çağda kişilerin kendilerini kavrayış ve öz tanımlama stratejilerini etkinleştirerek kanalize ettiğini söyler. Ona göre çiftlerin kendilerini şımartma biçimleri olarak bu fotoğraflar dijital ortamda belirli vizyonların inşa edilmesinde aracı olmaktadır.

Resim 8. Instagram’da Düğün Fotoğrafçısı Hesaplarına Bir Örnek
Kaynak: (URL-9)

Profesyonel düğün fotoğrafçılığı işini yapan kimseler kendi tanıtımlarını sosyal medya ağları üzerinden yaptıkları paylaşımlarla sürdürürken kişiler de bu pratiği sosyal medya platformlarından görerek imrenmekte ve yaptıkları çekimlerin çıktısı halindeki fotoğrafları sosyal medyalarında paylaşmaktadır. Lakhani (2019: 32-33) ortaya koyduğu araştırmayla düğün sürecindeki tüm kaynakların Instagram üzerindeki düğün ve gelin sayfalarından etkilenerek oluşturulduğunu ortaya koymuştur. Sosyal medya bu tüketimi öğrenmenin ve özenmenin alanı haline gelmiştir. Bu işi yapan profesyoneller kendi profil hesaplarında reklamlarını yaparken, düğünü için çekim yaptırmak isteyen bireylere profilleri aracılığıyla onlarca farklı dünya ve hayal ortamı sunmaktadır. Doğrudan hayal ve fantezilerden beslenen bir tüketim durumu söz konusudur. Bauman (2012: 96) tüketim toplumunda, tüketicilerin daima bir baştan çıkarılma peşinde olduklarını belirtir. Toplumu oluşturan bireyler bir değişiklik arzusuyla bir ayartmadan ötekine koşmaktadır. Bireyler bu ortamlardan arzuladığı bir tanesini özel bir deneyim olarak yaşamaya karar vermektedir. Burada tüketim, çekim öncesinde başlayan, çekimle devam eden ve son adımda sosyal medyayla birleşen bir deneyimdir. Kullanıcılar için düğün fotoğraflarını paylaşmak güzel bir anı saklamaktan daha ötedir. Düğün fotoğrafları sadece “nerede, ne zaman, nasıl ve kiminle” kararları bağlamında anlamlandırılmaz, bireysel ve kolektif arasındaki beklentiler ve müzakerelerle bağlantılı olur (Anggawi, 2016: 22-71). Düğün çekimleri salt düğün deneyimlerini sunmanın ötesinde çiftin benzersiz kişiliklerini ve ilişkilerinin güzelliklerini görsel olarak tasvir etme amacı taşır (Jia, Lück & Schänzel, 2016: 6). Kullanıcılar düğün fotoğraflarını sosyal medyalarında paylaşarak romantik, beğenilen ve arzu edilen bir mutluluk deneyimi yaşadığını duyurmuş olur ve mutluluğu kayıt altına alan düğün fotoğraflarını sanal ortamda haz nesnesine dönüştürür.

Bu noktadan itibaren 21. yüzyılda popüler hale gelen profesyonel dış çekim düğün fotoğrafçılığı deneyimini ve bu fotoğraf kültürünün benimsenmesinde sosyal medyanın ne ölçüde etkin olduğunu ortaya koymaya yönelik bir etnografi araştırması ile devam edilecektir.

YÖNTEM

Yürütülen çalışmada nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Nicel araştırmalar “ne” sorusuna yanıt aramakta iken nitel araştırmalar “neden” ve “nasıl” sorularına odaklanır (Berg & Lune, 2019: 13). Nitel araştırma desenlerinden biri olan etnografi yöntemi çalışma için uygun yöntem olarak görülmüştür. Halk anlamına gelen “etno” işe yazmak anlamındaki “graphy” sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen etnografi (Akarçay Özdemir, 2013: 85), belirli bir grubun kültürünü anlamak ve yorumlamak için kullanılan yöntemdir (Kartarı, 2017: 217). Başka bir ifadeyle insanları buldukları ortamda gözlemlemeyi amaç edinen alan araştırmalarından biridir etnografi (Büker Alyanak, 2018: 127). Etnografi araştırmaları, araştırma yapılan grubun kültür ve iletişim işleyişini doğrudan grup üyeleriyle yapılan etkileşimli temaslardan elde eder. Bu yöntemde etkileşim temasları görüşme, gözlem, arşiv ve literatür verilerinden oluşabilmektedir (Kartarı, 2017: 217). Etnografi araştırmalarında uzun veri toplama süreci, araştırma mekânında bulunma, gözlem ve bireysel eklemlenmeyle şekillenme, çeşitli verileri birlikte kullanma, kültürü vurgulama gibi nitelikler bulunmaktadır (Hammersley, 2018: 4). 21. yüzyılda dış çekimlerle gerçekleştirilen profesyonel düğün fotoğrafçılığı ve bu fotoğraf kültürünün benimsenmesinde sosyal medyanın ne ölçüde etkili olduğunu ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada en anlamlı yöntemin etnografi olduğuna karar verilmiştir. Araştırma için Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden etik kurul izni alınmış ve yürütülen görüşmelerde araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni dış mekânda profesyonel düğün çekimi yaptıran çiftlerdir. Araştırma kapsamında düğün çekimlerinin yapıldığı dış çekim sahasına inilmiş, sahada gözlem notları alınarak 20 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırma, katılımcıların ne ölçüde sosyal medyadan etkilenecek çekim yaptırdıklarını analiz etmeyi amaçladığı için katılımcılar sosyal medya hesaplarının bulunması unsuruna göre amaçlı örneklem yöntemiyle oluşturulmuştur. Bu noktada örneklem kartopu metoduyla şekillenmiştir.

Araştırma kapsamında görüşme yapmayı kabul eden katılımcı sayısının sınırlı olması sebebiyle yüzlerce çekim deneyimi geçiren, çiftleri doğrudan gözlemleme imkânı bulan üç düğün fotoğrafçısıyla da görüşme yapılmıştır. Bu şekilde araştırma örnekleminin evreni temsil etme gücü artırılmıştır. Çekimlere gözlemci olarak katılan ve katılımcılarla görüşmeler yapan araştırmacı, çekimlere katılmak ve görüşme yapmak için katılımcıların gönüllülük esası ile onaylarını almıştır.

Çekim yaptıran çiftler ve düğün fotoğrafçılarıyla yapılan görüşmelerle toplamda 23 örneklemeden veriler elde edilmiştir. Çekime konu olan çiftlerin kimlik bilgileri gizli tutulurken her çifte bir harf kodu verilmiştir. Kadın katılımcılar harf kodlarının yanına eklenen 1 numarayla, erkek katılımcılar harf kodlarının yanına eklenen 2 numarayla eşleştirilmiştir. Veriler yazıya dökülerek deşifre edilmiş, 65 sayfalık veri seti elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, sosyal bilimlerde bilhassa iletişim metinlerinde yaygın biçimde kullanılan bir araştırma tekniğidir. Nitel analiz yöntemlerinin en sık kullanılan örneklerinden biri olan içerik analizi genel olarak görsel ve yazılı verileri analiz etmek amacıyla kullanılır (Özdemir, 2010: 335). Çalışmada içerik analizine yazılı dökümü yapılan veri setinin tekrar tekrar okunmasıyla başlanmıştır. Veri setinde öne çıkan ve araştırma soruları bağlamında önem arz eden ifadelerden kodlamalar yapılmış, önce kodlar daha sonra kategoriler oluşturulmuştur. Kodlama ve kategorizasyon sürecinde araştırmacı farklı zaman dilimlerinde aynı verileri iki defa kodlama yoluna gitmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan kodlamaların verilere uygunluğu başka bir uzman tarafından da dikkatle incelenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın iç ve dış güvenilirliği sağlanmıştır. Kategorizasyonun tamamlanmasının ardından kategorileri belirli yapılar altında toplayan tema başlıklara ulaşılmıştır.

Bulgular

Bu başlıkta etnografik durum çalışması yapılan konuya ilişkin gözlem notları ve içerik analizi bulgularına yer verilmiştir.

Katılımcı Gözlem Notları

Çalışmada etnografik yöntemi benimsemek, araştırmacıya saha üzerinde gözlem yapabilme ve profesyonel düğün çekimlerinin işleyişi hakkında birinci elden veri elde etme imkânı sağlamıştır. Araştırma kapsamında katılım sağlanan düğün çekimleri Yıldız Sarayı ve Parkı, Sarıyer, Riva, Şile ve Ağva gibi fotoğraf açısından güzel kareler vaat eden doğal mekânlarda gerçekleştirilmiştir. Öte yandan düğün çekimlerinin doğal mekânların yanı sıra fotoğraf çekimlerine özel olarak tasarlanmış, süslenmiş, ışıklandırılmış ve genel olarak şehir içinde olmayan çekim platolarında da gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Çekim süresinin konu olan çiftin beklenti ve bütçesine göre 2 ya da 4 saat sürdüğü gözlemlenmiştir.

Çekim alanına geldiklerinde çiftlerin birçoğunun başta çok heyecanlı ve gergin olduğu gözlemlenmiş, bu gözlem çoğu zaman çiftlerin kendileri tarafından da dile getirilmiştir. Çekim başlarında rahat pozlar veremeyen, gerginliğini atamayan çiftler fotoğraf ekibinin girişimleri sonucu çoğu zaman rahatlamış ve çekime adapte olmaya başlamıştır. Fotoğraf ekibinin çabalarına rağmen rahatlayamayan ve doğallıktan uzak pozlar veren çiftler de olmuş ve bu gibi durumlarda fotoğraf ekibi çekimin atmosferini bu algıyı en aza indirecek genel çekim kareleriyle

sürdürmüştür. Çekime konu olan çiftlerden genellikle gelinin fotoğrafa daha çok önem verdiği damadın ise detaylar üzerinde kafa yormadığı ya da çekime gelini memnun etmek üzere ikna olduğu gözlemlenmiş ve bazı katılımcılar bu durumu bizzat ifade etmiştir. Çekime konu olan gelinlerden bazılarının saç-makyaj gibi dış görüntüleriyle ilgili ayrıntılar hakkında endişelendiği ve sık sık aynaya bakarak kontrol etme ihtiyacı hissettikleri gözlemlenmiştir. Bazı çiftlerin sosyal medyadan gördükleri düğün pozlarının aynısını istemeleri, özellikle günün anlam ve önemi ile anın mutluluğundan ziyade fotoğrafın içeriğine ve güzel çıkmaya odaklandıklarını düşündürmüştür.

Çekimler genellikle fotoğraf ekibinin yönlendirmeleriyle ilerlemiştir. Fotoğraf ekibi çekimin her aşamasında çiftleri vermesi gereken pozlar, ellerin-kolların duruşu, bakışlar ve gülüşler konusunda yönlendirmiş ve birbirinden farklı onlarca kare yakalamaya çalışmıştır. Bu yönergeler sırasında kişilerin bazen zorlandığı, zoraki gülümsemelerle, doğallıktan uzak pozlar verdiği gözlemlenmiştir. Çekime konu olan çiftlerden bazıları çekilen kareleri görmek istediğini söylemiş, beğendikleri ve beğenmedikleri açılar ile yüzlerinin fotojenik olan yönlerini belirterek çekime yön vermeye çalışmıştır. Fotoğrafçı çiftlerin genel olarak güzel görüntülenmeye odaklandıklarını “herkes kusursuz görünmek istiyor ve bu kaygı benim samimi pozlar elde etmeme engel oluyor” şeklinde ifade etmiştir. Çekimler sırasında çoğu çift gelin-damat çekimlerinin yanı sıra tek başına da fotoğraflanmak istemiştir. Kendilerine niçin tek fotoğraflanmak istedikleri sorulduğunda kişisel sosyal medya hesaplarında paylaşmak üzere böyle çekimler istediklerini ifade edenler olmuştur.

Çekimlerde çiftlerin pek çoğunun gelinlik ve damatlığın yanında başka kıyafetler de giyerek objektif karşısına geçtikleri görülmüştür. Gelinlerin beyaz elbiseler, sandaletler ve çiçekli taçlarla, damatların ise keten pantolon, tişört, beyaz gömlek ve pantolon askılarıyla vs. poz verdiği gözlemlenmiştir. Çiftlerin çoğu gelinlik ve damatlıkla istedikleri her karenin yakalanmasının mümkün olmadığını ve bu yüzden ikinci bir kostüm tercih ettiklerini ifade ederken bir kısmı da son zamanlarda ikinci kıyafetle çekim yapmanın popüler olması sebebiyle kostüm çeşitliliğine gittiklerini belirtmiştir. Düğün çekimlerinin genel olarak belirli konseptler dahilinde gerçekleştirildiği görülmüştür. Çiftler arasında en çok tercih edilen konseptler gün batımında çekilen sıcak kareler ile romantik kumsal çekimleri olmuştur. Öte yandan çekimlerde çiftlerin fotoğraflanmasında da çeşitli konseptler kullanıldığı gözlemlenmiştir. Eğlenceli, klasik, modern, vintage, bohem ve rustik gibi farklı tarzlarda çekimler gerçekleştirilmiştir. Çekimlerin gerek kullanılan teknikler gerekse kurgusal atmosferden ötürü profesyonel kapak çekimleri edasında gerçekleştiği düşünülmüştür.

Görüşme Bulguları

Bu başlıkta düğün fotoğrafçılarının doğrudan ifadelerinden destek alınarak düğün çekimlerine katılım yoluyla gerçekleştirilen etnografi görüşmelerinin içerik analizi yapılmıştır. Veri seti defalarca okunarak kodlanmış ve kategoriler

oluşturulmuştur. Kategoriler ortak noktalar dikkate alınarak alt alta sıralanmış ve temalar ortaya çıkarılmıştır. Veri setinin analizi sonucunda aşağıdaki tabloda yer verilen kategori ve tema başlıklara ulaşılmıştır.

Tablo 1. Öne Çıkan Kategori ve Temalar Tablosu

TEMA	KATEGORİ
DIŞ ÇEKİMİ STÜDYO ÇEKİMİNE TERCİH ETME FAKTÖRLERİ	Modernlik/popülerlik ölçütü Romantizm ve duygu ölçütü Profesyonel çekim ölçütü Doğallık ve gerçeklik ölçütü Güzellik ölçütü
KATILIMCILARIN ÇEKİMİ ANLAMLANDIRMA BİÇİMLERİ	Geleceğe manevi yatırım Özel bir deneyim Kurgulanmış bir deneyim Planlanmış bir estetik süreci
DIŞ ÇEKİMİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNE SOSYAL MEDYANIN ETKİSİ	Etkili Etkisiz Kararsız
DÜĞÜN FOTOĞRAFLARINI SOSYAL MEDYADA PAYLAŞMANIN DİLE GETİRİLEN MUTLULUK BİÇİMLERİ	Kolektif paylaşım mutluluğu Bireyselleşen mutluluk Görülme ve onaylanmadan doğan mutluluk Rahat erişilebilir mutluluk

“Stüdyo Fotoğrafları Naftalin Kokuyor”

Katılımcıların stüdyo çekimi yerine dış çekim gerçekleştirmek istemelerinin nedeni araştırma kapsamında sorgulanmıştır. Katılımcıların dış çekimi stüdyoya tercih etme faktörlerinin başında modernlik/popülerlik kategorisi öne çıkar. Katılımcıların büyük çoğunluğu stüdyo çekimlerinin “çağ dışı” olduğunu düşünmektedir. Katılımcılardan C2 “Stüdyo çekimleri uygulamada tedavülden kalktı mı bilmiyorum ama bizim zihinlerimizden çoktan kalkmış...Galiba stüdyo çekimleri artık naftalin kokusu kadar eski ve yabancı bizim gibiler için” açıklaması yaparken, katılımcılardan I1 “Eski tip stüdyo artık fotoğraftan beklediğimiz şeyi karşılamıyor. Ne görüntüler güzel oluyor ne fotojenik çıkıyoruz” açıklaması yapmıştır. Katılımcılardan E2 ise “...artık fotoğraf çağında yaşıyoruz. Herkes en güzel fotoğrafları çekmek ve çekilmek istiyor” ifadelerine yer vererek, post-modern bireyselleşmiş toplumda stüdyodan ziyade arzuya dayalı bir ortam ve beklentilere uygun bir çekimle gerçekleştirilen deneyimin cazibesine gönderme yapmıştır. Katılımcıların kullandığı modernlik tabiri şüphesiz günümüz fotoğraf toplumunda hayatın her anının içinde olan fotoğrafın varlığıyla ilintilidir. Zira artık fotoğraf onların deyimiyle naftalin kokan bir belgeleme aracı olmanın ötesinde duygular üretmenin, hayal ve fantezileri gerçekleştirmenin aracıdır.

İlgili tema altında öne çıkan kategorilerden bir diğeri güzellik ölçütüdür. Katılımcılardan B2 dış çekimle elde edilen kareler için,

“...o kadar güzel ki yeniden o ana dönmüş gibi bir his geliyor. Böylesi belki daha kurgusal ama kabul edelim çok daha iyi kareler sağlıyor” ifadesi kullanırken, katılımcılardan İ1 “Stüdyoda yapılan çekimler hep kötü çıkıyor çünkü...Eee kimse beğenmediği için haliyle böyle bir fırsat varken bunu seçmek istiyor insan”

diyerek stüdyo fotoğraflarında çirkin çıkacağını düşündüğünü açıkça ifade etmiştir. Katılımcılardan G2 “fotoğraflar stüdyoda sadece çekilmek için var ama bu çekimde güzel çekilmek için var” açıklaması yaparak durumu özetlemiştir. Araştırmacı görüşme yapmak için sahaya indiğinde çekimlere konu olan çiftlerin yoğun bir ön hazırlık süreci geçirdiklerini görmüştür. Kılık ve kıyafete gösterilen özen çekim boyunca dış görünüşün ve karelerin “güzel” belgelenmesine yönelik arzuya bütünleşmiştir.

Katılımcıların düğün çekimini stüdyo çekimine tercih etme faktörlerinden bir diğeri romantizm ve duyu ölçütüdür. İki buçuk yıllık evli çift olarak düğün çekimi yaptıran çiftten B1 “...biz dediğim gibi zaten evliyiz ve bu çekimleri çok beğendiğimiz için dış çekim yapmak istedik...Atmosferi farklı bir kere. Gerçek bir mekânda romantik kareleri yakalarken verdiğiniz pozlar da daha romantik oluyor” ifadesi kullanmıştır.

Katılımcılardan A1 “Konusu aşk olması gereken bir albüm yapıyorsak dış çekim bunu fazlasıyla veriyor bize bence...Bir ömür izlenecek bir masal filmi...Bunu stüdyo bize veremezdi” ifadesiyle romantik imgeler elde etmenin arzusunu dile getirmiştir. Katılımcılardan H2 ise “...bence bu çekimlerde beklenti daha çok düğünün değil de ilişkinin fotoğrafını çekmek oluyor” şeklindeki çıkışı çekim sonucunda arzulanan vitrin görüntüsüne gönderme yapmaktadır. Planlanmış bir doğal ortam ya da düzenlenmiş bir ambiyansta gerekli kostümler eşliğinde romantik bakışlar, koşuşlar, gülüşmeler ve fotoğraf ekibinin poz verme direktifleriyle yönetilen bu kurmacanın nihai hedefi romantik vitrin görüntüsünü oluşturmaktır.

Dış çekimi tercih etme faktörlerinde öne çıkan bir diğer kategori doğallık ve gerçeklik ölçütüdür. Katılımcılardan F1 “Çakma görüntüler yok bir kere, gerçek bir ortam gerçek bir atmosfer var. Bu atmosferin içinde fotoğraf havasına girmek kolay” açıklaması yaparken, katılımcılardan D1 “Bunu stüdyoda yaşayamıyor insan, ama güneşin ağaçların arasında vurduğu, dalga seslerinin çekime eşlik ettiği bir ortamda her duyu daha gerçek oluyor” ifadelerine yer vermiştir. Burada ilginç olan katılımcıların hem doğal hem de romantik kurgusal kareler istemeleridir. Görüşme yapılan düğün fotoğrafçılarından Murat Turhan çiftlerin doğallık ve gerçeklik arzusuyla dış mekânda çekim gerçekleştirme niyetlerinin bazen “kurgusal bir doğallık” arayışıyla ilişkili olabildiğine şu cümlelerle dikkat çekmektedir:

“...çiftler, yapılan profesyonel dış çekimlerle gerçekte belki öyle olmasa bile normallerinin samimi, sevgi dolu ve doğallık içinde yansıtılmasını istiyorlar. Bizler de bu işin profesyonelleri olarak onların görmek istedikleri doğallığı olabilecek en kusursuz bir biçimde fotoğrafla kayıt altına almaya uğraşyoruz. Stüdyo çekimlerine oranla çok daha cazip gelmemizin sebebi bu olabilir” (Murat Turhan, 25.08.2020).

Turhan’ın fotoğraflarda görülmek istenen doğallığı olabilecek en kusursuz biçimde kayda alma tabiri önemli bir ipucudur. Bu çekimlerdeki doğallık mekânların gerçekliğinin doğallığıdır, çekimin işleyişi ise tamamen kurgusaldır. Öte yandan Turhan’ın bu tabiri ilgili tema altında öne çıkan bir diğer kategoriye, profesyonellik ölçütüne bağlanabilir. Turhan’ın doğallığı en kusursuz biçimde kayıt altına alma tabiri de katılımcıların profesyonel çekim arzusunu açıklamaktadır. Görüşme yapılan düğün fotoğrafçılarından Aylin Akın çekim sürecinin profesyonelliğini kendi deneyimleriyle şu şekilde örnelemektedir:

“Stüdyo çekimlerinde çok fazla renk kullanamazsınız, belli başlı renklerin dışına çıkamazsınız. Çünkü bizim fotoğraf işinde en zor şey photoshop işleriyle uğraşmaktır. Doğru ışığı bulmak zordur. Ben doğru ışığı bulana kadar herhalde aşağı-yukarı dört yılımı harcadım. Özetle dediğim gibi stüdyoda çok kısıtlı bir zamanda, kısıtlı bir ışıkta ve doğal olmayan bir ortamda poz verdiklerinde güler yüzleri de çok doğal olmuyor...Mesela damadın boyu çok uzundur ya da gelin kısadır damadın yanında. Onlarla ilgili kareler kuruyorum hemen kafamda, bu kare çok iyi olur, bu görsele çok yakışır gibi.” (Aylin Akın, 10.09.2020).

Doğru ışık, doğru renk, doğru poz, doğru konsept, doğru ifadeler gibi pek çok etmenin sağlanması Akın’ın ifadelerinden anlaşılacağı üzere profesyonellik ölçütüne bağlı olmaktadır. Esasında katılımcıların dış çekimi stüdyo çekimine tercih etme konusunda sıralamış oldukları faktörlerin çoğu profesyonellik ölçütü ile ilişkili olmaktadır. Katılımcılar “romantik”, “güzel” ve “doğal” kareler alabilmek amacıyla profesyonel ellere gelmektedir.

Estetikleştirilmiş Özel Bir Deneyim

Katılımcılara çekim ve hazırlık süreci, mekân seçimi ve çekimin onlar için ne ifade ettiğini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiş ve katılımcıların düğün çekimini anlamlandırma biçimleri teması altında geleceğe manevi yatırım, özel bir deneyim, kurgulanmış bir deneyim ve planlanmış bir estetik süreci kategorilerine ulaşılmıştır. Katılımcılar için düğün çekimi geleceğe manevi bir yatırım olarak bırakılmak üzere gerçekleştirilen kurgulanmış, özel bir deneyimdir ve planlı bir estetik sürecini içerir.

Katılımcılardan C1'in "...bizim için güzel olan bir anı fotoğraf kareleri ile kalıcı hale getirdiğimizde de bunu yaşanmış ve bitmiş bir anı olmaktan sıyrıp canlı ve kalıcı bir hale getirmiş oluyoruz" ifadesi fotoğrafın ileriye dönük manevi bir yatırım olma durumunu resmeder. Ancak burada önemli olan bu yatırımın niteliğidir ki bu nitelik postmodern özne deneyimine vurgu yapar. Katılımcılardan C1'in "...bu ambiyansta mutluluğumuzu ömür boyu bize kalacak fotoğraf kareleri ile olabildiğince parlatarak sunmayı garanti ediyor" derken kullandığı "parlatarak sunma" ifadesi ile C2'nin "Yaptığımız şey aslında bir fotoğraf çekimi kiralamaktan öte başrollerinde bizim olduğumuz ömürlük bir filmi satın almak. Esas kız ve esas oğlan olduğumuz ömürlük bir film" şeklinde ifade ettiği "başrolünde olduğumuz ömürlük film" vurgusu deneyim bazındaki farklılaşmayı gözler önüne serer. Benzer biçimde katılımcılardan G2'nin "...bu çekim farklı bir anı olarak kalacak bende, kendimi ilk defa farklı bir şekilde göreceğim ve herhalde bu güzel olacak" ifadesi ve İ2'nin "Ben ilk geldiğimizde kendimi sanki ünlü bir oyuncuyum da bir dergi çekimine gelmişim gibi hissettim...Güzel bir duyguyum" ifadesi postmodern deneyimi vurgular. Katılımcıların pek çoğunun "sadece ikimize ait bir anı dünyası", "ilk defa", "özel bir ortam" ve "oyuncu gibi hissettim" ifadeleri kullanmaları önemlidir. Katılımcılar için kendilerine farklı bir deneyim sunan, farklı duygular uyandıran, adeta onlara kendilerini birer oyuncu gibi hissettiren düğün çekimleri özel bir deneyimdir. Katılımcıların bu ifadeleri bireyselleşmenin önemli olduğu postmodern haz toplumunda fotoğrafın dönüşümünü gösterir. Zaaflarının yön verdiği ölçüde arzularla bu özel deneyimi satın alan katılımcılar kendilerine özel, bireysel bir deneyimi kayıt altına almanın peşindedir.

Katılımcılar düğün çekimlerini özel bir deneyim olarak tanımlarken bu deneyimin kurgusallığının bilincindedir. Katılımcılardan H1 fotoğraflar için "Teslim almak için sabırsızlanıyorum. Eee istediğim o aşk hikâyesini fotoğraflar bize verdi sanırım o yüzden çok mutluyum" ifadesinde "istediğim aşk hikayesi" vurgusu yaparak arzuya yanıt verecek biçimde kurgulanarak işlenen çekim sürecini özetler. Katılımcılardan A1 çekim deneyiminin kurgusallığını "...bu çekimle bir kurgu masalı inşa ediyoruz ve masalın başrolü de benim...her gelin gibi" ifadesiyle C2 ise bu kurgusallığın ön provasını "Beğendiğimiz pozların provasını yapmaya çalıştık evde kendimizce" ifadesiyle dile getirmiştir. Görüşme yapılan düğün fotoğrafçılarından Üzgün Yılmaz da "Ben müşteri yönetiyorum ve müşteriyi oyuncu gibi görmem gerekiyor" ifadesiyle çekim sürecinin kurgusal işleyişini ifade etmiştir. Anlaşılmaktadır ki düğün çekimlerinde işleyiş profesyonel bir çekim niteliğinde ilerlemekte ve yaratılan kurgusal çerçeveler fotoğrafçıların müşterilerini tıpkı bir oyuncu gibi yönetmesiyle elde edilmektedir. Bu bir çeşit simülasyondur. Arzuya uygun anlamlar verecek biçimde sürdürülen çekim sonucu elde edilen fotoğraflar gerçekliğin simüle edilmiş versiyonları olarak işlev görmektedir.

Düğün çekimlerinin profesyonel edası ve kurgusallığı elbette estetikleştirilmiş karelere ulaşmak içindir. Katılımcılar için bu kurgulanmış deneyim planlı bir es-

tetik sürecini içerir. İkinci kıyafetler, prova edilmiş saç ve aksesuarlar, çekime uygun konseptte giyim unsurları gibi detaylar planlı estetiğin parçaları olarak düşünülür. Katılımcılardan A1 “...Fotoğrafçıdan da istediğim pozları çekmesi-ni rica ettim zaten. Bir tanesinde güneş ışığı ağaçların arasından süzülüyor ve bizi aydınlatıyor falan...Saçım makyajımın bu çekim için öncesinde kuaför-de provasını yaptık ve bugün de tekrarladık...Çok güzel olmam gerekiyordu” açıklamasıyla yoğun bir ön hazırlık süreciyle elde etmek istediği estetik karelerin kontrolünü sağladığını ifade etmiştir. Benzer biçimde B2 de “...Mutlaka kumsal çekimi olacaktı bir kere. Onun dışında çiftlerin tek başına çekildiği bazı kareler vardı sapsarı tarlalar arasında. Tam bir görsel şölen gibi...” ifadeleriyle çekimden estetik beklentilerini anlatmıştır. Katılımcıların ifadelerin anlaşılacaktır ki düğün fotoğrafları fotoğraf çağında aile belleğinin simgesi olmanın ötesinde bireylere özel bir deneyim vaat eden, estetikleştirilmiş ve henüz kayıt aşamasında kurgulanarak yapılandırılmış bir deneyim biçimidir.

“Sosyal Medya Olmasa Dış Çekimler Popüler Olmazdı”

Katılımcılara çekim fotoğraflarını sosyal medyada paylaşıp paylaşmayacakları ve sosyal medya olmasa yine de böyle bir çekim planlayıp planlamayacakları so-rusu yöneltmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda sosyal medyanın dış çekimin gerçekleştirilmesine etkisi teması altında etkili, etkisiz ve kararsız kategorilerine ulaşılmıştır. Katılımcıların bir kısmı sosyal medyanın düğün çekiminin gerçek-leştirilmesinde bir etkisi olmadığını ve sosyal medya olmasa da bir dış çekim ger-çekleştirmek isteyeceklerini ifade etmiştir. Katılımcılardan B1 “Sosyal medyada paylaşmak daha güzel tabii ama yine de albümlerimize bakmak da mutlu ederdi bizi” derken katılımcılardan B2 “Instagram olmasa ya da dediğiniz gibi sosyal medya hiç olmasa fotoğraf albümlerimizi açıp sayfa sayfa gösterecektik birilerine. Bir şey değişmeyecekti” diyerek sosyal medyanın varlığının çekim arzusunda bir etken olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların pek çoğu sosyal medya olmasa da çekim yapacaklarını söylese de dijital ortamda paylaşım yapmayı sevdiklerini inkâr da etmemiştir. Bunun da öte-sinde katılımcıların pek çoğu fotoğraf ekibini Instagram üzerinden bulduklarını ifade ederken, çekim anında yine sosyal medya üzerinden gördükleri çekim kare-lerine benzer örnekler istemeyi de ihmal etmemiştir. Katılımcıların önemli kısmı sosyal medya olmasa da çekim yapmayı tercih edeceklerini ifade ederken sosyal medya faktörünü tam anlamıyla reddetmezken, neredeyse aynı oranda katılımcı ise sosyal medya etkisini açıkça dile getirmektedir. Katılımcılar sosyal medyanın düğün çekimlerini popüler bir pratik haline getirdiğini ve çekimlerin gerçekleştirilmesinde sosyal medyanın etkili olduğunu düşündüklerini belirtmiştir. Katılımcılardan C2 “Sosyal medya denen şey olmasa biz böyle düğün çekimleri, gerçek mekânlarda dış çekimler falan bilir miydik diye sorsanız daha doğru olur bana kalırsa. Buna eminim, haberimiz bile olmayacaktı bu çekimlerin varlığından” diyerek sosyal medya olmasa düğün çekimlerinin var olsa bile popüler olamayacağı ve yaygın bir gelenek halini alamayacağını ifade etmiştir. Katılımcılardan İ2

“...çekim fikrine hep sıcağıtım ama sosyal medyadan örneklere bakınca fotoğrafçı ararken daha şevklendim” diyerek sosyal medyada popüler hale gelen düğün fotoğrafları pratiğinden etkilendiğini dile getirmiştir. Katılımcılardan H2 ise “... bu fotoğraflar sosyal medya kültürünün özentiler üzerine inşa ettiği bir durumun sonucu...O kadar farklı kurgular var ki burada çiftlere bir hayal satılıyor bana kalırsa. Çok güzel bir ilişki görüntüsü verme hayali” açıklamasını yaparak düğün çekimlerinin aslında bir hayal görüntüsü inşa ettiği ve bu hayalin sosyal medya imgeleriyle yaşatılabildiğini ifade etmiştir.

Katılımcılardan I1 “Bence yapardık ama bu kadar detaylı tasarlamayabilirdim. Mesela belki tek mekânda yapardık. Şimdi bu fotoğrafları sosyal medyamızda paylaşacağımız ve herkes göreceği için daha detaylı düşündüğümü inkâr edemem” açıklamasıyla sosyal medyada paylaşma faktörünün çekime ilişkin detayların fantezi düzeyine çıkarılmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Düğün fotoğrafçısı Üzgün Yılmaz çiftlerin düğün çekimlerini yapmasında sosyal medyanın büyük etkisi olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Çekimi yaptırdığı halde sosyal medyasında paylaşmak istemeyenler de oluyor. Bu benim özelim, bana kalsın diyor. Buna ihtiyacım yok diyor, bunlar duyguları doymuş insanlar oluyor bana göre. Ama genel olarak zaaf, eksiklikler, negatifikler çok fazla çiftlerde. Zaten biz de bir anlamda insanların kültürel zaaflarından para kazanıyoruz” (Üz-gün Yılmaz, 10.08.2020).

Postmodern tüketim kültürü kişilerin duygusal tatminini, hayallerini, arzu ve fantezilerini çağrıştıran imgeleri kullanmaktadır. Katılımcılardan E2'nin “Sosyal medya olmasa bu fotoğrafları görüp iç geçirmeyecekti belki... Çünkü sosyal medyadan bu tür şeyler görülüp keşfediliyor ve insanlar özenerek “benim de böyle çekimim olsun” diyor bence” ifadesi sosyal ağlardan beslenen estetik tüketim ve haz durumunu resmetmektedir. Düğün fotoğraflarını gösteri sahnesi haline gelen sosyal medyada hatıralaştırmak katılımcılar için en cazip seçenektir..

Çünkü sanal dünya deneyimi bireyin kendi öz varlığı ve hazlarıyla ilintilidir. Dolayısıyla fotoğraflar sosyal medyada başkaları görsün diye paylaşılıyor olsa bile bu fotoğrafları kişinin kendiliği, haz ve fantezilerini kurgulama deneyimi olarak görmek öncelik olmalıdır.

Sosyal Medyada Bireysel Mutluluktan Arzuya Uygun Vitrine

Katılımcılara düğün fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmanın onlar için ne ifade ettiği ve paylaşım yapacakları zaman neler hissedeceklerini anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Verilen cevaplar üzerindeki ortak noktalar kodlanarak kategorize edilmiştir. Düğün fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmanın dile getirilen mutluluk biçimleri teması altında kolektif paylaşım mutluluğu, bireyselleşen mutluluk, görülme ve onaylanmadan doğan mutluluk ve rahat erişilebilir mutluluk kategorilerine ulaşılmıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu düğün fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmayı sevdikleriyle paylaşma mutluluğu olarak tanımlamış ve kolektif paylaşım mutluluğundan bahsetmiştir. Katılımcılardan A1 “Mukavva albümü paylaşınca birileriyle, kendim için güzel olan bir mutluluğu paylaşıyordum. Şimdi de bunu dijitalde yapıyorum tek fark daha geniş kitlelere paylaşıyoruz” ifadelerine yer verirken, katılımcılardan B1 “...Başkalarını da ortak ettiğim bir paylaşım duygusunun mutluluğu sadece benim bakabileceğim karelerin hissettireceği mutluluktan çok daha güzel” diyerek kolektif hale getirilen mutluluk deneyiminin değerliliğine gönderme yapmaktadır. Katılımcıların kolektif paylaşım vurgusu yapmalarına karşın bireyselleşmiş mutluluk tanımlamaları yapmaları da dikkat çekicidir. Katılımcılardan D1 düğün fotoğraflarını paylaşmaktan bahsederken “...Birinin sanal ortamda fotoğrafımızı beğenmesi bizleri mutlu ediyor çünkü; bu beğeni aslında fotoğraftan önce bize geliyor” ifadesine yer vererek doğrudan bireyin kendi öz varlığına gelen beğeniye vurgulamıştır. Katılımcılardan E2 “Instagram özellikle tamamen ben merkezli bir dünya olduğu için hepimiz güzel anıları paylaşmayı seviyoruz” ifadesiyle bireysellikten gelen mutluluk durumunu tarif etmiştir. Katılımcılardan İ1 ise ilgili soruya yanıt verirken “Hem gelin olmanın kafamda kurduğum hayallerini belki istediğim ölçüde yaşayacağım” ifadesini kullanmıştır. Katılımcının bu ifadesi doğrudan arzularla ilerleyen postmodern bir deneyim ifadesini içermektedir. Katılımcılardan pek çoğu mutluluklarını ifade ederken “benim hikâyem”, “benim hayatım” ve “benim dünyam” gibi öznel ifadeleri kullanmış ve bireyselleşen bir mutluluk tanımlaması yapmıştır. Bu anlamda sosyal ağlar postmodern dünya öznelerinin alanı olarak öne çıkmaktadır.

Bireyselleştirilmiş mutluluk tanımlamalarının yanı sıra doğrudan görülme, beğenilme ve onaylanmadan doğan mutluluk tanımlaması da yapılmıştır. Katılımcılardan G1 “...başkalarının göreceğini bildiğim bir şey bu. Her gün bakmak beni mutlu edecekken ben bir de başkalarının bu fotoğrafları görebildiğini bilerek elbette paylaşım yapacağım” ifadesine yer verirken katılımcılardan İ2 “...herkesin kendi hikâyesini yazdığı bir platform ve herkes görülmek istediği için paylaşıyor bir bakıma” şeklinde açıklama yapmıştır. Katılımcılardan H2 ise “Açıkçası sosyal medyada fotoğraf paylaşıyoruz hep kendimizi güzellemek için” diyerek sosyal medya fotoğraflarıyla onaylanmaktan duyduğu mutluluğu dile getirmiştir. Arzu ve hazlara uygun olarak tasarlanan çekim sürecinin sonunda elde edilen karelerin sosyal medyada paylaşılması vitrine çıkma durumudur. Sosyal medya günümüz dünyasında gösterinin vitrin alanı haline gelmiştir. Sosyal medya her şeyin sunulduğu bir düzende görülmenin ve tasdik edilmenin mutluluğunu yaşatır.

Son olarak katılımcılar düğün fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmayı rahat erişilebilir bir mutluluk duygusu olarak tanımlamıştır. Katılımcılardan D2 “Önce sürekli profilmde, yani gözümün önünde duracağı için benim baktıkça sevineceğim bir mutluluk duygusu...Sürekli burnumun ucunda, telefonu elime aldığımda iki tıkla erişebileceğim bir mutluluk bu” diyerek sosyal medyanın her an ve her yerdeliğinin anıları ve mutlulukları dinamik tutma durumunu belirtmiştir. Benzer biçimde G2 de “...uygulamada olacağı için her gün görebileceğim bir fotoğraf

olacak ve ben de bunu bilerek paylaşacağım” açıklaması yapmıştır. Katılımcılar sosyal medyada paylaşacakları fotoğraflar yoluyla hissedecekleri mutluluğu tanımlamak için “her gün görebileceğim”, “iki tıkla erişebileceğim”, “burnumun ucunda” gibi minimize edilmiş ifadeler kullanmıştır. Dijital çağda bir mutluluğu hatırlamak ya da yeniden yaşamak için basılı albümlere veya analog fotoğraflara ihtiyaç yoktur. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere sosyal medya kullanıcıların dijital fotoğraf albümleri olarak anlamlandırılmaktadır. Bu dijital albümlerin farkı ise arzuya uygun olarak tasarlanmış karelerin kullanıcıların kontrolleri dâhilinde paylaşımına açılmasıdır. Katılımcılardan B2 “...sınırlarını senin çizdiğin, başkalarının müdahalesini belirleyebildiğin, istediğin oranda iletişimde kalmayı seçebildiğin daha özgür bir topluluk duygusu. Ve her kullanıcı için bu topluluğun en önemli konumundaki kişi kendisi” ifadelerine yer vermektedir. Buradan da anlaşılır ki postmodern deneyimin kareleri sosyal medyanın ben merkezli kullanım yapısına paralel olarak arzulara yanıt verecek biçimde kullanılmaktadır. Bu durumda sosyal medya postmodern dünya öznelerinin alanı haline gelir ve arzu ve beklentilerle ilerleyen iletişimin mecrası olur.

SONUÇ

Bu çalışmada 21. yüzyılın postmodern dünyasında popüler hale gelen dış çekim düğün fotoğrafçılığı problem edilmiş ve bu fotoğraf kültürünün benimsenmesinde sosyal medyanın nasıl rol aldığı sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla çalışmada düğün çekimleri sahasına inilmiş, çekim yaptıran çiftlerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında görüşme yapılacak çift sayısı sınırlı olduğu için araştırma örnekleminin evreni temsil etme gücünü artırmak üzere düğün fotoğrafçılarıyla da görüşmeler yapılmıştır. Düğün fotoğrafları geçmişte stüdyo ortamında ya da ritüel anında çekilen karelerle sınırlı iken günümüzde gerçek mekânlarda, çeşitli mizansenlerle gerçekleştirilen bir deneyim biçimine dönüşmüştür. Bu süreçteki geçişin önemli bir yüzü dijitalleşen fotoğraf teknolojisi ve görüntülerin 21. yüzyılda hiç olmadığı kadar önemli hale gelmesi olurken diğer yüzü kişilerin fotoğrafa verdikleri önemin ve anlamın dönüşmesi olmuştur.

Düğün çekimi deneyimi günümüzde birbirinden farklı yüzlerce poz verme tekniğiyle gerçekleştirilen daha sofistike bir deneyimdir. Düğün fotoğraflarının postmodern dünyadaki bu hali şüphesiz arzu ve beklentilerle ilerlemektedir. Büyük çoğunluğu düğün gününden ayrı bir günde, çift kostümle gerçekleştirilen bu sofistike deneyim teknik ekibin yönlendirmeleriyle en iyi kareleri almanın koşulunu yaratmaktadır. Başka bir ifadeyle bu deneyim daha sonra gösteriye çıkmak üzere estetik kaygılarla hazırlanan “kusursuz” fotoğrafın bilinçli deneyimidir. Çiftlerin mutlu olduklarını ifade etmelerine karşın, günün anlamından ziyade çekim deneyimine ve “iyi fotoğraf” olgusuna odaklanmaları dikkat çekicidir. Zira fotoğraf onlar için hayal ettikleri görüntüleri elde etmenin yoludur. Dijitalleşme sürecinin yapısal dönüşümünün önemli sonuçlarından biri olarak fotoğraf çağdaş insanın yegâne arzusu haline gelmiştir. Profesyonel düğün fotoğrafçılığında yakalanan kareler de nesnel dünyanın doğal bir izi olmanın

ötesindedir. “Gerçek” olanın sihriyle tekniğin prestijinin birleştiği bu çekimler deneyim anını romantik ve estetik kareleri hedefleyerek sürdürmektedir.

Düğün çekimi sonucu elde edilen fotoğraflarla inşa edilen imgeler gerçekliğin doğrudan bir yansıması değildir. Çekim anında gerilen, terleyen, yorulan, ayakları ağrıyan çiftlerin yegâne arzusu fotoğraflardaki estetik ve romantik imgelere sahip olabilmektir. Bunun yüzden çiftler sosyal medyada gördükleri bir çiftin düğün çekiminin aynısını isteyebilmekte, yapılmış çekimlerin mizansenlerini çekimden önce prova edebilmekte ya da çekim anında kendi istedikleri gibi pozlar vererek çekimi yönlendirebilmektedir. Çekim anındaki sıcaklık rehavetleri, terlemeler, ağrı, yorgunluk ya da gerginlikler fotoğraf imgeleri içindir. Çekim deneyiminin tüm çabası deneyim anındaki mizansenin idealliğini kurgulamak üzerinedir.

Katılımcılar dış çekimi stüdyo çekimine tercih etme faktörlerini modern ve popüler bir yöntem olma, romantik ve duygusal bir konunun öznesi olma, güzel kareler elde etme, profesyonel tekniklerle gelen “doğallık” ve “gerçeklik” ölçütleriyle açıklamıştır. Buradaki “doğallık” ve “gerçeklik” ölçütleri mekânın ve objektifin kayda aldığı görüntünün gerçekliğidir. Fotoğrafların çekim sürecinde kurulan mizansen ve kurgu, ışık oynamaları ya da editleme ayrıntılarının gerçekliği değildir. Aksine tüm bunlar “güzel” fotoğrafın ön koşuludur. Görülmektedir ki düğün fotoğrafları dış çekim düğün fotoğrafçılığında “güzel görüntülenmiş” belgelere dönüşmektedir. Bu belgeler romantik hikâyeler satan diziler gibidir ve çekime konu olan çiftleri “yıldız” edasıyla kaydeder. Çekime konu olan çift arzuladığı mekânda, istediği biçimde pozlar vererek kendi romantik hikâyesinin başrol oyuncusu olur. Bu oyunun nihai amacı ideal ilişki betimlemesine sahip olmaktır.

Katılımcıların düğün çekimlerini anlamlandırma biçimleri göz önüne alındığında bu çekimlerle deneyimlenen mutluluk biçiminin postmodern özne deneyimi olarak anlam kazandığı görülür. Geleceğe manevi bir yatırım olarak ifade edilse de bu fotoğraf biçimi katılımcılar için kurgulanmış, özel bir deneyimin kapısını aralamaktır. Bir anın imgesini yalıtarak geleceğe aktaran profesyonel düğün çekimleri aile belleğini inşa etme amacını geçmişteki gibi devam ettirse de ideal aile imgesini daha ziyade ideal aşk ve romantizm teması üzerinden kurgulamaktadır. Bireyselleşmenin yükseldiği postmodern haz toplumunda arzulanan imgeleri getirecek deneyim “özeldir.” Stüdyo tipi standart fotoğraflar yerine fotoğraf çağında arzuya seslenen, zaafı doyuran bir ortamın özel deneyimi daha satın alınması hale gelmiştir.

21. yüzyılda dış mekânlara taşınarak profesyonel ekiplerce gerçekleştirilen düğün çekimleri tüm dünyada popüler bir pratik olarak yükselişe geçmiştir. Bu pratiğin tüm dünyada aynı anda benimsenmesinde sosyal medyanın da etkisi olmuştur. İmgelerin dijital ortamda özgürce dolaşımı düğün fotoğrafçılığının tüm dünyada kısa sürede endüstrileşmesini beraberinde getirmiştir. Bu endüstrileşme gösteriye dayalı bir pratik olarak çeşitlenmiştir. Çekim yaptırmaya karar veren çiftlerin bu

fotoğrafları sosyal medyadan görerek özendiklerini ve kendilerine de mal etmek istediklerini ifade etmeleri tesadüf değildir. Dış çekim düğün fotoğrafçılığının bu denli popülerleşmesinde sosyal medya etkilidir ve sosyal medya olmasa dahi çekim yapacağını söyleyen çiftler de sosyal medya etkisini kabul etmektedir. Gerçeğin simüle edilmiş versiyonlarını performansla tamamlayan katılımcılar için sosyal medya gösterinin vitrin alanıdır. Gösteri bireylerin arzuları, görmek ve duymak istedikleri ile hayallerinden yola çıkarak sosyal medyada kendine yer açar. Düğün fotoğraflarının günümüzdeki hali de hayal ve arzulardan beslenen postmodern bir özne deneyimi olarak sosyal medyada vücut bulur.

Bireyler kendilerine “oyuncu gibi” hissettiren bu özel deneyimin fotoğraflarını sosyal medyada paylaşırken arzuladıkları vizyonları gerçekleştirebilme imkânına sahip olurlar. Bu çalışmada 21. yüzyılda profesyonel tekniklerle gerçekleştirilen düğün fotoğrafçılığı pratiği ve bu pratiğin benimsenmesinde sosyal medyanın etkinliği ortaya koyulmuştur. İlgili alanda yürütülecek gelecek çalışmalarda araştırmacılar, profesyonel düğün fotoğraflarının sosyal medya paylaşımlarıyla deneyimlenme biçimini ele alarak konuyu daha da genişletebilir.

KAYNAKÇA

- Adrian, B. (2003), *Framing the bride: Globalizing beauty and romance in Taiwan's bridal industry*, California: University of California Press.
- Akarçay Özdemir, G. (2013), Etnografların Alanda Fotoğrafi Kullanma Deneyimleri ve Çalışma Pratikleri Üzerine Bir Etnografik Çalışma, *Antropoloji*, (26), 83-128.
- Anggawi, S. M. (2016), *Imagining and Representing Social Mobility in Pre-Wedding and Wedding Photography via Instagram*, (Master Thesis). Leiden: Faculty of Social Sciences University of Leiden.
- Baudrillard, J. (2011), *Simülakrlar ve Simülasyon*, (6.Baskı) (Adanır, O. Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012), *Küreselleşme*, (4.Baskı) (Yılmaz, A. Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2019), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bezner, L. C. (2002), Wedding photography: 'A shining language', *Visual Resources*, 18(1), 1-16.
- Büker Alyanak, Z. (2018), Etnografi ve çevrimiçi etnografi, (3.Baskı) M. Binark içinde, *Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, (s.123-169) İstanbul: Ayrıntı.
- Çakır, M. (2015), *İnternette Gösteri ve Gözetim*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Debord, G. (1996), *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*, (Ekmekçi, A. & Taşkent, O. Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- De Lima, C.C. (2015), The selfie as expression of contemporary fashion and narcissism, *Moda Documenta: Museu, Memória e Design*, 2 (1), 1-14.
- Erkonan, Ş. (2014), Aile fotoğrafları: Aile belleğinin kurgulanmasında fotoğrafın rolünü etnografik yöntemle incelemek, *Moment Dergi*, 1(2), 122-147.
- Freund, G. (2016), *Fotoğraf ve Toplum*, (2.Baskı) (Demirkol, Ş. Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Goffman, E. (2009), *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu*, (Cezar, B. Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Hammersley, M. (2018), What is ethnography? Can it survive? Should it?, *Ethnography and Education*, 13(1), 1-17.

Hossain, M. M. & Asadi, S. (2012), Promoting Consumerism through the Media: How do Life Style Magazines in Bangladesh Attract Wedding Shoppers?, *Stamford Journal of Media, Communication and Culture*, (2), 1-17.

Howard, V. (2008), *Brides, Inc.: American weddings and the business of tradition*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Jia, J., Lück, M., & Schänzel, H. (2016), Travel with a wedding dress: Bridal photography experiences in Australia and New Zealand, M. Lück, J. Ritalahti, & A. Scherer içinde *International perspectives on destination management and tourist experiences: Insights from the International Competence Network of Tourism Research and Education (ICNT)*, Frankfurt: Peterlang.

Kartarı, A. (2017), Nitel düşünce ve etnografi: etnografik yöntemle düşünsel bir yaklaşım, *Moment Dergi*, 4(1), 207-220.

Lakhani, E. (2019), Ramifications of Social Media (Instagram) On Pakistani Weddings, (Master Thesis) London: University of London.

Lieu, N. T. (2014), Fashioning Cosmopolitan Citizenship: Transnational Gazes and the Production of Romance in Asian/American Bridal Photography, *Journal of Asian American Studies*, 17 (2), 133-160.

Lin, C. L., Yeh, J. T., & Lan, P. C. (2012), A coming-out party for women: Empowerment through bridal photography, *Social Behavior and Personality: an international journal*, 40(2), 339-351.

Özcan, B. (2015), Hedonizm ve kimlik temeline dayalı postmodern tüketim yaklaşımı, *İstanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 131-147.

Özdemir, M. (2010), Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Reyes, P. & McCullough, B. (2015), American Wedding: On the happiest day of a lifetime, appetites rule, *Virginia Quarter Review*, 91(2), 106-121.

Schuster, S. H. (1997), Here Comes the Bride: Wedding Announcements and Bridal Norms, *Sociological Focus*, 30(3), 279-294.

Sontag, S. (2011), *Fotoğraf Üzerine*, (2.Basım) (Akinhay, O. Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.

Strano, M. M. (2006), Ritualized transmission of social norms through wedding photography, *Communication Theory*, 16(1), 31-46.

Van Dijk, J. (2008), Digital photography: communication, identity, memory, *Visual Communication*, 7(1), 57-76.

ELEKTRONİK KANAKLAR

URL-1 <http://terspiramit-terspiramit.blogspot.com/2014/09/populer-seyler-1-postmodern-dugun.html> (Erişim Tarihi: 18.06.2021)

URL-2 <http://www.gumeliler.net/galeri/thumbnails.php?album=topn&cat=-6> (Erişim Tarihi: 18.06.2021)

URL-3 <https://chrisandruth.com/wedding/> (Erişim Tarihi: 18.06.2021)

URL-4 <https://dugun.com/dugun-fotografcileri/modelleri/gel-de-ilham-alma-2018-in-en-iyi-dugun-fotograflari/51295> (Erişim Tarihi: 11.07.2021)

URL-5 <https://www.figtreepictures.com/> (Erişim Tarihi: 18.06.2021)

URL-6 <http://www.ismailozyurt.com/doya-doya-fotograf-cekimi-yaptirmak-isteyenler-icin/> (Erişim Tarihi: 11.07.2021)

URL-7 <https://dugun.com/dugun-fotografcileri/modelleri/gel-de-ilham-alma-2018-in-en-iyi-dugun-fotograflari/51295> (Erişim Tarihi: 11.07.2021)

URL-8 <https://dugun.com/dugun-fotografcileri/istanbul> (Erişim Tarihi: 11.07.2021)

URL-9 <https://www.instagram.com/dugunumuzvar/?hl=tr> (Erişim Tarihi: 11.07.2021)

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

YAZAR KILAVUZU

Yayın İlkeleri

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde (İAÜD); uygulamalı iletişim, iletişim bilimleri, medya çalışmaları, yeni medya, dijital kültür, reklamcılık, halkla ilişkiler, eğitim bilimleri, uzaktan eğitim, görsel iletişim tasarımı, radyo, televizyon, sinema, sosyoloji ve buna yakın sosyal bilimlerdeki ilgili alanlarında bilimsel çalışmalar kapsamında eserler yayınlanmaktadır.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi senede 4 defa yayınlanan hakemli bir dergidir. Orijinal teorik ve/veya deneysel çalışma ve sabit referans değerleri ile ilgili öğretici açıklamanın bulunduğu makaleler kabul edilir.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi yayın kurulu, uluslararası uzmanların değerlendirmesiyle makalelerin kabul edilmesi veya edilmemesinde yetkilidir.

GENEL KURALLAR

1. Dergide yayımlanan yazı ve makalelerde kullanılacak dil Türkçe ve İngilizcedir.
2. Çalışmayı destekleyen bir kurum varsa, metin içerisinde belirtilmelidir.
3. Gönderilen yazılar kaynakça ve ekler dahil maksimum **12.000** kelime olmalıdır.
4. Makaleler **APA referans sistemine (APA 6.0)** göre düzenlenmelidir. Lütfen metin içinde verilen referansların kaynakçada olmasına özen gösteriniz.
5. Dergimiz için editör kurulunca belirlenen intihal oranı üst sınırı **yüzde 20**'dir. İntihal tespit programındaki filtreleme seçenekleri şu şekilde ayarlanır: -Kaynakça hariç (Bibliography excluded) -Alıntılar hariç (Quotes excluded) -5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) -Program menüsünde bulunan diğer filtreleme seçenekleri raporlamaya dâhil edilmez.

Yazım Kuralları

- **Sayfa Düzeni**

Üst 3,5 cm, alt 2,5 cm, sol kenar 2,5 cm, sağ 2 cm boşluk bırakılacak şekilde tüm metin alanı 170 mm X 240 mm şeklinde olmalıdır.

- **Yazı Türü**

Times New Roman yazı karakteri kullanılmalıdır. Türkçe “Öz” İngilizce “Abstract” bölümleri 11 punto, ana metin 11 punto, yararlanılan kaynaklar bölümü ise 1 punto olmalı; metin, Türkçe-İngilizce özet ve yararlanılan kaynaklar iki yöne yaslı olarak hizalanmalıdır. Metin tek satır aralığı kullanılarak yazılmalı, paragraflar arası 1 satır boşluk bırakılmalıdır.

- **Başlıklar**

Makale ana başlık ve alt başlıklardan oluşacak şekilde düzenlenmelidir.

- **Ana Başlık**

Times New Roman karakterinde, büyük harfler kullanılarak, kalın, 14 punto şeklinde Microsoft Word formatında olmalıdır. Yazar ismi, kısaltmaları, yazar ORCID numarası ve e-posta adresleri başlıktan sonra iki satır boşluk bırakacak şekilde yazılmalı ve yazar ismi küçük, soyadı büyük olacak şekilde 11 punto yazı karakterinde yazılmalıdır.

- **Öz**

300 kelimeyi geçmemeli ve “ÖZ” kalın, 11 punto olmalı, özet metni 11 punto olarak tüm metin Times New Roman yazı stilinde iki yana yaslı ve tek paragraf şeklinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır. Anahtar kelimeler italik, kalın yazı tipinde ve 11 punto olmalıdır. Makaleye uygun en az üç en fazla beş anahtar kelimenin ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. “ÖZ”de makalenin konusu, araştırma yöntemi ve sonucuyla ilgili kısa bilgiler verilmelidir.

- **Abstract**

Abstract ana başlık türkçe anahtar kelimelerden sonra iki satır boşluk bırakılarak yazılmalıdır. Times New Roman karakterinde, büyük harfler kullanılarak, kalın, 11 punto, iki yana yaslı ve tek paragraf şeklinde Microsoft Word formatında olmalıdır. 300 kelimeyi geçmemeli ve “ABSTRACT” kalın, 11 punto olmalı; tüm metin Times New Roman yazı stilinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır. Abstract’taki anahtar kelimeler (keywords) italik, kalın yazı tipinde ve 11 punto olmalıdır. Makaleye uygun en az üç en fazla beş anahtar kelimenin(keywords) ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. “ABSTRACT”ta makalenin konusu, araştırma yöntemi ve sonucuyla ilgili kısa bilgiler verilmelidir.

- **Bölümler**

Makalenin içeriğine göre oluşturulan bölüm alt başlıkları (GİRİŞ, KAVRAMSAL ÇERÇEVE, LİTERATÜR TARAMASI, ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ, BULGULAR, SONUÇ, ...gibi) hepsi büyük harf olacak biçimde, 11 punto ve kalın (bold) olmalıdır ve **numaralandırma kullanılmadan** yazılmalıdır.

- **Ana Metin**

Alt başlıklar 11 punto, kalın ve büyük harf kullanılarak yazılmalı ve metin kısmı 11 punto, Times New roman yazı stilinde Microsoft Word formatında olmalıdır. Makaleler tek sütun, iki yana yaslı olacak şekilde ve paragraf aralarında tek aralık olacak şekilde yazılmalıdır. İlk bölümün alt başlığı anahtar kelimelerden sonra bir satır boşluk bırakarak başlamalı ve bunu takip eden metin paragraflarında boşluk olmamalıdır. Makale Uzunluğu şekiller ve figürler ile birlikte 20 sayfayı geçmemelidir.

- **Tablo, Şekil, Grafik ve Resimler**

Metinde kullanılan tablo, şekil, grafik ve resimler yazar(lar) tarafından özgün olarak oluşturulmamış ise “kaynak” gösterilerek metin içinde kullanılabilir. Tablo, şekil, grafik ve resimler metin kısmına uyacak şekilde yerleştirilmeli ve başlıkları 11 punto ve ortalanarak yazılmalıdır. Metin içinde kullanılan tablo ve grafikler Tablo 1., Tablo 2./ Grafik 1., Grafik 2. ... vb gibi sıralanmalıdır. Tablo numaraları ve başlıklar tablodan önce olacak şekilde yazılmalıdır. Şekil, grafik ve resimlerin numaraları ve başlıkları kendinden (şekil, grafik ve resim) sonra altta olacak şekilde Şekil 1., Şekil 2./ Resim 1., Resim 2. ... vb gibi sıralanarak yazılmalıdır. Tablo, şekil, grafik ve resim başlıklarında kullanılan kelimelerin ilk harfleri büyük diğerleri küçük olacak şekilde oluşturulmalıdır.

- **Sonuç**

Başlık kalın, 11 punto, büyük harflerle ve metin kısmı da 11 punto Times New Roman yazı stilinde Microsoft Word formatında yazılmalıdır.

- **Makale içi referans gösterimi**

Makale içinde referans gösterimi APA (en son sürüm) kurallarına uygun olacak şekilde düzenlenmelidir.

APA referans kuralları için bakınız: <https://www.citfast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Tek yazarlı kaynaklara referans: (Atılğan, 2015: 28) , (Atılğan, 2015: 28-32)

İki yazarlı kaynaklara referans: (Atılğan & Demir, 2015: 28), (Atılğan & Demir, 2015: 28-32)

Beş yazarlı kaynaklara ilk kez referans yapıldığında: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş & Yıldırım, 2015: 28)

Beş yazarlı kaynaklara ikinci kez veya daha fazla kez referans yapıldığında: (Atılğan vd., 2015: 28)

Beşten fazla yazarlı kaynaklara ilk kez referans yapıldığında: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş, Yıldırım....Işık, 2015: 28)

Beşten fazla yazarlı kaynaklara ikinci kez veya daha fazla kez referans yapıldığında: (Atılğan vd., 2015: 28)

İnternette referans yapıldığında: (URL-1)

• **Kaynakça**

Makalede yararlanılan kaynaklar APA (en son sürüm) kurallarına uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. APA kaynak gösterimi için bakınız: <https://www.citefast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Kaynakça başlığı 11 punto, kalın; kaynaklar ise aşağıda gösterilen biçimde alfabetik, numarasız yazılmalıdır. Ayrıca eser ismi (referans alınan kaynak) *italik* olmalıdır. Elektronik kaynaklar, basılı kaynaklardan ayrı bir başlık altında yazılmalıdır.

Tek yazarlı kitap

Tuncer, D. (1992). *Dağıtım Kanalları Sistemi*. Ankara: Gazi Yayınları.

İki yazarlı kitap

Turgut, M. F. & Y. Baykul. (1992). *Ölçekleme Teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Editörlü kitap

Theberge, J. (Ed.). (1968). *Economics of Trade and Development*. New York: John Wiley.

Çeviri kitap

Morgan, L.H. (2015). *Eski Toplum*. (Oskay, Ü. Çev.), İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Kitap bölümü

Ünlüer, A.O. (1988). Boş Zamanı Değerlendirme Açısından Kitle İletişim Araçlarının Ülkemizde Durumu. Demiray, U. (Ed.). *Kitle İletişim Araçları ve Boş Zaman*. (ss.71-113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı.

Basılı dergi

Engin, B. H. (2016). Markalaşma Kavramı Çerçevesinde Marka Ederi. *Öneri*

Dergisi. 12 (46): 277-294.

Elektronik dergi

Yengin, D. & Algül, A. (2018). Küreselleşme Bağlamında Sanal Gerçeklik Kullanımı. *Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*. 10 (2): 155-126. doi: 10.7456/10902100.

Basılı Gazete

Kumcu. E. (2006, 11 Aralık). Büyüme yavaşlama sinyali veriyor. *Hürriyet Gazetesi*. s.9.

Tez

Algül, N. (2006). *Sanat Tarihinde Mahmut Akok*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Web sayfası

URL-1 <https://dusunbil.com/zaman-ve-insan-uzerine>. (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2018).

Rapor

Taymaz, E. (2018). *Dijital Teknolojiler ve Ekonomik Büyüme Raporu*. (TÜSİAD-T/2018,10-600).

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Yayın Koordinatörlüğü, Dr. Öğr. Üyesi Nur Emine KOÇ
Makaleler sadece Dergipark üzerinden kabul edilmektedir.

İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, No: 38
Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 4441428 /43705

Web: <http://iaud.aydin.edu.tr>

E-mail: iaud@aydin.edu.tr

Publishing Principles

Istanbul Aydın University Journal of Social Sciences (IAUD) accepts and publishes

ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

studies within scientific researches in applied communication, communication sciences, media studies, new media, digital culture, advertising, public relations, educational sciences, distance education, visual communication design, radio, television, cinema, sociology.

IAUD is a peer-reviewed journal which is published four times a year. Accepted articles are those which contain original theoretical and/or experimental studies as well as educational explanations related to fixed reference values.

IAUD Editorial Board is authorized to decide whether or not to accept articles through international peer-reviews.

General Rules

1. The language of the articles is Turkish and English
2. If there is an institution that supports the study, it should be specified in the text.
3. Manuscripts should not exceed 12.000 words including bibliography and annexes.
4. Articles should be organized according to the APA reference system. Please make sure that the references in the text are in the references
5. The upper limit of plagiarism determined by the editorial board for our journal is 10 percent. The filtering options in the plagiarism detection program are set as follows: -Except for biblical (Bibliography excluded) -except for exclusions (Quotes excluded) -except for text sections with less than 5 words (Limit match size to 5 words) -Other filtering options included in the program menu are included in the report. It is not.

• Writing Rules

Page Layout

Margins: up 3,5; down 2,5; left 2,5; right 2 cm with 170 mm X 240 mm over all text space.

• Type of Font

Times New Roman style should be used. Turkish Abstract English Abstract

should be in 11 pt, main text should be 10 pt. Text, Turkish-English abstract and the sources used should be justify. Text should be written using single line spacing, 1 line spacing between paragraphs should be left.

- **Headlines**

The manuscript should be composed of main headings and sub-headings.

- **Main Title**

Times New Roman character, using capital letters, bold and must be in Microsoft Word format in 14-pt format. Author name, abbreviations, author ORCID number and e-mail addresses should be written with two lines of space after the title and the name of the author should be written in 11 pt font size.

- **Abstract**

The text should be written in 11-pt font in Times New Roman font style and in a single paragraph in Microsoft Word format. Must not exceed 300 words and should be bold, 11 pt. Keywords should be in italic, bold type and 11 pt. At least three, maximum five key words should be written with the first letter and the other letters with small letters. In abstract (ÖZ), subject of the article, research method and result should be given.

- **Abstract Title**

Abstract title should be written with two lines of space after Turkish keywords. Times New Roman should be in bold, 11 pt, justified, and in single word Microsoft Word format using capital letters. Should not exceed 600 words and abstract should be bold, 11 pt. and all text should be written in Microsoft Word format in Times New Roman style. Keywords in abstract should be in italic, bold type and 11 pt. At least three, maximum five key words should be written with the first letter and the other letters with small letters. In abstract, subject of the article, research method and result should be given.

- **Sections**

Section subtitles (INTRODUCTION, CONCEPTUAL FRAME, LITERATURE SCANNING, RESEARCH METHODOLOGY, FINDINGS, CONCLUSION, etc), which are formed according to the content of the article, should be all uppercase, 11 pt and bold, and they should be typed without numbering.

- **Main Text**

Subtitles should be written in 11 pt, bold and capital letters and the text should be in 11 pt., Times New Roman style in Microsoft Word format. Articles should be

written in a single column, justified, and in a single space between paragraphs. The subtitle of the first section should start with a line space after the keywords and there should be no spaces in the following paragraphs. Article length must not exceed 20 pages with shapes and figures

- **Tables, Figures, Graphics and Pictures**

If the tables, figures, graphics and pictures used in the text are not originally created by the author (s), they can be used in the text by showing “source”. Tables, figures, graphics and pictures should be placed to fit the text and the headings should be written in 11 font size and centered. Tables and graphs used in the text should be listed as Table 1., Table 2. / Chart 1., Chart 2. etc. and so on. Table numbers and titles should be written before the table. Figures, graphics and pictures of the numbers and the headers (figure, graphic and picture) then the bottom of the Figure 1., Figure 2. / Picture 1., Picture 2. etc. should be written as ordered. The first letters of the words used in the tables, figures, graphics and image titles should be initials large and the others are small.

- **Conclusion**

The title should be written in bold, 11 pt, capital letters and text in 11 pt. Times New Roman style in Microsoft Word format.

- **In-article Reference Representation**

Reference within the article should be arranged in accordance with the APA rules.

See the APA reference guidelines: <https://www.citefast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Reference to single authored sources: (Atılğan, 2015: 28) , (Atılğan, 2015: 28-32)

Reference to sources with two authors: (Atılğan & Demir, 2015: 28), (Atılğan & Demir, 2015: 28-32)

When reference is made to sources with five authors for the first time: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş & Yıldırım, 2015: 28)

When reference is made to sources with five authors for a second time or more: (Atılğan vd., 2015: 28)

When references to resources with more than five authors are made for the first time: (Atılğan, Demir, Çelik, Savaş, Yıldırım...Işık, 2015: 28)

Reference to sources with more than five authors for the second time or more times: (Atılğan vd., 2015: 28)

When reference is made from the Internet: (Mills, 2012)

- **Bibliography**

Reference within the article should be arranged in accordance with the APA rules. See the APA reference guidelines: <https://www.citefast.com/styleguide.php?style=APA&sec=form>

Bibliography title 11 points, bold; References should be written alphabetically, without numbers, as shown below. It should also be the title of the work (reference source). Electronic sources should be seperated.

Single Author Book

Tuncer, D. (1992). *Dağıtım Kanalları Sistemi*. Ankara: Gazi Yayınları.

Two Authors Book

Turgut, M. F. & Y. Baykul. (1992). *Ölçekleme Teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Edited Book

Theberge, J. (Ed.). (1968). *Economics of Trade and Development*. New York: John Wiley.

Translation Book

Morgan, L.H. (2015). *Eski Toplum*. (Oskay,Ü. Çev.), İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Part of Book

Ünlüer, A.O. (1988). Boş Zamanı Değerlendirme Açısından Kitle İletişim Araçlarının Ülkemizde Durumu. Demiray, U. (Ed.). *Kitle İletişim Araçları ve Boş Zaman*.(ss.71-113). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı.

Published Magazine

Engin, B. H. (2016). Markalaşma Kavramı Çerçevesinde Marka Ederi. *Öneri Dergisi*. 12 (46): 277-294.

Published Journal

Kumcu. E. (2006, 11 Aralık). Büyüme yavaşlama sinyali veriyor. *Hürriyet Gazetesi*. s.9.

Dissertation

Algül, N. (2006). *Sanat Tarihinde Mahmut Akok*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Web Page

(URL-1) <https://dusunbil.com/zaman-ve-insan-uzerine>. (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2018).

Report

Taymaz, E. (2018). *Dijital Teknolojiler ve Ekonomik Büyüme Raporu*. (TÜSİAD-T/2018,10-600).

**ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES**

Publication Coordinator, Asst. Prof. Dr. Nur Emine KOÇ

Articles are accepted only through Dergipark.

İstanbul Aydın University, Communications Faculty,

Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, No: 38

Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: (212) 4441428 /43705

Web: <http://iaud.aydin.edu.tr>

E-mail: iaud@aydin.edu.tr